

Dr. Marczell Mihály.

*

ÉROSZ ÉS ÉTOSZ



ÉROSZ ÉS ÉTOSZ

ÍRTA

DR. MARCZELL MIHÁLY

EGYET. NY. R. TANÁR

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1940

Nihil obstat. Dr. Nicolaus Töttössy, censor dioecesanus. Nr. 8955 /939. Imprimatur⁸
Strigonii die 9. Decembris 1939. Dr. Joannes Drahos, vicarius generális.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős-, íj. Kohl F.

BEVEZETÉS

Az élet tárgyilagos szemléletére támaszkodó gone dolkozó előtt aligha vitatható, hogy az élet alakulásában milyen jelentékeny szerep jut az ellentétes nemek vonzódásából kibontakozó nemiségnek. A leghelyesebben felismert életcél megvalósítója — túl minden esetleges művelődésközösségen — mégis csak az egyes ember; ebben az egyéni életben feltétlenül felismerendő a nemiség döntő szerepe, amely az emberi életet két különálló és mégis egymáshoz tartozó táborra osztja. A nemiség tehát az élet teljességében szétágazó, nagy hatókörű életvalóság.

Az már az emberi természetből önként következik, hogy ilyen jelentékeny hatású élettény nyomán felrajzik az emberi reflexió. Ez a reflexió pedig a minden szellemi megnyilatkozást befolyásoló világa szemléleti és egyéb elkülönítő tényező hatása alatt ezernyi irányúvá válik. A nemiség kérdésének értés kelésében pedig a gáttalan szabadosságtól a nemes aszkézisig számos változatot mutat. Ebből a sokféle irányba vonuló széthúzásból kiegyenlíthetetlen ellentétekre lehetne következtetni. Pedig ha közelebről vesszük szemügyre e meggondolásokat, akkor ráeszmélünk arra, hogy a nemiségnek mint életjelenségnek valamihez való viszonyításában mindnyájan megegyeznek. Ezt a valamit nyilván irányítóan meghatározó elvnek tartják. Mi ezt a cselekvésszabályozó elvet, illetve elvrendszert *isteni törvénynek*

mondjuk és a hozzá mint legfelsőbb elvhez való viszonyulást *erkölcsnek* nevezzük. Így ez a viszonyítás valamennyi, legellentétebb álláspont között is mutat bizonyos közös, *formai vonást*. Van valami egybefogó alapelgondolás, de erősen szerteágazó a kötöttség alapját kereső, döntően irányító rendelkező beállítása. A szélsőségesen *alanyi* irányban a szeszélytelen *természet*, a katolikus erkölcstudományi tanításban a *személyes Isten* a mértékadó.

Így adódik a szemlélő számára két külön sarok: a nemiség nyers életvalósága és az azt magas hivatottságra emelő erkölcsiség tényleges vagy feltételezett érvényessége. Minthogy mi kérdésünket nem történeti, hanem tartalmi szempontból kívánjuk vizsgálni, azért az erkölcsön nem érthetjük a történelem során ezzel a fogalommal jelölt különböző, hiányos vagy hibás cselekvésszabályozó értékelvek rendszereit, hanem csak a további értékelések alapjául szolgáló katolikus keresztény erkölcstudományi fogalomtartalmat. Ezeknek a tanításoknak alapját alkotó értékrendszert kívánjuk — a különböző magyar megjelölések esetleges zavaró érzelmi együtthatóit semlegesítendő — az *étosz* szóval jelölni. A másik sarok tartalmi együttesét érosznak nevezzük; hangsúlyozva, hogy ezen — eltérően a köznapi nyelvhasználat *erotika* szavának pejoratív mellézköngéjétől — a nemiség érzés- és cselekvésbeli teljességét értjük.

Újabb kérdés, vajjon e két fogalom hogyan, milyen szemszögekből viszonyítható? A nemiségnek mint életjelenségnek cselekvő jellege nem vitás. Mint cselekvés pedig szükségképpen az emberi cselekvések értékmérőjeül és irányítójául szolgáló erkölcs meg-

ítélése alá tartozik. Erősz és étosz kapcsolata tehát *bölcseleti* meggondolás alapján nyilvánvaló.

Ez a kapcsolat, amint már egyszer rámutattunk, csak formai viszony kifejezője. Milyenségét az határozza meg, hogy az étosz fogalmát minő tartalommal töltjük ki. Ez pedig már nem pusztán bölcseleti kérdés, hanem azon túlmenve, illetve előfeltételszerűen megelőzve a minden szellemi megnyilatkozást dön» tően jellegzetesítő *vallásos* meggyőződésből fakadó, éltetően átfogó világnézeti kérdés. Vallásos meggyőződésünk teleologikus beállítottsága a nemiséggel kapcsolatosan is felveteti az isteni célgondolat kérdését. Az e kérdésre *megtalált válasz pedig nem lehet* közömbös az erősz és étosz viszonyának helyes kipontozásában.

Az isteni célgondolat felvetésének helyességét egyszerű és közvetlen *tapasztalati* jelenség is igazolja. Azokra a nem is lelki, hanem tisztán élettani visszahatásokra gondolunk, amelyek az isteni célgondolattal akár idő, akár mód vagy cél tekintetében elkövetett visszaélések nyomában járnak. Csak a korlátoltság határát súroló rövidlátás tekinti ezt pusztán élettani visszahatásnak, egyszerű biológikumnak. Helyesen *ezt az* isteni, kötelező érvényű célgondolat megsértését követő szankciónak kell tekintenünk, így az élettani tapasztalat érzékelhetően igazolja a vallás erkölcsi meggyőződés helyességét.

Az erősz és étosz helyes viszonya megismerésén alapuló életgyakorlatnak feltételei — és ennyit már bevezetőül megállapíthatunk — a feltétlen érvényű erkölcsi törvény megismerése, életgyakorlat és erkölcsi törvény meg nem egyezése esetén az abszolút

erkölcsi törvény szabályozó érvényének az elismerése, végül az egyéni életcélnak e kettős belátás alapján való kitűzése és megvalósítása.

Az imént az éroszt és étoszt *két sarknak* neveztük. E sarkok között természetes feszültség van. *Ez azon» ban nem a rombolás ellentétét, hanem az életserkentő áramlás ütemét szabályozó feszültség.* Érosz és étosz viszonyában az életformák széles lehetősége nyílik az értékkála különböző fokain. Az ember szabad akaratából fakadó erőfeszítésén és az isteni kegyelem felhasználásának mértékén múlik, hogy életgyakors latával az értékkála melyik foka alatt helyezkedik el.

Munkánknak tulajdonképpeni célja az érosz és étosz *helyes* viszonyának az emberi természetben jelentkező erkölcstörvények, valamint a kinyilatkoztatott erkölcsi törvények alapján való kipontozása.

A feladat nehézségeit érezzük. Ezt csak fokozza az a tapasztalatunk, amely szerint az érosz és étosz kérdése ezernyi és ezernyi egyéni életnek és élet-együttesnek kínzó kérdőjele. De ugyanekkor erősen hisszük, hogy az isteni kinyilatkoztatás fényénél az emberi élet kérdéseiben megtalálhatjuk az Isten terve szerinti megoldást.

Bizakodó erőfeszítésünk elején külön köszönetet mondok *dr. Fekete Miklós* tanár barátomnak, aki sokban hozzásegített ahhoz, hogy munkám napvilágot láthasson.

A jó Isten nevében kezdettem, az ő szent nevé» ben indítom útnak — emberlelkek nemesítése érdekében.

Budapest, 1940 Jézus nevenapján.

A szerző.

I. AZ ÉROSZ AZ EMBERI TERMÉSZETBEN

1. Az emberi természet általában.

Az ember egyik jelentékeny élet jelenségével foglalkozva, alábbi fejtegetéseinkre döntő jelentőségű az a felfogás, amelyet az emberről embertani szemléletünk alapján sarkalatos tételekbe foglalhatunk. Bizonyítóan igazoló részletekbe itt nem bocsátkozhatunk. A történelmien kialakult, szélsőséges pszichikai és materiális monizmus két véglete között a hittudományilag és rendszeres bölcséletileg egyedül igazolható pszichofizikai dualizmus álláspontját kell elfogadnunk. A dualizmus szó nem jelöl itt két egyenrangú tényezőt. A test és lélek dualizmusában az eszköz és cél egybefonódását kell látnunk. Az Istentől teremtett lélek Isten felé törtető, nosztalgikus küzdelmében a test csak keret és a küzdelemben feltisztuló erkölcsi emelkedés elé bölcs tervszerűséggel emelt, nehéz, de legyőzhető gát. A test eszközjellege tehát úgy is mint kereté, úgy is mint magasabbrendűvé nemesítő erkölcsi megfeszülések küzdelmet kihívó gátjává nyilvánvaló. Az ember kettős összetételű életegységében a lényeg, a célratörő indító a lélek. A pszichofizikai dualizmusban a lélek szupremáciájának ilyen hangsúlyos zása fejtegetéseink során végig döntő érvényű szempont.

Az emberi test felépítésében (anatómiai szempont) és működésében (biológiai szempont) nagy, egyetemes törvényszerűségek jelentkeznek. Ezek az egyes egyedeket jelentékeny mértékben egymemű-

sitik. Gondoljunk csak anatómiai vonatkozásban az érzékszervek, belső kiválasztása mirigyrendszer és az idegrendszer nagy vonalakban egynemű anatómiai megalkotottságára mint olyanra, amely a lelki élet szempontjából elsőrendű fontosságú. Az egyénként tapasztalható elkülönülések nagy fokának ellenére sem vitatható el ezek roppant egyneműsítő hatása.

Ugyanezt mondhatjuk az így felépített szervezet élettani működéseiről. Az élettani jelenségek nagyvonalú egyneműségén belül az egyéni elkülönülések bőséges változata jelentkezik. Vegyük csak a tárgyunk szemszögéből legközelebb álló nemi élet bontakozását. Az egyéniség sokszorosításának szervei már magzati állapotban fejlődőben vannak. Az egykor életteremtésre készítő ösztön megrezdül már a 2—3 éves gyermekben, gyengefodrá hullámot ver 6—7 éves korban.¹ Majd a másodlagos nemi jelleg jelentkezésekor, a serdülő korban megrázó, cél tekintetében homályos bizonytalansággal zsong föl, míg az érett ifjúban világos célképpzettel, kiegyensúlyozott ütemben tör az elhivatás teljesítésére. Milyen rossz-hiszemű vagy korlátolt következtetés lenne a lassan, szervesen bontakozás olykor korai jelentkezéséből az ösztönnel élés igazolhatóságára utalni. Ha csak az epifízis és timusz korrelációjára gondolunk, meg kell látnunk a természeti törvényben jelentkező isteni tilalmat a zsenge termés korai és így meddő aratása tekintetében.²

A nemi készség anatómiai és élettani fejlődésével kapcsolatos az ennek együttthatójaként jelentkező érzések bontakozása. Sivárnak és az igazságtól meg-

lehetősen messzeesőnek tartjuk azt a magyarázatot, amely a nemi érzések okát kizárólag a nemiszervek vérbő állapotában jelöli meg. Élettani háttere lehet ez a tény, de a pszichikai indítás is helyet keres. Inkább hajlunk a felé az értelmezés felé, amely szerint ezek az érzések gyökérzetükben a nemi életjelenségek lelki velejárói, nemi értékelő színnel szólva: pszichikai mellékszöveje. Ezt a testislelki párhuzamosságot nem ingatja meg az a jelenség sem, hogy alkalmilag a nemi érzések a nekik adaequat .anatómiai és élettani fejlődésfokot megelőzve jelentkeznek. Ennek okát csaknem mindenkor az illetőt körülvevő fertőzött környezetben, kihívó hatásokban kell keresnünk.³

Az emberi test ilyen töredékes szemlélete is arra utal, hogy a nemiség *az* emberben nagyszerű, Isten adta készség. A testi élet fejlődésének iránytszabó elve: *egyéni kifejlődés az egyéniség sokszorosításának szolgálata végett.*

A lélekről, az ember másik alkatrészéről mondja Nagy Lajos: «A kozmoszban élő, metakozmikus eredetű és célú lény».⁴ A lélek valóban nem emberi eredetű, nem testi függvény, mint ahogy a természet^ tudományok roppant haladásától egyensúlyt vesztett féltudományosság magyarázgatta.⁵ A lélek Istens tői teremtve a nagyszerű és végtelen lehetőségek vonalán indul el az emberi test keretében, hogy e lehetőségekből az élet küzdelmeiben minél többet értékvalóságga váltva térhessen vissza Teremtőjéhez.

Értelmi erejével a jelenségek, okok és értékfokozatok (verum) megismerésére képesít. Akarati erejévei a megismert értékek, jók (bonum) elérése után

feszít, míg érzelmi készségével az előbbi két ellentétes irányú lelki működést mintegy központilag kíséri, színezi és serkentően vagy mérséklően szabályozza.

A lélek ilyenén szemlélete eleve kizárja annak másnemű kötöttségét, mint ami Istentől teremtett-ségének teremtésbeli másodrendűségéből következik. Nem lehet itt feladatunk a determinizmus különböző megfogalmazásainak cáfolata, de nemcsak az erkölcsiség lehetősége, hanem a lélek létezhete nevében is minden ilyen tévtant el kell utasítanunk. A léleknek a testi, földi kötöttségmentesség szubsztanciális jegye.

Már fentebb utalhattunk a test és lélek párhuzamosan haladó fejlődésére. Így a nemi készség anatómiai és élettani előfeltételeinek jelentkezésekor tudatosodik egyben annak célja is. Az ösztön inkább csak a megvalósítás módjára utal, a cél az értelem fényénél világosodik meg. Ez segít annak belátására, hogy e bennünk rejtőző, Teremtőnkkel rokonító hatalmas erőt nem lehet múló idegzsongítás eszközévé silányítani, hanem az analóg életteremtés szent lehetőségévé kell felmagasztosítani. Ennek a célnak megvalósítására tör most már az akarat. Így emelkedik a nemiség tudatos emberi cselekedet kezdeményezőjévé, amelyben az igazi ütemet az élet-szolgálat vágya diktálja.

Első tekintetre úgy látszik, mintha túlzott tudás-tosságot tulajdonítanánk a nemiségnek. Ha azonban a nemi aktusban elkülönítjük az inger mozzanatát a kiélés folyamatától, e tudatosság feltételezése indokoltnak fog feltűnni. Az inger lehet tudatunkon és akaratunkon kívül eső, biofizikai behatás (kép, hang, érintés stb.). Az ilyen behatás keltette inger teljes

kiélése azonban akár a vágy, gondolat vagy tényleges cselekvés vonalán csak tudatunk és akaratunk hozzájárulásával mehet végbe. Ezért beszélhetünk nyugodt határozottsággal az egyéniség sokszorosítására törekvő szent életszolgálatról és e célképzet hiányában öncélúvá silányult erotikáról.⁶

A fentebbiekben ismételten hangsúlyoztuk a nemiség hivatásszerű szerepét az emberi életben. Ebből természetesen következik, hogy ezt a kérdést korántsem lehet elintézni azzal, hogy sokszor akár jószándékú rövidlátással elködösítjük, vagy teljes egészében letagadjuk. De erőteljesen kell tiltakoznunk minden olyan elmélet ellen, amely a nemiségnek az emberi természetben és életben illetéktelenül egyetlen és kizárólagos fontosságú szerepet akar tulajdonítani.⁷ Több áltudományos néven bujkál a köztudatban ilyen panszexualizmust hirdető elmélet.⁸ E szerint az emberi élet minden megnyilvánulása nemi vonatkozású okokra egyszerűsíthető le. Ez az elmélet a századforduló idején csúcsosodó anyagelvű világszemlélet szellemtörténetileg csaknem szükségszerű vadhajtása. Több és kevésbé jóhiszemű hirdetőinek eljárását mentheti az a körülmény, hogy megfigyeléseik túlnyomó többsége a kapitalista berendezkedés hátránnyá fajult előnyeit élvező, semmittevésében önmagára töpörödött rétegnek klinikai eseteire támaszkodik és ezek hibás általánosításából következik.⁹ — De nem alacsonyítható az emberi élet célja a faj minél termékenyebb szolgálatává sem. A faj vagy akár az egész emberi nem pusztja, öncélú sokasítása mint életcél üres szólam, ha nem ismerjük el az emberi életben feszülő, isteni eredetű és hiva-

tású lélek *egyéni* elsőbbségét. Ez és csak ez a cél ad értelmet, igazolást az emberi életnek. Ennek tudomásul vétele lehetővé teszi az emberi élet helyes felértékelését. Ez segít arra, hogy az egyes életjelenségeket, így tehát a szexuális ösztön hangos követelőzéseit is az őket megillető keretek közé szorítsuk. De ugyancsak ez juttat el arra a bölcs belátásra is, hogy nem kell minduntalan, okkal és ok nélkül a nemi élet kérdéseit hánytorgatnunk. Az élet nemes feladata a nemiség fontos feladatának felismerése, önmagunknak a szent hivatás teljesítésére való bölcs ránevelése, de mindeneknél fontosabb a lélek átfogó lehetőségeinek egyetemleges, diadalmas kidolgozása. Az embernek meg kell továbbá éreznie, hogy a lélek szárnyai a végtelen felé feszülnek. A föld csak az alap, amelyen az egyik lendítő lökést kapja. Az igazi irányvevés a Végtelennel való szent közösség megtalálása és kidolgozása. Ilyen beállítottság mellett a maga világos, nemesen egyszerű feladatára szűkül a nemiség kérdése, és kiesik belőle minden, tőle mindig idegennemű sejtelmesség. Az ösztönös élet felett uralkodik a lélek ereje ; de olyan formán, hogy az életszolgálat erőkészlete ne tékozoltassék el az öncélúvá tévesztett érosz lidérc lángjában. Az érosz elevenen él a természetben, de a döntően irányító úr a testnek is parancsoló lélek legyen!

2. *Az emberi test egyedi adottságai.*

Az előzőekben felvázoltuk azokat a nagy ana»tómiai és élettani kereteket, amelyek nagyobb általánosságban minden ember életvalóságát mutatják.

Ámde a legfelszínesebb szemlélet előtt sem lehet vitás, hogy e tág kereten belül az egyedi eltéréseknek számos lehetősége nyílik. Ezeknek az elkülönítő tényezőknek és jelenségeknek tárgyunk szemszögéből figyelemreméltó fontosságot tulajdonítunk. Az eltérések az egyetemes kereteken belül jelentkeznek már az anatómiai megalkotottság és az élettani működések síkján, de nemkülönben észlelhetők a szellemi megnyilatkozások és az egész lelki hangoltság terén is. Ez a több síkú elkülönülés túl a típusok és fajok szükségképpen nagy általánosításokra kényszerült átlagemberén valóban egyedekre taglalja az emberiséget.¹ Ezek az általános észrevételek számunkra azért fontosak, mert így az egyes emberek erőfeszítései mássmás elbírálás alá esnek. Félre ne értessünk: nincs és nem is lehet szó bármilyenü értékelés viszonylagosításáról. De éppen az erkölcsi értékelés[^] alapja nem az elért eredmény, hanem a szándékban jelentkező lendület, az erkölcsi jóra törekvő erőfeszítés.² Az erkölcsiség nem valamilyen nyugalmi állapot, hanem az állandó jóra törekvés nosztalgikus, önlegyőző dinamizmusa.³ Minden egyes ember — mint alább részletesebben látni fogjuk — mássmás előnyökkel és terhekkal *indulva, ugyanazzal az erőfeszítéssel* vagy különböző eredményeket ér el, vagy ugyanazt az eredményt másfokú erőfeszítéssel valósítja meg. Ezért mondhattuk, hogy a differenciált egyes ember — az életértékelés számára leginkább rögzíthető *eredmény szempontjából* kiindulva — különbözően bírálható el. De másfelől az egyedi jellegzetesség az emberek nevelésénél sem minősíthető jelentéktelen semmiségnek.

Az egyedi jellegzetesség egyik meghatározó tényezője az anatómiai megalkotottság. Természetesen itt csak sajátos tárgyunk szempontjából kívánjuk a leglényegesebb mozzanatokat érinteni.⁴

Az első pillanatra feltűnő külső eltérések (morfológia) nem tűnnek fel nagy jelentőségűeknek, bár elhamarkodott ítélet volna ezek értékét lebecsülni. Az ugyanis tagadhatatlan, hogy a külső alatt *okozati tényező* lappang, amely nem hagyja nyom nélkül a pszichikai életet sem.⁴ A Galenusféle embertípusok ma már kevésbé értékelték, de ez nem a tény tagadja, hanem oknyomozással más és más forrásokból eredezteti.

Fontosabb, de külsőleg kevésbé észlelhető az idegrendszer differenciáltsága.

Az idegrendszer szerkezeti megalkotottsága kétségtelen azonosságot mutat, de minőségi vonatkozásban roppant eltéréseket tár elénk. A befogadás, a vezetés, visszahatás egyedenként az eltérések széles skáláját mutatja. Kétségtelen, hogy a «nyugodt» és «ideges» természet különbözősége is elsősorban az idegrendszer minőségi eltéréseivel magyarázható. Mindennek a nemi életre gyakorolt befolyásáról még ismételtelen szólni fogunk.

Egyre valószínűbb, hogy az egyes ember nemiségének jellegére jelentékeny hatást gyakorol a véralkat. Méhely vércsoport-elmélete⁵ és H. Günthernek⁶ a faji elkülönülés és véralkat közti kapcsolatokra rámutató fejtegetései az ez irányú vizsgáladásokat hatékonyan támogatják. Általános tapasztalat, hogy egyes fajok például fokozott nemi ingerlékenységet mutatnak. Talán fokozottabb megvilágítást ad a vér-

alkat és egyedi életforma kapcsolatának a beteg vér. A luetikus vér egész életformát befolyásoló lehetősége közismert.⁷

Az újabb természettudományos embertani vizsgálódások előterében mintha a belső elválasztású mirigyrendszer kérdése állna. A tudomány nem áll még ma azon a fokon, hogy a hipofízis, epifízis, pajzsmirigy, timusz, mellékvesék, hasnyálmirigy és a here, illetve petefészek kiváltotta hormonok valamennyi élettani összefüggését meg tudná világítani. Vannak azonban igazolt vizsgálati eredmények, amelyek — például Kretschmer konstitúciós elmélete — a belső elválasztású mirigyrendszer működése és a testalkat, nemi érés, a nemi érzés minősége (fokozott ingerlékenység és frigiditás), a szellemi élet fejlettsége közötti összefüggésekre mutatnak rá.⁸ A timusz például a nemi fejlődés szabályozójaként jelentkezik. Kifejlett állapotában gátlója a természetes renddel szemben korán jelentkező nemi igényeskedésnek. A serdülés során fokozatosan visszafejlődik és így lehetővé válik a nemi akcióképesség kibontakozása. Ezek a megfigyelések helytállóságát negatív bizonyítja az a jelenség, amely a timusz fentemlített visszafejlődésének elmaradása következtében jelentkezik. Amelyik serdülő korban levő egyednek még teljes kiválasztáskészségű timusza erős ütemű, annak testi fejlődésben megakadó, gyermeke ded jellegű életformája alakul ki (status thymicos lymphaticus). A belső elválasztású mirigyrendszer elkülönítő hatáskészségében az eddig elért tudományos eredményeken túl is még fontos megvilágítások várhatók.

Az anatómiai megalkotottság egyedi elkülönítő képessége közvetlenül mutatkozik a testi fogyatkozásúaknál. Az itt jelentkező jelenségek kétfélek. A testi fogyatékosok egy-egy érzékszervének működésbeli fogyatékosága vagy teljes szünetelése más érzékszervek fokozott kifinomulására vezet.⁹ Az érzékelésnek ilyen eltolódása természetesen differenciáló hatású. De van a testi fogyatkozásnak lelki együttthatója is.¹⁰ Bár igen gyakori a lelki elmélyülés, Istenhez forduló hit dominanciája, mégis nem egyszer találkozunk olyan egyetemleges félszegséggel, amely kóros kisebbségérzést vált ki. Ez a leértékelés azután szinte természetesen olyan indulatos, gyűlölködő hangoltságot szül, amely mint a természet megrövidítettjét e pusztá tény miatt ellenségesen állítja szembe minden egészséges, ép emberrel.¹¹ Nemi vonatkozásban nem ritka a felfokozott, nyers ösztönösség. Ez a hangoltság nyilván az egészséges életfeltételek hiánya miatt magasabbrendű célkitűzéseket megkísérelni sem merő e világhoz rokkanás immanenciájából forrásozik.

Az anatómiai és élettani adottságok egyedenként elkülönítő hatása között nehéz pontos határvonalat vonni. Helyesebb, ha az anatómiai megalkotottságban azt a sztatikai alapot látjuk, amelyre támaszkodva kibomlik az élettani jelenségek dinamizmusa. Így az élettani jelenségek elkülönítő hatása legtöbbször már elkülönült anatómiai alapvetésre vezethető vissza. Például a belső elválasztása mirigyrendszer fokozott vagy csökkent hormonkiválasztása (hiper-, ill. hipofunkció) nyilván élettani jelenség, bár kétségtelenül az illető mirigyek eltérő anatómiai kialakultságára

utalnak. Viszont az emberi életre gyakorolt roppant formáló hatásuk tudományosan igazolt.¹²

Az idegrendszer és belső elválasztású mirigyrendszer egyedileg elkülönítő élettani működése átvezet a lélektani eltérések legalább valamelyes értelmezéséhez. Ez a meggondolás beilleszkedik fenti alapvetés síinkbe, amelyben utaltunk a lélek és test szükség-szerű korrelációjára. A kölcsönös egymásrahatás nem másítja meg a lélek szupremáciáját hangsúlyozó elvünket. A lélek mint szubsztanciális valóság megteremtésénél fogva már egyes és páratlan. Viszont átmeneti életkerete, a test bontakozásának ütemét, jellegét természet-szerűleg meghatározza. Ebben a befolyásoló hatásban kétségkívül szerepe van valamennyi élettani jelenségnek, de a belső elválasztású mirigyrendszer elsőrangú hatása ma már igazoltnak tekinthető. Ismeretes Galenus ma már hagyományosnak tekinthető négyféle karakterológiai alaptípusa, a szangvinikus, kolerikus, melancholikus és apatikus fajkép. Sokan az ezek közt mutatkozó különbségeket is élettani eltérésekben keresik. Figyelemreméltóak Spranger manapság sokat idézett típusai: az elméleti, gyakorlati, esztétikai, szociális, hatalmi és vallásos beállítottságú ember.¹³ Az élettani vonatkoztatás egészen nyilvánvaló a schizoid és cikloid típusok megkülönböztetésénél.¹⁴ E tekintetben főképpen a belső elválasztású mirigyrendszer hormonkiválasztása következtében két, meglehetősen ellentétes karakterológiai típus volna elkülöníthető. Az elsőre a testi, szellemi és lelki fogékonyság, gyorsütemű működés, visszahatáskészség, általában széles skálájú lehetőség az élet valamennyi síkján, a

másikra bizonyos közepszerű, mérsékelt kiegyensúlyozottság, csökkent ütem jellemző. Mi legszívesebben az élet egyes síkjai szerint különböztetünk meg anyagiás sáreembereket, intellektuális jellegű, esztétikai hajlamú, kivételes erkölcsi érzékű, szociális beállítottságú és vallásos lélekkel megáldott típusokat. Természetesen nem szabad itt kizárólagos elszigeteltségre gondolnunk. Aligha van ember, akiben valamennyi életsík csirái fel ne tűnének, ha nem is aktuálisan. Inkább az egyes életsíkok értéktartalmának az egész életgyakorlat formálásában érvényre jutó dominanciájáról lehet szó.

Az egyedi eltérések felfokozott megvilágítást kapnak a *kóros lelki elváltozásokban*. A patológikus jelenségeket legtöbbször az imént felsorolt többrendbeli típusok kihatásaiban egyén-, élet- és értékellenes elhajlásának kell tekintenünk. Ilyen megnyilatkozással a nemi élet terén nem egyszer találkozunk, de mindenesetre sokkal kevesebbszer, mint ahány esetben a «viszonylagos erkölcs» hívei az erkölcsi beszámíthatóság kérdését véleményezik. Maga az egyéni tapasztalat is igen sok érthetetlennek látszó, bűnös kilengést vagy perverzszerű jelenséget tud megfigyelni, de még határozottabban utal ezekre az alig érthető elcsuszamlásokra a klinikai gyakorlat. A szexuális élet elferdülései (histeria sexualis, pederastia, andromania, nimfomania, sadismus, bestialitas stb.) olyan rémséges skálát tárnak elénk, hogy világosan kell látnunk az ösztön kóros elváltozásait. Ezek a tagadhatatlan tények azonban nem az ember természetének együttjárói, hanem a beteges idegzet vagy kóros mirigyrendszer sötét eredményei. Az

ilyen jelenségek és elferdülések nem írandók teljesen az ember erkölcsi számlájára, ezekkel csak annyiban adós a Mindenhatónak, amennyiben múlt életének okozati kapcsolata és felelőssége is igazolható.¹⁵

Önkéntelenül merül fel a kérdés: mi a forrása e sokirányú és jelentékeny egyedi eltérésnek? A lélek tartalmi különbözőségére már utaltunk fennebb. A másik okot a velünk hozott egyedi adottságokban és az öröklésben jelölhetjük meg. Az új egyén élete nemcsak a nemzés tényével kapcsolódik a szülőkhöz, hanem az öröklés szabályos törvényével is az ősök életéhez fűződik. Az emberi élet így egyfelől értékes tehetséget, másfelől terhet hoz magával az ősök világából. Így válik az egyes ember családjá múltjának hordozójává. Lehetséges, hogy az egész egyedisnek látszó adottság is öröklési gyökérből sarjad, de az sem lehetetlen, hogy valamelyes külső, a születést előző befolyásolás alakítja eltérővé az élettalantum-mennyiséget vagy minőséget.

Az ősök életének ezt az átörökítődését a teológia is hirdeti. A teljes függetlenség hirdetése tévedés. Isten terve szerint születünk, a «*naturae lapsae*» statusában élünk és életünk az emberiség egyetemének teherviselése folytán az átlagos életgyakorlatnak vetületét mutatja.¹⁶ Van ebben a megismerésben lehansgoló, de felemelő érzés is.¹⁷ Lehangelő az a tudat, hogy önmagunk *indulása* nem teljesen független, szabad ; de fel kell emelnie annak a tudatnak, hogy Istenünktől elvárt sáfarkodásunk eredményei viszonyítatnak öröklött negatív és pozitív adottságainkhoz. Ezt az érzést csak az Istenbe vetett feltétlen, vallásos hit fakaszthatja. Az a hit, amely a Gond-

viselés hangját hallja az Evangéliumban is. Az a hit, amely az isteni szeretet erejét érzi és a Megváltó kegyelemáradását áhítozza. Az a hit, amely a keresztség erejéből kegyelmet merít és a kegyelem indító-megszentelő hatalmával isteni életet teremt.

Az bizonyos, hogy csak ilyen egybefonódás, ég és föld találkozása tud felülemelkedni a földi élet roppant súlyú tehertételein. Csakis az az ember tud győzedelmes lenni, aki a *küzdelem jegyében* születik, és aki hinni tud az isteni segítség erejében. Így nincs végleges összeomlás, nincs elviselhetetlen életteher, mert velünk és bennünk dolgozik a személyes Isten hatalmas keze.

Ilyen hangoltság mellett tudunk az öröklött adottságokban gondviselészerűen ránk bízott kincseket és nehezedő terheket látni, amelyeknek együttese lehet Isten felé ívelő önkibontásunk keretének erőfeszítésünk értékét növelő tényezője. Végül is a gondviselő isteni jóságba vetett hit akadályoz meg abban is, hogy az öröklött terhekben valamely vak végzet megsemmisítő, minden erkölcsi felemelkedést eleve lehetetlenítő gátlását lássuk.

Az öröklés tényének helyes értelmezése megszegző vonásokat mutat az öröm és szenvedés értelemzésével.¹⁸ Nem a sors különös kegyét vagy zordságát kell bennük látnunk, hanem a végtelen szeretettel hozzánk hajló isteni kegyelem számunkra felfoghatatlan bölcseségű eszközeit. Azt is mondhatnám: követek ők, akiket azzal a paranccsal indít az Úr, hogy finom vagy kemény kopogtatással nyissanak utat az égiek számára ... Vegyék el a lélek horizontja elől a földiek záró fátyolát és tisztítsák

fel a látás végtelenség felé törő útvonalát... Az élet útján sok a gát. Ezek elvonása — még ha fájdalmas is — szent hivatottság. «Készítsétek az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit.» (Máté ?, 3.)

Mindehhez azonban múlhatatlanul szükséges annak belátása, hogy az öröklött adottságok serkentő kikezdések vagy gátló terhek, de nem megmásíthatatlanul megszabó determinatív tényezők. Aki az életbe nehéz örökséggel lép, nincs elzárva az emelkedés elől, habár ehhez több és nagyobb erőfeszítésre lehet szüksége, mint esetleg egy másik embere társának. Ilyen értelmezésben nő ki az öröklés ténye az evilági immanencia bamba végzetszerűségéből a transzcendens, gondviselő hatalom bölcs, célos eszközei közé.

A különböző és elkülönítő adottságokat tovább módosíthatja az egyedenként eltérő környezet hatása.¹⁹ Ennek józan mérséklettel értékelt hatása ma már nem igen tartozik a bizonyítandó kérdések körébe.

Végül nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy egyes beteges elferdülések a múlt bűneiből *szerzett* hajlamokra vezethetők vissza (habitus acquisiti). Ezeknek leggyakoribb fajtája az élményszülte hajlandóság,²⁰ majd erősbödő alakja a *szokássá* fejlődött gyakorlás,²¹ további képe a *reflexió-szerű* kiváltódás²² és végül a perverzitásig áttolódó elállatiasodás.²³

Nem tagadható, hogy ezekben *a megindulásokban* szintén benne zsonghat valamelyes testi aberráció,²⁴ de komoly utánnyomozás után megállapítható, hogy bár az elhatározás lendítésében a rendesnél

nagyobb lendületet adott a testi élet eltolódása, mégis — az emberi döntés, az emberi ellenállás és megfeszülés az erkölcsi jó mellé állíthatta volna" a cselekvőt.

A múlttól tudni kell, hogy visszakiáltó vendég. A bűn nem múlik el nyom nélkül a testi életben sem. Olyan nyomot hagy, amely a folytatás igényével követelődzik, és az ideg- és mirigyrendszer erőteljesebb funkcióra serkenti.

Bár ezt a tényt is erősen kell hangsúlyozni, és az egyének életében látnunk kell szomorú kihatásait, mégis ezen a ponton is bizakodni kell az emberi természet erejében és az isteni kegyelem győzni segítő hatalmában. A kitartó ellenakció új szokást teremt, az isteni kegyelem pedig felsőbbrendű életet biztosít. Így a szerzett élettérhek is enyhíthetők és legyengíthetők.

Végül azt a megnyugtató gondolatot kell idejegyeznünk, hogy Isten atyánk előtti elbírálásnál egyéni talentumaink és szorgos erőfeszítéseink foka a döntő. Az egyéni különbözőségünk ellenére megnyugtatóan és felemelően kell hatnia annak a tudatnak, hogy földi pályánk megfutása után a magunk és mások életének megemelésére fordított nemes erőfeszítések arányában bírhatjuk Istent végnélküli, egyéni életkiteljesülésben.

3. A természet: Isten szava.

Az eddigiekben az emberi természet általános és egyedi adottságaira mutattunk rá, mint pusztán tényekre. Mintegy valóságos alapvetésnek szántuk

a fentieket. A természeti tények ismeretére kell támaszkodnia azok értelmezésének. Természeti jelenségek értelmezésekor egy ideig haladhat az ember a szaktudomány felderítette okok és okozatok során, de távolabbi vagy éppen végső értelmezést csak a bölcséleti és teológiai transzcendencia síkján talál. Mind a végső kérdések helyes szintézise, mind a hitélet csodás kinyilatkoztatásai egyöntetűen reáutalnak a teremtett világ okára, fenntartójára és céljára: Istenre. «In eo vivimus, movemur et sumus.- «Benne élünk, mozgunk és vagyunk.»¹ A teremtett világ együttesében pedig helye van a mikrokozmosznak, az embernek is. Az ember is Istentől, Istenben és Istenért van. Most azután az elé a feladat elé kerülünk, hogy az embertani észrevételeket és ezt a transzcendens belátást összhangba állítsuk.

A teremtő Isten és teremtett tárgyi világ között áll a teremtett és a meglevőkből újat teremteni tudó ember. Míg teremtettsége egyneműsíti a tárgyi világgal, öntudata, saját valóságának, alanyiségének tudata elkülöníti minden más teremtett dologtól. Felfogja a világ tárgyi jelentkezéseit, sőt fogalmi világában magában hordozza az egészet. Az okok során eljut Istenhez és tudatosan építi ki magában Isten képét. E csodálatos lehetőségek forrása, lens dító okozója az ember lelkének Istenhez hasonlósága. Az Isten felé ívelés tudatos munkája és az isteni kegyelem tervszerű felhasználása dolgozza ki a halhatatlan lélekben a végnélkül élő személyiséget. Az életbe induló ember nem kialakult értékeket kapott, hanem végtelen lehetőségekkel kezdi útját. E lehetőségek aktualizálása az egyéni erőfeszítéstől és az

isteni kegyelem felhasználásától függ és szabályozó erejű törvények keretében történik.

Ezt a kibomlást három jellegzetes vonalon végzi az ember.

Szabályozzák életünket élettani törvények. Az élettani jelenségek nem függetlenek ugyan lelki mozzanatoktól (pirulás), de működésük tudatunk alatt a belső kényszer kötöttségével hat. A szívműködés, légzés, emésztés bennünk, érdekünkben, de tudatos akarásunk nélkül történik.

Ez a kötöttség az alapvető lelki jelenségeknek is sajátja. A látás, hallás, egyszerűen az érzékelés lélektani törvények szerint megy végbe. A szellemi működés eszközében, az idegrendszerben, annak működésébéli berendezettségében nincs módunkban tudatosan változást idézni elő.² Ha például a megsérült agykaréj szerepkörét egy másik központ fokozatosan átveszi, ez rajtunk kívüli, tőlünk független törvénye szerűségek szerint történik. De utalhatunk a lelki élettal kapcsolatban a kulturális, esztétikai, erkölcsi, szociális és vallási kibontakozásra is. Ezek az adottságok határozott törvényszerűséggel tartoznak az ember birtokállományához, sőt fejlődésük szabályos törvényszerűsége is nyilvánvaló. Erkölcsi vonatkozásban például egészen világosan kipontozhatók azok a természettörvények, amelyek a jó és rossz kérdésében, az ember és Isten kapcsolatában irányítóan hatnak. Mindenki érzi, hogy önmaga életében az alsóbbba rendű jónak szolgálnia kell a felsőbbrendűt, másokkai való viszonylatban pedig a szeretet törvénye mindent előző.³

Ha tárgyunkra szorítkozva a nemi élet törvényét

keressük, félreérthetetlenül érezzük, hogy a természet nem a szabados ösztönéletet, hanem a fegyelmezett életszolgálatot sürgeti. Maga az a tény, hogy az ösztön követelődző jelentkezését az életcél szolgálatának lehetőségéig elhallgattatja (gondoljunk csak a timusz gátló szerepére!), arra vall, hogy az egész nemi életet nem érzéki kielégülésre, hanem szolgálatra rendelte.⁴ Az anyává lett leány és apává vált férfi lelkében felébredő nagyfokú kötelesség- és felelősség-érzéssel a természet gondviselészerűen védelmezi a gyenge és tehetetlen csecsemőember életét. Abban a jelenségben, hogy az egész nemi élet a természet adta szemérem köntöse alatt rejtőzik és védelme alatt fejlődik, az élet egyik legnagyobb jelentőségű mozzanatának gondosan dédelgető és szorgos fejlesztését kell látnunk.

Ha pedig a valóságos életrendnek megfelelően a fejlődés vonalát a természetfeletti életig kitoljuk, akkor arra a megismerésre jutunk, hogy ennek érvénye is törvényekhez kötött. A kegyelem áramlása az Isten személyes ajándéka. Segítő ereje a megindulás, megszentelő formája az isteni természetben való részesedés. Az első mindenkire kiáradó, a második a Krisztushoz fűződő tiszta lelkek birtokállománya. Ez is az Isten szent tervének érvénye, amely az isteni jószág kiáradásából, a kegyelmi eszközök használatával alakítja át az embert a soha ki nem érdemelhető isteni élet magaslatára.⁵

Mindezek az élettani, lélektani és természetfeletti élettörvények az emberi felemelkedésnek nem gátjai, hanem az ember fejlődését és kiteljesülését elősegítő, sőt kizárólagosan lehetővé tevő élettemlyük. A fejlődés ütemének tehát olyan belső törvényszerű-

ségei vannak, amelyek adottságaikban tőlünk függetlenek.

Csaknem önként merül fel ezek után a kérdés: honnan mindez? Honnan a fejlődés teljességét mutató élelcél? Honnan a kötött törvényszerűség? Honnan a fejlődés üteme? Honnan a segítő erők áramlása? Honnan a természetfeletti erők csorsdúlása? — A feleletet ezekre a roppant kérdésekre csak a Végtelen adhatja meg. Csakis akkor kapunk kielégítő és megnyugtató értelmezést, ha belőle származtatjuk az élet minden törvényszerűségével együtt az emberi élet fejlődését szorgalmazó és megvalósító élettörvényeket. Így jutunk el arra a belátásra, hogy az emberi természetben jelentkező törvények Isten szavát közlik.

A nemi élet erkölcsi kapcsolatait kutatva ez a megismerés tengelytétel lesz. A nemi élet minden irányú megrezdülésére figyelemmel lévén (gondolat, érzés, vágy, beszéd, nézés, érintés, cselekedet), fontos annak ismerete, hogy ez a nemiség milyen forrásból ered. Az ugyanis bizonyos, hogy ami isteni eredetű, az szent, ami az isteni tervvel szemben áll, az bűnös.

Maga a nemi megosztottság már Isten terve szerint való. «Masculum et feminam creavit eos — mondja az írás.⁷ A megosztott nemek testi-lelki egyesülésének új életet teremtő elemi erejű igénye olyan természetes jelenség, amely a Teremtőtől vette ütemes erejét. Szent tehát az életszolgálat ténye is. Annál világosabb ez a tétel, minél határozottabban világosodik meg előttünk az írás szavaiban előírt isteni parancs: «Crescite et multiplicamini et replete orbem terrae!»⁸

A fejlődés idején jelentkező nemi ösztön előkészület jellegű. Hogy ezt az időt a természet erre rendeli, világosan mutatja az a tény, hogy az egész nemi életet a misztikum ködébe és a szemérem köntösébe öltözteti. Még az életeredet feltárásának kérdésében is fokozatos kiteljesülést mutat.⁹ A serdülés előtt a «honnan?» kérdés kíváncsiskodása az eredet helyesnek megjelölését kutatja. A serdülés korában az apa és anya viszonya foglalkoztatja az érdeklődést, a serdülés után lép előtérbe a mód kérdése. De nem szabad feledni, hogy ezt a fejlődő kérdésegységet a kibomló élet érzéseinek és konkrétan megfigyelhető szerelmi odahajlásának arányában veti fel. Vagyis a természet mintegy előkészíti erre a fejlődő embert.¹⁰ Mindebből következik, hogy itt olyan törvényszerűséggel van dolgunk, amelynek leleplezése és helyes felhasználása ennek a nehéz kérdésnek helyes értelméhez segít.

Nem szabad azt sem felednünk, hogy az energiák átváltozásának törvényszerűsége az ember nemi életére is vonatkozik. Az energiák irányítása és transzpozíciója olyan élettani és lélektani törvény, amely a valamely alsóbbrendű életsíkon felesen fejlődő energiamennyiség értékesítésére mutat módot.¹¹ Mindezt itt azért említjük, hogy igazoltassék: a természet törvényeiben olyan irányítások foglaltatnak, amelyek a tiltó formában élénk lépő «Ne paráználkodjál!» törvény megtartásának lehetőségét is mutatják.

Tagadhatatlan, hogy a nemi élet erői eleven ütemességgel követelődzenek. De tény az is, hogy az Istentől a természetbe oltott energiák ugyancsak a természet utasításai szerint helyes irányba terelhe-

tők. Ha azután mindezekhez hozzávesszük azt is, hogy az élet vezetésében a kegyelmi erőknek döntő szerepük van,¹² akkor világos Tész az a tétel, hogy a természetünkben megjelenő és isteni akarattal dübörgő életerők még a «status lapsae naturae» világában is célosan irányíthatók. Nem szabad félni a természetét szent erőitől, hanem a természet és az isteni kegyelem erőinek felhasználásával kell élni ezzel a szent, életet szolgáló energiaegyüttessel. A helyes életgyakorlat nem meghasonlásra vezető ellentétet, hanem felívelő összhangot mutat. A nemi élet Isten-tői adott nagyszerű lehetőségek és feladatok kerete. Igényeskedése Isten szavát hangoztatja. Túlzó követelődzése pedig a természet útmutatása szerint, az Isten kegyelmi segítségének igénybevételével helyes irányba terelhető és az életszolgálat szent elhivatott"ságában értékesíthető.

4. Az Isten szava — az érosz törvénye.

Az isteni gondviselés valóságából következik, hogy Teremtőnk nemcsak megalkotta a világot és benne az embert, hanem annak további alakulását törvényekkel meghatározza, illetve az ember számára szabad belátású elhatározással követhető irányelveket szab. Az isteni útmutatásnak két megjelenésformája van: a természetben jelentkező, abból elvonható életelvek és a személyes kinyilatkoztatás.

Az érosz világa emberi életjelenség és így nyilvánvaló, hogy az emberi természetből is megismerhetők azok az elvek, amelyek ennek szabályozására hivatottak. Ha a továbbiak során azt is látnók, hogy ezek az

elvonások megegyeznek a kinyilatkoztatás kategórikus tételeivel, akkor szilárdulna az a meggyőződésünk, amelynél fogva a természeti érosz-törvények nem pusztán életformalehetőségek, hanem az egyedül helyes, életet mindig kötelező, isteni erejű élet" törvények.¹

: A nemi életre vonatkozóan a természet pozitív és negatív törvényeket tár elénk. Az elsőnek említendő pozitív törvény a kor törvénye. A nemi készség mint élettani jelenség bontakozó fejlődésen megy keresztül. Jelentkezése korántsem jelenti szolgálatra kész kifejltségét. Az életszolgálat nagyszerű feladatára alkalmasság állapotát az erőgyűjtő, kialakuló előkészület hosszas időszaka előzi meg, amelyben az igazi célképzet nem is világos. A kor törvényének megsértőjére a természet kemény szigorral sújt le. A testi és lelki megrokkadás könnyörtelen következetességgel eléri azt, aki a teremtés nagyszerű feladatát hitvány játékká meri téveszteni.²

Ez a tétel szoros kapcsolatban áll azzal a természetadta élettani némasággal, majd felfejlődő jelentkezéssel és végül követelődző erősödéssel, amely testtani és élettani alapokból táplálkozik. A fejlődő ember életét figyelve infantil, gyermek-, praepubertásos, serdülő és ifjú életszakasz előzi a felnőtt kibontakozó életet.³ Ezek a testtanilag, élettanilag és lélektanilag is elkülöníthető életszakaszok más és más nemi ütemezést diktálnak. Van bennük zsongó álmodozás, csendes ébredés és erőteljes érvénykeresés. De a természet szorgalmazta előretörés tagadhatatlan! Ámde nem szabad feledni, hogy ez tervszerű és egyetemes jellegű. A lényeg ez: nagy elő-

készület előzi a teljes kifejlődést. Az előkészület pedig erőfeszítéssel, gyűjtéssel, önfegyelmeléssel jár. Ezért nehéz és fáradságos ez a munka, de épp azért nehéz és megfeszítő, mert a legnagyobb, az élet szolgálatára törekvő. Mivel pedig az életszolgálat szembe kerül a fecsérően szétszóró vagy kéjelegve kiélvező, ezért kemény a természet lesújtó büntetése.

A második törvény a cél törvénye. Az érosz palástjában két lehetőség jelentkezik: életszolgálat és életöröm.

Még pedig vagy — a kettő egybefonódva az életszolgálat célképében egyesítve, vagy a céltől függetlenül — egyszerű kiélvezéssé silányítva. Ezt a különbséget azért kell megvonnunk, mert az isteni élettervben az elsőben mindkettő egyesülve adja az érosz helyes tartalmát, míg a közönséges hedonizmus a valóságos tartalomtól megfosztva — csak az idegzsongásban keresi teljes kielégülését. Nem szabad feledni ezt a komoly tételt: az ösztönös öröm az életszolgálat mellézköreje és másodrendű kísérete. Alsóbbrendű vagy korlátolt az az ember, aki — ezt a valóságot nem akarva vagy nem tudva belátni — az ösztönzsongást céllá hamisítja. Az élet elrendezés seben megnyilvánuló végtelen bölcsesség magyarázza ezt az örömet. Eszköz ez is, amely fokozza a szolgálat vágyát és segít, hogy az ember erre az áldozatos életformára ráhangolódjék. A nemi ösztönösség teljes kielégülését is csak az életszolgálat nagyszerű igájába alázatos öntudattal behajló ember ismeri. Aki a nemi készségben csak öröm forrását látja, olajat önt lobogó tűzre, amely elvezethet az erő elapadásából következő dermedtségre, de sohasem az élet kiegyen-

súlyozott, megelégedett derűjére. Határ és mérték e tekintetben nincs, de nem is lehet. A tömegember életgyakorlatát mentetegetni kívánó magyarázat, hogy «az ellenőrzött és szabályozott» nemi élet kiegyensúlyozottságot eredményez, naiv vagy rosszhiszemű állítás.⁴ Ha a nemi öröm kizárólagos cél, akkor eleve benne lappang az állandóan felfokozódás és teljesség igénye. A felfokozott örömmnek ez a hajszája elsodorhat kóros túlzásokba, végső eredményként bizonyos kimerült tompaságba, de ez aligha nevezhető kiegyensúlyozott életnek. Olyan ellenvetésre pedig, amely — képünket túlzónak tartva — azt mondaná, hogy maradhat ez az öncélú örömkeresés a fölös erők levezetésének keretei között, csak annyit felelünk: a természet rendjének ilyen korrigálása nem hárul az emberre, elvégzi azt maga a természet. (Éjjeli polluciók, menstruációs megkönnyebbülés.) De bekapcsolódhatik az erőérvényesítésnek ebbe a munkájába cselekvően az ember maga is. Ebben a megállapításában a fölös életerők magasabb síkú transzponálására gondolunk.⁵

A harmadik pozitív törvény a monogámia, illetve monoandria törvénye. Az a szemléletmód, amely az emberben az állatvilág fejlődéssorának legutolsó láncszemét keresi, önkényesnek bélyegzi ezt a törvényt, utalván az állatok e tekintetben mutatkozó eltéréseire. Ha azonban belátjuk, hogy az ember lényege a testi keretben Isten felé feltisztuló, törekvő lélek, akkor aligha lesz vitás, hogy az állat közösülésének pusztá biológikum jellegével szemben az ember életszolgálatá biológico-psychologicum. Az a szerelem, amely a jövő élet szolgálatának mélységes

szépségéig tudatosul, nem két test pusztá találkozására a testi örömkeresés vonalán, hanem az isteni élettervet megsejtő lelkek összefonódásának testi revelációja.⁶ Az életfogantatás aktusában a teremtő szeretet felelősséges érvénye csakis az egyetlenben található meg valóságos tárgyát. Csak a nemi ösztön célttévesztő kielélese utal polygamiára, illetve polyandriára. Ez — hogy úgy mondjuk — logikus is; hiszen a pusztá testi örömet a változatosság csak fokozza és elleplezi azt az undort, amely az örömszerzés eszközévé alacsonyított másik személyből — legyőzhetetlen erkölcsi igazságok büntető érvényeként — előbb vagy utóbb kirobban. Higgyük el, hogy minden bizonyítás-kísérlet, amely ennek az ellenkezőjét igyekszik igazolni, csak szánalmas és eleve önellentmondó próbálkozás valamely visszá élésektől terhes életgyakorlat mentegetésére.

Végül a negyedik pozitív törvény a felbonthatod' lanság törvénye. A természetben jelentkező isteni elgondolások közül talán ezt igyekezett a gyarló emberi önigazolás leginkább megdönteni. Viszont a mellette hangoztatott érvek közül magunk sem tartjuk legsúlyosabbnak a gyermek anyagi eltartásának és nevelhetőségének kérdését.

A nemi élet teljes önátadást igényel. Az egyik fél a másiknak nem élete valamely birtokállományát nyújtja, hanem teljes énjét. E felett viszont már nem az egyes ember, hanem az Ur rendelkezik. Ezért nem köthet az ember teljes énje felett kétoldalúan tetszés szerint felbontható szerződést. — De bizonyos lélektani megfontolások is azonos eredményre vezetnek. A jövő élet szolgálatának síkján az ember-

pár örök egységnek érzi magát, és a testi találkozás szülte gyermek a két szülőnek örökké egybefűző szent köteléke. — A gyermeket — mint már fennebb említettük — sem a fizikai kényszer fűzi elválaszthatatlanul szüleihez, hanem e kapcsolat örökkétartó voltát a szülők és gyermek között fonódó, a természetben gyökeredző örök szeretetkapcsolat adja. Ez a kapcsolat az alapja a szellemi, erkölcsi folytonosságnak, a történelmivé válni tudott emberiségnek, civilizáció és kultúra átörökíthetőségének. Az állatvilágban csak átmeneti a kapcsolat nemző és nemzett között, mert ott a mihamarabbi elszakadás és önállóság a cél. Viszont az állatok minden egyede mindent előlről kezd, legföljebb ösztönös kényszerekről és bizonyos beidegződések lassú átörökítéséről lehet szó.

De megnyilatkozik a természetben egy negatív törvény is, amelyet a kinyilatkoztatás nyelvén így fogalmazhatnánk meg: ne paráználkodj! E törvény megszegőjére súlyos büntetések nehezednek: kisebb-nagyobb mértékben előbb vagy utóbb bekövetkező testi-lelki megroppanás, sőt az átörökítés kemény felelőssége is.

A kinyilatkoztatott törvény is meghirdeti az érosz törvényét. Az Ószövetség óvja a házassági keretbe illeszkedő nemi élet tisztaságát a «Ne paráználkodjál!» szigorú törvényével, de tiltja a másénak megkívánását is. Az ószövetségben ugyan szerepel a poligamia, de erről azt mondja Szent Pál: «propter durutiam cordis». Kezdetben azonban nem vala így.⁷ Aki e törvények érvényességét azzal kíváná gyengíteni, hogy a történelmi idők során jelentkező

életgyakorlat ettől eltérésére utalna, szofisztikusan járna el. A törvény még oly gyakori megszegéséből sem lehet a törvény helytelenségére következtetni, hiszen a törvény nem az emberi életgyakorlat aposzteriorikus szabályba foglalása, hanem azt eleve meghatározó, kötelező normák megfogalmazása. A kinyilatkoztatott erkölcsi törvény és életgyakorlat ellentétessége utalhat az ember testi és lelki kettősségéből fakadó állandó küzdelemre, de nem érintheti a helyes törvény erkölcsi vonatkozásban kötelező érvényét.

Hasonlóan a törvény viszonylagosságon felüliségére utal az a tény, hogy csak akkor és annyiban alkalmazkodik az emberi élet valóságához, amikor és amennyiben azt felsőbbrendű, transzcendens erők módosítják. Ezt látjuk az Újszövetség fokozott követelményeket szabó törvényeiből. A Krisztustól megváltott emberiség a kegyelem bőségesebb áradása révén magasabb igényű erkölcsi követelmények elkötelezettje. «Hallottátok, hogy mondatott a régieknek: Ne törj házasságot! Én pedig mondom nektek, hogy mindaz, aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követett el vele szívében.»⁸ Ebből a tételből az erkölcsi megítélésnek már a magasabbrendű szemlélete tűnik ki, amely a cselekvések megítélésénél nem a cselekvő aktust, hanem az azt kezdeményező motívumot bírálja el első sorban. A bűnösségnek nem annyira a másnak ártás a princípiuma, hanem a gondolatban, érzésben elkövetett szembehelyezkedés az erkölcsi törvénnyel. Szent Pál a házasságról így beszél a Mester nyomán: «Ezért az ember elhagyja atyját és anyját s ragasz-

kodik feleségéhez és ketten lesznek egy test.⁹ Másut ezt olvassuk: «Ne ejtsétek tévedésbe magotokat! Sem a paráznák, sem a bálványimádók, sem a házasságtörők, sem a férfiakkal paráználkodó férfiak... nem fogják bírni az Isten országát.»¹⁰ A kinyilatkoztatott törvény utal tehát mind a nemi élet jövőéletet szolgáló keretére, a házasságra, mind a bűnös visszaélés különböző formáira. Emberi értelem és jószándék kérdése, hogy útmutatását megértsük és kövessük.

Helyénvaló lesz azonban talán itt egy megkülönböztetést fokozottan aláhúzni. Eddig a jövő élet szolgálatáról mint a magasabbrendű, egyedül helyes életcélról beszéltünk. Így is van ez — a nemi élet vonalán. A nemi élet helyes programja azonban nem szélesíthető egyetemes életcélá. Az ember elhivatottsága szűk lenne, ha csak a testi élet szolgálatára szorítkoznák. Az Úr Jézus evangéliumi tanácsai is beszélnek a tiszta élet tökéletesebb formáiról. Az evangéliumi tanácsok magasabb életformák, de csak a hivatottak számára teremtettek.¹¹

Van és kell, hogy legyen olyan életforma is, amely a testi élet szolgálatát a lelki élet nyilván magasabbrendű szolgálatának a feladatával cseréli fel. Erre az életformára természetesen nem alkalmas mindenki, részben testi erőinek más irányú elhivatottsága, részben lelki erőmennyisége mérsékelt volta miatt. Ezeknek a feltételeknek a fennállása a hivatottságtárgyi ismérve.

Tévesen értelmeznék azonban ennek az életformának feladatát és jelentőségét azok, akik benne pusztán lemondó visszahúzódást látnának. A lemondó életben nagy, pozitív értékek vannak. Ilyen

az egészet átszínező áldozatos lelkiesség. A tisztaság erénye a természet kincse. Ennek megszerzéséért eladja az ember minden vagyonát. Erre is vonatkozhat az «elrejtett kincs» parabolája. — De a tiszta élet mások számára könnyen megragadható életpélda is. Másoknak fényt gyűjtő, a gyengéket bátorító, a nagyszerű erőfeszítések lehetőségét bizonyító életvalóság. Így már nem marad magára, hanem sugárzóan kihat másokra. — Végül a tiszta élet áldozatossága az Úr elé jutó életima. Aki így él, egész életét imádkozó, felajánló áldozattá teszi — a többi emberért. A tény állandó imája mellett az ilyen lélekből száll leggyakrabban a fohászkozó ima is az emberekért és így is átsugárzó, kegyelmet leesdő, más életét segíteni tudó lesz a tiszta élet gyönyörűsége.

De az ilyen élet nem marad csak lemondó, mert a lelki erők transzpozíciója útján más ember életének lelki újjászületésére fordítja energiának javát. A szüzien élő ember élethivatása mások életének szolgálatában nyer beteljesülést. Itt különösen a szerzetes és a pap, a zárdaszüzek és az életben dolgozó önfeláldozó világi nővérek értendők. Ezek életének jellemző vonása a maguk lelki megszentelődése mellett az emberi lelkek megszentelése. Ha a remete vagy a kontemplatív szerzetes az ima erejével dolgozik, akkor a többi pap és szerzetes a lelki munka áldozatos végzésével szolgálja az emberek lelki üdvét. Ez a munka is generáció, csakhogy nem a fizikai élet világában, hanem a lelki élet magasabb rendű életvonalán. Ehhez a munkához is szükséges a test ereje, a felhalmozódó testi energiák transz-

pozíciója a lelki generáció magasabbrendű síkjára. A lelki világban neki is vannak gyermekei. Olyanok, akik az élet újjászületését, gondozását, irányítását a papi lélektől kapják. Az élet azt mutatja, hogy ezeknek a kapcsolata az atya és fiú egybetartozását hirdeti. De ugyancsak azt is igazolja, hogy az életét így áldozó papi ember minden szexuális életenergiáját ebben a lelki generációs munkában értékesíti. A tapasztalat azt mutatja, hogy a lelki munkában teljesen önátadó papi ember az érosz világában valószínű királyian intézkedő hatalmat gyakorol. Így nem az elnyomás lehetetlenségével próbálkozik, hanem a transzpozíció szent törvényével juttatja lelki érvényre a természetadta életenergiákat. A lelki elkallódás a lelketlen étellel van szoros kapcsolatban. Az érosz ott tud gáttörő hatalommá merészkedni, ahol lélek a lélekért nem dolgozik.

Ilyenformán nem áll meg azoknak a félő aggodalma, akik a testi energiák követelődése miatt remegve néznek tiszta életük felé. Még testi értelemben sem kíván lehetlent az Úr.¹² Az igaz, hogy csak kivételesektől és csak kivételes lelki munka árán kéri ezt az angyalian szent áldozatot. Ha pedig hozzávesszük, hogy ehhez az élethez különösen hozzájárul az isteni kegyelem ereje, akkor biztosak lehetünk ennek az életformának a lehetőségéről és valóságáról. Az isteni kegyelem győzelmes erő. Van «*gratia efficax*», van belőle táplálkozó, döntően győzelmes élet. Ez az áldozatos embernek Istentől adott, mindent meggyőző égi ajándéka. Sőt annyira győzelmes, hogy a rettenetes küzdelmek eltűnését is biztosítja. Könnyen és dalolva hordja a szüzi élet édes igáját,

aki a lélekszületés szent munkájának szenteli életét. «Virtus ex illo exibat» mondja az Úrról az Evangélium.¹³ Generatív erő sugárzik azokból, akik a Mester házanépének megszentelésére áldozzák életüket.

Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a természet és a kinyilatkoztatás, egyszóval az Isten olyan törvényeket szabott és életmedret vájt az előre-törő érosznak, amely a földi életet és a természetiéleti életet egyaránt szolgálhatja. Az érosz az élet szolgálja, szolgálata nem lehet az ember egyéni életét romboló. Amikor az Istentől jött érosz munkába kezd, akkor nem lehet munkájának első eredménye: az egyéni élet természetes és természetfeletti kivirágzásának az elfagyasztása. Az élet szolgálja csak az egyéni és jövő élet segítője lehet. Ennek megvalósítását szorgalmazza az a törvényes keret, amelyen belül dolgozik és életet fakaszt az érosz energiája. Nem szabad félni a korlátozott élet ideáljától. A szabad előretörés nem érték. A rendezett és a célratörő erény a kincsek kincse. Az embernek Isten pedig azt az ajándékot adta, hogy maga lássa, válassza és szolgálja az érosz segítségével a jövő életet. A szabadság tehát az emberé, aki az isteni törvényeket meglátja és hűséges követésével megvalósítja.

Az érosz törvényét az Isten diktálja és az Isten szabta törvényeket a szabad ember felelősséggel megvalósíthatja. Ez az isteni elgondolás szentsége!

5. Az emberi természet célszerű berendezése.

A természetben Isten szavát hallottuk, titokzatos jelentkezésében törvényszabását ismertük meg. A végtelen isteni jóság és gondviselő szeretet azonban nemcsak tudunkra adja a követendő életelvet, az életgyakorlatunkat szabályzó erkölcsi törvényt, hanem bölcs céltudatossággal úgy alkotta meg természetünket is, hogy annak követése lehetséges legyen.

Az ember megalkotottságában megnyilvánuló céltudatosságot a nemi élet vonalán kívánjuk vizsgálni.

Ez a céltudatosság elsősorban az emberi élet alapvető síkján, a test megalkotottságán jelentkezik. A nemi élet mirigyrendszere elsősorban anatómiailag különíti el az embereket két nemre. «Masculum et feminam creavit eos» mondja az írás.¹ A férfi az erőt képviseli, a nő a könnyedebb és finomabb testi vonalakat tárja elénk. Maga a szervezet az egyikben agresszívebb keménységet, a másikban a receptívebb finomságot árulja el. Az egész testalkati és szerkezet-tani eltérés a két nem egybetartozandóságát hirdeti. Olyan kapcsolat áll fenn a kettő között, mint ahogyan a két rész az egészet adja. Nem szabad azt hinni, hogy a nemi elkülönülés kimerül a genitáliák eltérő anatómiai alkatában: a teremtő gondolat az egész szervezetet a jövő élet szolgálatára alakítja. Magát az emberi testet úgy fejleszti, hogy a serdülés korát megelőzően teljesen az egyén kibontakozását szorgalmazza, majd a serdülés folyamán és utána az életsejtek kifejlődését is célbaveszi. De az egyetemes célszolgálat mellett a részletes életszolgálatot is titokzatos tervszerűséggel szolgálni kezdi.

A női szervezet nemcsak a termékenyítő sejt befogadását teszi lehetővé, hanem alkalmas a megtermékenyült sejt kifejlesztésére, az embrió hordozására, az újszülött táplálására is. A megtermékenyülés pillanatában mélyreható élettani folyamatok indulnak el a női szervezetben, a terhesség idejére kihagy a menstruáció, hogy a szervezet minden ereje a fejlődő kis élet táplálására legyen fordítható. A születést követő napokban pedig megindul a tejképződés a csecsemő táplálása végett.

A testalkattani és élettani elváltozásokkal párhuzamosan egészen sajátos lélektani eltérések is észlelhetők. A férfi életében több a mélyreható, kutató szellem, a női életben erőteljesebb az érzelmi elem. A férfi életét az igazság, a valóság érinti és tevékenységében a kitartó és kemény következetesség a jellemző vonás, a nő lelkét inkább a szép, a jó ragadja meg és tevékenységét érzelmi voltának jobban megfelelő hullámosság kíséri.² Az elsőben nagy az akaraterő és tettekészség, a másikat a paroxizmusig felfokozódó áldozatkészség minősíti.³ Itt sem lehet elzárkózni attól a ténymegállapítástól, hogy a nemileg differenciált emberegység lelki vonalon is egybefonódva adják az ember egységét. Ez az egybetartozandóság a nemek elemi vonzódása, a szerelem érzésének zsendülésével indul meg. Ha ez az érzés a serdülést megelőzően jelentkezik, kórosnak kell tartanunk.⁴ A kisleány nemcsak nem keresi, hanem határozottan kerüli a kisleányok társaságát, játékát. Ámde a serdülés korától kezdve egyre kevésbé homályos biztonsággal sodorja a szerelmi érzés a másik nem felé. A szerelem élettani és lélektani

folyamat. Lelki vonzalmon indul el, majd egyre jobban fokozódik benne az ösztönös testi vágyakozás, végül a belső értékek szeretetével, lelki kapcsolattá finomodik.

Ez a szerelem-érzés indít el a jövő élet szolgálata felé. Keresi a másik felet, akivel az isteni tervgondolat engedelmes szolgálójává egyesülhet.⁵ Ez az ösztön-ébredés nem jön a fergeteg zúgó erejével. Rendszerint a finom nagyrabecsülés, a tisztelet és hódolat előzik, majd később nyer erősebb ütemet az ösztönös vágyakozás. — De már ez a szakasz is csodálatos átváltozást teremt. Az az ifjú, akit eléggé rabbá tett a lusta nemtörődömség, komolyan dolgozóvá válik. Az atyai intés, a kemény szigor sem tud olyan hatóerőnek bizonyulni, mint a lélek elé varázsolt ideális női arckép. — Áll ez az átváltozás az erkölcsi területen is. A sokfelé néző és ittstott tán lazuló ifjú is olyan szilárd és áldozatos férfiúvá nemesedik, hogy bátran és bizakodva tud eszményének lelke elé merészkedni.

Ez a felemelkedés és áldozatos hozzáemelkedés azután azt is eredményezi, hogy az önző szórakozás helyett lemondásból fakadó kedveskedések, ajánsdékozások kísérik az ébredező szerelmet. A költők élénken színeznék ezt a mozzanatot, de a lélek-búvár azzal a komoly megjegyzéssel könyveli el, hogy az áldozatos élet első zsengeivel van dolgunk. Igaz, hogy szerepe van a kegyelemnyerésnek is, de nagyobb erő: az áldozatosság megszületése.

Ugyanez a folyamat megy végbe a női lélekben is, amely az életelőkészület idején a szeretet melegségének, a lélekfinomság tiszteletének és diadal-

maskodásának örömeit élvezi. Ez sem jelentéktelen mozzanat. Ebben is az az isteni gondolat villan, amely erőteljesen akarja hangsúlyozni a női lélek gyönyörűséges szépségeit.

A lélek ilyen felhangolódását azután a testi szerelem vágyakozásává is átjátssza az élet. A felébredt vágyat az ösztön idegzsongító muzsikája színezi és hajtja a teljesülés felé. A nő külső kellemében, finomabb alakjában, lágyabb zengésű hangjában, nagy részben a nemi ösztöntől hajtott és egyéni előnyeit érvényre juttatni igyekvő öltözködésben vagy éppen feltűnő modorában olyan eszközöket kell látnunk, amelyek a másik nem ösztönös vágyainak konkrét célképzet adására egyenesen alkalmasak. Az így megtalált élettárshoz való odahajlásból és a vele való egyesülésből fakad az új élet. Élettanilag ezzel véget is érhetne a két nem együttes szerepe, ha az életfogantatás aktusát nem követné mindkét nemnél az egyre inkább egymásra utaló lelki átalakulás csodálatos elmélyülése.

A nő, aki addig az erősebb férfi oldalán mint gyengébb, védtelenebb a mindentől óvott egocentrikus életét élte, fokozatosan ráébred az édesanyai hivatás magasztosságára. Figyelme egyre inkább a szíve alatt hordott kis életre terelődik. Azt óvja már megérkezte előtt, annak gyűjt, annak megérkeztét készíti elő csodálatos gyöngédségű várakozással, annak jövőjét igyekszik biztosítani sok-sok szór megható, előrelátó gondossággal. A dédelgetett egykori egocentrizmusa nemes altérocenzizmussá válik és a leendő anya bolygóként keringi körül minden gondolatával a születendő életnapot. Fokozatosan át-

értékelődik öröm és szenvedés; mindennek fényét, árnyát átragyogja az isteni életkövet közeledtének szelíd derűje. Csak ez a lelki áthangoltság biztosíthatja a kis jövevény számára azt a végtelen odaadó gondossága szeretetet, amely az apró, tehetetlen kis jószágot a fölénk hajló isteni kegyelemmel az élet számára megtartani tudja.

Az érzelmi skála tekintetében leszűkített férfi-léleken is jelentékeny változást okoz az apaság tudata. Ez a módosulás a felelősségérzés és az önzenelenebbül fáradozó munkálkodás formájában jelentsz kezik. Az új élet elhívása az azt megtartás, minden károstól megóvás nagy kötelességével nehezedik az atya vállára. Egyre többről tanul meg szívesen lemondani, hogy annál több jusson munkája gyümölcséből azoknak, akik az ő karja alatt keresnek oltalmat. Szinte képpé kívánkozik az a szerény visszahúzódás, de a minden munkát is szívesen végző áldozatos erőfeszítés, amely az édesapát jellemzi. A karácsonyfa tövében is ölbetett karokkal a háttérben áll, hogy messziről nézze áldozatos munkájának örömet okozó hatását; az összes ajándékokért ő dolgozik, de a szeretet, az öröm és a hála aratását az édesanyának hagyja. A meleg kézcsók — az anyáé, a hidegebb köszönet — az édesapáé.

Nem szabad azt hinni, hogy ez a megfigyelés lírai megjegyzés. Kemény, életet jellemző és egyetemes valóság ez, amely arra is figyelmeztet bennünket, hogy az Ur alkotta természet olyan fejlődést mutat, amelyben a dolgozó édesapa még a szeretet hálanyilvánulásait is az élettársnak engedi át. Ez a lelki átalakulás teszi lehetővé azt, hogy az

evangéliumi szellemben élő családban — az édesanyának jár az édesatyai kézcsók. Pedig — látszólag — azt a kezet illetné, amely nehéz munkával — a kenyeret szerzi. A valóság mégis az, hogy annak a szent kéznek jár ki, amely a kenyeret szeli . . . Mintha kizengene mindebből a Teremtő élet-szentelő szándéka, hogy a szeretet az áldozatos munkánál is több; ez a szeretet pedig — az egész családra kiáramlóan — az anyai életből forrászik.

Mindez a testi és lelki elválkozás végül is az Isten küldöttének érdekében történik. Így válik minden ember a mulandó öncélúság után eszközzé, testéből fakadó új életek szolgálatában az Isten csodálatos élethimnuszának akkordjává. A nyers lobogású nemi ösztön eszközisége az életszolgálatban így nyilvánvaló; hiszen egyhamar a szent harmadikat váró, óva övező és benne egymás legmélyebb szépségeire találó szeretet szimfóniájává finomodik.

Így bontakozik ki teljes érvényességében az az igazság, hogy a természet célirányossága még az éroszt is az élet aláztatos szolgájává, az embert pedig az új élet önfeláldozó gondozójává avatja. Aki viszont csak a testi ösztönökért él és önhibájából visszahúzódik az életszolgálat szent hivatásától, az nem követi a természet szavát, következően nem mondható Isten hűséges követőjének.

6. Az egyéni kifejlődés és a jövő élet szolgálat.

Az emberi szervezet és természet, amelynek ezideig a jövő élet szolgálatára hangolt belső célszerűségét iparkodunk megvilágítani, nem annyira szta-

tikai adottság, mint inkább dinamikus jellegű, fejlődő organizmus. Amint az emberi természet megalkotottságában jelentkező céltudatosság az életszolgáltatárat mint életcélra utalt, úgy az egyéni kifejlődés módjából és üteméből is erre a feladatvállalásra következtethetünk.

A testi fejlődés során feltűnő a testnek a maga bontakozását biztosító feltételek és eszközök megszerzésére való önkénytelen törekvése. Az élet feltétlenül biztosítani igyekszik a test zavartalan fejlődését, hiszen bizonyos mértékig ez előfeltétele a lélek kiteljesedésének és az egész életegység alázatos szolgálatbaállásának. Széles társadalmi rétegekben a mindennapi munka jelentékeny hányada a testi fennmaradás biztosítására szűkül. De az emberiség egyeteméről is állítható, hogy a testi és szellemi erőfeszítések tekintélyes része a testi élet eszközeinek megszerzésére irányul.¹ A lakás, élelem, ruházat, kulturális kielégülés nem termelődik munka nélkül. A természet pedig oly erősen hangoztatja igényeit, hogy teljesítésük érdekében minden áldozatra hajlandó az ember. A külső világ, az ember földi otthona nem kínálja készen az ember számára szükséges javakat, hanem a testi, lelki erők hozzáadásával teszi közvetlenül felhasználhatóvá.² A test immanens életöszöne jelentkezik továbbá a kóros megtámadtatások idején külső beavatkozások nélkül kitermelt antitoxinokban is. Mintha a test érezné alsóbbrendű, de alapvető fontosságát az emberi clhivatus teljesítésében. Szóhoz jut és munkába kezd a természet a nélkül, hogy tudomására hozná erőfeszítését a más gonddal elfoglalt, dolgozó em-

bernek. A munkában kimerülő vagy a betegségben sínylő ember pedig elemi lendülettel keresi a pihenést és a gyógyító ír üdítését. A testet kifárasztja a munka, de felüdítő a jótékony álm. Ezért van az, hogy az ember minden mesterkéeltség nélkül esti pihenőre tér, hogy reggelre ébredve újult erővel tudja megragadni a munka eszközét. A tény az: amit a nappal felhasznált és elfogyasztott, azt éjjel a felvett táperőkkel pótolja és kiegyensúlyozza. A betegség idején a szervezet maga jelenti a baj jelenlétét. Bágyadtság, túlzott fáradtság, lázas zavar, feszült vagy eltompult idegállapot azok a hírnökök, amelyek a kór közeledését vagy jelenlétét meghirdetik. Az ember a természet erőit kutatva keresi a gyógyító módokat. Az élet elemi lendülettel fordul a fűvek felé . . . Bennük keresi a jóakarató gyógyítóerőt, amelyet sejtelve szerint a fűvekbe rejtett a Teremtő. Akárhogyan is nézzük és tiszteljük az újabbkori orvosi tudományt, mégis alapvetésben ennek a természetes odahajlásnak valóságában pihen ismeretének és segítésének alapja.³

Még az operációs beavatkozás folyamán is ez igazolódik. Így a gyógyulni akaró szervezet valamelyes elemi erővel szolgálja a hiányok pótlását, az elroncsolt vezetékek helyettesítését és a lokális zációhoz kötött működések áthelyezésének munkáját.⁴

Végül is mindez annyit jelent: a szervezet elemi erővel dolgozik önmaga kifejlesztésén és életerőinek megvédésén.

Ha pedig az élet teljességét jelentő életsíkon, az erkölcsi síkon nézzük az emberi fejlődést, akkor méginkább igazolódik kiindulásunk helyessége. Az

erkölcsi személyiség a természetes vonalon is megindulhat és bontakozhat. Ez pedig azért lehetséges, mert a Teremtő az emberi lélekbe is elhelyezte az erkölcsi bontakozást szorgalmazó természeti törvényt.⁵ A jóság után elemi módon tör az ember. A Teremtő léte és életünket irányító parancsa a természetes ésszel is megismerhető, következésképp természetes úton is szorgalmazható. Legalább is alapszintben és elméleti elgondolásban.

Az élet igazi és teljes formájában azonban a valláserkölcsi élet teljesíti ki az erkölcsi személyiséget. Ebben már erős, sőt döntő szerepet kap az isteni kegyelem is.⁶ Az erkölcsi fejlődést kezdeményező, lendítő és szabályozó istenkeresés lehet tudata talán odasimulás vagy tudatos Isten felé fordulás. Hogy ez a fejlődési folyamat milyen fokban tárja eléink az isteni embert, az az isteni kegyelemtől és az értékelhasználás emberi munkájától függ.⁷ Annyi azonban bizonyos, hogy az ember-élethálók tőkés letesedési skáláján az egyéniségek milliányi változata jelenik meg. Mindenik egyéni célra tör, de a legnagyobb rész csak részleges célt tud felmutatni. De még az egyéni erőfeszítések végső céljaként jelentkező erkölcsi én kialakítása is — elgondolásunk szerint — a fejlődésnek, csak első foka, mintegy alap arra, hogy ennek birtokában beállhasson az ember az isteni életterv áldozatos munkájába, A magunkhoz, embertársainkhoz és Istenünkhöz szabályozott viszonylatú erkölcsi én jelenti kifejllettsége fokán azt a kiegyensúlyozott alapot, amelyre felépülhet az új életet kezdeményezés, gondozás felelősségteljes feladatvállalása.

Az erkölcsi én teljes kialakításának munkája⁸ azonban — amint a fejlődés folyamáról szólva hanga súlyoztuk, — meghaladja az ember immanens erejét. Ezt az erőfeszítést siker csak akkor koronázhatja, ha fel tudjuk használni a felénk áramló isteni kegyeimet. Ennek a kapcsolatnak a kikapcsolásával nem tisztul fel előttünk földi és örök életünk horizontja, nem nemesedik istenivé cselekedeteinknek sorozata és csak a szálnalmas emberi rövidlátás tragikus mélysége nyílik meg alattunk. Az isteni kegyelem áramlásában viszont megvilágosodik előttünk — egyéni értékek felbecsülése mellett — a nagyszerű életterv, amelyben a folytonosság és az abban egyre inkább feltisztulóan istenközelségű emberiség megvalósításában az Alkotó alázatos eszközei vagyunk.

A testi éréssel párhuzamosan bontakozó, önmagukban vak nemi ösztönöket az érzelmi, lelki együttthatóként fejlődő mélyebb igények terelik az egyetlen helyes cél felé. Ilyen a fejlődés során jelentkező önálló élet vágyával kapcsolatosan kitisztuló új otthon képe. Ha az első indítást a felserdült test bizonytalan célú követelődzése is adja, annak mélyebb és egyben világosabb kitöltését, érzelmi színezését az új tűzhelygyújtás vágya végzi el.

Az új otthonnak igazi áttelekesítője a szent harsmadik. A gyermek utáni vágy nem az érosz függvénye. Bár az új élet élettani feltételei nemi jelslegűek, ennek a gyermeket vágyásnak nem a generáció öröme, hanem az új élet boldogító szeretete a tartalma. Minden ember a gyermekében a rövid

földi életben lehatárolni kényszerült vágyai, törekvései, szebb s tisztább életet akarása sejtelmes lehetőségű letéteményesét melengeti. A gyermek utáni vágy tiszta pszichikum. Ezzel magyarázható, hogy a nemi élettől távoleső szívek is elemi vonzással vágyakoznak a gyermek után. Más gyermekek gondozása, nevelése útján akarják sajátukká tenni a testi vonatkozásban tőlük távoleső emberpalántát.

Sőt tovább menve azt is megállapíthatjuk, hogy ez a gyermek utáni vágy akkor is teljes tartalmi kielégülést nyer, ha a lelki nevelés útján teszi saját lelkéhez hasonlónak. A generatio vitae spirituális síkján⁹ olyan erőteljes kapcsolatot teremthet egyegy kivételes lelki kisugárzású szellem, hogy a testi eredet tekintetében heterogén gyermekek közt a lélek magasabb síkján a családi élet megszentelt közösségét érezheti. Mintha a gyermek utáni vágyak ebben a szublimált kiélésformájában az élet ősi ritmusát éreznék meg.¹⁰ De annak lelki síkra felnemesített tisztaságában azt is meg kell éreznünk, hogy a jövő élet szolgálatát nem volna helyes az «embertenyésztés- puszta biológikumaként látni, hanem fel kell benne ismerni az Isten házanépének magasztos elhivatottságú sokszorosítását.

A végső következtetés ez: az élet kettős parancsa csal áll az ember elé. Szolgáld, fejleszd magadat Isten képére, de teremts más embereket is Isten házában földi és örök benépesítésére. Így vagyunk Isten képei még az életteremtés aktivitásában is.

II. ÉROSZ A GYERMEKEK, SERDÜLŐK ÉS AZ IFJÚSÁG ÉLETÉBEN

/ . A gyermekkor.

Ismételten utaltunk arra, hogy a nemi készség első jelentkezése és szolgálatba állítása között az egyes ember testi és lelki fejlődésének vonalát tekintve hosszú szakasz állapítható meg. Ha most már az érosz és étosz egyetemleges viszonyát kívánjuk vizsgálni — evolúciós jelenséggel állván szemben — nem tehetünk mást, minthogy ez életvalóság és életet szabályozó erkölcsi törvény kapcsolatát, illetve viszonyíthatóságát és a viszonyítás módját, mértékét a fejlődés különböző szakaszain végighaladva próbáljuk értelmezni. A gyermek életét az elemi erővel meginduló testi kifejlődés¹ és lelki kinyílás jellemzi.² A kisdéd élete olyan eleven előretörést mutat, amely hangosan hirdeti a természet szavát: kibontani a testi szervezetet és kitárni a világ felé a lelket. Az egyik a felfogás testi feltételeit szorgalmazza, a másik a világ-befogadás lehetőségét hirdeti.

Ha egész röviden akarnók egy mondatba sűríteni a kisgyermek lélettörekvését, akkor azt mondhatnók: a gyermek életét a gyűjtés jellemzi. Testi és szellemi téren egyaránt arra törekszik, hogy magát fejlessze, lappangó erőit kibontsa, készségeit gyakorolja. A külső világtól vesz és a magából kibont. Ebben a munkában minden az egyes kis életre irányul, így természetszerűen egocentrikus és a jelenre korlátozott.

Még a serdülés előtti gyermekkor sem kivétel ez alól az általános gyűjtési erőfeszítés alól. Ha megfigyeljük játékos életkorát³, akkor megállapíthatjuk, hogy minden erőfeszítése a sejtek fejlődése érdekében történik. Sőt azt is mondhatnók, hogy maga a játék is az erőteljes testi fejlődésben nyeri magyarázatát.⁴ A lelkiekben pedig még világosabban domborodik ki az értékgyűjtés szent munkája. A tanulás végül is nem más, mint a világ megismerésének módja. Ha eleinte betűvetés, írás, olvasás és elemi számadásra szorítkozik is ez a munka, végül mégis oda-torkollik, hogy a Múzsák birodalmába akar behatolni a kis törtető. Nagyon természetes, hogy ez az egyetemes törekvés az erkölcsi, szociális és vallási területre is kiterjed. A gyermek-ember a külső világ és a felső, égi világ felé fordul. Onnét vár behatást, hogy azt saját énje érdekében kamatoztassa. Minden életzsendülés, életerőfeszülés egyet hangoztat: venni a külső es égi világból, hogy tökéletesebb legyen az egyéni kibontakozás!

Ami a szervezetben és lelki berendezkedésben a jövőbeli célképzet irányában fejlődik, az ebben a korban egyfelől letompított ütemű, másfelől a gyermek előtt észrevétlen. A gyermek a jelennek él, a pillanatot ragadja meg valami egyszerű, tudatosság hiányában ártatlan hedonizmussal. Nagy kifelénzés jellemző erre a korra. Tártak az érzékszervek, mert minden érzékelés a gyűjtés nagy munkáját segíti elő.

Ennek a külső világot éberén megfigyelésnek következménye, hogy hamarosan ráébred az emberek nemi elkülönülésére. Eleinte ezt a különbözőséget csak a külső megjelenés (hajviselet, ruházat) eltéré-

sébcn érzékeli, de hamarosan (kivált, ha mindkét nembeli testvér van) az elkülönülést a nemi differenciában rögzíti meg. Először csak kíváncsiskodó érdeklődést mutat; nem tagadható, hogy ez erősebb, mint amit a gyerek egyéb új jelenség iránt tanúsít.⁵

Függetlenül ettől az érdeklődéstől, de többnyire az új testvér születésével kapcsolatban felmerül a gyermekszületés kérdése. Mindaddig, míg a nemzés aktusa a gyermek előtt ismeretlen, ebben az érdeklődésben erősen kihangsúlyozott nemi vonatkozású kíváncsiskodást látni egyoldalú elfogultság lenne. Másfelől a gyermek e korbéli érdeklődése nem határozott irányú, hanem ötletszerűen ugrándozó. A különböző kérdéseire kapott feleleteket távolról sem szintetizálja, sőt tudunk esetet, amikor például a gyermekszületés kérdésére túl korán kapott nyers «felvilágosítást- egyszerűen elfeledte.⁶

A nemi elkülönültség pusztá észrevétele nem kezdeményez nemi vonzódást. Az első látás vagy felfigyelés egyszerű ténymegállapítás. Olyan jelenség-ellentét-rögzítés, aminő másirányú különbségnél is feltalálható. Erre is áll: hamarosan és átfutóan szerzett ismeret, amely nem hagy erős indító nyomot a lélekben. De ez nem jelenti azt a szélsőséget, amely nem ritkán tapasztalható és amely a teljesen akt otthont, a gyermekek ébredése idején is a közös fürdőzést akarja a családba bevezetni. Egyszerűen ezzel a jelszóval: a teljes feltárás az ellentétek lesimítását hozza.⁴ Az igazság az, hogy minden túlzás káros. Az ilyen előkészület végül is ébresztgetés. A teljes igazság az, hogy az ellentét túlzott kielezése vagy túlnyílt teregetése, illetve az alantas célzások, hitvány

szabadszájúsága ráterelheti a gyermek figyelmét a zsengén fejlődő nemi élet testi területére. Ilyen esetben megtörténik, hogy 5—6 éves különmemű gyermekek egymás testi életéről beszélgetnek, azt muto-gatják, illetve nézegetik, sőt kölcsönösen érintgetik.⁸ Hatásában azonos ezzel az autoerotikus játék, amire fiúknál általában a gyermekek testrészeikkel való játszó készsége, leányoknál a nemi testrészen is megtelepedő baktériumok adhatnak indítékot. Ez utóbbi játék a maga könnyebb lehetőségeinél fogva fokozott veszélyeket rejt magában. Az érintve játszó mozdulatok zsongító ébresztgetéssel törnek rá az ilyen vonatkozásban még szendergő idegrendszerre, a gyermeknek élvezetet okoznak. Ez az érzéstömb már az érosz világából tör elő és a fesledező gyermeke élet testi és lelki dekadenciája első megindítójának mondható.

Mindez azonban a gyermek előtt lényegében és kihatásaiban tudattalan. Talán tiltottságával tisztás-ban van, de következményeivel semmiképpen sem. A mának, a pillanatnak élő gyermek új és erős öröm-forrást lát benne, amiről kezdetleges önzésével nem tud lemondani, hiszen az ismételt játék egyre foko-zódó élvezetet okoz. Ezért hiába hivatkozunk értelmi belátására; erősebb a felbolygatott ösztön csábítása; eredményképpen lábrakap a titkos bűn.¹⁰

Azt azonban sohasem szabad elfelejtenünk, hogy ezek a tünetek, elhajlások, a gyermekség egészét tekintve átmeneti és azután elcsendesedő jelenségek.¹¹ Ezért tudománytalanul egyoldalú minden olyan állí-tas, amely a gyermekkor erotikájáról beszél ilyen kóros esetekből kiinduló hibás általánosítás alapján.

A pszichoanalitikusok csak klinikai eseteiket látják, hiszen ideggyógyászokhoz beteg gyermekekkel fordulnak. Ha pedig ilyenek vizsgálatánál a kóros elhajlások okait nyomozzuk, általában a környezet rombolóan kezdeményező hatására bukkanunk. A tapasztalt visszaélések nem a gyermekben lappangó nemiség szükségszerű következményei, hanem a kártékony környezet kikezdéseinek okozatai.

Ez a megállapítás pedig nem felelősségátvitel, hanem tárgyi tapasztalat szülte leszögezés. A gyermek életében ugyanis a testi fejlődés ütemének csendessége, majd érdeklődésének átfutó jellege eleve figyelmeztet arra, hogy ebben a korban még igen csendesen folydogálnak az élet vizei... Az életforrás eleven előretörése a későbbi életszakasz természete. De e mellett tudni kell azt is, hogy a gyermek temperamentumos lendülete, szélsőségek felé rohanó tomboló természete nem is predesztinálja az elmerengő érzelmekre. Van egy-egy rosszul hangolt kedély, van egy-egy sok öröklött teherrel küzdő, de a legtöbb, az igazi gyermek felette jár az ösztönös ingerek keresésének. Az azonban igen keményen ostromozandó, hogy egyes családok életében annyira durván és kiáltó vadságban tobzódik a szexualitás, hogy ennek ragadós példája gyilkoló mérge lesz a gyermek életében. Az ugyanis bizonyos, hogy a korán felébresztett ösztön fékevesztett szenvedéllyé erős södik.¹² Azért nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a szülők komoly feladatuknak tekintsék a gyermekkori szexualitás nevelését.¹³

Nem volna reális tárgyalásunk, ha túlzóan optimisztikus elgondolásba tévedve a bűnbeesés, az elesés

lehetőségét és tényét tagadnék. Van gyermekkori szexualitás és van gyermekkori bűnözés is. Ezt tudni és látni kell, de nem szabad olyan sötéten tekinteni reá, hogy ebből nincs kiemelkedés. Ismételten hangoztatjuk: különbség van egy-egy bukás és életirány között. Az első könnyebben javítható, a másik mint ritka eltévelyedés külön gyógyítandó. Ha már a kisiklás megtörtént leghelyesebb a gyermekek előtt felfedni azokat a súlyos, testi és lelki vonatkozású következményeket, amelyeknek az ilyen visszaélés forrása lesz. A gyermek ösztönösen irtózik a betegségtől, a fenyegető veszély hozzáértéssel megrajzolt képe minden bizonnyal gátlóan fog hatni a könnyelmű játék esetleges folytatásának kísérletekor. Ahol pedig egészen súlyos természetű elferdülés észlelhető, ott az okok nyomozása mellett kell keresni a radikális megoldást. Ilyenkor a szülő, orvos és lelkiatya együttesen fogjon össze — Ő lelki és testi tisztaság kinevelése érdekében ! Le kell ugyanis szegez-nünk, hogy az oknyomozás igen súlyos terheltségig fog visszavazetni. Ezeknél a szerencsétlen gyermekek-nél többnyire öröklött terheltséget tapasztalhatunk. Az ősök, szülők nemi kicsapongásai nemcsak a fertőző megbetegedések esetén rombolnak tovább az utódokban, hanem a túlfeszült idegzet, betegesen exaltált nemi ingerlékenység is károsan határozza meg a gyermek idegzetét.¹⁴ Az ilyen gyermek már igen korán érdeklődik a másik nem iránt, ez okból keresi a kényelmes játékot, a bűnösen kíváncsiskodó nézegetést, az «orvos», «papa-mama»-játékot. — Néha közvetett okként utalni lehet a gyermek belső elválasztású mirigyrendszerében fellépő rendellenességre, így az

epifízisz vagy hipofízisz túlzott fejlettségére vagy a timusz idő előtti visszafejlődésére, amely tények a nemi ingerlékenységet szépen magyarázhatják. Végül a korai nemi érzékenység egyes fajok jellemző vonásai közé is számítható.¹⁵

Könnyelműség lenne az egyes gyermekek kórosan korai nemi vonatkozású életjelenségei előtt szemet hunyni, de felületesség volna ezekből hibás általánosítással a gyermekkorra egyetemesen érvényes következtetéseket levonni. Az pedig egyenesen vakmerőség volna, hogy a gyermektermészet rovására írjuk azokat az egyéni vagy kóros jelenségeket, amelyek a gyermekek életében is tapasztalhatók. A természet gondos óvatossággal fejleszti önmagát és revelálja misztériumait. Benne ősi elevenséggel jelentkezik a Teremtő bölcs és gondos előrelátása.

Az igazság az, hogy az emberi természet a nemi érzékenységet is fokozatosan, az emberi szervezettel párhuzamosan fejleszti ki. A gyermekben infantil a nemiség mind anatómiai, mind biológiai vonatkozásban. Ez a megállapítás nem a nemi érzés létét, hanem megérezhető intenzitását tagadja. Azt azonban megengedi, hogy mechanikai ingerlések, pszichikai izgatások — különösen akkor, ha az útból a gátakat bizonyos öröklött terheltség már elsöpörte — az érosz visszahúzóerőit előtérbe hozhatják. Itt azonban egykor magasabbrendű célok érdekében értékesítendő energiák fecsérelésének vagyunk tanúi. Ugyanakkor ezek az erők más síkon a fejlődő gyermek kialakulásában is fontos szerepet kaptak volna és hiányuk természetszerűen érezteti káros hatását. Nem túlzunk — sajnos — ha megállapítjuk, hogy

az ilyen tékozló gyermek testi-lelki ronccsá pusztítja magát. Ideges, ingerlékeny, kapzsian érzéki, fegyelmezetlen, lompos, tehetetlen és elégedetlen ez a megtévedt emberke. A teste túlfeszült, bágyadt vagy éppen fáradt. Nem az, akitől az életszolgálat felívelő lendülete várható lenne. A célos érosz vedelmében jelentkezik az étosz könyörtelen törvénye: a zsenge életenergiákat fejlődésre, nem pedig fecséréllő kiélésre adta a Teremtő.

2. A nemi érés.

Egy időben csaknem általános volt az a tudományos felfogás, hogy a serdülés kora azonos a nemi érés korával, sőt azt is hozzáfűzték, hogy annál nem több. Nem egy elmefuttatás jelent meg arról, hogy milyen testi és élettani változásokon megy át ilyenkor a gyermek, hogyan lépnek fel egyre követelődzöbben a nemi ösztönök.¹ Az anyagelvű és agyonlaicizált életszemlélet számára mindez egyetlenegy kérdést rejtegetett: hogyan lehet ezeket az ösztönöket «természetes úton-, a serdülő testi egészségének lehető megvédésével levezetni? A serdülésben pedig — mint említettük — csak nemi vonatkozású jelenséget láttak. Tisztultabb és bizonyos mértékig spiritualizált szemléletmódnak kellett elterjednie, hogy e szűkre ferdített életjelenségben meglássák a jelentékeny lelki mozzanatok is. Ma már elfogulatlan szakemberek előtt nem kétséges, hogy a testi jelenségekkel párhuzamosan és nem kisebb mértékben, fontos lelki vonatkozású átalakulás kora is ez. Helyesen nevezi Nagy

Lajos a serdülés korát a személyiség kialakulása idejének.²

Fenti alapvetésünkből nyilvánvaló, hogy a bon-takozás keretétől szolgáló testi jelenségeket nem kívánjuk lebecsülni, csak a kizárólagosságukba vetett tévhit egyoldalúságát kárhoztatjuk.

A nemi érés³ testi jelenségeinek hozzávetőlegesen pontos ideje fiúknál 12—16, leányoknál 10—14 éves korra esik. Természetesen e határon belül, sőt kivételesebb esetben azon kívül is lebonyolul a nemi érés az egyénenként eltérő belső elválasztású mirigy-rendszerben mutakozó különbözöségék követ-keztében.

A serdülő kor nemi vonatkozású jelenségei a gyermekkori észrevétlen fejlődés erőteljes kiütközé-seinek tekinthetők. Anatómiai vonatkozásban a géni-táliák teljes kifejlődése és a másodlagos nemi jelleg kialakulása jellemző erre a korra.⁴ Elettani tekintet-ben most már általánosan, nem kóros szörványként jelentkezik a nemi inger. A szervezet mindkét mm-nél kitermeli a jövő élet szolgálatára alkalmas sej-tekét. Noha ezek a sejtek a kezdet kezdetén a fogam-zás teljes valóságát nem teszik lehetővé, kétség-telen, hogy fejlődésük és jelentkezésük megérzése már megsejteni a serdülővel a nemi élet érzésvilágát a maga teljességében. A lassú fejlődés során élet-képes utód nemzésére alkalmas termékenyítő sejtek kitermelésének ideje alatt a természet az élettani feszültséget éjjeli magömlések (pollutio nocturna), illetve a menstruációt követő megkönnyebbülések formájában enyhíti. Ezek a természetes életjelen-ségek azonban ismételten alkalmasak arra, hogy a

serdülővel a nemi kielégülés örömrzését meg-sejtessék és így egyrészt a túlzott ingereket levezessék, de másrészt a nemi vonatkozásokra a figyelmet erőteljesen felhívják.

Az emberi élet ilyen célirányos berendezése azonban nemcsak azt jelzi, ami van, hanem arra is felhívja a figyelmet, ami a természet tényeiből következik. A természet ugyanis a fejlődés sodra-ban a bőségben termelt életenergiákkal szinte tékozló módon gazdálkodik. Maga az életsejt-termelés olyan túlbuzogva fejlődik, hogy egyrészt annak felhasználást hangoztató, követelő hangja elemi erejű, de másrészt feles bősége a természet elemi útján eltávolodik. Mintha azt hirdetné ez az élettény: dübörgő követelődzéssel hirdeti az életszolgálat szentségét, de a kort, a teljes érést és az életkeretet még nem találó életszakaszban maga gondoskodik a könnyed és élettani levezetésről. De ez a szó valamiképen tiltó is. Tiltakozik azok ellen, akik emberi mesterkedésekkel és kort, célt és keretet kizáró elsietettséggel akarnak «enyhíteni» a küszködő ifjúságon.

Tudomásul kell venni a természet tényét, a fejlődő és érő emberi szervezetet, de hallani és követni kell az élettényekben jelentkező természet szavát is!

A serdülő korban három korszakot lehet megkülönböztetni. Bár ezeknek az életszakaszoknak az eltérést jelző mozzanatai többnyire lelki jellegűek, mégis érintenünk kell itt is ezt a megoszlást, mert találni fogunk testi vonatkozású jelenségeket is.

Az első ilyen fejlődésfok³ az ábrándozó korszak.

Ekkor a testet az eddig még ismeretlen testi erők jelentkezésének zsongító érzése tölti el. Ezt követi a reális korszak, amelyikben nem ritkán a nemi örömkérés vad és alantas hajszeját látjuk. Majd ennek elcsitulta után következik az ideális korszak, amelyikre általában egy-egy eszményített személy köré fonódó tiszta szerelem emelkedettsége jellemző.

A serdülés kezdetén a gyermek elveszti játékos kedvét, szórakozott, álmodozóan elrévült lesz. Gyakran eltűnik arca gyermekkori üdesége, vonalai elkeményednek. Már nem gyermek, még nem felnőtt; ez az átmenetiség valami amorf jelleget ad a testnek. A serdülés második szakába ért gyermek testében durva erővel követelődzik a nemi örömvágya. Keresi a hasonló korúak és hangoltságúak körét. A testi fejlődés a harmadik korszakban fejeződik be. Az eddigi nemi érzés eruptív jellege helyett a nemi érzés bizonyos ütemességet nyer.

Nagyon természetes, hogy a testi fejlődés ilyen fokozatai nem pontos és elhatárolt vonásokban észlelhetők. Az élet szigorúan egybefonja a fejlődés szálait, de a szemlélő és kutató csak akkor teljesíti helyesen hivatását, ha ezeket az egybebogozott szálakat szertebontja. A valóság az, hogy a praepubertás és pubertás belső folyamata alatt a testi érésnek olyan folyamata megy végbe, amelynek végső kifejlődése: az életnemzésre alkalmas szervezet.

Ámde nagyon balgatag volna az az elgondolás, amely a testi élet ilyen megérését a valóságos és teljes ételszolgálat megvalósításának igazi jeléül tekintené. A testi kifejletség csak a generáció ak-

tusára képesít. Az életszolgálat azonban ezen túl az utód felnevelésére, helyes irányítására is kötelez. Az erre való felkészültséget ez a kor még nem mutatja. Ezt majd csak a teljes lelki érés hozhatja meg.

Ezért olyan fontos az a megérés, amely lelki téren megy végbe. Sőt azt is mondhatnám, hogy a lelki kiteljesülés még fontosabb és hogy ezen a téren történik az igazi átalakulás. Hogy a serdülésnek erről a vonatkozásairól a szakirodalom jelentékeny hányada eddig hallgatott, azt a pozitivista szemlélet egyoldalúságának kell tulajdonítanunk.

A serdülés ideje — mint már említettük — a személyiség kialakulásának kora. A személyiség fogalma több jegyet tartalmaz, mint az egyéniségé. Az utóbbi inkább az élettani egyességet, az előbbi a lelki, szellemi szingularitást jelzi. A gyermekben a személyiség még kialakulatlan, tárgyakhoz és körülményekhez tapad. Ennek oka elsősorban a testi és szellemi gyengeség ösztönös sejtelme. Öt-hat éves koráig a gyermek csaknem vegetatív életet él.⁶ Majd jelentszik a reflexió és a fokozatosan megismert törvények magára vonatkoztatásának képessége.⁷ Ebben a korban az a gyermek, aki megelőzően bűnös nemi játékok áldozata lett, igen gyakran javulást vagy legalábbis javuló készséget mutat. Nem szabad azonban félreismernünk az erkölcsi fegyelemnek ezt a kezdetleges fokát. Az erkölcsi törvények követésében ekkor még nem az Istenben teljes erkölcsi jó tisztelete és szeretete a döntő, hanem a gyermek számára érzékeltetőbb, szemléletmódjának megfelelően ható személyes tekintélyek (szülők, nevelők, tanítók, lelki-

atyák) közvetlen hatása. A személyes erkölcsi felelősséget ekkor még átmenetileg a személyes tekintélyek iránt érzett tisztelet, szeretet vagy félelem pótolja. A serdülés idején kezd érvényt követelni a bontakozó «én». Mintegy ráébred a gyermek a maga egyes különvalóságára. Eddig annyira megtapadt a tárgyi világ konkrét valóságán, hogy azzal csaknem egynek érezte magát. Fájdalmas ez a megérzés. Ha meglehetne már benne a felnőtt ember kiegyensúlyozott biztonsága, akkor az erős ember közvetlenségével hajolhatna oda a világhoz. De ennek természetes hiányában a riadt gyengeség érzése döbben rá. Első pillanatra az átlag serdülő magatartása éppen az ellenkezőjét tükrözi életében. Pedig az olykor szeretlen követelődzése, rettenthetetlen fölényessége mögött a maga egyedülségére ébredt emberke riadsága húzódik meg. A sötétben magabiztatóan fütyülésző ember «fölénye- ez csupán. Ez a félénkség torszul igen gyakran keserű ellenszenvvé a világgal szemben. Így érthetjük meg azt a magabiztató műfölényt, amivel leteríteni igyekszik minden tekintélyt, az általában jellemző antiszociális hangoltságot és a hagyomány tiszteletnek olykor teljes hiányát. Mindez a praepubertas reális korszakában a legélesebb. Az így egyre magányosabban körülsáncolt serdülőben aztán — az ideális korszakban — feltisztul az élet fölött álló erkölcsi rend nagysága, érvényessége. Most már nem külső hatásra, hanem a legbelsőbb sejtelem útmutatására törekszik az élet e magasabb síkja felé. Kezdi átérezni azokat a kapcsokat, amelyek megelőző emberöltők életformájához fűzik, ráébred az egyes ember szükségszerű szociális vonatkozásaira,

végül megsejti az egyes ember és közösség transzcendens összefüggéseit. A világnézet e három síkjának fokozatos kitisztulása alapján mondhatjuk erről az emberi életszakaszról, hogy erre esik a személyiség kialakulásának kezdete.

Nemi vonatkozásban a személyiség kialakulása elsősorban abban érezteti hatását, hogy felkelti a jövőért való felelősség érzését. A serdülő, aki ekkor már valóban az ifjúkor küszöbén áll, nem szórja vak tékozlással, önpusztítóan magasabb elhivatottságú erőit, hanem felértékeli magában a jövő életért felelős ember testi és lelki energia értékeit.

Mintegy az élet centrumává teszi magát és minden cselekedetét egocentrikus módon szögesíti. A lélek kapuján úgy tekint ki, hogy a felé közeledő világot, sőt az önmagában élő világot, majd a végtelent is saját énje teljesebb érvényesítésére fordítja.⁸ Mégsem durva önzés diktálja ezt az eljárást, hanem belsőbb természeti törvényszerűség. A szülők és nevelők egykori függvénye — az élet irányítója akar lenni. De ez nem jelent — csak esetleg jelenthet — elfordulást az élet örök pólusától, Istentől. Ellenkezően: most válik életét tudatosan átnemesítő valósággá számára az istenatyaság fogalma; most diktálja élete dinamikáját a szeretet állandó ütemezése. A tiszta életnek és a maga tiszta életéből fakadandó új életcsodáknak szeretete úzi el a tékozló visszaélések fertőjétől és teszi benne egyre tudatosabban akarttá a diadalmas tisztaságot. Ennek az életszakasznak az értelmezésénél tűnik ki legjobban az ellentétes világsnézetek felületessége, gyengesége, tartalmatlansága és tarthatatlansága. A panszexualisták szerint ez az

idő a felelőtlen örömszerzés szaka, a metafizikailag gondolkodók előtt a nagy felkészülődés kora. Nem kétes, hogy az igazság az utóbbiak mellett áll, hiszen az öncélú örömhajza nagyon sok áldozata — megroskadtan vagy tisztább életre sóvárgóan — keresi az Isten felé ívelő élet nem sorvasztó, de egyedül éltető szent törvényei között a felemelkedés útját. (Szent Ágoston, Wilde, Verlaine, Papini, Ady stb.)

Ez a lelki felkészülődés — különösen szellemi és valláserkölcsi területen — a jövő érdekében megfeszülő munkában és az életnek theocentrikus szemleletében jut kifejezésre. Maga a munka kicsi kortól kezdődően folyik. De ebben a munkában sok a kényszer. Ha azonban a felserdült ember a jövő felé tekint, különösen pedig ha a jövőben feltűnik a «szent második» képe, akkor eleven lendülettel fordul a komoly tanulás felé. Neki készülődnie kell a jövőre! Mi már az előzőkben is hivatkoztunk arra,⁹ hogy a jövő élet megcsillanása belső átalakulásnak és kemény munkásnak indítója. De az általános megállapítás különösen a felserdült, erejének szinte tobzódó bőségében feszülő ifjában talál való képet. A serdülés lelki éréshoz vezet. Es ez a lelki érettség akkor mutatkozik meg az életben, ha feszülő energiává, végrehajtott erőfeszítéssé, elvégzett kötelességgé és áldozatos munkává nemesedik. Ez az elméletinek látszó igényeskedés azonban az élet valósága. A felserdült ifjú izmos megfeszüléssel dolgozik, ha «a szent második» életének jövő párja kopogtat a lélek kapuján.

Az ilyen találkozásban azután sok a feles szórakozástól való távolmaradás és elemien nagy az áldozatos élet megfeszülése.

A lelki életben pedig erős lesz a természetfeletti tiszta élet keresése. Tagadhatatlan, hogy a felserdült ember életének szexuális igényeskedése és érzékenysége nagyméretű. Ámde ennek helyes irányba való levezetését és a léleknek a kegyelmi erők útján történő megemelését minden módon szorgalmazza. A tapasztalat azt mutatja, hogy egyik korban sem közeledik az ifjúság annyi komolysággal a lelkivezetőkhöz, mint ezekben a küzdelmes időkben. Nem mások gyámkodását igényli, hanem csak tájékozódás ez, amely után önmaga dönt lelki erőfeszítései módzataiban.

A küzdés lemondást és energiáttranszpozíciót igényel. A jövő élet horizontját néző ifjú erre egészen odahajló. Ezért dolgozik és ezért fordul az oltár felé.

A pozitív előretörés mellett jelentkezik még a káros behatások egyenes kerülése is. Az erkölcsileg lazító hatású helyeket (rossz színház, mozi, lapok, strand) tudatosan kerüli. Neki küzdés az élete, nem gyűjtheti maga köré a támadók seregét. A győzelem nem azoké, akik az ellenséget szaporítják, hanem azoké, akik az erős ellenség utánpótlását meggátolják. Az előkészülő ifjú ezt a m-unkát is elvégzi. Még akkor is, ha értéktelen és felületes társai maradnak csúfolják.

Az ilyen előkészületből aztán teljessé alakul az érosz kérdésének emelkedett értelmezése. Mintha elsüllyedne a «nő- fogalma, és helyét «a jegyes», «a húgom», «a feleség» és «az édesanya» szent alakja váltaná fel. Az ilyen elgondolás elcsendesíti a túlzó erotikus érzések hullámverését és kitermeli a hódolatos tisztelet szentségét.

Ezt a kiteljesülést nagyon fontos lélektani ténynek kell tekinteni. Ezért tartjuk a tisztult ifjúság lelkéből sugárzó, emelkedett szemléletet életmegváltó tudatnak.

Végül szögezzük le röviden a serdülő kor nemi jelenségeivel kapcsolatos erkölcsi megítélés kérdésében elfoglalt álláspontunkat. Alaptételünk ez lehet: a természetes életjelenségek az élet szentségéhez tartoznak, tehát nemesek. De minden szándékos, ösztönös és izgalmat izzító kéjelgő beavatkozást a gondoslat, szó vagy tett vonalán súlyos bűnnek kell minősítenünk. E tekintetben a serdülő erkölcsi felelőssége kétségtelen. Ismeri az isteni törvényt, tudhatja a bűnös kijátszás kemény szankcióját. Ez a felelősség ! az idővel egyre nő. A belső bontakozás és a kívülről jövő kísértés tornyosuló veszélyével szemben a legbiztosabb támasztékot a melegen odahajló lelkiatya lelkének isteni kegyelmet kiárasztó közelsége nyújtja.

Egészen más megítélés alá tartozik a beteges, terhelt serdülők élete. Itt azonban előre meg kell állapítanunk, hogy az ilyenek száma sokkal csekélyebb, mint ahányra az erkölcsi felelősséget csökkentendő vagy éppen felfüggesztendő felületesen rámondják. Vannak azonban szerencsétlen gyermekek, akiknek élete olyan fokú fiziológiai kényszert mutat, hogy erkölcsi beszámítás alá nem vonhatók. Itt elvekből aligha lehet kiindulni. Ha a súlyos terhek nem zárják ki az erkölcsi megítélés lehetőségét, ez csak egyénenként gyakorolható az egyéni terheltség fokának megállapítása alapján.

De e csekély töredékkel szemben áll az egészségesek nagy tömege, akiknek nemi érése minden nehéz-

ség ellenére megnyugtató, sőt felemelő képet mutat. A küzdelmek, bukások és felemelkedések hosszú sorában az Isten felé törő emberpalánta meghatározó nosztalgiáját látjuk. Abban a fokozatos lehiggadásban pedig, amely végül is a jövő élet szolgálatának megsejtéséhez és áldozatos önmegtagadáshoz vezet, a szabad elhatározásból küzdő emberhez hajló isteni kegyelem nagyszerű megmozdítását és lelket megszentelő csodáját csodáljuk. Ebben az isteni kegyelem megemelte nemes emberi életerőfeszítésben jelenik meg e fejlődési korszak fenséges eredménye: a teljes érés.

3. Az ifjúság tiszta életének törvénye.

A testben megért ifjúság előtt két, ellentétes irányú út tárul. Az egyik végén a bűnös öröm önmérsztő lángjának tüze ég, a másikat a felelősségiekjes életszolgálatvállalás fároszlángjának izzó fénye világítja be. Az egyik zsongító örömet kínál, a másik sok önlekedés után a tiszta, kiegyensúlyozott élet célos, felemelő derűjét akarja szolgálni. Ha a testi érettséggel mindig és egyszerre szellemis lelki végső kialakultság is együtt járna, aligha lehetne kétséges, hogy merre vegye útját az ifjú ember. De ezeknek a nagy értékeknek a kidolgozása éppen a testi kiépülés után felszabadult erők támogatására vár. Az így adódó kialakulás bizonytalanságában éleződhet kérdéssé a fennebb vázolt irányvevés lehetősége.

Gyengíti az ellenállást a különböző álcák alatt kísértő destrukció. Az egyik ilyen «elmélet», amely nem is olyan rég még korlátlan tekintélyű természet-

tudományosság leplében jelentkezik, azt hirdeti, hogy a kifejlődött nemiség igényének visszaszorítása egyenesen merénylet a testi egészség ellen. Nemcsak természetes és helyeselhető a fiatalság terméketlenné «szabályozott- nemi élete, hanem az önmegtartóztatás egyenesen hiba és kárhoztatandó. És ez az erkölcstelén, tudományosan megítélve téves felfogás — sajnos — az átlagorvosok körében sem ritka.¹ Nehéz volna eldönteni, hogy a korlátoltság vagy a rossz-hiszeműség a forrása annak a fentebbi tételt igazolni igyekvő «tudományos megállapításnak», amely szerint a nemi önmegtartóztatás kóros jelenségek (szexuális eredetű hisztéria, aberrációk, fejfájásos szédülések stb.) okozója, sőt huzamosság esetén a nemző energiák eltompításával impotenciát okoz. A műveletlen vagy félművelt ember félelemmel hallgátja elemi életigényének ezt a veszélyeztetettségét, és gyakran ez csak fokozza a vér alig fékezhető, öncélú lendületét.²

Mindehhez hozzájárul a hitványcélú irodalom és képzőművészet.³ Beteges «divat» már jóideje, hogy kigúnyolják a testi-lelki tisztaság érdekében vívott nemes erőfeszítéseket, polgárjogot biztosítsanak az öncélú szeretkezésnek. A felszínes drámairrodalmi iparban az ízetlenségig koptatott családi háromszög motívuma felvet társasági, társadalmi, patológiai kérdéseket, de erkölcsi aggályokat soha. De annak sem sikerült ezideig a mélyére hatolnunk, hogy a formai elemek nyelvén beszélő képzőművészek kufár csoportjának miért nem sikerül más idomon megellelni a vonal és színárnyalat szépségét, mint a sivár üzletességű aktokon.⁴ Mert ha itt valóban a forma, a

vonat- és színharmónia lenne fontos és nem az alacsony ösztönökre vadászás, nem hisszük, hogy mindennek egyedül a fejlett másodlagos nemi jellegű női test volna a letéteményese. Meg aztán az áltudományos megnyilatkozások, amelyek betegesnek, szárandó imbecilnek bélyegzik a tiszta élet hőseit. Mindez tagadhatatlanul kedvez az ifjú nemi ösztönöknek, hiszen: quod volumus, credimus libenter!

Ezeket a jelenségeket csak kiegészíti a társadalom fokozatos süllyedése. Nem hisszük, hogy esztétikai érzéktelenség vádja érhetne, ha a divat jelenségeinek jelentékeny hányadában, az _ _.. otrombábbá váló kendőzésben az ízlés, köteles önfegyelem meglazulását látjuk. Az úgynevezett modern táncok már rég nem a mozgás ritmusának élvezésére szolgálnak, hanem igen gyakran alantas ösztönök felzsongításának társadalmilag engedélyezett tömeglehetőségei. Sőt éppen a fiatalok számára a vergődő vonaglásnak ez a folytatása, illetve tűrése csaknem a társaságképesség kritériuma. Aki előtt megnyílik ifjak és leányok lélekszentélye, az jól tudja, hogy mennyi tisztább elhivatású érzésnek, szándéknak megcsúfolását jelentheti a végtagok kuszálásának ez a tömeghisztériája. Még az egészséges testre is suhintó ostorcsapás lehet ez, hát még a természetes gátlások hiányában felajzott idegzetre. — Vagy említsük a társadalmi tónus megsüppedését, a társadalom erkölcsi érzékenységének minden képzeletet felülmúló eltompulását, amely köznapivá tette az «együttélés- fogalmát, naivságot sejtet a «gyermekházasság»ban, különbséget a «nudizmus»-ban. Olyan erejű támadások ezek, amelyek könnyen üthetnek

halálos rést az átlagifjú lelkén. Ha pedig ezeknek a jelenségeknek közös nevezőjét keressük, azt egyszerűen a sivár anyagelvűségben találjuk meg. Itt mindig egyetlen kérdés ágaskodik: mit akar a test, és mit adhatunk a testnek?⁷ Semmiesetre sem azt a felsőbbrendű elhivatottságot, amely a szolgálat vonalán jelölhető meg, hanem azt a felkínálkozó követelődést, amelyet az élvezésben tudnánk megjelölni. Pedig akármennyire boncolgatjuk a kérdés lényegét, mindig arra kellene kijutnunk, hogy itt a lélek házasnak felépítéséről van szó, olyan szentély emeléséről folyik a beszéd, amelyben diadalmas otthont kellene találnia a léleknek. A ház, az élő ház szolgálatra jelentkezik, hogy benne és belőle szórja értékeit a lélek. Persze, mindez idegen beszéd, ha az anyagelvűség szellemtelensége tölti be az ember gondolatvilágát. Ahol nincs felsőbbrendű elhivatottság és szellemi valóságú lélek, ott csak egy úr lehet bennünk: a test. Ennek szava pedig nem lehet szolgálat; már csak azért sem, mert hiányzik az Úr. Ebben az elgondolásban szűkkörűre szorul a test sugallta élethivatás. Neki csak az rossz, ami gátlás és az jó, ami élvezetet biztosít. Ezért van az, hogy a káros fogalma a testi vonatkozásban előnytelenre határolódik le, a jó fogalma pedig a nemileg élvezetesre silányul.

Ez a kórosan szűk és téves közös fogalmi nevező alján pedig tőlünk merőben idegen világszemlélet lappang. Ez a szemlélet az embert csak a földből származtatja, csak az anyag meghatározottjának tekinti és életét a sírgödör pereméig határolja le. Az Istentől jöttiségünket gyermeteg poézissé gúnyolja, a felettünk uralkodó isteni törvényt szanal-

mas vaksággal tagadja, az embert pusztán természetes lénynek hamisítja és önmagunk istenivé nemesis tését mint feladatot kereken tagadja. Túlzás lenne azt állítanunk, hogy a helyes álláspont megtagadói valamennyien a szellemtelenség mélypontján botorkálnak. A szűkebb szellemi horizontúak még tévesen sem tudják a dolgokat végiggondolni, hanem megrekednek az «arany középút» bizonytalanságában. A testi természet örömeikkel vegyest kínálja az ifjúságnak a nemi kiélést; miért kellene hát megfosztani az érosz legnagyobb életörömétől?

Sajnos, ez az anyagi világszemlélet nem ritka már a keresztény társadalom soraiban sem. Nem egyszer felbukkan ez a szörnyű, erkölcsi életet lazító és önmagában ellentmondó tétel: a keresztény tanításokat elfogadjuk, de a VI. parancsolatot kikapcsoljuk. De hallunk ilyen szofisztikus érvelést is: egyházunk a lelkiekkel foglalkozik, a testi élet kérdései nem az ő világába valók. Mások így keresnek önigazolást: amit ma hirdet az egyház, az túlzóan szellemiesített ideológiájából önként következik; majd megváltozik nézete, ha a mirigyrendszerről szóló élettani tanítások vagy az élmények döntő jelentőségéről szóló ismeretek frontváltoztatásra kényszerítik. Az egyház elvi tanítása helyes — mondogatják az élet kompromisszumos farizeusai; kell is, hogy eszményi szempontból ilyen magas tanítást hirdessen. Az élet úgyis lekoptat belőle ... Így legalább a tétel és élet ütközéséből fakadó eredő megközelíti az igazságot.

Ez a szemléletmód csak egyetlen gátat emel a szabados kiélés ellen: *Caute et modo hygienico!* (óvatosan és egészséges módszerekkel!) Ez a «tanács»

azonban semmit- és önellentmondó. Aki tanulmányozza a nemi betegségekre vonatkozó statisztikákat vagy az újabban végzett, rendszeres orvosi vizsgálatok eredményeit közlő kiadványokat,⁵ döbbenet látja, hogy a betegeknek kisebb hányada öröklésként viseli a súlyos terhet, de igen sokan a fajtalan élet szörnyű szankciójaként hordozzák a testet, majd szellemieket felőrlő kórt.⁶ Ami pedig a mérsékletet illeti, azt nem a testtől, hanem csak a lélektől várhatjuk. A test a megismert öröm után az anyag vak végzetszerűségével sodródik. Hogy várhat itt mérséklést az elesett ember attól a lélektől, amelynek éppen jogos befolyását megtagadva került a lejtőre?

A nemi kiélésnek ezt az igenlését először is világnézeti alaplól kiindulva kell visszautasítanunk. Az ember több mint két lábon járó, kéjelgő állat. Még az állat életét is kötik élettani tényezők. De mi az embert annyival magasabbra helyezzük, hogy még a fenti utalásokat sem szívesen használjuk. Mint alapvetésünkben már leszögeztük, a test és lélek kettősségét hirdetjük. Az ontológiai alapvetés dualizmusa a transzcendencia síkján az istenatyaság és emberfiúság nagyszerű kapcsolatában tetőződik be. Az embert e kapcsolat felemelő alárendeltségében tekintjük, így az éroszt is mint élet jelenséget e függés szabályozó elvrendszere, az erkölcs világához tartozónak hirdetjük. Mindez olyan mélységes szakadékot von a két álláspont között, hogy kiegyeztető hídverésekre nem lehet vállalkozni. Csak azokkal tudjuk megértetni magunkat, akik nem süketek a mi szavainkra. A durva materialista sohasem fog egybecsengően beszélni a lelkiséget hirdető dualistával. Itt pedig

számolnunk kell ennek az elkülönülésnek a kemény tényével.

De bírálnunk kell a világnézeti kereten belül — hogy úgy mondjuk — részletszemponctokból is. Élettani szemszögből éles határt vonunk az egészséges és beteg szervezet között. Az elsónél tagadunk minden kényszerítő erőt, az utóbbinál számításba vesszük a vér, a beteges mirigyrendszer, az öröklött schizofrénias és egyéb kóros elváltozásokat.⁷ Az egészséges, vagy mondjuk így: a nemi vonatkozásban kiegyensúlyozott ember élete a természet előkészítő üteme mellett fejlődik, a nemileg érintett szervezet azonban beteges módon éli nemi életét. Az utóbbi — még ha, sajnos, széles körben mozog is — mégis csak kóros és klinikai esetnek minősítendő. Sokszor az okozatként jelentkező nemi érzékenység fékezetlensége folyton visszahat és további beteges elhajlások okozója lesz. Világosan kitűnik itt a nagy élettani igazság: a kiegyensúlyozott élet harmonikus fejlődést hirdet, a beteges ingerlékenység hedonikus kiélést követel. Az egyik a testi energiákat szolgálatra szorítja, a másik élvezetre használja.

Ha most már következményeiben vizsgáljuk a szabados nemi kiélés gyakorlatát, félre nem ismerhetjük a természet megtorló szankcióit. Ha a nemi kiélés valóban a test természetes igénye volna, akkor gyakorlata a test kiteljesülését eredményezné. Ezzel szemben tárgyilagos klinikai megfigyelések igazolják, hogy az ifjúkor nemi kilengései nemcsak a szervezetre káros erőtekozlást jelentenek, hanem igen gyakran testi megroppanást vagy éppen összeomlást eredményeznek, Az érvként felhozott neuraszténias,

fejfájásos jelenségek lehetnek a helytelen elnyomásnak, de sohasem a helyesen alkalmazott energiatranszpozíciónak a következményei.⁸

A pusztán fiziológiai jelenségek mellett megvannak a nemi kiélésnek e korban a különleges lelki együtthatói is. Az öröm önzően állandó keresése eltompítja a lélek finomabb húrjait; idegesség, ingerlékenység, nemtörődömség, munkakerülés és durvaság jelentkezik a nyomán. Az ilyen ember sohasem érzi a maga erejének teljességét a legnagyobb győzelem, az önlegyőzés boldog öntudatában. Aki a küzdelemben csak terhet, sőt önmaga örömtől megfosztását látja, az meg sem sejtheti az erkölcsiség tulajdonképpeni lényegét: a szabad elhatározásból jóért, nemesért folytatott küzdelem értékét és a belőle zsendülő szebb élet gyönyörűségét. Végül pedig, aki a küzdelmet nem így értelmezi, az nem láthatja életünk fölött a Gondviselő irányítását sem, mert előtte a küzdés nyomorúságos teher, a vak sorsjáték kegyetlen kényszere, de semmiképpen sem az égi Atya élettervének szent és érvényt biztosító, nélkülözhetetlen velejárója.

Így kapcsolódik ki a test síkjára szűkült életből minden transzcendencia, de ugyancsak így laposodik el a magunk részéről egyedül helyesnek tartott theistico-metaphysico-supernaturalis világszemlélet valamelyes geocentrikus evilágiassággá. Sajnos, ez utóbbi fogalom nem elméleti lehetőség csupán, hanem elég széleskörű, szomorú valóság. Azt jelenti, hogy az ember valamennyi igénye a földre határolódik és az egyetemes, örök értékek semmivé devalválódnak. Az ilyen élet lassú szétzilálódása

során mindig és mindenütt csak azt keresi, ami számára testi vagy legfőljebb a civilizáció örömeit biztosítja. Az ilyen ember sohasem lehet valóban kialakult; a teljességnek integráns része a végnélküliség.

Ha tehát az ifjúság olyan életre szabadítja fel magát, amely az élet kiteljesülését gátolja, akkor önmaga mond ítéletet önmaga felett: a Teremtő teljességre törő céljával szemben a leszűkített élet töredékévé alakítja önmagát. A torzó lehet művészi maradvány, de nem lehet a teljes művészi tökéletesség. Az életorzó pedig szánalmas roncs, amelyet akarattörései és lendülethiánya úrrá teremtett ember helyett az életomladék apró haszonélvezőjévé silányít. Ez az a szomorú emberpéldány, akit a «kiéléselmélet apostolainak tanításai termelhetnek.

Az igazság a másik úton keresendő és a szabad kiélés helyett a megismert élettörvények hódolatos tiszteletben tartásában található!

Az ifjúkorban jelentkező érosz tehát keresse törvényeit magasabbrendű vonalon. Alapvetésben ez az egyetemes elv az irányadó: tiszta, érintetlen testben bontakozzék ki a teremteni tudó tiszta lélek. E egyszerű ifjúkori életprogram megvalósíthatóságának feltételeit három mozzanatban tudjuk összefoglalni: hódolatot kell kialakítania az élet szentségével szemben, tiszteletteljes hódolattal kell beállnia a nemi élet előkészületeinek üteme mellé és végül szolgáló hódolatot kell tanúsítania a felsőbbrendűség igénylő élet iránt.

Az élet szentségét csak helyes életszemlélet alapján ragadhatjuk meg.⁸ Az ember testi életének szemlelete lehet naturális, biológiai vagy biokémiai, lehet

hedonisztikus vagy Isten teremtette célirányos. Csak ez az utóbbi adja meg azt az irányt, amelyen a helyes életvezetés lehetséges. Ahhoz a belátáshoz, hogy az életben minden jelenség az isteni tervgondolatnak egy-egy revelációja, kapcsolódnia kell annak a mélyhitű megsejtésnek, hogy az élet Ura nem teremthet egyenesen rosszat. Isten alkotásából — és ez ellen legfeljebb a romlott emberi természet rendezetlen ösztönereje tud tiltakozni — csak jó áradhat. Már pedig a testi élet alapvetése is az isteni szent élettervben foglaltatik, következőleg egész adottságában szent és magasztos. Tovább menve ez azt jelenti, hogy a jövő élet teremtésében részt kap az ember és így mintegy Istennel közreműködve vesz részt az új élet felzsendítésének szent munkájában. Ez a szemlélet megneemesíti az ember gondolatát, megtisztítja vágyakozását és felértékeli valóságos nagyságát. Meggyőződéssé érve nem marad merev, mozdulatlan tételrendszer, hanem eleven, átütő erővel robban bele az ifjúember életébe és annak vonalvezetését az élet szentségének értelmezésében irányítja. A nem szent dolgokkal könnyebb visszaélnünk, mint a szentnek tartott értékekkel. Az érosz is azért robban ki durván a legtöbb emberből, mert csak az ösztönök izgató játékszerének tekinti. Aki szentnek érzi a Teremtő megszabta ételszolgálatot, az hódolattal keresi az Úr rendelte élet követésének módját.

A testi élet szentségének elgondolása magában hordja aztán a testi élet egyes jelentkezésének is a megbecsülését. A cél szentsége magában hordja a természetadta eszközök szentségét is. A zsenge ösztön, annak serdülő korbéli erősödése, az illúziós

szerelem, majd annak dübörgő dinamikája tehát nem az alsóbbrendű ember kizárólagos kísértői, hanem az isteni élettervet előkészítő követek kopogtatásai. Alapvetésükben szent fejlődési állomások, bár kétségtelen megvan bennük az ösztönös örömkeresés hajlandósága. De ez a tény is azt mutatja, hogy a tulajdonképpeni főcéllal, Isten e magasztos tervével ekkor még alig történik visszaélés kísérlet; csak az új életet teremtő tevékenység mellékzörejét követeli az ember durva igényeskedéssel . . .¹⁰

Végül szent a kifejlődő életet szolgáló, természetadta védelem minden eszköze. Ezek között a legelső és a legnagyobb a szent szemérem, amely a ködös misztikumba vont életrejtélyeket finom tapintattal védelmezi. Ez a szent érzés velünk születik. Sokan és sokszor támadják isteni eredetét és a belénkneveltség emberi munkájának tulajdonítják. Gyökeres, velünk született voltára azonban az a tény utal a leginkább, hogy az emberi természetből való kiirtása lehetetlen. Hiszen még a magát lealacsonyító gyermek is visszavonult magányában él vissza önmagával. Nem tudja letörni a «természetesség- jelszava sem, mert ami valóban természetes, az nem utcai és kitergetett. Az életszolgálat testi ténye csak az isteni tervgondolon belül természetes, mert egyben szent is. Ez a szeméremérzés kicsi kortól kezdvefdllep.¹¹ Elemi és az emberi természettel együttjáró finomság, amely az életeredet misztikumát védi, a természetsegítette revelációval megneemesedik és csaknem leheletszerű gyenge fátyollá finomodik. Védőereje abban van, hogy a természetadta pír diszkréciójának erejével rejt, visszatart és óvakodik. Aki ebben a finom megnyilat-

kozásban ráismer Isten szavára, az biztosan járja a tisztaság Istentervezte útját.

Az élet szentségének hódolatos elismerése után tisztelet és hódolat jár a nemi élet szent előkészületének is. A megindulás abban áll, hogy a fiatalembernek rá kell eszmélnie arra a természetes élettényre, hogy az egyéniség kifejlődése után jelentkezik az egyéniség sokszorosításának életszolgálat. A magunk értékeinek kibontása az életszolgálat áldozatosságában nyer kiteljesülést. Nagyon természetes, hogy itt arra az általános és minden tekintetben kiszélesített területre kell gondolni, amely az életszolgálat testi és lelki körét is magába zárja. Azt ugyanis világosan kell látni, hogy az ember testi, ösztönös vonalon jelentkező életszolgálat csak részlete a Teremtő gondolta életzendítésnek. A test nem több, I mint a lélek háza. A ház pedig kevesebb, mint a lakó. Az életszolgálat szentségében erős ütemet talál a testi, ösztönös szolgálat, de beteljesülést, betetőzödést és kiteljesülést a testi és lelki életszolgálat egyeteme adhat. Azért mondjuk, hogy az életszolgálat kiszélesedése és felmagasztosulása «*generatio vitae spiritualis*» szolgálatában éri el zenitjét. Van élethivatás, amely ennek egyedüli voltát szolgálja; ez az önátadó, a testi élet energiáit is erre az életre koncentráló coelebs-papi élet. De van olyan életkeret is — és ez az igazi házaselet —, amely a testi élet szolgálat mellett a nevelés vonalainak igazi értelmezésével erre a területre is kiszélesíti köteletségét! — Nem szabad feledni azt a tényt, hogy a természet útmutatása szerint erre kell kifutnia a házaseletnek is, mert az évek folyásában elcsendesül a *generatio vitae*

naturális ütemes igénye és felerősödik a generatio vitae spirituális követelődzése.

Nagyon természetes, hogy az életszolgálat feladás tára és szellemi szolgálatára nem ugyanazon időben ébred reá az ember. Az első ütemet a testi élet követelődzése adja, a későbbi értelmezést az élet további elkomolyodása hozza.

Ha azután az életszolgálat nagy tenyérére való rá-döbbenést «felébredésnek» mondom, akkor le lehet szögezni és ki lehet pontozni, hogy ez a «felébredés» a természet fejlődése folytán következik be. A gyermekember minden erőfeszítése önmagáért történik: játéka, tanulása, munkája önmagáért való. Ez az énközpontság csak a fejlődés során nemesül át az életszolgálat alterocentrizmusává. Az átmenetet az egocentrikus életöröm jelzi. Ennek kapcsán világosodik meg előtte az az életprogram, amely arra hangolja, hogy a szent másodikkal feloldódó egyesülésből fakassza és nevelje Isten csodálatosan szép élettervének megfelelően az új életet. A magunk testének zsongító muzsikáján át meghallható az egyetemes élet nagyszerű orkeszterének fenséges szimfóniája; ez azután csak annak az embernek nem sikerül, aki szálnalmas önlealacsonyítással ösztönös önszolgálatra silányítja le az új életet teremteni akaró szent és követelődző ütemezést.

A nagy hivatásra való felébredés után természetes a hivatás teljesítését előkészítő testi-lelki felkészülés. A testi élet parancsa: érintetlen testet, tiszta vért az új életbe! A lelki élet vezérelve: áldozatos lemondást a jövő szolgálatára! Ez a két, a lélek mélyéből hangzó parancs a tiszta ifjúság élettörvénye. Mind-

kettő nagy megfeszülést, lendületet, diadalmas hitet, emberi felértékelődést, sőt igen sok kegyelmet tétele2 fel. De az bizonyos, hogy az ételszolgálat nagyszerűségéhez egyetlen, kizárólagos életmagaslat. Aki erre a felsejkenés szent pillanatában áhítózó lélekkel feltekint, az az egész ember utáni vágyakozást fogja érezni magában. Aki pedig ennek a magaslatnak neki-merészkedik, az az élet hőseinek erőfeszítésével próbálkozik. Ad montem sanctum Dei!

Az ilyen emberi kiteljesülés azon dolgozik, hogy belső összhangot teremtsen a testi és lelki igények zűrzavarában. Ez pedig a test és a lélek erőforrás sainak felhasználásával nyer betetőzést. A testi erő-merítés a sport és higiénia körébe tartozik, a lelki felüdülést pedig a szellemi munka (tanulás, esztétikai öröm, erkölcs, vallási vágyakozás) mellett a természetfeletti kegyelmi eszközök használata biztosítja.

Az érosz a test és a lélek birodalmához tartozik. Erőssé kell tenni a testet, de győzedelmessé kell kialakítani a lelket. Ezért kell mindkettő táplálására gondolnunk, ezért kell mindkettő ősi erőforrásait felhasználnunk. Az egyoldalú előnyben részesítés meg--bontja az egyéni élet belső egyensúlyát. Mindennek természetes következménye az a megállapítás, amely szerint a tiszta ifjúság érintetlenségének megőrzése nem lehet egyszerűen higiénia eredménye, hanem a természetes örök és a természetfeletti kegyelem együttműködésének eredője. Aki szereti a tiszta életet, az tudomásul veszi, kiaknázza és életvirágzásba szökkenti a kegyelmi források nagyszerű erőit.

De mindez azért történik, hogy erősödjék a szolgáló hódolat az emberi élet felsőbbrendű igényes-

kedésével szemben. Nem igaz, hogy az érosz az erotikát akarja. Az érosz az életei akarja. A felsőbbrendű élet síkjának, a lélek dominanciájának kell felülkerekednie. Az emberi lélek valóságos érték. Isteni eredetű, Istenhez törő és Istennél végnélküli életet élő. A test csak keret, a föld átmeneti otthon. Nem lehet az ideig tartóhoz irányítani a végnélküli értékeket. Az emberi élet tehát igazodjék a lélekhez.

Ez a tétel nagy feladatjelölés az ifjúság számára: erejét ne tékozzolja a testi ösztönök örömgényének a kielégítésére, hanem fordítsa lelki kincsek gyűjtésére! Ezek pedig: küzdés, munka, lemondás, áldozatosság, lelkiség; mindezek egybefolyó eredménye azután a testiallki tisztaság gyönyörűsége.

Ennek a nagyszerű erőfeszítésnek életcélja a «homo divinus», elérésének közvetítője a «mater ecclesia», eszköze a kegyelem és megvalósítója az Istennel együtt dolgozó jóakarató ember. Természetes kísérletezésekkel lehet próbálkoznunk, de teljes eredményt elérnünk lehetetlen. Az ember végső célja és valóságos tartalmi kiteljesülése a «homo divinus». Aki kevesebbet akar, az leszűkíti az ember Isten-megszabta élettervét. A «homo naturalis» mélyen alatta marad a «homo divinus»-nak. Az isteni kegyelemből áramló élettervnek ez az intuíciója kell, hogy serkentse az ifjút a tiszta élet teljessége felé. Bár kissé más vonatkozásban vonja meg Trikál a «homo faber» és «homo divinans» különbséget, de ide is beállítható ez a geniális meglátás.¹² Az embernek szűkre szabott hivatása lenne az alakítás, de igazi kiteljesülése az Istenhez jutás ... De az út csak akkor

torkollik a valóságos beteljesülés révébe, ha az ember «isteni ember»-ré nemesíti ki életét.

Az ifjúság tiszta életének törvénye végül is így fogalmazható: az isteni tervek szeretete és azoknak alázatosan hódolatos szolgálata.

4. Az érosz kilengései és káros kihatásai.

Eddigi fejtegetéseink során ismételten utaltunk arra, hogy az érosz kétségtelenül lényeges tényező az ember életében, de csak eszközjellegű tényező. Mihelyt az érosz öncélú gyakorlat forrása lesz, illetéktelenül kilép eszközisége köréből és egyenesen megbolygatja a természetes élet kiegyensúlyozott rendjét.¹ Az érosz immanens erői mint irányító elvek nem alkalmasak arra, hogy az embernek mint erkölcsi lénynek életgyakorlatában útmutatóul szolgáljanak. Így a bekövetkező jelenségeket helyesen bélyegezhetjük kilengéseknek, következményeiket pedig — és ez szinte apriorisztikusan megállapítható az eszköz céljá tévesztéséből — károsaknak. Ezért nem lesz érdektelen, ha az alábbiakban rámutatunk először ezeknek az elhajlásoknak a tényeire, majd következményeire.

Láttuk már fentebb, hogy az érosz a kisgyermek életében is megmozdul.² Tudnunk kell, hogy a mirigyrendszer és idegpályák működése és reflexeket kiváltó szerepe az ébredés analógiája szerint észlelhető . . . Nincs az emberi természetben pontos, időre szabott és egészen elszigetelten berobbanó energia-érvény, hanem az egésztest egységben irányító, fokozatos fejlődésben kialakuló jelentkezés.

Azért van az, hogy az érosz elemi jelentkezése a jövő csírázása, fellépésének módja a kezdet észlelhetőségének egyszerű vetítése.

A kisgyermek életében ez a világ teljesen homályos, ködös és bizonytalan. Ebben a korban inkább a belső világ zavaros, gomolygó ködösségébe villan bele az érosz területéhez tartozó kíváncsiság. A nemi elkülönültség észrevése támogatva gyakran valami egész homályos, nemi jellegű érzékszongástól kíváncsiságot ébreszt. Eleinte ezzel a számára érthetetlen érdekességű jelenséggel csak gondolatban foglalkozik, képzeletével környékezi. Ez a belső érdeklődés akkor válik megnyilatkozásában külsővé, amikor kérdezősködés, beszélgetés tárgya lesz. Az ilyen tárgyú beszélgetést még nem a gyarló felnőtt hitvány, csiklandozó vágya hajtja, hanem a puszta tárgyi kíváncsiság. Tovább lendül a cselekvés síkjára az ösztön, amikor a gyermeket vizsgálgatásra, majd bűnös játékokra kergeti. Az érintős játék a gyermekkorban ritkábban fejlődik sorozatosan úzótt onanikus, illetve masturbációs aktussá. A különmemű gyermekek közötti kölcsönös érintés is előfordul, de ez nem az érosz rovására, mint inkább a környezet terhére vagy a terhelt életre írandó. A gyermek érzi, nem egyszer világosan tudja, hogy tiltott dolgot művel. Ezt a bizonytalan gátlást és a kiirthatatlan szeméremérzés tiltakozását igyeksenek a kis megtévedtek különböző játékeretek látszatával (orvos-játék, papa-mama-játék, lovagló-játék stb.) áthidalni. De igen ritkán már ebben a korban is felbukkannak sötét örvényű perverzitasok, amelyek — többnyire súlyos örökségű

gyermekeknél — az erkölcsi fertő felé úzik az élet e korai esettségük.³

Tudatos és tervszerűen kiépített gátlás igen kevés van. De a természet negatív és pozitív védelme annál nagyobb. A negatív abban áll, hogy a figyelmet nem hívja fel erre a későbbi igényre, a pozitív pedig úgy lép fel, hogy bizonyos természetes tartózkodást ébreszt a kisgyermek életében.

Persze, mindezt nem könnyű kinyomozni, még nehezebb az egyes gyermekben észrevenni. Nem tagadható, hogy ezek az elemi és ősi természetességgel adott tényezők a nevelés kezdetleges reáhatásával lépnek érvénybe.

Olyan gátlásról, amely tudatos vagy az erkölcsi élet felsőbbrendűségének elgondolásából eredne, szó sem eshet. A gyermek erkölcsi érzéke fejletlen, tudatos érvek éppen hatástalanok. Mindezekkel szemben áll a gyermek kezdetleges hedonizmusa, a tények jelenvalóságára utalt szűkkörűsége. Ezt a hedonizmust a Játékkereséssel iparkodik kitölteni a kisgyermek. Az örömet okozó játékok között pedig könnyen helyet talál az a testi zsongást okozó izgatás, amelynek gyökérzete már az érosz mellékzörejében rejtőzködik.

A kisgyermek természetes szükséglettel, higiéniai kezeléssel, több-kevesebb mozgással — akarva, nem akarva — érinti az erogén zónákat; nem esik messze a gondolat, hogy ilyen kezdetleges és eleinte más célzatú testkezelés a szexuális érzések elemi formáját is kiválthatja. Szülő és nevelő sohasem lehet elég éber figyelő a gondjaira bízott gyermek tapintatos szemmeltartásában. Itt persze nem a kémkedő

leselkedésére, hanem a gondosság és szeretet finomságára gondolok. Az otthon számoljon az élet ébredésének lehetőségével és készségesen álljon szolgálatra ennek helyes értelmezésére, nevelésére. Ezért mondjuk állandóan és ezért követeljük következetesen, hogy a szülők tervszerűen dolgozzanak azon, hogy a gyermek bizalommal és őszintén fordulhasson hozzájuk minden kérdésével. A kis életek gyötrelmes kérdéseire a feleletet ne romlott pajtások vagy legalább is csökkent felelősségű cselédek adják meg!

A gyermekkorral kapcsolatos észrevételek fokozott mértékben érvényesülnek a serdülő korba lépőre. Maga a természet adja itt az első lökést. Az eddig csendes visszahúzódásban élő ösztönös ébredezés ütemet nyer; oly értelemben, hogy a kialakulás sodrában élő ember nemi vonatkozásban is erőteljes kibontakozásnak indul. A nemiség fokozatos kialakulása pedig erősebben felhívja a figyelmet az eddig távolabb eső gondolatokra . . .

Ha a szellemi légkör tisztult, akkor is számolni kell az ébredező ösztönnel; annál erősebb azonban a veszély, minél zavarosabb a serdülő kisgyermekkorra ... A megfertőzött képzelet és a kezdetleges kielételek elevebb ütemet kapnak. Ha pedig már a múlt is sok hibát takar, akkor ehhez jelentékenyen hozzájárul az elharapódzó szokás hatalma és végül, de nem utolsó sorban, a különböző külső kezdeményezés. A természetnek annyiban lehet itt szerepe, hogy elemi erővel fejleszti a testi életet. Maga ez alapvetésében szent. De aki megölte az élet szentségéről kialakuló felfogást és gyermek-

korában a «tiltott jó» élvezésére adta magát, abban elcsendesedik az élethimnusz és felsikong Vénusz dalának izzító melódiája. A természet szava erős, de az érosz ösztönös muzsikája izzítóbb.— A második mozzanat, a szokás, viszont reflexet dolgoz ki. Ennek következtében a képzelet világában izgatóan megfeszítő gondolatok rajzanak fel, testi vonatkozásban pedig az idegpályák közvetlenebb kapcsolatait váltja ki. Idővel ezek a kijárt idegpályák kóros gyorsasággal váltják ki a nemi vonatkozású gondolat vagy érzékelés fiziológiai reflexeit. Nagy jelentősége van végül a serdülők életében a kívülről jövő behatásoknak. Hiszen ebben a korban a természet sem emel döntően erős gátlásokat, az értelem is gyenge erős akadályok kiépítésére. A serdülő viszont társai, az utca, a szórakozóhelyek útján közvetlenebb kapcsolatba jut az alsóbbrendű «szellemi» és «művészi» termékekkel. A szenny irodalom, a pornográf írások, erkölcstelen képek, «csak felnőtteknek» jelzésű erotikus folyóiratok és kiadványok olvasója, illetve vásárlója jelentékeny többségben a serdülők köréből verődik össze. A 16 éven felülieknek engedélyezett filmek különös vonzóerővel hatnak az értelmileg éretlen, izgató behatásokra fogékony serdülőkre. Jól mondta Padányi-Frank A.: «Nem tudom megérteni, hogy vájjon jó-e a tizenhétéves ifjúnak az, ami ártalmas a tizenötévesnek.»⁴ A tény az, hogy a tizenhat éven aluliak közül sokan igyekeznek, hogy megszerezzék maguknak a tizenhat éven felülieknek kínált aljasságot. A tizenhatodik év a szellemi tekintetben önállóan ítélni képességnek nem határhöve. Az erotikus éle, beszéd, játék és

cselekedet egyenesen bűnös merénylet a fejlődő ifjúságra. Mindez a legnagyobb lökéssel sodorja a serdülőt az erotika fertője felé.

A serdülő lélek jellegzetes alakulása magyarázza meg teljesen, miért tudnak a fenti jelenségek és hatások akár a gyermekkorban, akár a felnőtt korban tapasztalhatónál károsabb befolyást gyakorolni. A serdülő korban erőteljesen bontakozik ki az én tudata. A gyermeteg fölény gögijében elhomályosulnak az eszmények, a magáramaradt serdülő didergő társtalansága és talajvesztettsége bizonyos psziszimista szemléletben tompul el. Egyfelől meg-rázóan érzi a maga kis életében az anyag erejét, másfelől fejlődő értelmével belepillantva a dolgok összefüggésébe, gyakran áldozatául esik a félművelt ember intellektuális egyoldalúságának. Így a serdülő szemléletmódján bizonyos naiv anyagelvűség és intellektuális egyoldalúság ütközik ki. Mindkettő alkalmas arra, hogy az erkölcsi erők transzcendens támasztékait kimozdítsa helyéből. Ez a megrendített tengelyű élet pedig egyre gyengébben tud ellenállni a nyers, alacsonyrendű támadásoknak. A sötét színézetű művészeti irányok, ilyen szemléletű népszerű bölceleti irodalom leglelkesebb olvasógárdája ezeknek az átmenetileg megtorpant emberkének a köréből tevődik össze. Ez a csak magára töpörödött élet szükségszerűen önző. A nemi kielésben is kapzsi örömvágyának kielégülése jelentkezik.

Ebben a szemléletmódban való megmaradásra bőséges indítékot kap a serdülő a «modern» közfel-fogásban. Hiszen széltiben hosszában hallhatja, hogy

a tiszta ifjúság életideálja aligha több jámbor áhítózásnál.⁵ A nemi kiélést élettani magyarázatokkal támogatva ajánlják.⁶ Mindez a sorozatos lelki inzultálás fokozott a fiúgyermeknél, akit a közfelfogássá terpeszkedett «kettős morál» jelszavának⁷ szörnyű álláspontja, amely szerint a férfi nemnek nemi kötelmei csaknem hiányzanak, eleven sodrással lendít a teljes erkölcsi lecsuszamlás lejtőjére. De újában divatos a «nők felszabadításának» a programmja, amely nem politikai vagy társadalmi egyenrangúságért harcol, hanem — a legszélsőségesebb oldalon — nemi életének maradéktalan szabaddátételét követeli. Ez a romboló szabadság azután arra a gyakorlati erkölcstelenségre ragad, amely szerint az erotikus kiélésnek csak egyetlen gátja van: a gyermek. Ennek a gátnak a kiküszöbölésére viszont annyi «módot- kínál, hogy a fékevesztett ösztönös ember válogathat közöttük.

Mi azután a gátlásnélküli nemi kiélés eredménye? Semmiesetre sem a természetes élet kidolgozása, hanem az erotikus élet kiélvezése. De ez nem gyűjtés és felhalmozás, hanem tékozlás és fecsérelés. Az élete energiák elpusztulnak, az életsejtek szétszóródnak és a jövő életszolgálat felelős munkája is lecsökken. [Itt azonban igen sok esetben nincs megállás. A gáttalan nemi kiélés fokozódó ösztönigényeket támaszt. Az ösztön valami szörnyű belső logikájával hajlik el a nemi gyakorlat a perverzítások fertője felé. (Homoszexualitás, pederastia, sadismus stb.). Gyermeteg optimizmus volna, ha ezeket a förtelmesket azzal a szépségtapasszal próbálnók elintézni, hogy ezek szórványos, beteges elhajlások és így

a nem terheltek előtt eleve kizárt életterületek. Semmi biztosíték sincs a tekintetben, hogy a sorozatos nemi bűnözések nem sodorják-e ezekben a mélységekbe a «szabályozott nemi élet- öntudatosait. Az ilyen eltévelyedés azután olyan sötét életförtélembe zuhan, amelynek ecsetelése Krafft—Ebing tollára való.⁸ De a leírásnál is megrázóbb az az élettemető, amelyben élő halottakként járnak a szexuális kielés tragikus áldozatai.

Sok itt a múlt,⁹ de sok itt a szerzett nyomor is. A baj gyökere a hedonosztikus életmegvalósításban van, amely sokszor a külső támogatásból is légyökereként energiát szív. Sajnos, hogy a gyökérezet kicserélése nem igen könnyen áll módunkban, de a külső segítséget, ha kell, akár a legerősebb hatósági intézkedéssel is meg kellene akadályozni. Ez ugyanis semmiképpen sem jelenthetné az egyéni szabadság korlátozását, hanem az egyetemes emberi értékek szolgálatát.

Mindezzel csak az érosz kilengéseit akartuk vázolni. Mint pusztán tények is megdöbbentők; de kemény elítélésünk annál inkább fokozódik, minél világosabban tűnik elénk a testi és lelki élet vonalán eredményezett romboló jellegük.

A bűnös nemi élet az emberi testet az idegzetben és vérben támadja meg. A gyermek és serdülő idegpályáit rendkívül igénybe veszi a megfeszítő izgatás. Ezekre a durva és erőszakos ingerekre nem lehet felkészült a fejlődő szervezet. Az ilyen megtámadott szervezet «idegessé», «kapkodóvá», «változóan fáradékonnyá» válik. Ezek a jelenségek érthetőek, hiszen a nemi inger okozta túlzott feszültségből a kimerült-

ség letargikus mélypontjára zuhan. A gyakori egy-nemű izgatás olyan reflexeket dolgoz ki, amelyekben csaknem pillanatok alatt rohan végig a kívülről jövő ingerhatás. Az pedig természetes, hogy az ilyen rohanó idegélet károsan befolyásolja a fejlődő szervezetet.

Ugyancsak figyelembe kell venni, hogy a fejlődő fiú testében keletkező életsejtek a kifejlődés előtt nem érik el az érettség fokát. Ez a testi kiérés lassú folyamat. Az ingerlések mechanikája vagy periodikus módszere arra készíti a szervezetet, hogy egyfelől kivesse a félig érett sejteket, másfelől erőteljesebb ütemben termelje azokat. Mindkét kényszer-következmény támadás a természet ellen. A természet pedig nem tűr erőszakot, legalább is nem bosszulatlanul. Talán kitaróan győzedelmes egy időre az erős szervezet, de később mégis diadalmaskodik a megtorló élettörvény. Az erős serdülő is kidől, mert állandóan erősödő igényeskedése többet kíván, mint amennyit a még oly erős szervezet is elbír.

A serdülő leányka testében is bekövetkezik ez a káros hatás. Bár itt élettanilag más funkció megy végbe, mégis észlelhető, hogy az erőszakos vagy periodikus testi tervszerű izgalom zavarja a harmónikus testi kifejlődést. Az erogén zónák erőszakos mechanikus ingerlése — a másik nemnél is megállapítható idegesség mellett — különleges rendellenességekben, testi bajokban jelentkezik. (Pl. fehér folyás.)

De az onania és a masturbáció keltette ideges túlfeszültség arra is ösztönözheti a gyermeket, hogy másnemű egyénnel keresse a feszültség feloldását

jelentő kielégülést. Az ilyen aktus a zsendülő életet nemcsak teljes megfeszülés elé állítja, hanem — egyelőre csak a testi következményekről lévén szó — a nemi betegségek átplántálásának lehetőségét is magában hordozza.

A felserdült nemzedék nem csekély hányadáról szomorúan állapítható meg, hogy a helytelen nevelés okozta szabadosság folytán a legsúlyosabb betegségek áldozata (gonorrhoea, szifilisz stb.). E tekintetben Neuber professzor szakszerű vizsgálatainak eredményei megrendítően mutatják a való tények sivárságát.¹⁰

Ha már most az ifjúságnak azt hirdetnők, amit, sajnos a szélsőbal nevelési irányok követői meg is tesznek, hogy kellő elővigyázat mellett élhetnek nemi életet, akkor csak látszólag védnök meg a testi tisztaságot, mert valójában egyenesen kaput nyitnánk a testi-lelki fertőzés széles lehetőségeinek. A fékevesztett szenvedélyről ugyanis jól tudják a lélekbúvárok, hogy minden korlátot, még a «védekezés» korlátját is áttöri. Ennek a tételnek igazságát bizonyítja az élet is, amely a köznapivá vált «védekezés» ellenére is a legszörnyűbb fertőzések tényeit mutatja.

Ide kell csatolnunk azokat a végső testi elsatnyulásokat, tábeszes jelenségeket, amelyek végső következményként zúdulnak az emberiségre. Ha pedig a perverziók patológikus szörnyűségeit is figyelembe vesszük, akkor szomorúan kell megállapítanunk, hogy a testi dekadenciának olyan szörnyű tényével állunk szemben, amely kemény tilalomként kiáltja: «Ne paráználkodjál!»

Akit nem tud megfékezni a tiszta élet fenségének igénye, akit hidegen hagy a Sinai-hegyen hangzó isteni parancs rendelkezése, annak a büntető élet dörgi fülébe a «kemény parancs» szörnyűséges felelősségét!

De talán minden testi degenerációnál is ijesztőbb képet mutat a lelki leromlás. Kezdetben inkább pszichózisok formájában jelentkezik a káros hatás, de nem ritka ilyen esetben a teljes erkölcsi összeomlás sem. Ez az utóbbi jelzi a lelki lealacsonyulást, az isteni élettípusból való teljes kivetkezést. A «homo divinus- lesüllyed a «homo animalis» színvonalára.

Az említett szexuális pszichózis olyan állapot, amelyet az idegrendszerbeli zavar — vagy amint a pszichoanalitikusok túlzottan állítják — lelki-elnyomás okozta elferdülés létesít. Ide sorolják a nemi vonatkozású félelmet, bizonytalanságérzést, sorozatos szexuális álmokképek jelentkezését, az állandó nemi vágyakozást és ettől indítva a nemi kielégülés féktelen keresését. Egyre élesebb valóság lesz az én kétirányú megosztódottsága. Változó pillanatok alatt hányódik az egyén a test durva elhívása és a lélek természetes megborzadása között. A valóságos kényszerképzetté merevült nemi beállítottság feszültsége oly zavarokat, követelődzéseket okoz, amelyekre a pattanásig feszült idegrendszer csak a kielégülés valamilyen formájának jelentkezése után kap enyhülést. (Pollutio nocturna, valamilyen testi, mechanikai vagy pszichikai erőszakos beavatkozás.) Ez a nemi megszállottság valóban sokszor az erkölcsi beszámíthatóság határáig süllyeszti az embert. Magamnak is több ilyen személlyel volt nagyon nehéz megsegítő

fáradozásom. Antonelli¹¹ és Török Mihály¹² hasonlóan látják ennek az állapotnak a kórképét. A szellemiek terén olyan elsötétedés jelentkezik, amely a belső összeomlás első állomása. Tagadhatatlanul fellép a felsőbb dolgok iránti érzéketlenség és ezzel párhuzamosan jár a szellemi munkával szemben észlelhető elfordulás. Ami nagy és nemes, azzal szemben hideg marad az ilyen lélek, de ami ösztönös és durva, ahhoz elemi lendülettel odahajlik.

Az ilyen lelki elsötétedés azután természetesen magával hozza az akarat lendületességének ellanyhulását. Ha nincs eszményien csillogó ideál, hiányzik a felé sodró eleven erő: az akarat lendületét megőrző kéjtelenség csakis az érzéki jó irányában indítja az elernyedte vágyakozást. Ez a sivár lelki állapot biztos következetességgel ragad ahhoz a mélységhez, amelynek végén a szellemi eltompulás, az energiátlan életsír tátong . . . Csak a kóros következmény megjelenésformája differenciálódik az egyéni konstitúció szerint, de a lelki összeomlás és belső elsötétedés biztos következmény.

A naturális embert — érthetően — leginkább ezek a következmények torpantják meg, de a természetfeletti életet, a végnélküli életet keresőket a kegyelmi élet elvesztése óvja a szexuális bűnöktől.

A természetes életnek lelki zavarai azonban egyrészt előfutárjai, másrészt valamelyes következményei a természetfeletti élet pusztulását feltáró sivár lelkű állapotnak. Az ember elhivatottsága ugyanis erre a magaslatra szól. Ide jutni — isteni, szerető, atyai hivatás; innét eltávolodni — emberi fecsérlés és kegyelemkizárás. Az élet igazi kivirágzásának kere-

sése életfeladat, de ennek lehetetlenné tévése a tékozló fiú vakmerősége. Mert mit veszít ezen a ponton az ember? Az Úr Jézus ígérte kegyelmi életet és a belőle fakadó örök életet. Olyan kincset, amely az Úr jelölte «elrejtett kincs,» amely az egész élet legnagyobb értéke. De itt nemcsak a valósággal végrehajtott külső cselekedetről vagy cselekvések sorozatáról van szó, hanem a belső, lelki elfordulás és a belső kieléések élvhajhászatáról is.

Az erkölcsanírók — az Úr szavai nyomán¹³ — halálos bűnnek minősítik az érosz világából kéjelgően előretörő gondolatokat, érzést, vágyat, beszédet, hallgatást, nézést és cselekedetet. Persze: servatis servandis! A bűn enyhítését csak a betegesen erős indulat fellépése esetében engedik meg.

Ebből aztán az következik, hogy a természetfeletti kegyelem elvész a bűn bármelyikének elkövetése esetén. Ezért van az, hogy olyan nagy súllyal és szorongással hívják az erkölcsanírók segítségül a nevelőket, hogy ebben a nehéz kérdésben erőteljes munkával a lélek életének segítségére siessenek.

Az is megállapítható — és ezt az erkölcsi élet mesterei a nevelőkkel együtt jól tudják —, hogy a kezdet-kezdeté után nehéz a megállapodás. A gondolati bűnöket követik a tettek. Egyrészt azért, mert a természetfeletti kegyelem elvesztése gyengíti, sőt majdnem lehetetlenné teszi a győzedelmes harcot, de másrészt azért is, mert a kissé kielégített Moloch további áldozatot kíván. Az élet azt mutatja, hogy Venus oltárára nem lehet egyetlen egy virágszálat hajítani. Az erotika felé hajló psziché állandó és túligényes következetességgel keresi a fokozott izgalmakat.

Azt nem lehet tagadni, hogy a kegyelmi élet visszaszerzése lehetséges. Az isteni kegyelem állana dóan áramló lelkierő. De megragadása és érvényesítése már a bűnös ember lelki diszpozíciójától függ. Minél mélyebbre süllyedt egy ember, annál nehezebb Wilde: De profundis-át elénekelni. A Dorain Gray képén nagyon nehéz az állati tónus eltüntetésé-
 ve az angyali arcot megrajzolni. «Carrara márványában benne lakik az angyalarc, de csak a Michelangelo-féle lelkek tudják kifaragni. Van sok Ágostonunk, de kevés Szent Ágostonunk. Mintha itt is igaz volna az ágostoni gondolat: egy bűnös lator megtért a kereszten, hogy a bűnös lelke kétségbe ne essék, de csak egy, hogy senki el ne bizakodjék . . .

Végül is azt kérdezhetjük: miért mondtuk mindezeket? Talán csak az elrettentés gondolata vezetett bennünket? Ez csak pedagógia, de abból is a legkezdetlegesebb formájú pedagógia volna! A valószínűség cél mindig az, hogy állandóan kiverődjék, — még a szankciók szörnyűségeiből is — hogy az érosz egész dübörgő törvénye az etika szent szavának egybecsendülésével termeli ki az isten képét tükröző emberarcot.

5. Az ifjúság nemiségének téves értelmezései és azok bírálata.

A gyakorlati eligazodásban kétségtelenül a legnagyobb támaszt a helyes út pozitív megjelölése biztosítja. De sok tévelygéstől, bizonytalanságérzés-től megóv bennünket az is, ha a nem homlok-egyenest ellentétes álláspontokat is kellő értékükre

tudjuk leszállítani. Hogy valamely nemi vonatkozású jelenséggel szemben a katolikus erkölcstudomány álláspontját leszögezhezzük, természetszerűleg először magát a bírálat tárgyát kell körvonaloznunk.

Az csaknem apriori nyilvánvaló, hogy amit a természet elítél, azt a kinyilatkoztatás is kemény szankciókkal sújtja, hiszen mi a természetet sem tudjuk az erkölcsi rendtől független jelenségvilágnak tekinteni, hanem abban is — mint a Teremtő-alkotta valóságban — Isten szavát keressük. A kinyilatkoztatás személyes közvetlenségével szemben mérsékeltebb hatású a természet személytelen közvetettségében jelentkező isteni parancs. De csak a megjelenésforma különböző, a meghatározó elv azonos: szent az élet és szent annak Isten terve szerinti szolgálata.

Jól tudjuk, hogy aki az isteni kinyilatkoztatásban keres irányelvet az érosz útszabásának, az már világnézeti orientációt foglalt el. Az anyagelvű ember hajtva az érosz «teljesség»-igényétől, nem helyezkedik theocentrikus álláspontra. Viszont az ilyen gondolkodó is látja, hogy a gáttalan életösztön mindent elsöprő árrá szélesedhetik. Különösen az ifjúság életében, amelynek értelmi érvei és akarati ellenállásai gyengéknek bizonyulnak a felzúduló ösztönösséggel szemben. Így hát nem erkölcsi megmondolások, hanem a pusztá tény parancsoló ereje kényszeríti még a geocentricos materialisztikus világszemléletű embert is, hogy keresse a szexualitást megfelelő korlátok közé szorító megoldásokat.

A javasolt megoldások indokolásaképpen testi és

lélektani törvényszerűségeket igyekeznek felsorakoztatni.

A testi életből kiindulva első tételüket ilyenformán fogalmazzák meg: élj a testi élet igénye szerint.

Maga a meghatározás széles általánosságban nem sejteti a közvetlen veszedelmet, mert alapvetésben feltételezi a természetes élet gátjainak elismerését. Az ugyanis elfogadható, hogy az Istenalkotta természetét szavát követve Isten szerint élünk; de a széles körre kiterjesztett megállapítás épp a világos és pontos kidolgozás hiánya miatt sok kétes és kivetni valót hagy maga után. Éppen azért mi is világosan leszögezhetjük a fenti tétellel szemben: csak világos és pontos tartalmi meghatározással állunk a fenti tétel mellett.

Ha az életet a test életére szűkíti le, akkor közvetlenül beláthatóan téves. Ha pedig a testi életet külön, a lelki élettel egyenrangúan párhuzamos élet síknak fogja fel, szintén hiányzik belőle az igazolható metafizikai alapvetés, mert a test eszközjellegéből kiemelve — mint azt már fentebb ismételten érintettük — feltétlenül önellenmondásra vezet. A keret igénye nem lehet más, mint a tartalom igénye és ha ez utóbbtól eltérő irányú igénnyel érvényre tör, azt csak illetéktelenül teheti. Ha pedig valaki érvelésünkre azzal válaszolna, hogy a test nem vak sodrású anyagtömeg, hanem a természetben jelentkező élettörvény egyik megjelenítője, az megint csak szójátékot űzne. A természetben jelentkező meg szabások nem lehetnek kikerülhetetlen érvényű megkötöttségek, mert akkor olyan fokú determinizmus

állnánk szemben, amely még helyes eredményrevezetés esetében is eleve kizárna minden erkölcsiiséget éppen ez utóbbi tudatos akartság-követelményének a hiányában. Ez a tétel legfeljebb a perverz hajlamokkal szemben mutat némi korlátot, de még e tekintetben is elmosódóan bizonytalan. A kötöttséget talán a kor jelzi, de ez a határvonás is határozatlan. A felserdült élet inkább elvi tétel, mint konkrétan megállapítható időpont. Így a lazán fogalmazott tétel tág teret nyit a legaljasabb és kort előző visszaéléseknek. Ha pedig ezen úgy kívánna segíteni, hogy az egyéni élet fejlettségfokára és igényére támaszkodva akarna adott esetekben korlátozásokkal élni, minden egyéb fogyatékossgátói eltekintve olyan fokú viszonylagosságra tévedne, ahol már az «elveket- csak bizonyos cinizmussal lehetne hangoztatni. Nem; hála Istennek gyarló ahhoz az emberi elme, hogy hamis elveket tartós érvényű megfogalmazásokba tudjon álcázni.

Talán a még oly mélyre csúszott ember lelke alján is ott perzselő öngigazolás kényszere csikarta ki a csaknem azonos tartalmat, negatív megfogalmazásban: az élet kiélést igényel, tehát a testi absztinencia kárhoztatandó.

Ez a tétel valójában annyit jelent, hogy a szexuális életnek fejlődéstani időpontja van, és hogy ebben az időben a természet igénye feltétlenül kielégítendő. Itt valójában két kérdés nyerne döntő erejű elintézését. Az egyik így szólna: a testi élet kiélése feltétlenül teljesítendő; a másik pedig ezt hirdetné — és itt van valamelyes megkötöttség —, hogy egyénileg a szervezet fejlődésének megfelelően más és más korban . . .

Nem tagadható, hogy ez a tétel a természeti kényszer köntösébe öltöztetve első pillanatra tetzeszetősnek látszik. Annál is inkább, mert az élettani tevékenységek nagy része belső kényszer hatása alatt dolgozik. Annak pedig, akit erősen csábít az ösztönös élet kéjöröme, egyenesen biztató megvilágítás.

Látunk olyan kísérletet, amely ezt a tételt bölcséletileg és élettanilag akarta igazolni. A «bölcséleti» érvelés a cél és eszköz szoros összefüggésére utal. Az ifjú életében jelentkező nemi készség és képesség pusztán megjelenésével is reámutat az immanens cél képzetére. Éppen az élet teleologikus szemlélete — hangzik az álokoskodás — győz meg arról, hogy a végtelen bölcseséggel irányított életben semmi sem jelentkezik cél nélkül, de másfelől semmi sem gátolható bűnhődés nélkül ezen célképzet elérésében. Az élettani érvelés fölényes tárgyilagossággal hivatkozik egyrészt a fejlődő életsejtekre, másfelől az elnyomás okozta pszichózisos jelenségekre.

Ezeknek az érveknek cáfolása nem nehéz. A «bölcséleti» indokolás szofisztikus. A természet kétségtelenül tör a célra, de elsősorban ez a cél nem a kéjtelenség, hanem az életszolgálat. Ez a cél pedig meghatározza a módot és az időt is. Sőt mi több: a célratörés nem a pillanat igényeskedése vagy kirobbanásszerű megjelenése, hanem az élet természetének megfelelő fejlődési folyamat. A szervezet előbb csirában él. A csirából induló fejlődés csak hosszú évek során éri el a kiteljesülést és szolgálatra is alkalmas életformát. Az életösztön a serdülő és telnott életében ugyan egyaránt jelentkezik, de

fejletlen állapotban csak fejlődésről szól, a kifejlett stádiumban pedig szolgálatra igényeskedik. Az élet-tani megokolás is gyenge. A test erőteljes fejlődése és az életcsirák, petesejtek bőséges termelése hirdeti ugyan a célratörést, de nem a tékozló és szán-dékos beavatkozás szükségét. A természet a ma-gasabb síkra át nem értékelt erőket kivetí termé-szetes egyensúly-biztosítással. (Pollutio nocturna, menstruatio.) Az is igaz, hogy vannak kóros és pszichózisra utaló jelenségek. Ezek azonban csak részben erednek a tényleg helytelen elnyomásból, jó-részt inkább a fékevesztett kiélés eredményei. A fékevesztett szabadosság sokkal több kárt okoz, mint a fegyelmezett önmegtartás.¹

De keresik a nemi élet korlátozását lelki, szelle-mi síkon is. Az ilyen jellegű törekvések kettősek: rész-ben megelőzőek, részben a már tényszerű kóros elhajlást orvoslóak. Megelőző, preventív eljárás lenne a különmeműek együttes nevelése és a koedukáció, a a nemi felvilágosítás. A már jelentkezett kóros következmény orvoslásának legtöbbet emlegetett módszere a pszichoanalízis.

Preventív jellegű eljárások elseje az, amely a nemek között mutatkozó feszültséget, gyermekkor-ban jelentkező idegenkedést, majd érdeklődést és végül félreismerhetetlenül nemi jellegű vonzalmat az együttes neveléssel törekszik semlegesíteni. Tétel-szerűen ezt így fogalmazzák meg: tilos a nemek mesterséges elkülönítése; vagy pozitív megfogal-mázásban: a természetes együttes a szexuális élet helyes kifejlődésének módszere.

A koedukáció alapját egyrészt a természet egyik

ténye, a különművek valóságos együttélése, a családi keretben való együttélés, másrészt a lélektanilag alapozott feszültség levezetése magyarázná. Igen sokan és nagyon is erősen hangsúlyozzák azt, hogy a természet keverten hozott utódokat produkál, nyilvánvaló tehát, hogy a mesterséges elszakítás természetellenes. Sőt — a lélektan tanítása szerint — a nagyon is elkülönített élet olyan vágyakozó feszültséget eredményez, amely a különböző neműek figyelmét erősebben hívja fel egymás iránt.

Nem tagadható, hogy a természet a nemek különféleségét termeli egy-egy családban ... De az sem állítható, hogy testi, lelki tekintetben egyformán belső struktúrájú a fiú és a leány. A fejlődés vonalán is fellelhető a különbség. Amikor tehát a természet lényegben és fejlődési fokozatban más és más életformát teremt, akkor nem látszik a természettel való szembefordulásnak, ha az adottságok figyelembevételével külön-külön neveljük a fiúkat és leányokat. Más a leány szervezete, tehetsége, érdeklődési köre, játéka, más a fiúé . . . Nem hiszem, hogy tévedek, ha azt állítom, hogy a jövő hivatás játssza már előfutamait a fejlődő életkorban...

Első pillanatra meglepőbb és értékes érvnek látszik annak a lélektani megfigyelésnek közlése, amely szerint a nemek elkülönítése nemcsak érdeklődést, hanem erősebb feszültséget, korai és káros vonzódást is kivált. A gyermekkorban ez abban jelentkezik, hogy kölcsönösen kirekeszteni igyekeznek egymást játékaikból. A serdülő kortól kezdve azonban az egymásfelé hajtó, eleven gravitáció tanúi lehetünk. Minél kevesebb alkalom

kínálkozik, hogy társadalmi formák között egymást megismerjék, minél erősebb a felnőttek elkülönítő ellenőrzése, a homályos vagy már világosuló tárgyi célképzettel rendelkező nemi megrezdülés, annál nagyobb erővel színezi a másik nemet, annál inkább meglendíti a képzeletet és fokozza mindezzel a feszültséget. Így tehát nem a természetes életigény jelentkezik, hanem a túlcsigázott képzelet hamis csillogású képe hajtja a serdülőket egymás felé. Utalnak e tétel hívei a családra, ahol különmemű testvérek együttese esetén ez a jelenség csökkenten jelentkezik az egyes gyermekekben a családon kívül álló másneműek iránt is. Ennek okát abban a közvetlen érintkezésben jelölik meg, amely az otthon szokásos keretei között is a másik nemet annyi köznapi helyzetben mutatja, hibáit annyira leplezetlenül feltárja, hogy valami csalóka, ködös, így éppen valószerűtlensége miatt vonzó kép kialakulását megakadályozza. Meg azután közvetlen «pajtászkodás» fejlődik ki. Együtt játszanak és a jövő életgyakorlatuk ilyen előzetes kipontozása során természetesen egymáshoz hangolódnak. A leányok elsajátítanak bizonyos fiús elevenséget, mozgékonyt, határozottságot, a fiúk magatartásában az élek finoman letompítódnak.

Ez az első pillanatra tetszetős gondolatsor több ponton gyengén van megtámasztva. Már mindjárt a kiindulás egyoldalú és túlzó. Nem tudjuk igazoltnak tekinteni azt a megállapítást, hogy a serdülő és ifjú nemi túlfűtöttsége az elkülönítés miatt fokozott tevékenységű képzeletműködés függvénye volna. Azt elhisszük, hogy a túlzásokra és így ér-

zelmi túlzásokra is hajlamos serdülő vagy ifjú életében ez az elidealizált kép ingerlő lehet, de hogy kizárólagosan kezdeményező, azt nem. Már pedig az együttlevéstől nem pusztán az egymásról kölcsönösen megalkotott, idealizált kép szétfosztlását várják, hanem e közvetett jelenségen túl a nemi feszültség enyhülését, sőt megszűnését. Azt nem lehet tagadni, hogy a közvetlen együttnevelés annyi reális gyarlóságot mutat fiú és leányka életében, hogy az igen korai rajongó vágyakozást eltünteti a valóságos élet gyengesége. De ez csak a korai rajongás eltüntetését hozza. A valóságos nemi gras vitáció azonban épp ősi, természetes voltánál fogva megmarad. Az élet gyökérzete pedig itt pihen!

Sőt azt is mondhatnók, hogy kár az idealisztikus elgondolást mindig a valóság ridegségébe lerántani. Az élet igényli az idealizálást. Ez is természetes vonása az embernek. Ha annyira követeljük a természetet, akkor tiszteljük ezt a természetes hajlamot is. Végül is itt olyan ok megszüntetéséről volna szó, amely a módosítandó okozatnak nem oka vagy leg« följebb egyik és nem igen lényeges oka. Az így elérhető valamelyes eredményt nem tekinthetjük a nemi élet komoly szabályozásának.

De nem alapos ez az érvelés akkor sem, amikor elgondolása helyességének igazolásakor a családra utal. A testvérek és a közeli rokonok között mutatkozó nemi közömbösségből merész dolog a családi köteléken kívüliekkel szemben is hasonló magatartásra következtetni. Az erkölcsi gátlások a család keretén belül kétségtelenül fokozottabbak, de jelentékenyen gátlóak az azonos vagy hasonló vérképlet,

belső elválasztása mirigyrendszer és részben ezektől is meghatározott karakterológiai jelleg.

Meg aztán az is meggondolandó, hogy az ellentétek eltüntetése további kihatásaiban kívánatos eredményekre vezet-e? Vájjon az egyre tágabb keretű együttélés nem eredményezi-e a természetes szeméremérzés elhalványulását és ennek következtében bizonyos nem kívánatos szabadosság lábra kapását? Nemcsak a gátak tűnnek-e el, hogy annál nyersebben jelentkezhessek a «pajtáság» leple alatt az ösztönös érdeklődés?

De legyünk optimisták, és tegyük fel, hogy minderre nem kerül sor. Higgyük el, hogy a két nem fiataljai közt mutatkozó ellentétek kiegyenlítődésével az időelőtti nemi vonzódás is csökken vagy éppen kihagy. Magasabb nevelési szemszögből tekinthetjük-e ezt olyan egyetlen célnak, amelyért a nevelés során más értékeket feláldozhatunk? Hiszen nemcsak természetes adottság, de ápolandó és fejlesztendő követelmény is a két nem különbözősége. Az élet teljessége éppen úgy megkívánja a fiú fokozott értelmi és cselekvő beállítottságát, mint a leány mélyebb érzelmességét. Ezek a lélektartalmak nem kiegyenlítendőek, hanem egymás kiegészítésére hivatottak. A nevelés sem egyéni, sem közösségi szempontból nem rekedhet meg egy negatívumon: az időelőtti nemiség kihajtásának megakadályozásán. A fentiek után nem kell hangsúlyoznunk ennek fontosságát, de semmiképp nem állíthatjuk kizárólagosságát. A nemek mindenirányú különbözősége megdönthetetlen élettény. A szépen csiszolt elméletnek, ha ennél több is akar lenni,

számolni kell ezzel a valósággal, mert ha gyakorlatban vele szembe fordul, menthetetlenül elgázol felette az élet. Minden erőfeszítés hiábavaló: az életben, természetben jelentkező nagy, isteni törvényt nem lehet megkerülni, velük nem lehet kompromisszumot kötni. Ha életet és nem pusztulást akarunk, csak egy út van: a feltétlen, készséges követés útja.

A nemi felvilágosításra vonatkozó preventív elgondolás abból a természetes élettörvényből indul ki, hogy az élet minden jelentkezése a természet szava és így a természetes ember előre revelálandó.

Az elgondolás látszólag párhuzamosan halad az erkölcsi felfogással, valójában mégis erős eltérést mutat. Az erkölestudomány tanítása szerint a természet törvénye Isten szava. De csak fogalmi elkülönítésekre képtelen elme következtet ebből arra, hogy most már minden életjelenség egybecsendülő Isten szándékával. Különb is a természet törvényeiben jelentkező személytelen kategorikus imperativusz kiélezésére nagyon is hajlamos a geocentrikus szemléletű ember, mert ez a beállítás alkalmas lehet az elfölényeskedő öngazolásra. A theocentrikus szemlélet az élettörvényben is a személyes Isten jelentkezését látja és így abból csak azt és annyit fogad el kötelezőnek, ami és amennyi az isteni törvénnyel összeegyeztethető.

Az átlagember nem igen képes az egyes emberi életek mélyén jelentkező egyetemes érvényességek kielemezésére. Ehhez olyan távlat kell, a nyers valóság jelenségfelszínén áthatoló szemléletkészség szükséges, amelyet egyáltalában nem mondhatunk általa-

nosnak. Már pedig az egyes ember annyi anatómiai, élettani és lélektani vonatkozásban elkülönítő befolyás alatt áll, hogy e vastag individualizáló réteg alól az egyetemes emberi nehezen elemezhető ki. Az ember egyéni életében alig látszik a nagy és egyetemes törvény. A kisebb-nagyobb közösség élete — nemi vonatkozásban — talán a faj fennmaradását szolgálja; az egyes ember életében azonban ez az igényeskedés nem egyszer mint túlzott ösztönös követelődés, hedonisztikus megrezdülés jelentkezik. Valóban nem könnyű mindebben a kérges valóságban meglátni az Isten jövő élet szolgálatára elhívó, fenségesen irányító szándékát. A természeti jelenségek teleologikus értelmezése tehát nem törhető be valami egyszerű szillogizmusba, mint azt a geocentrikus szemléletű gondolkozók hajlana dók megkísérelni,

A természeti jelenségek nemi vonatkozásainak értelmezése — fokozatos, egyenletes, nyugodt fejlődés esetén — az értelmi és lelki színvonalhoz viszonyítottan arányosan feltáruló. A természet maga lesz a legbölcsebb felvilágosító mester. Az érosz világa a felserdülés előtt titok, a serdülés idején homályosan dereng fel, az ifjúság előtt azonban az új életértékék forrásaként jelentkezik. Az élet jövőt szolgáló jelene tősége fokozatos egymásutánban tárul fel a fejlődé törvénye szerint. De a természetnek ez az általános érvényű szép útja az egyes ember életében nem egyszer zezzugos ösvénnyé formátlanodik. Hiába tárja fel a természet a mindenkori fejlődés fokának megfelelően az életet, az emberi természet megromlása és a kívülről jövő behatások pusztító ereje megzavar-

hatja ezt az egyensúlyt. A gyermek, serdülő- és ifjúkor szexuális életének tanulmányozása azt mutatja, hogy igen sokat pusztít a kort előző kíváncsiszkodás és a hivatásukban ismeretlen aktusok játékszerű ismételtetése. Éppen ezért mi is szükségesnek tartjuk — a természet szavával párhuzamosan — a felvilágosítást, de ennek tényét nem tartjuk elég-ségesnek a nemi élet helyes szabályozására.²

A nemi élet preventív korlátjainak kiépítésében tehát — állítják a nemi felvilágosítás szélsőségei hívei — az első és legfontosabb: a világos megmagyarázás és tiszta értelmezés. A bűnös élet a helyes életcélnek abból az elhomályosodásából fakad, amelyet az ösztönös vágyakozások eredményeznek.

A nemi felvilágosítás e céltévesztést egyes esetekben talán megakadályozhatja, de túlzás lenne azt állítanunk róla, hogy a természetes élet helyes és nélkülözhetetlen preventív szabályozója. Nem szabad feledni a mi megkülönböztetésünket: a nemi életet a maga teljességében a természet és az isteni kinyilatkoztatás szabályozza. Az egyéni életben azután egyes segédeszközök, így a nemi felvilágosítás is segítheti érvényesülésében ezt a szabályozást.

A nemi felvilágosítás hívei sokszor hivatkoznak arra, hogy a serdülő ifjú előtt nem jelennek meg világosan az élet törvényei, így hát nem is tudja azokat megfelelően értelmezni. Ezért — mondják — félreismérhetetlen gyakorlati haszna lenne a világos ismeretnek. Ezt a megállapítást így állíthatnék tételbe: tárd fel a természet rejtélyét, és akkor helyes medret vájhatsz az érosz igényeinek.

Maga az a tény is megingathatja e tételbe vetett

hitünket, hogy az élet első stádiumaiban a természet maga vonja ködbe az életeredet misztikumát. A természet aligha ok nélkül takarja el ezt. A szemérem-érzés is vitathatatlan tény. A természet szavát követő embernek ezzel is számolnia kell. Nem lehet helyes az az út, amelynek ellenkezőjére mutat az emberi természet.

Egyéb aggályok is jogosultak ezzel az elgondolással szemben. A felvilágosítás ténye még nem mutat irányt. Az életirányt a természet vagy a Teremtő törvénye adná. Ha pedig ez csak az életcél feltárására és az azt elérő eszközök megmutatására szorítkozik, akkor a nemi élet irányát az alanyi felvilágosító jelöli ki. Azt pedig mégsem lehet állítani, hogy erkölcsileg az jó, amit a szülő vagy nevelő alanyi felfogása annak hirdet.

Az érosz világának törvényei vannak. Azok — mint már ismételten utaltunk rá — részben a természetben, részben a kinyilatkoztatásban gyökereznek és nem függenek a mesterséges emberi beavatkozás sok mineműségétől. Ezekkel a nagy érvényességekkel szemben csak kettős állásfoglalás lehetséges: feltétlen behódolás vagy szükségképpi szembefordulás. Ez a lehetőség minden ember számára nyílt, és e törvények hódolatos követése így emelkedhetik felsőbbrendű életszolgálatá.

A nemi élet egyetemes érvénnyel kötelező törvényeivel szemben ez az alanyi útmutatás joggal kifogásolható. De tegyük fel, bár meg nem engedhetjük, hogy a nemi felvilágosítás a természet és Isten törvényeinek tárgyi tételeit is akarná közölni, akkor is nyílt kérdés marad a közlő személy, a közlésmód

és a felvilágosított személy korának a kérdése. Azt sem szabad hinnünk, hogy az ifjak bűnös kilengéseit a törvények nem ismerése okozza. Az antik bölcselő, Sokrates jóhiszemű tévedésétől, amely szerint az erkölcsi törvény megismerésének az azt követés szükségképpi következménye, a tények kemény sora távoltartja a mai gondolkodót. Ilyen eszményi elgondolás ugyanis nagyon messze esik az élet valóságától. Nem akarunk itt saját álláspontunkkal részletesen foglalkozni, de annyit leszögezhetünk, hogy az élet rejtélyeinek a megvilágításánál az Isten rendelte életforma megszentelése a természetszabta élet-törvényekkel párhuzamosan folytatott szerető anyai és atyai közlés segít.⁵ De itt sem szabad abba a túlzásba esni, hogy ez a tudás — a bűnös kilengések elsőrendű fékezője.

A nemi felvilágosítás híveinek azonban csak egyik és kisebbik csoportja elégszik meg a nemi élet tényének pusztá, élettani megismertetésével. A másik tábor, amely elvi megalapozását Freud tanításában keresi, a nemi felvilágosítással az ifjút annak belátására akarja bírni, hogy a nemi élet mint egészen más síkú jelenség kiemelendő az etika keretei közül. Az érosz — mondják — az emberi természet olyan jelentkezése, mint a szív működés vagy a légzés. Az ilyen akaratunkon kívül eső élettani működés pedig kívül esik a moralitás körén. Ez az érvelés egyszerűen valótlan eredményekre vezető álokoskodás. Ha a nemi ingerlékenységben ki is lehet mutatni ilyen, az öntudat ellenőrzését megkerülő reflexszerűséget, az minden elemi életténnyel ellenkezik, hogy a nemi inger kezdeményezte nemi aktus is ilyen,

minden akarati korlátozást eleve elkerülő, csaknem személytelen okozat lenne. A nemi jellegű gondolat, vágy, szándék vagy tett pusztá ténye már azt bizonyítja, hogy az automatikus életjelenségeken felül vannak és az akarati ellenőrzés, irányítás körébe tartoznak. Mint ilyen jelenségek pedig nyilvánvalóan erkölcsi elbírálás alá vonhatók. A nemi élet élettani automatizmusát elméleti megfontolásokkal is lehetne cáfolnunk, de itt szándékosan, az argumentum ad hominen elvét követve tapasztalati tényeket igyekeztünk felsorakoztatni.

Maga az a szemlélet, amely a nemi életet pusztá biológikummá akarja süllyeszteni, szöges ellentétben áll felfogásunkkal. A valóságban döntően jelentkezik a psziché, a személyes ember lelki teljessége. Megmozdul az a nagy, belső törvényszerűség, amely az egyéniség sokszorosítását szorgalmazza. De mindez nemcsak élettani funkciók nyers ténye, hanem a kölcsönös, teljes önátadásban felívelő önfeláldozó áldozatosság nagyszerű életvalósága. Az életelhívás nem testek egyszerű találkozása, hanem egymást szerető lelkek önmagukat alárendelése a jövő ember szolgálatára.

Azt megengedhetjük, hogy a torz gondolatokkal és alantas képzetekkel telített serdülő élet sok veszedelmet rejt magában. Ezt azonban csak olyan megvilágosító munka, tanítás szüntetheti meg, amely az emberi természet szentségének útmutatása szerint jár el és a megvalósítást előmozdító tényezők közt elsősorban számol az isteni kegyelem áramlásának felhasználásával.

Végül kérdéses, vajjon az értelem megtáru-
lása

adhat-e biztos életmedret és szabhat-e megfelelően biztos életkorlátokat.

A serdülő vagy ifjú értelmi fejlettsége nem alkalmas általában arra, hogy az életnek ezt a mély misztériumát helyesen értelmezze. Ehhez elsősorban a magunk életének olyan kiszélesült, egyéni érdekeken túlnőtt szemlélete szükséges, amit a maga nagyon is szűk egyéni kérdéseivel viaskodó bontakozó embertől aligha várhatunk. Meg aztán a kialakuló szellem értelmi síkját fokozottan színezi az érzelmi és kedélyvilág is, így az irracionális ösztönösség a tárgyilagos megismerést — különösen olyan kérdésben, amelyik annak öncélú kiteljesülését gátolná — jelentékenyen korlátozza. Így az értelemnek szánt megjegyzések könnyen átsiklanak érzelmi síkra és a helyett, hogy világosságot terjesztve gátat vetnének a meddő visszaéléseknek, felzsongító kezdeményezői lehetnek erkölcsi tekintetben negatív gondolatoknak, érzelmeknek, cselekvéseknek. A gyakorlat nem is elszórtan mutatja, hogy az értelem hideg fényénél közölt nemi ismeretek nem védői, hanem felajzói a kort előző erotikus életformáknak.

Az erkölcsi törvény ismeretének és gyakoriásának egyszerű azonosítóival szemben Szent Pál megjegyzése fedi az igazságot.⁴ Ha a felvilágosító munka nem hajlik el értékellenes irányba, akkor nem terjedhet ki másra, mint az időelőtti és egyetlen hivatást megkerülő nemi élet okozta károk megjelölésére. Ez az eljárás azonban lényegében tilalomfa-állítás, negatívum. Ebből azonban természetyszerűen hiányzik a helyes élet elérésére törtes módzatainak pozitív megjelölése.

A megelőző kísérletezések mellett találkozunk orvosló, therapikus javaslatokkal. Ilyen manapság legtöbbet emlegetett módszer a pszichoanalízis. Janet P. gondolatát aztán Freud szélesítette tudományos rendszerré.⁵

Maga a szó lélekelemzést jelent. Abból indul ki, hogy tudatvilágunk tulajdonképpen kettős rétegzettségű. Az egyik, képletesen szólva: felső réteg azokat a tudatelemeket tartalmazza, amelyek a tudata világ alanya előtt ismeretesek, hogy úgy mondjuk: megvilágítottak. Az alsó rétegben, más megjelöléssel a teljes tudatban vagy tudat alatt pihennek azok a tudatelemek, amelyek a tudat alanya előtt adott pillanatban ismeretlenek. Ezek között a tudatelemek között sok lehet az elsüllyedt vagy elnyomott élmény, így természetesen erkölcsi gátlások miatt ide került nemi vonatkozású élmény. Ezek a «sublimine- (Freud) lappangó élmények nem mozdulatlanok, hanem az alany előtt tudatossá nem vált módon annak idegéletét és e kapcsán át szellemi életét befolyásolóak. Mindezek a megállapítások helytállóak. A pszichoanalízis először akkor siklik ki, amikor egyoldalúan e lappangó élményeken kizárólagosan káros és szexuális jellegű élményeket ért. Ezek az élmények lehetnek külső érzékelések idegzetünkben kiváltott együtthatói vagy az egyéni életben feltörő nemi erővel folytatott belső küzdelem élménynyomai.

Ez az egyoldalúság fokozatosan hibás általánosítássá terebélyesedett. A pszichoanalízis teljesen leszűkült a nemi élet területére.⁸ A szellemi élet minden jelenségében nemi indítást keres, mindene

nemű kóros elhajlást csak megjelenésében lát különbözőnek, okában közösnek: az elfojtott nemiség következményének. Az érosz nemcsak a legősibb, hanem az egyetlen életrezdülés lenne; e tekintetben tehát legfeljebb arról lehet szó, hogy ez valaki előtt tudatossá vált vagy sem, nem pedig hogy igaz-e vagy csak tudományos hazárdkodás. így lett az elhajlott pszichoanalízis egy, az életet sajátos görbe tükrön át néző szemléletnek, a panszexualizmusnak «tudományos- alapvetése.

A fentiek során a pszichoanalízist mint orvosló eljárást emlegettük. Freud ugyanis Breuer nyomán azt hirdeti, hogy valamennyi pszichózis eredményesen kezelhető, ha az azt kiváltó tudatalatti, elnyomott élményt kielemezzük, a beteg előtt tudatossá tesszük, feltárjuk. Bár ezt az elgondolást kissé mechanisztikusnak, túlzóan általánosítónak tartjuk, mégsem tagadjuk meg tőle egyes esetekben az eredményes értéket. Ami az egész eredményességét veszélyezteti, az a már említett egyoldalúság, hogy kórokozó élménygócként csak elnyomott nemi élményeket keres és tud feltalálni. Tárgyunkkal ez a kérdés éppen azon a ponton érintkezik, hogy az általa is kórosnak elismert szexuális túlfeszültséget az ezt kiváltó, elnyomott szexuális élmények feltárásával akarja orvosolni, megszüntetni. Újabban erősebb és tisztultabb irányt képvisel a szublimációs elmélet, amely a felsőbb életsíkra akarja emelni a durva, ösztönös energiákat. Ebben a kettős módszerben jelentkezik a pszichoanalízis mint a nemi életet szabályozó módszer.⁷

Az erkölcstudomány és neveléstan művelőinek hosszú sora⁸ élesen szembefordul a pszichoanalízis egyoldalúan szélsőséges tanításaival. A legközvetlenebb ellenvetés az, hogy a pusztán tényismeret is rácsafol az olyan állításra, amely szerint minden kóros lelki jelenségben elnyomott szexuális elemények jelentkeznének.

A nemi ösztönösség időelőtti vagy célttévesztő jelentkezését nem mondhatjuk beteges jelenségnek. Mindez kísérti az egészséges embert is. Freud azonban helyzeténél fogva csak betegekkal foglalkozott és így az azok megfigyeléséből elvont megállapítások általánosítása szükségképpen hibás eredményre vezet.

De több mint vitatható az a megállapítás, hogy az elnyomott élmények feltárása azonos-e az ezek keltette pszichózis gyógyításával. Elnyomott élmények az élet további alakulása szemszögéből csak annyiban jöhetnek tekintetbe, amennyiben bizonyos energiát képviselnek. Ez az erő pedig nem közömbösíthető a feltáró tudatosítással, hanem csak megfelelő érvényesítéssel, transzpozícióvaj. Ezért van az, hogy most már az újabb pszichoanalitikusok erősen hangsúlyozzák a szublimációt, ami már a helyesebb energiáttranszpozíció felé fordítja az eljárás sodrát.

A pszichoanalízisban mint tudományos módszerben mai formájában az immár egyre inkább történelmivé váló anyagelvűség kései jelentkezését látjuk. Ezen a síkon ez az elmélet már világnézeti kérdések leszűrt eredményeként jelentkezik. Akik az emberben többet látnak, mint szerves és élő

testet, azok előtt nem kétséges, hogy az élet nem szűkíthető a genitáliák horizontjára. Ez a szemlélet egy, a civilizáció előnyeit bűnös elpuhulásban, szánalmas magáratöporodásban elsikkasztó, pusztulásra megért társadalmi réteg szűkkörű szemléletének áltudományos megfogalmazása; így tehát legföljebb kortörténeti érdekességű.

Ami pedig azt illeti, hogy a pszichoanalízis szabályozhatja a szexuális életet, arra azt jegyezzük meg, hogy a betegek gyógyításánál nyújthat némi segítséget, de az egészségesek szélsőséges felszabadításával az erotika melegágyává válik. Hamis okoskodás az, amely az elnyomások keltette lelki zavarokból csak a felszabadított nemi élet követelésére tud eljutni; így csak megkerüli az egyetlen helyes megoldást elfojtás és szabadosság között: a fölös erők magasabb életsíkra transzponálásának módját. A mindent tetermesztetés nem törvényhozás, hanem gátszakítás. A szélsőséges pszichoanalízis nem szabályoz, hanem igen gyakran szabadossá tesz.

Mindezekből ismételten is csak azt lehet következtetésül levonni, hogy az érosz szabályozása sem lehetséges más úton, mint amelyet a természet magasabb értelmezése megszab. Ez az út nem a vakon ellenszegülő botorkálása, sem a gáttalan kiélés, hanem az isteni élettervet követés nagyszerű önfegyelme.

Az érosz a legszentebbnek, az életnek a szolgája. Olyan isteni követ, amely magasabbrendű küldetéssel kopogtat. Eredete sem a föld, ha a testben is él; lényegéhez tartozó hivatása és rendeltetése az, hogy a Teremtő gondolatai szerint a testi élet

megindítója legyen. Égi eredetének megfelelően égi törvényei vannak. Csak azok keretében érvényesülhet. Így beleilleszkedve az etika keretébe az isteni tervgondolat tudatos, alázatos megvalósítója lesz.

6. A tiszta ifjúság kinevelésének lehetősége és módozatai.

A kis munka hivatása több annál, hogy helytálló elméleti megállapításokat tegyek. Nem tudunk kiélegülést találni a megismerés intellektuális gyönyörében, az élet teljességének valamely hajtóigénye arra sarkal, hogy a megismert igazságot életgyakorlatot formáló elvvé alakítsuk. Ezért nem elégednünk meg azzal, hogy megvilágítsuk az érosz és étosz viszonyát az ifjúság életében, kipontozzuk az előbbi helyes alárendeltségét, hanem utalnunk kell arra a módra is, ahogy mindebből az elvont fejtegetésből az egyes életben nagyszerű valóság lehet. Elsősorban a megismert igazság kötelező érvénye indít erre, másodsorban a lélektékozlásnak azok a szomorú példái, amelyeket a nagy igazságok megkerülői nyujtanak részletmegoldásaikkal vagy teljes eredménytelenségükkel.

Lehet-e, és ha igen, hogyan lehet kinevelni tiszta testű és lelkű ifjúságot?

A lehetőség kérdését kutatva bizonyos előfeltételekről kell megemlékeznünk. És ezt azért kell tennünk, mert itt tulajdonképpen arról van szó, vajjon nem jön-e az ember olyan életteherrel a földre, amely az öröklés törvényének kényszerhatása alatt reá-szorítja a nemi élet célképzet nélküli kielésére. Lehet

ezt a gondolatot úgy tekinteni, hogy anatómiai és élettani tekintetben van olyan általános emberi determinációnk, amely a szexuális életre — a cél elérés nélkül — kényszerít, de lehet úgy is kérdezni, vajjon egyénileg nem kapunk-e az egyéni öröklés útján olyan terheket, amelyek erre az elferdült életformára kényszerítenek.

Ha a kérdés általános anatómiai és élettani részét tekintjük, akkor meg lehet állapítani, hogy a mirigyrendszer, az idegpályák és a pszichés kapcsolatok nagy vonalakban egyforma törvények szerint felelnek meg és ugyancsak egyforma törvények szerint dolgoznak.¹ Erősen hangsúlyozom, hogy nagy vonalakban áll ez a megállapítás.

De ha áll ez a tétel, akkor áll az a tétel is, amelyet a természettudomány hirdet, hogy az életműködések célirányosan törnek elő a kiteljesülés és szolgálat vonalán. A természet nem tekint mellécélokot. A nagyvonalú elgondolások célképzeteit feltétlenül és következetesen szolgálja, de oldalkilengésekkel nem dolgozik. Az elvetett mag minden erővel a csirahajtás, majd szárbaszökkenés, virágfakasztás és magtermelés munkájával tör a cél felé . . . Ettől el nem tér . . . Ezt akadályok ellenére is követeli. . . Ha pedig nagy gátlás (rothadás, kóros befolyás stb.) éri, akkor inkább elpusztul, mint célirányát változtatná.

Ez a tétel az egész természet vonalán igazság. Nem elméleti, hanem tapasztalati. Alig volna érhető, ha kivételt alkotna az ember, akiben még magasabbrendű az életszolgálat parancsa. Ott, a természetben kényszer, itt, az ember életében tudatosan vállalt

kötelesség. Az öntudatlan természetben lehetetlen a lesiklás, a tudatos ember világában túlzó érzéki vágyakozás, továbbá gyenge, küzdelemtől rettegő elpettyhüdés miatt lehetséges az erkölcsi aláhanyatlás.

De tovább mehetünk. A tapasztalati tudományok érvelése után az elméleti bölcselet területén is oda-jutunk, ahová a természettudomány vezet.

Nem képzelhető, hogy a Teremtő akarata magasrendű cél nélkül hirdette meg a ((szaporodjatok és töltsétek be a föld színét-,² szent parancsát. Ez a hivatás egész biztosan feladatjelzés, amelynek teljesítése az élet bizonyos keretein belül nyeri megszentelését. De az Isten szava a természetben is csendül. A fejlődő ember felkészülése, szervezeti és lelki nekilendülése azt mutatja, hogy a ki nem alakult élet nagy munkával, az öntökéletesedés munkájával közelelti meg a szolgálat szent idejét és módját. Az éretlen energiák elfecsérelése pedig nem lehet szolgálat, hanem a gyenge akaratú életbábúknak lanyha elsekélyesedése. Tudomásul kell venni, hogy az élet életcél szolgál és a hedonisztikus kíséret a szolgálat mellézköreje! A Teremtő elsőrendű terve a cél, ezt kell előkészülettel szolgálni az ifjúnak!

De az evangéliumi kinyilatkoztatást is idekap«csolva határozottan áll elénk az a gondolat, amely szerint a tiszta ifjúság az élet lényeges és nélkülözhetetlen feltétele. Az Úr igen gyakran szól erről. Dicséri és magasztalja a tiszta élet elhivatottságát⁸ és elítéli a bűnös, könnyelmű életet.⁴

Itt is az az igazság: kemény a parancs, könnyen keres kibúvót a gyenge emberi akarat.

Ám ezek után is elénk torpan a nagy kérdés:

vájjon a valóságos élet igazolja-e azt, hogy a megtartóztatást élő, előkészületben fáradozó ifjúság a teljes élet virágzásába szökken, vagy tán ellenkezően: a beteges elferdülések áldozata lesz?

Ez a kérdés ténykérdés. Erőteljessé nevel-e a megtartóztatott élet vagy beteges traumákat termel a fegyelmezett ifjúság?

Az elsöre egyrészt az élettapasztalatok, másrészt a tudományos megfigyelések felelnek. — Aki sokat foglalkozik az ifjúsággal, az átérzi annak a tételnek az igazságát, hogy a maga tisztultságában és belső intaktságában megjelenő ifjú nemzedék épp a tisztaságra törés erőfeszítésében kapja meg a későbbi kivirágzását. A testi energia egy szempontból a szellemi életnek is erőforrása. Az első elfecsérlése a másik elsatnyítása. De különben a későbbi élet, a jövő élet szolgálatára berendezett élet is azt mutatja, hogy a testi erők teljében lévőből robban ki az új nemzedék életerős szülője. Ezt a tényt azok látják, akik az életerős emberek lelkivilágával foglalkoznak.

Ennek hiánya viszi reá a szellemi betegekkel foglalkozók nagy táborát arra a helytelen következtetésre, amely szerint az ön megtartóztatott fiatalság a pszichózis áldozata lesz . . . Vigyázni kell a következtetéssel! Az egyes eseteknél kérdés: nincs-e egyéni teher a múlt rovatán? Továbbá: nem csereljük-e fel az okot és okozatot? . . . Esetleg épp a túlfeszített és erősen igénybevett szexuális élet zavarta meg a rendes lelki folyamatokat. . . Nem lehetetlen, hogy félünk a tapasztalt jelenség sötét-segétől és épp az eredező okot akarjuk még ütemesebbé teremteni. Erre pedig annál inkább kell fel-

figyelni, és épp e miatt óvatosan közeledni a kérdéshez, mert egyrészt a természet maga keres megoldást a túlzottan előretörő szexualitásra,⁵ de másrészt épp ő a bosszúálló a rendellenességek durvaságaival szemben.⁶

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy nem méltandó különös megfontolásra a kérdés.

De maga az a tény, hogy a tiszta ifjú élete derűs, vidám és eleven, reáutal arra, hogy az egészséges testű és lelkű emberben nincs a megtartóztatásnak romboló hatása. Továbbá az a tény, hogy a kielégülést kereső mohón folytatja a megkezdett ösztönösséget, majd az a tapasztalat, hogy ez az életmód elerőtleníti a szervezetet, ismét visszakövetkeztet a tiszta élet értékére.

Érezni kell tehát azt, hogy a pszichózissal érvelők beteges konstrukciójú vagy konstitúciójú egyének életéből vonják le a következtetést. Azt pedig szívesen megengedjük, hogy ezek élete egészen más megítélést és megbírálatot igényel.⁷

Itt már átívelünk arra a kérdésre, vajjon az egyes egyedek élete nem hordoz-e olyan életterhet, amely ennek a nehéz ifjúsági kérdésnek fenti elgondolását zavarná . . .

Tudomásul kell vennünk ugyanis azt aényt, hogy az ember olyan szorosán kapcsolódik az emberiség múltjába, hogy őseinek terhét és értékét valamiképpen magával hozza. Tény az, hogy az újszülött sok mindent hoz, éppen azért számolni kell azzal a kérdéssel: milyen a földre lépő új ember születésével hozott adottsága? Milyen és mennyire teleírt a «tabula scripta»? Az egykori «tabula rasa»-elméletet az öröklés

törvényeinek tudományos tételei túlhaladottá tették. A tiszta ifjúság nevelésének egyedi kérdésénél — mind elvi, mind gyakorlati szemszögből — fontos annak eldöntése, hogy milyen életértékekkel és — terhekkel jelenik meg az újszülött.

Az ember életértékei között a legdöntőbb a belső előretörés, amely a rejtőzködő életkézségek aktualitását szorgalmazza. Van abban valami tudatos vagy homályos evilágiasság, ha azt hirdetjük, hogy az ember üresen születik, és mindent e világon szerez meg magának. Pedig valóban hoz magával lelke minőségében és annak a bontakozását testétől meghatározó kapcsolatban olyan belső elvet, amely e világ minden később felfogott jelenségét benne sajátosan egyéníti. Hozza a lélek egy-egy lélektemplom nagyszerű tervének vázlatát és azt a lendületet, amely e tervek szerinti templomnak a külvilágból hordott kövekkel felépítésére sarkal. Ez a fejlődést, kibontás kozást hirdető törtetés isteni eredetű. Ebben rejlik az ember kialakulásának és kiteljesülésének lehetősége.

Az életépítésnek ebben a lendületében két mozzanat különíthető el. Az egyik az előkészületé, az egyéniség kibontásáé, a másik a kiteljesült egyéniségnek a jövő élet szolgálatába állításáé. Az első mozzanat fenti megjelölése tulajdonképpen keretfogalom, mert tartalma attól függ, hogyan körvonalazza maga előtt a teljes ember képét, a második mozzanat pedig lealacsonyítható önző hedonizmussal hitvány erőfecséreléssé. Ez az alternatíva látszólag világnézeti kérdés. Kétségtelen, hogy ilyen mozzanat is van benne, de élettani elem is. Hogy valaki hogyan formálja ki életcélját, hogyan értékesíti teremtő kész-

ségét, sokban függ attól, milyenek testi adottságai, mit hozott magával, mennyi az éroszt ingerlő szervezeti és élettani mozzanat.

Így jutunk oda, hogy az öröklés hozta terhek súlyosan befolyásolják az ifjúember életét. Ha erős sebb az idegrendszer ingerlékenysége, ha zavaros a mirigyek hormontermelése, ha terhes a szülők múltja és — itt kapcsolódik az élettani adottsághoz a milieu is — ha nehéz feszültségű az életkörnyezet, akkor nem könnyű a tiszta ifjúság kinevelése. De — nagyon kevés kivételtől eltekintve — ez az öröklött adottság legfölbjebb teher, de nem felelőtlenül megkötő tény. Az ilyen embernek minden bizonnyal nehezebb a felemelkedés, mint másoknak, de nem lehetetlen. Az öröklött terhet csak mint a megpróbáló Gondviselés eszközét tudjuk értelmezni, és nem tarthatjuk könyörtelen sorscsapásnak. Az élet megpróbáltjai vagy gyengéi nem zárják ki a tiszta, emelkedett életformák lehetőségét. Ezt azért jegyezzük itt meg, mert minden elvi és tételszerű megállapítást a gyakorlati életből vett ellentétes jelenséggel igyekezett cáfolni.

Tagadhatatlan tény az egyéni életteher nagy-nagy súlya,⁸ sőt azt is mondhatnánk: misztériuma. Ez nem jelent azonban teljes determinizmust és még kevésbé született perverzítást,⁹ de legkevésbé tudatosítható és gyógyszernek kínált szexuális életet.¹⁰

A nagyobb életteher nagyobb és erősebb testi-lelki megfeszülést követel.

A tétel igazolását az élet adja ugyan, de értelmezése miatt fel kell vetni az elvi kérdést: vajjon csak szexualitás mozog-e az ifjúság életében?¹¹

A nemiség az ifjú életében egy a sok testi és lelki működés közül. Az emberben vannak élettani kényszerek (belső szervi fejlődések, működések), vannak reflexszerű beidegzések, szexuális életigények, lelki törtetések, szellemi életvágys, előretörési, fejlődési vonalak, erkölcsi és metafizikai lendületek . . . Ezek között a szexualitás nem több és nem kevesebb, mint annak az élettörvényszerű erőnek a felfejlődése, amely az embert a jövő élet szolgálatára képesíti. Az ütemes és az érzésekkel telt megindulások azonban nem kényszerek, hanem állandó ébresztők. Valamennyi azt harsonázza: készülj a «szent harmae dikat- teremtó nagy élethivatásra.

Sőt maga a tisztult ifjúság testi fejlődése nem is olyan durván kemény, mint némelyek hirdetik. Maga a fejlődés fokozatos és rendszeres. Csak a beteges vagy bűnös kéjvelgés és a gyermekkori kiélések lökik olyan mélységekre, amelyből aztán nincs biztos felemelkedés.

Figyeljük csak meg az ifjúság életét. Ebben sokkal több van, mint az érosz érzéstömege. Az ifjúság feszülő energiái a testi és lelki kidolgozásra törnek. Nemcsak testből állunk! A «teljes ember- léptenyomon érzi a lélek igényeskedését is. Keresi az élet, a világ, az «ismeretlen ember» (A. Carrel) felfedezését, kutatja a belső összhang mibenlétét, átvág a metafizikai világba, megtalálja az «árva- lendületes vei az Istenatyát. Megleli életének alaptörvényét, megleli erkölcsi vágyainak célképét, hivatást talál a végnélküli élet távlataiban. Mindez nem az életben járatlan ember gyermeteg elképzelése, hanem lélekkel fogható valóság. De különben is nem építenek

hajókat pocsolyáknak, sem repülőgépeket kamaráknak. (Nagy Lajos.) A szellemi ember is túlnő a testi és anyagi élet keretein. Ez a túlszárnyalás arra vall, hogy az emberi élet a nagy Isten világán belül mozog.

Ezt a tényt nem szükséges körülményesen igazolni. Az élet eleven sodra szemléletesen igazolja. Csak sokan vannak, akiknek fülük van a hallásra és nem hallanak, szemük van a látásra és nem látnak. Nem ritka, hogy az ilyen érvelést halló szexuálisan hangolt emberek passzív tisztelettel és kishitű fejcsóválással mennek el mellettünk. Ez a megtépett hitű, anyagi ember nem meri hinni azt, amit a természetes élet eleven és sürgető igényként hirdet. Válóban, az életéjszakában botorkálva nehéz hinni a napot, amint az ösztönök érosz-palotájában nehéz élvezni a szüzek életörömét. A testi élvezetektől kicsordult serleg után nem egykönnyen ízlik a Megfeszítettnek nyújtott mirhás ecet. Az élet virágos kertjében nem talál helyet a kereszt, de csak azok világában, akik a tiszta örömök fenséges élvezetét soha meg nem ízlelték.

Az ifjúság ivott ebből az örömből, érezte az önkiteljesítés nyomán járó megnyugvás örömét, megízlelte a lelkibbé alakulás csodás örömét. A lelki ember látása végnélkülivé szélesedik; vágya a föld fölé szárnyal; boldogságát az adás, az önátadás biztosítja; kielégülését az erkölcsi, lelki kifejlődés adja; életlendületét az Istennel való vitális kapcsolat feszíti. Ez nem földi és anyagi életélvezés. Ez az élet a földön csak elindul, hogy azután átlendüljön az örök valóság boldog tájaira. Aki ezt éli, az a tiszta ifjúság diadalmas élője.

Lám itt kapcsolódik bele a terhelt múlt... Ez ködössé teszi a magasabbrendű kilátást, a metafizikai orientációt és igényeskedést... Itt erősebb a test dinamikája és nehezebb a diadalmas élet.

De épp ezért úgy kell keresni a megoldást, hogy ébresztgetni kell ezt a felsőbb életigényt, szorgalmazni ezt a távolabb látást, erősíteni a gyengébb akaratot. Szinte kiáltva kiált az élet: ne az amúgyis gyarló ösztönösséget fokozd, hanem a lelki értékeket gyarapítsad mint ellenenergiákat!

Sőt tudni kell azt is az életből, hogy még a «kész ember- (Papini I. könyve) is megfordulhat. Néha a roncséletből feltisztul Ágoston életfordulata (Papini II. könyve), így aztán eljut Krisztushoz (Papini III. könyve), akitől elindulva beáll az Úr szőlőmunkásai közé (Papini IV. könyve).¹² Ezt az utat is végigjárhatja az ifjú ember, de csakis úgy, hogy az élet központjában találja Krisztust, akinek kegyelmi erőiből indul ki a «regeneratio vitae-.

De térjünk a tiszta ifjúság nevelésének módozataira!

Az tagadhatatlan, hogy az emelkedett és tiszta élet nagyon is odaadó szolgálatot igényel. Az ember vegye tudomásul, hogy nem örömök befogadására táruuló amfora, hanem olyan gyűjtő, aki a befogadott hatások gazdagságával önmagának és a jövőt szolgáló életenergiáknak a kidolgozását végzi. Vesz, de nem kiélvezést. Vesz — a feldolgozásért.

Ez a gondozás nagy általánosságban két síkon mozog. A test síkján a test ápolását, a higiénikus életet jelenti. A test ezt a gondozást megköveteli. A fejlődő-és eleven ereje megfelelő erőfelvételt és feszülésben

nyilatkozó munkateljesítést vár. A sport, torna, helyes és arányos táplálkozás, a tiszta levegő, nap-sugár, munka, testi fáradtság nélkülözhetetlen előfeltétel. (Lásd: cserkészetet.) Nem lehet harmonikusan igényeskedő testet teremteni, ha egészséges fejlődésére nem fordítunk gondot.¹³ Nincs különbség e tekintetben fiú és leány között.

De a test — mint ahogy már annyiszor mondtuk — csak a lélek bontakozásának kerete. Ez utóbbi erői keresnek életünkben érvényt és kibomlásukat előmozdítani elsőrangú kötelesség. A kifejlődés vágya ebben a korban elsősorban szellemi és esztétikai vonatkozásban jelentkezik. A test vonalán jelentkező feles erőket ezekre a kornak egybevágó síkokra kell transzponálni.

Az ellentétes vágyak, később tiszta életvagyak diadalmas érvényesítése az önmegtágadás erényével szorgalmazható. Az életben helye van a lemondásnak, hogy belőle ellenálló energiák fakadjanak. Nem helyes azt hinnünk, hogy a lemondás energiaszorítás. Az önmegtágadás nem cél, hanem eszköz: lemondunk a föld értékeiről, hogy elérjük az égieket.¹⁴ Nem úgy, hogy az égieket keresve elveszítjük lábunk alól a földet, hanem úgy, hogy a földiek helyes használatával elérjük az eget. A föld végül magunk emelte lépcsőzet lesz, amelyen az ég felé emelkedhetünk.

A két sík között feszültség mutatkozik; így tehát nem lehet figyelmünket pusztán azok megemelésére fordítanunk, hanem ezzel a kapcsolattal is foglalkoznunk kell. A testi élet örömeiket kínálja és ezzel csábítja a kiélés bűneibe. Az érosz hatalma a kéjtelenség öröme. De aki csak egy kicsit emelkedettebb pontról nézi az

életet, belátja, hogy a test örömskálája nem az egyetlen, az idegzsongító élvezetekén kívül az élet magasabb, a kulturális, esztétikai, erkölcsi, társadalmi és vallási élet örömeit is kínálja.¹⁵ Az élet valóságos örömtengere az érosz buja növényzetű tavacsója mögött szélesedik. Azok találják meg az élet igazi boldogságát, akik ide zarándokolnak. Szűkkörű minden szemlélet, amely az érosz birodalmán túl az örömtelenség sivárságát sejti. Az élet teljessége egyenesen igényli az örömeiket. A tiszta életet köves telő isteni törvény nem is tagadja ezt meg tőle, csak mélyebben kell az életünk hivatásába akár intuitíve, akár szellemi úton elmélyednünk, akár — ami a legkívánatosabb — mindezt vallásos ráérzésünkben feltárnunk. A Venus-világ rózsakoszorúja az igazi életsörömmel csak silány vegetációja. Ott véges és hervadó élvezet buggyan, Isten világában az örök élet forrása fakad. Az egészen el nem tompult ember számára pedig csak többet jelent a végnélküli kiteljesülést biztosító istenközelség, mint az érosztanya múltó idegzsongása. Erre utal az evangéliumi Mester példabeszéde is: a tékozló fiúnak a sertések eledeléből sem jut elég.¹⁶

A gondozás feladata az, hogy az örömet idegzsongásban kereső föld fia számára pallót verjen a lélek örömeit áhító ég-gyermekéhez.

A tiszta ifjúság nem lehet azonban egyszerűen emberi erőfeszítés eredménye. Aki csak ember, az a földnél marad. Az isteni ember azonban az ég kegyelméből él. Félreérthetetlenül ez így fogalmazható meg: Isten kegyelmének vétele nélkül nem lehet tiszta életet élni!

A budapesti egyetem egyik protestáns tanára

azzal kezdi előadásait, hogy a tiszta élet csak Krisztussal képzelhető el.¹⁷ Nekünk nem újság ez a tétel, de jól esik hallanunk — anatómus szájából.

Az élet alapüteme nem a testi életet szorgalmazza. A legteljesebb életütem a lélek érvényét követeli. A lélek égi eredetét az ég felé gravitáló ősi lendület igazolja. Élete teljességéhez nem elég a föld, de még a szellem kibontakozását szolgáló igaz, szép és jó sem. Neki mindennek személyes teljessége, Isten kell. Legszentebb vágyakozása a végtelen szeretető" Atya közelségében élni. Ez a megemelő nosztalgia nem az emberi természet lényege, hanem az isteni kegyelem emelte ember szent vágyakozása. Itt a gyökérzet: a kegyelem. Abból alakul ki az isteni ember magasabbrendű természete. Ez a természet már az isteni természetét részese. (Schütz.)¹⁸

Aki mellőzni akarná ezt az ember legtermészetesebb kivirágzását biztosító energiát, megcsonkítaná a teremtő és megváltó Istennek az emberről alkotott élettervét. Van természetfeletti életlehetőség; nem szabad tehát természetivé silányulni. Isten terve szerinti emberképet nem is lehet kialakítani, ha nem vesszük igénybe az Isten adta eszközök teljességét. Az Úr rendelte életformát az Úr rendelte eszközök segítségével lehet elérni. Ez a magyarázata annak, hogy a természetes életmód hívei vagy a természetfeletti kegyelmi energiák fonásainak elkerülői sohasem tudnak a teljes ember szolgálatába állani.¹⁹ Az élet csak akkor lehet szent és kitáruló, ha minden energiát magábavesz és így építi magát. Isten kegyelme nélkülözhetetlen a tisztult, ifjú élet kivirágztatására.

Még az a kérdés marad hátra, hogyan vegye fel ezt a természetfeletti energiát az ifjú ember? E vonatkozásban az égi küldetésű egyház és az Úr, Mester égi ajándéka szükséges. Az isteni szeretetből áramló kegyelem ajándék. Az égi eredetű megszentelő kegyelem az emberi természet átnemesítését eredményezi. Szerzésének módja az Úr egyházának tanítása szerint a kegyelmi eszközök használata és a természetfeletti, isteni erénynek, a szeretetnek ég felé lendítése. Itt tehát olyan életről van szó, amely az ég ajándékának befogadására alkalmassá válik és az isteni kegyelem sodrában együtt dolgozik az ég ajándékával.

Az egész tanítás sokat nyer vitalisztikus lendületben, ha az ember és Isten egybefonódását vesszük alapul. Az ajándék szónak sokak szemében erősen realiztikus jellege van. Az ember és az Isten kapcsolatát a vitális egybefűződés gondolatához kell fűzni. Bár igaz, hogy az Isten nagy adakozó, még igazabb az ember és Isten kapcsolatának a szőlőtőhöz és szőlővesszőhöz hasonlítása. Ez a kapcsolat is ajándékozást mutat. De ennek lényege nem valami sztatikus átadás, hanem a saját természetében való vitális részesedés.

Ilyen egybekapcsolás mellett érthető lesz, hogy az ifjúság élhet és él is tiszta, szűzi életet. De nemcsak a leány, akitől állandóan meg is követelik, hanem a férfi ifjúság is, amelynél széles rétegben ez a követelmény erőtlén. Az emberi életenergiák dübörgő hangja halkabb lesz, és szépséges életmelódiává harmónizálódik, ha az emberi életgyakorlat megcsendíti az isteni természet égi dallamát. Az ilyen hangoltsága

ból fakadhat a tiszta ifjúság, amely a szent hivatás készségével és örvendező tudomásulvételével áll a jövő élet szolgálatába.

Mindez nem lehet egyetlen életmozzanat. Ebben benne kell dübörögnie az egész ember állandó nagyotakarásának, amely nemcsak megszereti az isteni hivatás fenségét, hanem készséges odahajlással fordul az egyház felé is, hogy átalakító lelki munkája után állandóan töltekezzék az égi természetet adó kegyelmekkel. «Nemcsak kenyérrel él az ember. . .»²⁰ A lelki ember a lélek kenyérével táplálkozik. Krisztus és az ő egyháza csak azoknak ígéri a tiszta élet fenséges zenitjét, akik «a szüzek borából isznak és az Űr szent testéből esznek-. Istenien tiszta és szent élet csak ott fakadhat, ahol a természetfeletti kegyelem üdítő áramlása remeg az emberi lélek minden rezdülésében.

Az emberi erőfeszítések indulása után az isteni kegyelem kiáramlása öltözteti liliomvirágzásba az ifjúságot. Az emberi próbálkozások itt-ott segíthetnek, de az égi világ számára teremtett élet csak az ég kegyelmével szökkenhet virágba. A bizalmatlankodó «kődös ember-, a hitetlenkedő «szkeptikus ember-, az anyagiasságban elmerülő «éjtszaka-ember- sohasem fogja megtalálni az igazi, teljes életet teremtő energiaforrást; így tehát munkája sohasem eredményezheti a tiszta ifjúságot.

A tiszta ifjúság az égi kegyelem természetfeletti erejének diadalmas kizsendülése.

7. Az új család felé.

Ha az egyes ember életfejlődését életgyakorlata bensőségebb kereteihez kapcsolva akarjuk megjelölni, azt mondhatjuk, hogy ez családtól családig vezet. Kiindul a szülői otthon családi együtteséből, hogy ütemes életfejlődés után eljusson a maga alkotta családjáig.

Ennek az útnak megjárása minden esetre az életkiteljesülés nagy előzménye, de széles vonalban mégis kettős nagy mozzanatot foglal magában. Az egyik közvetlen szemlélettel is erőfeszítő munka, a másik, az első pillanatra szemléleti kitekintés. Az egyik: az emberegyednek erőteljes, kifejlett személyiségé szélesedése, a másik a személyiség energiájának szolgálatba állítása.

Mindjárt a kezdet kezdetén meg kell tagadni azt a látszatot, hogy az élet kiteljesülésén, a személyiségen dolgozó ember erőfeszítő, a jövőbe kitekintő pedig mélézva merengő. Az igazság az, hogy az elsőnek munkáját a második célképzetei fokozzák, lendítik és erősítik. Így tehát az a valóság, hogy a kettő egybefonódva hozza teremtő, alakító lendületbe a jövőre felkészülő ifjút.

Az ifjúság életének első és alaplendülete: személyiségének kifejlesztése. Van ebben sok értékleplezés, értékbontás, értékfelfokozás és értékgyűjtés. De mindenesetre igen nagy benne az állandó megfeszülés, munkálkodás, lemondás és áldozat. Már csak azért is, mert a fejlődő életben ezek a mozzanatok a lényeges jegyek csoportjához tartoznak.

A családi szentélyben megjelenő gyermek csak a

fejlődés bizonyos fokán eszmél reá önnevelő kötelességére. Eleinte a család kényszerítő hatása alatt halad a kialakulás felé, de később tudatosítja ezt a életkiteljesülést, lendületet. — Dolgozik a testi élet egészséges kialakulásán! A játék, a sport, a torna és a szabadtér olyan igénye, amely a természet eleven sodrás val készíteti ezeknek az eszközöknek megragadására. Amikor azután fejlődő élete reádöbbsenti ezeknek tudatosított értékelésére, akkor maga is beáll ezek szorgalmazásába. Így lép a kényszertörvény helyébe az emberi akarás és a tudatos szolgálat.

A testi élet ilyen szolgálata azután azért is fontos mozzanat, mert az egészségesen kidolgozott test belső, harmonikus egybecsendülést teremt. A testi energiák munkában nyernek transzpozíciót és a kort előző szexualitás elpihenést, levezetést talál. De a negatívummal szemben az a pozitív eredmény is előáll, amely szerint az életenergiák helyes felhasználása a test belső, rendezett és célirányos kifejlődését termeli ki. Azt pedig mindig szem előtt kell tartani, hogy az egészséges testből fejlődhet ki az igazán eugenetikus új nemzedék.

Ezt az életutat csak az tudja megjárni, aki egész ifjúságára kiterjedő, tiszta életteljességet mondhat magáénak.¹ Ezt más szóval érintetlenségnek nevezhetjük. Ez az érintetlenség egyfelől egészséget biztosít. Nemcsak a vér, a genitáliák élettani épségét és működési zavartalanságát értjük ezen, hanem az egész szervezetnek, idegrendszernek olyan megkímélt, felerősített állapotát, fokozott szellemi vagy testi munkára alkalmasságát is, amelyet csak az éretlen vetés le nem aratása biztosít. Mindezen túl az érintet-

len test a transzponált vagy transzponálható energiák jelentékeny mennyiségével is gazdagodik. Ezen a ponton érintkezik azután a testi tisztaság a lelki kiteljesülés tényezőivel, amelyekkel egybecsendülve adja a tiszta ifjú egész emberré teljesült, magasabbrendű személyiség gyönyörűségét.

Az ilyen kifejlődéssel párhuzamos lépést tart a lelki kialakulás is. A lélek tehetségei általános és egyedi talentumokból állanak. Mindezt azért hozzuk,² magunkkal, hogy értékké váltsuk és személyiségünk alkotóivá, teremtsük.³ Az ifjú ember előtt nem marad zárt ez az életkincstár. Eleinte mások járnak benne; szülők nevelők keresgélnek az «elrejtett kincs»-et. De a serdülés kora reáeszmélteti az egyéniség tudatára⁴ és elemi erővel tör be a lélek világába, hogy annak rejtett értékeit leleplezze, felszínre hozza és kidolgozza. Aki csak egyszerűen kereső vagy muzeálisán elraktározó volna, arra szomorúan állna az Úr példabeszéde,⁵ amely szerint a gyatra nem dolgozása miatt kivették az értékké alakulók nemes csapatából . . .

A lelki értékek skálája igen széles. Van bennük értelmi, esztétikai, erkölcsi, társadalmi és vallási életkincs. Az azonban az emberi élet lényegéhez tartozik, hogy egyik kincs sem csiszolt gyémántkő, hanem minden egyes alakítható és alakítandó lehetőséget hordoz magában. Valóságos életértékké akkor lesz, ha komoly és következetes életmunkával dolgozunk rajta. Azért van az, hogy a tanulástól kezdve az erkölcsi életalakításon át a metafizikai és természetfeletti életvonalig való megfeszülés az ember személyiséggé teremtődésének nélkülözhetetlen feltétele.

Ez a munka is tudatos és célirányos. Tudatos az

egyéniség ébredésének korától és célirányos a kiteljesülés vágyának zsendülésétől kezdve. Nagyon természetes — és ezt az élet maga mutatja —, hogy ez a kibontakozás nem a mag feltáródásának könnyű munkája. Ebben igen sok és igen kemény erőfeszítés szükséges.

A tanulás tulajdonképpen a lelki tehetség foglalkoztatása, ismeretszerzés, igazságkutatás, igazságértékesítés, elméleti kutatás és gyakorlati átkapcsolás, de mindenekfelett olyan szellemi horizontszerzés, amely a helyes világszemlélet biztosítását adja. Mert végül is a tudás nem öncél. Minden az élet alárendeltje. A tudás is alázkodjék lépcsővé, amelyen az ember az örök, az erkölcsi és vallási kitekintés felé emelkedhet. Az is világosnak látszik, hogy a tudás egymagában részletet biztosít, de az ember teljességét nem adja. Azért van az, hogy még az ifjú is — bár hevülékeny lelkét könnyen elragadja az igazságok mindenekfelettségének túlértékelése — ráeszmél arra, hogy életének teljességét nem zárhatja be a tudás igazságainak birtokállományába.

A tudás mellett kell a szépnek, jónak és az örök Igaznak keresése, találása és szolgálata. Ezért eleven az ifjúságban az a törtetés, amely minden életmozzanatból valami szépet, jót és örök Igazat akar kilopni. De ezt nem a tolvaj rejtegető lépésével, hanem az igazi kereső nagy lendületével. Mégpedig úgy, hogy ne maradjon egyszerűen megszerzett életkincs, hanem beleoltandó saját lelki értékeibe, hogy abból erőteljesebb és szebb bontakozást zsendítsen.

Ezek a lelki megfeszülések tulajdonképpen a külső és belső harmónia keresése, továbbá a véges ember és

végtelen Isten egybecsendülésének megérzése. Gyakorlatban pedig: lelkiérték lehetőség-találás, erénygyakorlás, hibatörés és ég felé néző, alázkodó kegyelemesedés . . . Röviden életkiteljesülés. Olyan fejlődő élet, amely az otthon, az iskola, a műhely, a földmunka, a fizikai ipari munka, az önképzés és lemondó erőfeszítés műhelyében pereg alá. A cél: önnönkiteljesülésünk, a hely: a lélek szentélye, az eszköz: földi erőfeszítés és égi kegyelem egybefonódása.

Ilyen munka azután természetesen az egész ember típusát állítja elénk. Olyan valakit, aki élő személyiségként áll azon az életmagaslaton, ahonnan kitekinthet az új család távlatai felé. A magaslaton az önmagát kidolgozó ember áll, a kitekintés pillanatában pedig a jövőt áldozatosan szolgálni akaró veti tekintetét a messze élettávlatba.

A régi család gyermeke tehát az új család távlatába tekint.

A fejlődő életben a munka, a szolgálat munkája nyilvánvaló. A kitekintő ember erőfeszítése is visszaható. Mégpedig úgy, hogy a felfejlődött és az új család felé forduló ifjú — lett légyen az férfi vagy hajadon — nem marad egyszerűen körültekintve szemlélődő. Annál kevésbé, mert az életfejlődésben nincs olyan pillanat, amely a fejlődő életrajzot a befejezettség szintjére juttatná, hanem a cél felé való állandó törtetés visszaható jelleggel bír az előre jutó életére. Sőt azt is meg kell állapítani, hogy maga a jövő célképzet tekintése sem merengő révedezés, hanem az új életben valósítandó, erőteljesen keresztülvendő életmunkának előkészítő megfeszülése.

Az ifjú ember életének minden pillanata valóban táplálkozik a jövő célképzetéből. A fejlődő élet alapvonalát a vevésben kell és lehet megállapítani. Az ifjú lélekarca úgy fordul a világ, az emberek és a Teremtő felé, hogy belőlük merítsen saját énjének kialakításához. Az életfolyamok feléje ömlenek, hogy a lélek belső szentélyében felhasználódjanak. Ez a belső ütemes és állandó munka azonban már a serdülés után sokat veszít egocentrikus voltából. Mert első megindulásától kezdve a jövő élet kitekintéséig igen erős ez az első alaphangadás. Az én az ifjúkorban, majd a felnőtt élet hajnalhasadásán már érzi, hogy csak akkor tud a kiteljesülés egészének birtokába jutni, hogyha gyűjtő és önmagát szolgáló tevékenységét a jövő élet szolgálatára is átjátssza. Ez a titkos felcsendülés pedig akkor visszhangzik a lélekben, ha az élet magasabbrendűségének átgondolása önnönkicsiségünk felértékelése mellett a jövő szolgálatát is meglátja.

Az ilyen heterocentrikus megsejtés azután roppánt érdekes és állandó kihatással van az ifjú életére. A jövőt önnönmagából termelni akaró ifjú az új nemzedék életében az erős ember, a tiszta ember ideálját látja. De azt jól tudja mindenki — és ezt a természet elemi erővel suttogja —, hogy az erős élet csak erős emberből fakadhat. A rossz fa rossz gyümölcsöt terem.⁶ Azt pedig senki sem akarja, hogy utódai csenevész és ványadt emberek legyenek. Ámde ez nem marad ilyen száraz és tagadó tétel. Az élet sodrán át úgy ivódik bele a jövő család felé tekintő ifjú életébe, hogy azt állandó következetességgel indítja a több és nagyobb tökéletességre. Ha

valaki nem tud lemondani önmagáért, le fog tudni mondani — jövő családjáért!

De mikor és hogyan lép ez a fejlődő ember tudatába?

Mondottam, hogy annak a felfelé törő öntudata nak fejlődő vonalán, amikor már értékelni tudja a fiatal ember az életteljességnek azt a fokát, amely a kiáradó adásban nyer befejezést. Azért mondtuk, hogy óvakodnunk kell attól, hogy az ifjúember elkomolyodásának, az érésnek olyan időpontját keressük, amely akár az életkor, akár valamelyes életforma keretéhez kösse azt a nagyértékű elmélyülést.

De a kérdés nagyobb jelentőségű és az ifjú életét tárgyilag erősen átépítő része az, hogy hogyan hat vissza tárgyi szempontból a jövő család képe a fejlődő ifjúra.

Az imént már említettük, hogy az ifjú és a felnőtt ember alapkülönbségét az egocentrikus élet és a heterocentrikus szolgálat különbözteti meg. A fentiekben csak annyit mondtunk, hogy az ifjú élet fejlődésének vonalán észrevétlenül lopózik be az a diametrálisan ellenkező gondolkodás. Ott a fejlődés idején való jelentkezéssel kapcsolatban említettük, itt az élettárgyi átformálása szempontjából idézzük vissza.

Az ifjú életének egocentrizmusa: a vevés, az élet-szolgálatban dolgozó heterocentrizmusa: az adás. A fejlődő ifjú az elsőt végzi, az új családra gondoló már az utóbbira készülődik. Azt azonban nem szabad gondolni — és ez már a magasabb szintájon levő ifjúnak is lelki megsejtése —, hogy az új család olyan önfeláldozást kíván, amely az egész egyéniség áldozatul dobását igényli.

Ennek a téves gondolatnak túlzó kihangsúlyozása csendesül el fokozatosan az ifjúban és megszületik pozitív alakban benne a *multiplicatio vitae*, az élet sokszorosításnak szent hivatása.⁷ Az ilyen szolgálat az élet teljességét jelenti. Még pedig olyan teljességet, amely őt a Teremtő képében és hasonlatosságában közelebb hozza égi Atyjához. Az élet helyes kifejllesztése ugyan hivatásszerű kötelesség, de jövő élet teremtéséhez való hozzájárulás már a Teremtő munkájában való részesedés.

A jövő életbe való ilyen beelátás egyrészt állandó feladatot, másrészt emelkedő önbecsülést eredményez. De végül a kettő egybevág, mert mindig azt hangsúlyozza, hogy ekkora cél csak nagy és átépíthető munkával érhető el. A fiatal ember már ifjúkorában arra kezd berendezkedni, hogy a jövő családjában ezt a nagy heterocentrizmust keresse.

Ez a belső átépülés azonban igen nagy jelentőségű. A házásélet előtt igen gyakran hallani, hogy a lefékezett életenergiák mederbe zuhatagozva teljes és hedonisztikus kielégülést találnak.⁸ Sajnos, igen sokan vannak, akik csak ilyen siváran tudnak a jövőbe tekinteni. Ez az a felszínes és lapályról való áttekintés, amely soha sem tud teremtő erővel hatni az ifjúra, de ugyancsak nem tud boldogító életre hangolni házastársakat. A jövő családban az élet-eredet szentélyét, nem pedig a hedonisztikus élet helybenhagyott keretét kell látni.⁹

Az élet igazi magaslatáról kitekintő ifjú előtt ilyené szélesedik ki az élethorizont. Azt sejti, hogy a maga életének szép és harmonikus egyedülisége kevés a jövő szolgálat áldozatosságához; az élet másik

területén, a nemek differenciált vonalán keres olyan élettársat, akinek élete veleszengő és így az élet családi együttesében az Isten tervezte élethimnusz diadalát muzsikáló.¹⁰ Ez a keresés sem egyszerűen felfigyelés és kifelé tekintés. Nagy baj, ha csak ebben és a külsőségek keresésében merülne ki. Ez a rá-ésmelés is reflexjellegű. A kutató befelé is néz. Ott is keresi azokat az értékeket, amelyek ehhez a választása hoz szükségesek. Annál is inkább, mert a lélek állandóan és sürgetően harangozza: magad képre hasonló élettársat kell találnod. A magad képmása pedig akkor lesz kívánatos, ha saját életed a tökéletes embertípus valóságos képét mutatja.

Így tehát ez a kitekintés is belső dolgozásra hangol, olyan munkára, amelyből tökéletesebb alakban lép elő az igazán kialakult ember.

Ez az életbeállítás azután szerény kopogtatás lesz. Az önmagáért dolgozó ifjú az élet kapuján kopogtat, hogy annak feltárulása után magával vihesse életértékeit és a jövő élet szolgálatába állíthassa életkincseit. A gyűjtő adva sugárzó lesz, hogy így kfc teljesüljön az egész emberi élet!

De, szinte önkéntelenül tódul ajkunkra a kérdés: vajjon nem költői elmerengés-e ez a beállítás?

Az első támadás a realitás keménysége nevében érhetne bennünket. Azt mondhatná: az élet durva keménysége nem ismer ilyen szép bontakozást. A felelet egyszerű és igaz: nincs nagyobb realitás, mint az élet maga. Az ifjú élet kiteljesülési vágya, elemi, törtető felbukkanása nem belenevelt; esetiéges nehéz érvénye lehetőség, de alaptörtetése, igénykedése és így valósulási útja tagadhatatlan.

A túlzó realista arra gondoljon: a következetes és fegyelmezett útjárás végül is célhoz juttat.

A második ellenérvet az elkülönített életből, a férfi és női élet eltéréséből vezetik le. A női lélek lehet talán ilyen kivételesen szépen bontakozó, de a több erőt képviselő férfi nem közelítheti meg ezt az eszményt. — Ezeknek is igen röviden ez legyen a felelet: ha van eszmény, amint van, akkor már élet-irányító. De ha megközelítheti a gyenge, akkor még inkább küzdje ki az erős! A gyenge leány testi-lelki kiteljesülését, érintetlen ki virágzását elvárni annyi, mint az erős férfinak ezen a ponton komoly megfeszüléssel példát statuálni.

Az igazság az, hogy könnyen állítjuk tétellé azt, amit erővel elérni meg sem próbálunk. Pedig az élet csak úgy lesz a régi családból igazi, új családba törő, ha lobbanó élettüzek indulnak új utakra, hogy új tűzhelyek lobbantói legyenek! — Az élet elemi természete, hogy a fiúifjúság arra nevelődik, hogy életlendületében távolodjék a tűzhelytől, hogy új tűzhelyet gyűjtson; a leány pedig az édesanya mellett a tűzhelyhez nevelődik, hogy annak örök, hivatott papnője legyen. De mindkettő a tiszta test és kiteljesült lélek gyönyörűségével!¹⁰

Ez pedig végül ennyit jelent: a régi család sarjadedának élethivatása — az új családi tűzhely fellobbantása!

III. ÉRO SZ A HÁZASÉLET VILÁGÁBAN.

/ . Az élet teljessége.

Ha az emberi életet mereven különítenénk el két alapvető mozzanatra: az egyéniség kibontására és az egyéniség sokszorosítására és ezeket mintegy időrendben kapcsolódó, de okozati összefüggésben nem álló jelenségeket tekintenők, nem jutnánk igaz eredményekre. Az egyéniség sokszorosítása nem esetlegesen következő jelenség az egyéniség kibontása után, hanem ennek szükségképpi, mintegy betetőző mozzanata.

Az egyéniség fejlődése befejezetlen, maga az egyéniség fogyatékos, ha nem jut el önmaga sokszorosításának kitárulásához. Általában ez a sokszorosítás történhetik testi vonalon (*generatio vitae naturalis*), de jelentkezhetik magasabb síkon is, a lélekben kibontakozó szellemi élet, érzület megemelésében, a magasabbrendű lélek vitális és hatásában formáló csaknem teremtő kisugárzásában is (*generatio vitae spirituális*).

Az embert a természetes élet elevensége lendíti erre az életre. Nem kell itt a nevelés eléggé mesterkéltt ébresztgetése; a természet alapsodra ragadja magával az embert és akarva, nem akarva belelendíti ebbe a munkába. A szűken fogalmazott élethivatás, a megélhetési pályára indítás helyett az embernek ez az igazi és ősi hivatása. Erre mindenki ráterelődik. Még pedig azért, mert ezzel az egyetemes lendülettel jelzi a természet, hogy itt az élet kiteljesülésével van dolgunk.

A jövő élet szolgálatának eredményessége feltételezi a magunk előzetes kidolgozását. Ennek lényege testi és lelki erőink felismerésében, kibontásában, helyes érvényesítésében áll. Józan fegyelemmel kell fogadnunk az életünkben jelentkező testlélek-dualizmust. Az adott erőket még a visszafojtás alakjában sem tékozolhatjuk.¹ A test és lélek erőit nem szembenállóknak, hanem egymást kiegészítőknak kell tekintenünk; az erőtömböket — amint arra már ismételten utaltunk — magasabb életsíkokra transzponálva kell érvényesítenünk. Az emberi élet nagy tényezőinek: testnek és léleknek ez a kiegyensúlyozása segít odáig, hogy a kifejlődött egyénben (individuum) kialakulhasson az előbbi pszichofizikai egységével szemben a transzcendens kapcsolatú személyiség (personalitas). Az egyéniség jelentőségét a velünk nem egy nézetten állók is² hangsúlyozzák, de a személyiség értékét és nagyságát csak azok tudják felismerni és szorgalmazni, akiknek szemléletében a tartóoszlopok az istenhit közziklatalajába vannak beágyazva.³ Ebből viszont nyilvánvalóan következik, hogy ebben az erőfeszítésben nem támaszkodhatunk csak a magunk erejére, hanem bele kell kapcsolódnunk az isteni kegyelem csodálatos áramlásába. Az emberi személyiség teljességének foka, értéke attól függ, mennyire tudja életében minél döntőbb tényezővé tenni Istent, mennyire sikerül cselekvései indítékai között mindent alárendelni az egyetlen, magasztos szabályozó elvnek, az Istenben teljes tökéletesség normájának. Az önmagunk szolgálatának végső életmintája így lesz a szent ember, a mindenható Atya alázas fia. Ez az élet biztos, teljes,

kiegyensúlyozott, és híjával van mindazoknak a tragikus vonásoknak, amelyek az Isten egyedül döntő szerepét tagadó, magukat régebben modernnek nevezők jellemző vonásai.

Amint fennebb meddő fáradozásnak kellett mondanunk minden olyan erőfeszítést, amely a test és lélek dualizmusát bármelyik jellegű monizmussal tagadni igyekeznék, ugyanúgy indokolatlannak tartjuk, ha valaki a földi élet adottságaival nem számolva igyekeznék célkitűzéseit megvalósítani. Ilyen adottsága életünknek a közösségi mozzanat. Ez pedig egyrészt a nagy egészből való eredet, de másrészt az egésznek kijáró szolgálat alakjában kötelez.

Ha csupán a testi életszolgálat vonalán volna elérendő az emberi élet kiteljesülése, akkor nagyon szűkre, nagyon anyagiasra és túlzottan földiekre volna határolva az életszolgálat. Nem szabad feledni, hogy az emberi élet lelki mozzanatok hatalmas és döntő jellegű együttesét hordozza. Ezek szolgálata, ezek kibontása és ezeken át a kívülünk állóknak lélekben hozzánk idomítása, nevelése, szinte lelki szülése — az emberi élet legmagasztosabb kiteljesülése. A szűkre méretezett elgondolás folytán az emberiség értékeinek, lelki nagyjainak munkája mind egyéniségük, mind jövőt szolgáló kiteljesülésük vonalán hiányt mutatna. Az emberi élet nem «deus ex machina» lép elő. Tárgyi, élettani és lélektani feltételei vannak, amelyeknek gyökérszeme a Teremtő élettervében keresendő. Ugyancsak így vagyunk a jövő élettel is. Amint mi a múltnak gyermekei, úgy a jövő nemzedék a mi életünk sarjadékai. A múlt az emberi életben nem temetett világ, hanem állan-

dóan sarjadzó ősevelő. A múlt és jövő szoros életkapcsolatán indul az emberiség nagy egybefonódása, amely azután a testi kapcsok kizárásával az egész emberiség egyetemes, társadalmi szolgálatára szélesedik ki. Mivel pedig társadalmi lények vagyunk, azért életünket a környező közösséggel szemben jogok és kötelességek szabályozzák. E jogok élvezetének és kötelességek gyakorlásának keretében indul meg, alakul ki, folytatódik és gyarapszik a közösség anyagi, szellemi és lelki életének az a teljessége, amelyet kultúrának nevezünk. Nem hiszem, hogy tévedek, ha ezt a kultúrát teremtő, ápoló és átszármasztató közösség iránt tanúsítandó kötelességek legjobban a szolgálat szóval jelölöm meg. Így állíthatjuk az imént még mint az egyéniség teljességéhez tartozó egyéniség-sokszorosítást a szociális kötelességteljesség körébe. Eltekintve most a szolgálat egyéni életünkre közvetlenül gyakorolt hatásától, a generatio vitae természetes közösségi vonatkozásban azt jelenti, hogy új emberéleteket fakasztunk, akiknek majdan kötelességévé válik a közösség kultúrájában rejlő értékeknek további fenntartása, fejlesztése és egykori átörökítése, tehát mintegy biztosítjuk az értékanyagomány fennmaradásának személyi feltételeit.

Az új emberi életben azonban nyílt lehetőségek lappanganak. Hogy ezek valóban a szóbanforgó értékanyagomány szolgálói és ne pusztítói legyenek, ahhoz egybehangzó lelki hangoltság, az értékek feltétlen érvényessége előtt meghajló érzület szükséges. Ennek biztosítására leginkább az így hangolt, szuggesztív erejű lelkek alkalmasak, akik mintegy a maguk lelkét

sokszorozzák meg jótékony hatásuk során. A generatio vitae spirituális közösségi vonatkozásai így félreismerhetetlenek.

Ebből világosan látszik, hogy még a generatio vitae naturális vonalán induló ember élete sem szűs kül le a fajszolgalat és embertenyésztés sivár színtájára, hanem az élet folyamán a lelki értékek egyéni és társadalmi szolgálatára emelődik. Nem lehet megsállani a testi élet szolgálatán; tovább kell jutni a lelkiek vonalán, mert csak ez a szolgálat tölti ki az emberi élet igazi vágyakozását. Aki azonban teljes önátadással a papi coelibatus élésével, az Istenhez fűződés nagyobb lendületével és a lelkieket szolgáló erősebb ütemességgel áll az élet szolgálatába, az nem alsóbbrendű magtalanságra ítélt terméketlenség áldozata, hanem a lelkiek szolgálatának isteni elhivatottja. Szép és nemes az életzsendítés, de szebb és nemesebb — a lélekszolgalat!

Legnehezebb fogalmi síkra vetíteni az életteljeséghez simuló önfeláldozó szolgálatmódot. Mi ugyanis mindig kettős életszolgalatról szóltunk, ezt az utóbbit is a második hősies fokának tartjuk, de megemléítését mégis fontosnak ítéljük. Ez az oblatio vitae pro aliis.⁴ A legtöbb mai ember még nagyon hozzá szokott ahhoz, hogy csak anyagi, legfőljebb szellemi valóságokkal számoljon. A rendszeresen kis irtott metafizikai gondolkodáskészség hiányában nehezen tud átlendülni a transzcendencia síkjára és még nehezebben eljutni a lét és nem-lét szűk korlátaihoz nem kötött érvényességek régiójába, ahova csak a hit mélységes revelációi segíthetik el a teljes élet megsejtésére sóvárgó embert. Aki minden emberi

megnyilatkozásban gyakorlati hasznosíthatóságot, vagy — például művészi, tudományos alkotásoknál — az egyes ember vagy közösség akár csak szellemi gyarapodását lesi, aligha lesz képes megragadni a magányos zárka még szóvá sem formált imájának értékét, nagyszerűségét, kegyelem-leesdő így megemelő erejét. Ha ugyanis csak a földi élet testi életkeretein belül szemlélődünk, akkor az aszkétikus, látszólag magukba bezáruló életek elesnének az egyéniség teljességétől. Az aszkéták, remeték, ön« feláldozó szüzek és vértanuk élete megszentelt életima Isten magasztalására és az emberek tisztább, nemesebb boldogulásáért. A kapcsolatot az előbbi életformák és e között akkor látjuk világosan, ha utalunk mindhárom közös jegyére, a szolgálatra. Az erejét fokozottan megfeszítő, igényeit Iecsökkentő családalapító éppen úgy szolgál, mint a szellemi vagy lelki kincseit áldozatosan másoknak szóró személy vagy a magányban önmagát a legmagasabb életsíkra felnemesítő ember. Az egyéniség sokszorosítása nem aktusában, hanem egyrészt testi vagy lelki eredményében, újabb életszületésében tartozik az egyéniség teljességéhez; másrészt pedig állandóan tevékeny indítékában, a szolgálatban alkotja a léleksugárzás munkáját.

A minőségek megragadásában pedig csaknem döntő szerepe van az intuíciónak, mert akadozóvá válik az értelem. A született vaknak sok mindent meg lehet tanítani, de a színnek, e jellegzetes minőségnek az ismeretéhez nem lehet elsegíteni.

Remeték, aszkéták, szent szerzetesek és szerzetesnők, áldozatos betegápolók, életet áldozó vértanuk

életértékelése isteni meglátást tételez föl. Ezekről a csendes élethősökről nemigen szólhat az ember. Eletüket csodálkozva látja, de az Isten értékeli. A mi életünkre annyiban hat visszahatólag ez élethősök díszes csoportja, hogy megihletődött lélekkel áhító-zunk magasabb életszintjük felé, megmozdul sok-szór eltompult lelkünk az égiek irányában és így — imájuk erejét is idekapcsolva — a mi sivárabb életünk lendületes megemelőivé lesznek.

De ezt csak azok értik, akikre az Úr szava: qui habet aures audiendi, audiat. . .⁵ vonatkozik. Mert, sajnos, sokan vannak, akik látván nem látnak . . .⁶

Az élet teljességéhez tehát hozzátartozik a szolgálat itt felsorolt valamelyik vagy mindegyik faja. Az éroszt pedig az egyik szolgálatnem eszközének kell tekintenünk. Ezért nem szabad leértékelnünk, hanem azt az alaperőt kell látnunk benne, amelyből új élet fakadhat. A jövő élet szolgálatának eredménye az a szent közösség, a család, amelynek kötelékében legközvetlenebbül fejlődik ki minden szolgálat csodálatos indítója, lendítő ereje, megszépítő melege: a szeretet.

2. A házaselet biológiája.

Az a szemlélet, amely a jelenségeket mintegy sub specie aeternitatis tekinti, eltünteti az ellentéteket, a rövidlátóknak élethorizontját pedig a végtelenség vonala felé irányítja ... Az élet látszólag ellentétes elemei között kiegyenlítődést keres és talál. De ez csak akkor lehet valósággá, ha a kicsinyes és közvetlen életkeret helyett széles és nagyvonalú életet találunk. Olyat, amely az Isten örök erejénél eredezik,

erősen tör a kitzúzott pontok felé és végül is az örökkévaló világba zuhatagozik. Ilyen életlátás természetesen kicsivé teszi a közvetlen életnehézségeket és paránná alacsonyítja a nagynak látszó életgátakat. Ha ez nincs meg, akkor megoldhatatlan a sok életprobléma és szinte érthetővé válik a természet és kinyilatkoztatás divergenciájának kiélézése. A természetben mi Isten szavának jelentkezését látjuk. Aki a természetet nem akarja gyarlóságai fedezésére felhasználni, hanem a tiszta megismerés szándékával nyitogatja titkait, az a természetben — ha az kifejezésében homályosabb is — felismeri a kinyilatkoztatással egybehangozó isteni tervgondolatot. Amit tehát a természet valóban jelez, az szent. Szent tehát a házaselet is, amelyre utalást az emberi természetben már ismételtén láttunk.

A házaselet alapja félreismerhetetlenül biológikum. Ez egyszerű ténymegállapítás. De állandó kérdésként mered elénk: vajjon megtalálható-e a házaselet biológiai mozzanatainak lényege és célja az isteni tervgondolat nézőpontjából kiindulva?

A házaselet lényegére világosan utal a természet. A kétneművé való teremtetésény a nemek közeledésének és találkozásának parancsát hirdeti. A belső életani fejlődés, majd a sejtermelés ősi valósága, továbbá a sejtek termékenyítő találkozási adja a jövő élet fogamzásának lehetőségét.

Az anatómiai differenciáltság és az élettani egybe tartozandóság ősi erővel hajtja egymás felé a két ellentétes életpólust és a család keretében keresi az életszolgálat közös és szent keretét. De az élet biológiai kiteljesülése élettani folyamaton és lélek-

tani tevékenységen tökéletesedik. Az emberben megindul az érés folyamata és az érés megrezdíti az egymást kereső érosz birodalmát. Ezért mondhatjuk élettani és lélektani tényként ezt a tételt: a termékenyítő sejt érése megrezegteti a szexuális ösztönt. Ez az ösztön nem öncélú, hanem eszközjellegű. Nyilvánvaló ez abból is, hogy egyre világosabban tör célja, az életszolgálat felé. Ehhez azonban két külön-nemű ember életegysége szükséges. Így konkretizálódik a nemi ösztön egy másik, ellentétes nemű személy iránt érzett szerelemmé. A cél elérése a termékenyítő sejtek egyesülését követeli, ez pedig csak a teljes testi átadásban valósulhat meg. Ebből fakad aztán az új élet. A házaselet biológiájának tehát elengedhetetlen feltétele a testi kapcsolatok teljessége.

Sokkal több a zavar és visszaélés a házaselet biológiai céljának az értelmezése körül.

Sokan a nemi aktust kezdeményező vágyban és kísérő örömrészben az élet természetes örömforrását látják. Az embernek — úgymond — rengeteg küzdelme, szenvedése közben megvan a joga arra, hogy életét e legsajátabb természetében rejlő adottsággal színezzék. Így aztán a kéj keresése cél lesz, elérése eredmény. — Ez a túlzottan emberi és egyenesen hedonista magyarázatás tulajdonképpen téves önámítás. A valóság ez: a teremtő aktus mellézközeje céllá tolakodott. — Nem lehet letagadni, hogy a nemi élet területén az ösztönnek indító, az élvezetnek kísérő jellege van. Ez így, ahogyan van — alapelgondolásában — a természetben csendülő isteni életterv. De az sem tagadható, hogy a nemi élet teljes kiélése a természethozta életfelelősség eredezője.

Az új életnek lehetőséget az Istentervezte életforma adja, de egyúttal a kötelező tehernek vállalási kötelezettsége mellett. Ezek az egybeforrasztó kapcsok oly erősek, hogy emberi igényeskedéssel, az élvezetek keresésével és a felelősség mellőzésével el nem választhatók. Mindenkinek, még a fentiekben közölt laza álláspontot hirdetőknél is be kell látniuk, hogy elgondolásuk inkább az ösztönös életforma ápológiája, mint a valóságos élettörvények helyes meglátása. Sőt azt is megérzi az ember, hogy a nemek egyesülésének szent ténye olyan területre juttat, ahol a természetes életfolyamatnál szentebb, titokzatosabb és a testi szerelemnél több, a lelki egybetartozandóság misztikus folyamata ölt testet. Az apostol ezt is mondja a házastársakról: *erunt duo in carne una*.¹ A libidó színező eszköz a házaseletben; ennek célját a természetre támaszkodó elvonás, tisztult okfejtés és kinyilatkoztatás egyaránt az új, a születendő, a jövő élet szolgálatában jelöli meg. Ehhez az eszközhöz csak annak lehet nyúlnia, aki egyben a célt is akarja, illetve világosabban: mindenben az Isten terve szerint cselekszik! Az ösztönök lecsillapítása a házaseletnek nem célja, hanem helyes élelmódjának a következménye.² Tehát szigorú törvény ez: *actus perfectus ad generationem prolis*. A törvény áthágásának megvannak a maga súlyos erkölcsi és élet-tani következményei, amelyekről alább még lesz módunk szólni.

De különben is nagyon gyarló elgondolás volna, ha azt hirdetőnk, hogy a gáttalan kiélés az ösztönök elcsendesülését eredményezi. Aki ezen az úton keresi a megnyugvást, annak előbb szörnyű ámokfutást kell

tennie, hogy végül a sivár eltompultság dermedte ségében elcsituljon. Ez azonban nem a kiégyvén-súlyozottság nyugalmas csendje, hanem az elesettsé g mozdulatlansága. Az ösztönök igazi elcsendesedését egyrészt pszichikai vonalon, a mindig testi vonata kozású szerelemnek szeretetté nemesedése területén, másrészt pedig biológiai vonalon a fokozott ütemű munka életsíkjára való erőtranszponálásban kell és lehet megtalálni. A szándékosan gyermektelen asz-szony a házasságban e szánalmas szerep minden kockázatával vagy ösztönök levezetőjévé, vagy egy magángazdasági érdekközösség társává, vagy — és ez még a legjobb eset — szürke szükségleti életcikké silányul. Az édesanyává magasztosult feleség azons-ban fokozatosan oly magasra emelkedik, ahol már nincs döntő szerepe az ösztönös reflexiónak és ahová már fel sem tud törni a kéjtelgést kereső érzéshullám.

A túlzó hedonistákkal szemben, de hozzájuk hasonló álláspontot vallanak az életösztönök feltétlen levezetését sürgető biológusok. Az előzők nyíltan állnak az élvezés követeléséhez és a kielégüléshez, az utóbbiak pedig az emberi élet biológiai követelmés nyének teljesülését látják a házasesletben.³

Ez az álláspont nem tartozik a maga teljességében ehhez a fejezethez. A nemi kiélés szükségyszerű vagy feltételeesen igényeskedő kielégülését már a 30. lapon tárgyaltuk. A házaseslet keretén belül való együttélés természetes és Isten rendelte életmód; ilyen értelem-ben szentnek tartjuk a gyakorlatát. De azt még itt sem engedhetjük meg, hogy az ösztönök igényes-keése bármilyen módnak igénybevetelét megszen-teli. A házasság szentsége nem engedélyezett ösztön-

élet kerete; a házasság az életszolgálat Isten rendelte fészke. Ami az erkölcsi törvények szerint természetellenes, az a házasságban sem lehetséges. A házaseslet céljának elérése megengedi a célt szolgáló, enyelgő eszközhasználatot, de nem kínálja a természetellenes ösztönös élvezeteket. Itt sem szabad szabadossággá fajulnia a szabadabb lehetőségeknek! — Azt is tudós másul kell venni, hogy a negatív, a tiltó tétel mellett a házasság lényegéhez tartozik az a pozitívum is, amely a kemény önfegyelmző és önmegtartóztató élet terhet az új életformában is megköveteli. A heroizmus nem egyetemes törvény, de a fegyelmzett, önuralommal irányított élet a házasságban is kötelező. Ezért van az, hogy a házaseslet biológija nem értelmezhető a későbbi fejezetben tárgyalandó házaseslet etikája nélkül.

Manapság sokat beszélnek a házaseslet válságáról. Gyakran hallunk tehát olyan állásfoglalásról is, amely ezt a kérdést orvosok rendelőjébe utalja.⁴ Jelennek is meg több-kevesebb jószándékkal írt könyvek a házaseslet «katasztrófáiról». Ha e többnyire neurotikus «katasztrófák» okait keressük, a különböző orvosi szakkifejezések mögött legtöbbször a házasság természetes és egyben erkölcsös céljával ellenkező életgyakorlatban találjuk meg azokat. A nyers pszichobiológiai összeroppanásban az erkölcsi vetés szánkcióját kell látnunk. Ezért nem lehet a pusztá biológiai észrevételek során sem elkerülni az erkölcsi vonatkozású megállapításokat, hacsak nem akarunk az egyszerű tényközlésnél megrekedni. De ez érthető is: a természeti jelenségek végső elemzésben magasabbrendű, így erkölcsi valóságoknak is függvényei.

Magyarázásuk során rövidke az az út, amelyet az okok és okozatok során visszafelé megtehetünk. Mélyebb értelmezést csak e szellemi határozmányok megvilágításánál nyerhetünk.

A pszichológus tényleg megállapít olyan jelenségeket, amelyek háttérben a szexuális élet gyökérezetei mozognak. Ámde mindig kérdés marad: vajjon kizárólagosan a testi élet tényei adják-e a beteges élet-eredőt? A faji, vérségi, konstitúciói vagy konstrukciói egyezés-ellentét sok bajt megmagyaráz, de a kizárnia-gosságot nem állíthatja. — Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a szexuális élet múlt szakasza is belejátszik a hibás házasságok világába . . . Nagyon elhibázott és elnagyolt következtetés lenne, ha a bajok jelenlétét csakis egy és egyetlennek vélt okra következtetnők vissza. Itt is oda kell jutnunk, hogy sokszor az erkölcsi háttér, a múlt, a lelki egybehangolódáshiány, a világszemléleti differenciáltság, az élvezetek túlzott keresése, a beteges hajlam előtt hódolás és a kemény élettől való huzakodás eredményezi a «tűzhely-kialvás veszedelmét. . .

De ami negatív a bajok okozója, annak pozitív ellentéte az igazi házaselet alapereje. A természeti jelenségeket, az ösztönös élethez tartozó érzéshullámzásokat és érzéstartalmakat ez a bennünk jelentkező magasabb síkú elhivatottság, szolgálatkészség és erőfeszítés teszi értékessé. Az általuk jelentkező isteni parancs pedig ugyanezeket szentté nemesíti. Szent az emberi test, amelyben Isten terve ölt formát. Szent az emberi élet, amelyet Isten törvénye irányít. Szent az ember testi élete, amelynek ritmusában Isten csodálatos élettervének hozsannája zeng.

3. A házaseslet etikája.

A házaseslet biológiai vonatkozásainak érintésénél sem kerülhattünk el etikai utalásokat. Helyénvaló, hogy a házaseslet gyakorlatából most mintegy ki-elemezzük mindazt, ami etikum. Az utat feléje mutatja a természet maga is, de világosan megszabja a kinyilatkoztatás is.¹ Az út járását pedig megkönynyíti Krisztus Urunk követése.²

A házaseslet tiszta fogalmából annak igen sok, általában jellemző vonását állapíthatjuk meg. Az alábbiak nyilvánvalóan következnek a házasság el nem homályosított fogalmából. Ha pedig a házasságnak ezeket a — mondhatjuk — ontológikus jegyeit imperatívé fogalmazzuk meg, a házaseslet önként következő erkölcsi normáit kapjuk meg. De a kérdés pontos és tervszerűbb megvilágítása végett vizsgáljuk a házaseslet etikáját tárgyi és életgyakorlati szempontból. Az első: nélkülözhetetlen szentségi jegyeit akarja feltárni, a másik az élési módozat szentségét akarja kipontozni. Nagyon természetes, hogy mindkét rész állandóan hangsúlyozza az egyéni életben, a házastársak életében is végbemenő etikai mozzanatokot. Lássuk ezeket egyenkint. A házasság tárgyi szempontból a szentségi egységet és a felbont-hatatlan köteleket követeli. De ezek az alapvető el-gondolások Istenadta életkeretek, amelyeken belül egyéni átnemesedés, személyes átfinomodás lesz a házaseslet etikai élésének eredménye.

A házasesletben sok a biológikum. De ez csak elindulási sík, csak megvalósítási keret; az igazi cél és tartalom benne etikum: az életszolgálat szent-

sége. Ennek a szent tartalomnak a megvalósítása különböző erkölcsi erőfeszítéseket követel a házas-társaktól. A legalapvetőbb az az alázatos és önkéntes önalárendelés (*humilis submissio*), amely az isteni törvény feltétlen elfogadásának előfeltétele. Boldogan vállalja az Istenszabta feladat teljesítését. Erőt, kitartást, nemes öntudatot merít a szolgálatban meg-
 érzett isteni hivatásteljesítésből. Így tudja felérte-
 kelni magában a teremtő készség nagyszerű lehető-
 ségét és húzódik vissza attól az életformától, amely
 az isteni gondviselés e megemelő megnyilatkozását
 alantas idegzsongító eszközzé fecséreli. Ez a meg-
 győződés tetté érlelődve ösztönt fékező lelki fegy-
 lemmé (*vita ascetica*) jegecesedik. Amikor pedig az
 így hangolt élet új életeket hív el, csaknem önkén-
 telén az azok megtartására, minél nagyobb emberi
 értékke nemesítésére törekvő áldozatos készség (*edu-
 catio prolis*). Mindez pedig természetszerűen azt
 jelenti, hogy háttérbe szorul a fiatalabb ember ért-
 hető egocentrizmusa, hogy helyet adjon a nemes
 önzetlenség kitárulásának (*servitium*). Az egyes
 ember életében fenséges elmélyülésnek vagyunk
 tanúi: aki az «élet urának- indul, az «élet szolgájává-
 magasztosul, aki emberi gyarlósággal az «élet élvező-
 je- kívánt lenni, az «élet alázatos teremtőjévé-
 mélyül. Jellegzetes emberi törekvések értékelődnek
 e küzdelem során át; homályos célú, de jelentékeny
 emberi energiák állítódnak az egyéniség sokszorosít-
 tása után sóvárgó vágyakozás sodrába. A gyarlónak
 ilyen letörése, az alsóbbrendűnek ilyen megemlése
 félreismerhetetlenül magánviseli az erkölcsiség je-
 gyeit. — Ezek a lelki átnemesítő életmozzanatok

már kilépnek a biológikum, sőt a pszichikum szűk kereteiből; ezek már az etikum világába kíváncsiak. Már csak azért is, mert az ilyen — szinte a házasság természetével járó eredmények — a házastársak életének állandó megemelői és tökéletesítői. Lehetne-e tagadni, hogy lelkiérték szempontjából több az heterocentrikusan áldozatot hozó, mint az egocentrikusan mindent magának harácsoló élet? Nem világos-e, hogy magasabbrendű az az élet, amelyet az áldozatos szolgálat jellemez, mint az, amely a kiszolgáló élvezethajhászatban dúskálódik? Nem tűnik-e fel előttünk szebbnek, nemesebbnek az az élet, amely az áldozatos szolgálat tudatában belső fegyellemmel és önfékezéssel járja az élet útját? A szabad ember az ösztönök rabszolgája, míg az isteni hivatás teljesítésére vállalkozó lélek a készséges és szabad ember gyönyörű életképe.

Itt azonban nem áll meg a házaselet erkölcsi vonatkozásban megemelő hatása. A szerelemben jelentékeny mérvű a testi mozzanat. Ha megrezdül lésének okát keressük, leggyakrabban külső, testi kis indulópontokra bukkanunk. Műveltség, lelki finomság színezheti, idealizáló mítoszt vonhat köréje, a többé-kevésbé tudatos valóság mégis ez: test akarja a testet. Sokszor hangsúlyoztuk, hogy ezt a vonzódást nem szabad leértékelni vagy még kevésbé szabad alantásnak minősíteni. Az élet törvénye — a rendezett vágyakozás alapján — Isten törvénye. Benne van meg és megtalálható az isteni gondolat szentsége.

De ez a testi szerelmi vonal nem kimerítése a házaseletnek. A házasság során ez a szerelem szeretetté nemesedik át. Akik az életet csak a test, vér,

hús, ideg szűk korlátai között keresik, azok bizonyos cinizmussal ebben a jóllakott megszokottság el-
tompultságát fogják megtalálni. Így azután a szerelem meglazulásáról, elhidegülésről, nemi közömbös-
ségről vagy éppen averzióról beszélnek ... A házasság szent keretei közt «legalizálni- kívánt néhány
hetes vagy hónapos szexuális hajsza után megállapít-
ják, hogy nem «összetartozók», együttmaradásuk
nemcsak egyéni, de társadalmi szempontból sem
kívánatos, hiszen a társadalomnak csak meddő belső
örlődésben szenvedő sejtje lehet az ilyen emberpár...
Amikor pedig a házastárscsereélgetés ellen a házasság
szentségének nevében tiltó szó csendül, akkor ön-
ámító logikával a hibát nem a mellékvágányra siklott
emberi életgyakorlatban, hanem annak feltétlen érvé-
nyességű szabályozó keretében, a házasságban
keresik.

Nem tagadjuk, hogy van házaselet, amelyben a
szerelem ellobbanását valóban a letaroltság sivársága
követi. De e házasság felei egymásban nem az isteni
terv megvalósítására szövetkezett frigy szent segítő-
társát látták, hanem egy ideig-óráig rögzíteni kívánt
szerelmi kaland hazard játékostársát. Az öncéllá
tévesztett érosz belső logikája pedig könyörtelenül
vezet az előbb-utóbbi elszakadásra. A szerelemnek
szeretetté mélyülése nem az érosz lendületének meg-
törésére, hanem erőtömbjének a megemelése utal.
Az a házaselet, amely isteni hivatását igyekszik be-
tölteni, hamarosan ráismer az érosz eszköziségére,
a gyermekbölcső fölé hajlás csodálatosan tiszta derű-
jében ráébred az új életközösség egyetlen megtartó
elvére, a szeretetre. A szeretetben pedig nem a vér

pezsdül, hanem a lélek keres kiegészülést. Nem az érosz kilobbanásáról van itt tehát szó, hanem annak felértékeléséről, rózsaszín ködének elosztatásáról, hogy tisztán ragyoghasson az élet új közösségére az isteni rend, önfegyelem, érték csodálatos napja.

Lehet-e az ilyen élet személyi változandóság kere-tébe beállított együttélés? Aki testi-lelki életének ilyen közösségét hirdeti, az nem tudja magát úgy megosztani, hogy javait szerteszórva csak az élvezete-két keresse. Az bizonyos, hogy az annyit emlegetett polygamiás elgondolás — a férfiak szabados életének szüleménye. Az ember életének kiteljesült szépsége épp az egységben bontakozik ki. A házásélet közös örömet hoz, a lepergő évek közös élményeket ter-melnek, az élet pedig atyává és anyává váltja át az egymást szeretőket. Itt több az egybefonódó szál és nagyobb a szeretet állandó kapcsolata, semhogy az érzéki élet területe kínálta ösztönsongás döntő értékű lenne. Az életközösség egyet egyhez fűz, hogy kettőjük életéből eredjen a «szent harmadik" . . .

A teljes és feltétlen életközösségként értelmezett házasság fogalmából azonban nemcsak az imént érins tett egység következik, hanem a felbonthatatlanság törvénye is.³ Egész életünk értékkincsére nem köt-hetünk többször szerződést, csak ha valamelyik fél halálával Isten bontja meg ezt az életközösséget. A «pajtásházasság-, «próbaházasság- az otromba szes retkezés frivol játéka egy életszentség nagyszerű nevével. Erkölcstelenségén mit sem változtat az eset-leges gyermeknemzés. Az embernek nem a tenyész-tés a feladata, hanem a jövő életnek olyan szolgálata, amely egyfelől őt emeli meg, másfelől a szent harma-

díknak a puszta életen túl az emberi értéké némes sedés lehetőségét is nyújtja. Ha pedig a házaselet terhet, bajt, szenvedést, lemondást követel vala« melyik vagy mindkét féltől, az elől nem lehet az egymást elhagyással kitérni. Az élet nem a zavartalan jólét színhelye, a szenvedés a végtelen bölcseségű Isten pozitív eszköze. Aki életében nem a mindig gyanakvó védekező állásában remeg, hanem bizalommal omlik el Isten átfogó karján, a szenvedést, megpróbálást hittel, alázattal viseli, és nem kísérli meg szánalmas rövidlátással nyilván újabb szenvedés sek kútforrásává válandó ballépéssel azokat megs kerülni.

Az ilyen törvénytelen vagy törvényes formakeres sés csak a sok tobzódás előzése. VIII. Henrik élete ismétlődik a fékevesztett szabadosságban. — Az bizonyos, hogy a házassági előkészület nagy megs fontolást igényel. Igen komolyan kell venni a fels készülést, amelyben nem szabad döntőnek lennie a merő külsőségeknak. A jegyesség lélekpróba, ez döntsön a jövő élet felett. És ha még ennek ellenére is hibás a választás, akkor az ágy- és asztaltól való különválással kell eleget tenni és áldozatosnak maradni — az elkövetett hibák miatt.

A házasság etikuma itt áldozatot követel. Ezt lehet kerülni, de megtagadása a legszörnyűbb zavarok forrása lesz. Az egy, felbonthatatlan házasság a házastársak életét némesítő etikai érték mellett vagy eredményeképpen a házaselet módjának etikus mat is megköveteli.

Erősen hangsúlyoztuk, hogy a házaselet szent és Istenadta hivatását nem teljesítheti az ösztönös

kielés öröm világa. Több és értékesebb élettartalmat követelünk, aminthogy az Úr többet és nagyobbat is akar belőle. Sőt azt is mondtuk, hogy az igazi házasesetben olyan előfeltételek is vannak, amelyek nélkül elképzelhetetlen az Isten terve szerinti házaseset. Alapgondolatunk az volt, hogy az életszolgálat szent feladatát az az ember tudja kiteljesíteni, aki szívesen vállalja azt az alapelgondolást, amely szerint a házaseset átnemesedése, lelki tartalommal töltekezése is a lényeghez tartozó feladat. Ebből a lelkibbé válásból reduktíve újabb feltételekre jutunk vissza. És ez már a házaseset etikai élésének módozatához tartozik! Csak abban a házasesetben támadhat fel a lélekkérésés igénye, csak ott lehet várni az egymásra talált lelkek minden megpróbálással megküzdő erejét, ahol a házaseset csak annak és csak úgy kerete, amit és ahogyan Isten akarja. Bár az előbbiekből önként következik, mégis külön és ismételten hangsúlyozzuk, hogy az Isten terve a házassággal nem az emberi életnek örömmel színezése, hanem a jövő élet szolgálatába állítása. Ezt a feladatot nemcsak a gyermektelenségre programszerűen berendezkedő családi közkereseti társaságok kerülnek el messziről, hanem azok is, akik sántikáló emberi érveléssel a születendő gyermekek számának korlátozását nem átalják⁴. Rőffel mérik a világmindenség roppant távlatait, akik a családi vagyon együttmaradását akarják az egykével biztosítani. Korlátoltság, önzés és mindenekelőtt szálnalmas kishitűség lappang a vállalandó kötelességek előtti megtorpanásban.

A házasesetben csak a gyermek lehet az első cél, minden egyéb csak másodsorban mint ennek követ-

kezménye jelentkezik. Ez a gondolat eleve kizárja, hogy a házaselet egyhangúságát valaki perverz elhajlásokkal igyekezze megtörni. A perverzítés általában akkor jelentkezik, amikor a gáttalan kiélésnek már a pusztá ösztönkilobbantás nem nyújt örömet, amikor a lerongyolt idegzet már az élménytartalmon túl a mód újszerűségében keresz narkotikumot.

Idáig a dolog természeténél fogva csak az a házaselet aljasulhat, amelyik megrekedt a test vonalán, sohasem világosodva ki előtte a feladatvállalás nagyszerűsége. De mindez hiányzik ott, ahol a hedonisztikus élet várása helyett a készségesen adó lélek dolgozik. Az egymást kiegészítő két lélek eggyé vált testben kell legyen az a közvetett cél, amelyet a házaselekeknek el kell érniök. Csak a házaselet így értelmezett tisztaságából fakadhat minden testiséget átnevesítő szeretet.⁵

A házasság tehát semmiképpen sem egyszerűsíthető még állandósított szexuális kapcsolattá sem. A lényeg benne két élet feltétlen és teljes egyesülése az isteni terv szolgálatában. Nem egy készség, egy erőtümb vonalán találkozik benne két személy, hanem teljes életük maradéktalan egységében. Ilyen egysége egy embernek csak egy lehet. Ha erkölcsi érzésünk nem is parancsolná, rideg logikával is el kell jutnunk a monogámia, illetve monoandria követelményéhez.⁶ Ahol ennek ellenkezőjét látjuk, ott nem házassággal állunk szemben, hanem a gáttalan es öncélú nemi kiélés társadalmilag legalizált üzemei-vei. A hárem nem az élet megszentelésének, hanem a minden magasabb lendületet elposványosító kéjelegesnek és legföljebb embertenyésztésnek a szín-

helye. Ahol a társadalomnak ez a «család» az alap-sejtje, ott a történelem sem tud felmutatni építő, valódi-kultúrát, legfeljebb imperialisztikus célú, többé-kevésbé megszervezett rablóközösséget annak minden efemer «eredményévek

Ez az etikai beállítás természetes következménye ként hozza magával azt a módot is, amely a házastársi élethűségben jelentkezik. Sem a férfi, sem a nő nem lehet életének önrendelkezője.⁷ A házasság teljes önátadás és teljes birtoklás. Így tehát a házasság élet hűségese élése nyilván következik az előzőekből. Ez is a házasság etikumának módkérdéséhez tartozik. A házasságtörés nemcsak azért erkölcstelen, mert kívül esik a nemi aktus egyetlen szankcionált keretén, éppen a házasságon, hanem azért is, mert megszegését jelenti az egész életre szóló, egész életértékünkre kötött szent szerződésnek. A kitaró hűség olykor erkölcsi erőfeszítések eredménye, de a jószándékú lélek diadala nem kétséges. Ha pedig az egyik félhez méltatlannak bizonyul a másik, a keltett fájdalom, csalódás elviselése megint csak olyan erőket, ellenállásokat vált ki a megpróbálandó lélekből, amelyek erkölcsi értéke igen jelentékeny.

A házasság viszonyának jellemzésére általában a kölcsönös segítség megjelölése a legalkalmasabb. Végül ez is etikum, amely az együttélés módjához tartozik. Talán eredmény is, de minden életmozgásban szerepet játszó életmódzat is. Nem szabad csak az érosz birodalmának varázsát várni egymástól; egyáltalán nem mindig várni, kapni akarni, hanem boldog készséggel adni igyekezni. Önátadás és önfeláldozás — az emelkedett és boldog házasság

titka. Akit igazán szeretünk, azt örömmel szolgáljuk; a magunkból másnak adás igazibb, tisztább örömet okoz minden kapásnál. A készséges szolgálat indítéka tiszta etikum.

Íme, a házasság tárgyi és gyakorlati szempontból vizsgálva minden vonatkozásban etikai felületeket érint. De itt sem áll meg. Amennyiben Istentől embernek szabott életkeret, annyiban a szentségek közé emelkedik. Az étosz meghatározó befolyása tehát a házasság lényegére és gyakorlatára közvetlenül belátható. A házasság helyes értelmezése mutatja, hogy az érosz értékes erőit az étosz törvényei szerint kell összefogni.

Még pedig nem egyszerűen a természetes erkölcs teljesen földre korlátozott és ösztönös vonalra szorított szűkmarkúságával, hanem az Isten szentségi kegyelmének természetfeletti megemelésével. Az maga is fenséges tétel, hogy az érosz eszköz, az étosz céljelző, de még magasztosabb az az elgondolás, amely szerint a házasság Isten rendelkezésével kegyelmi életet erősítő szentség.

Így lesz a házasság etikája — természetfeletti; így lesz a házaselet a természetfeletti élet televénye.

4. A házaselet modern szabályozása.

Nem vagyunk rosszhiszeműek, de ha az emberiség némely bölcseleti és tudományos erőfeszítését szemléljük, nem tudjuk elhallgattatni azt az érzésünket, hogy bár ezek a célkitűzés szerint az igazság megszerzésére törekedtek, valójában mégis annak elhomályosítását eredményezték. Tagadhatatlan tény,

hogy szinte egyetemessé vált az a kutató törekvés, amely az emberérték felbecsülése helyett az ember lealacsonyítását akarta beigazolni. A metafizikai és istenfiúsági életjegy letörlése tudományuk erőfeszítésévé lett (darwinizmus, materializmus) és az állati jelleg igazolása a kutatók diadalát bizonyította.¹ Nagy volt az érthetetlen szomorúság az istenfiúság fenséges tudatában, de örvendezés buzogott — az állathoz tartozás ideológiájából. Nem hiszem, hogy túloz ez a kijelentés: ha az emberiség fél annyi erőt fordított volna arra, hogy életét az egyetemes érvényű erkölcsi elvekhez szabja, mint amennyit eltékozolt arra, hogy egyébként világosan érzett erkölcsi fogatkozásait igazolja, az általános közerkölcsiség jelentékenyen magasabb színvonalú lenne.

Nagyon természetes, hogy azok a tárgyi, eredeti, anatómiai és élettani «egybevágások» nem maradtak elméleti tételek, hanem leereszkedtek az élet valóságába is. Új «igazságok» új «életformát» követeltek. Életcél, életmód, érzéshullám, örömvilág, szexuális kielégülés és életszolgálat szintén új színezést nyer az új «meglátások» hatása alatt! Mivel pedig a katolikus kereszténység tanításai félreérthetetlenül leszögezték az érosz célját², érvényesítési módját — tekintet nélkül minden emberi gyarlóságra és híjával minden, nagy és szent kérdésben eleve elutasítandó kompromisszumnak — azóta nem szűntek meg a leggyakrabban elméleti mezben jelentkező támadások. Valamennyi ellenvetés alján ott lappang a materialista világszemlélet ködössége, az erkölcsi törvény keménységétől való irtózás, a terhek könnyítésének igyekezete és az áldozatos életszolgálat

helyett az erotikus élvezetek szabad kiélésének vágya.

Mindezek az elméletek ellenvetéseiket az emberi természet nevében teszik meg. De világos, hogy ebben az elgondolásban az emberi természet az állatias mivoltunkra és itt is csak a testi élet körére szűkül. Még így is egyoldalú és gyenge alapokra támaszkodó minden ilyen «tudományos- álláspont. — Mivel minket a jelen esetben a házasság kérdésére áttolt gyakorlati következtetések érdekelnek, azért csak ennek a tárgykörnek magyarázó kísérletei érdekelnek. Az ilyen álláspontok három irányba telerölknek. Az egyik ilyen elmélet a szabadszerelmet követeli, a második a válás biztosításáért küzd, a harmadik a gyermekáldás szabályozásáról «elmélikedik-.

A szabadszerelem az érosz köré állított erkölcsi korlátok ledöntését jelenti és az élet állati, sőt még annál is alacsonyabb színvonalra süllyesztését eredményezi. Alapjában tehát: forma nélküli szabadoság. A materialisták és Freudék ugyan az új tudomány gyakorlati életének mondják, a valóság pedig azt hirdeti, hogy itt a szenvedély követeli az elméleti megalapozást. Maga ez a tény is mutatja, hogy kezdés ményezője a féktelenségre hajló bűnös természet. Aki nem tudja megérteni az érosz isteni törvényét vagy nem akarja erkölcsi igába hajtani fejét, az hamarosan kapható erre a teljes dezolációt hozó szélsőségre.

A szabadszerelem hívei érveléseik során az állatvilág életközösségi szabadságára hivatkoznak. Szomorú, de egyben jellemző, hogy az emberi élet

egyik jelentékeny kérdésében az állatvilághoz fordulnak analógiáért. Ez a pusztá gesztus is elárulja, hogy itt még annak a már nagyon is megkopott emberszemléletnek egyik változatával van dolgunk, amely az embert szívesen tekintette az állatvilág egyik tökéletesebb speciésének. Ez a szemlélet mit sem akar tudni a szubsztanciális lélekről s azon át az ember transzcendens kapcsolatairól.

De nem kívánunk elvi ellenvetésekkel élni, csak tárgyi bizonyítékkal. — Az állatok párzásában ugyanis csak a felületes szemlélő számára jelentkezik vak szabadosság, valójában periodikus törvényszerűség-iliutatkozik benne. — Sőt azt is meg lehet állapítani, hogy céljában pedig sohasem siklik le az utódnemzés teljesítéséről. Az állat nem szabad, determinálja a természet törvénye. Ez pedig az élet folytatását, kiteljesülését hirdeti. — Mindezzel szemben az ember azonban szabad lény; választhat a kötelesség-vállalás és silány visszaélés között. Így eshetik meg, hogy a szerves világban csak, az ember, a teremtés koronája tud az Istennel rokonító teremtőkészség síkján a kéjtelgés öncélúságáig lealjasulni. De e szomorú kisiklás alapján ne követelje az ember magának azt a szánalmas élettartalmat, hogy az állat időszakos és célirányos párosulásával szemben a durva ösztön kéjtelgését keresse.³

Különben is a generáció ténye nem meríti ki az élettartalmat. Az «educatio prolis», a gyermek felnevelése is hozzátartozik a szülők természetszabta kötelességéhez. Amikor a szovjet állami feladatnak nyilvánítja a nevelést, ebben a tekintetben is, mint annyi más gesztusában, merényletet követ el az

emberi természet ellen. A szabadszerelem elve lehetetlenné teszi az otthon kialakulását, amelyre — ha mást nem is veszünk — a gyermeknek nélkülözhetetlen szüksége van. Az egészséges testű és lelkű édesanya lelkének teljével áll gyermeke mellett. Éppen az a mozzanat, amelyre a szabadszerelem hívei hivatkoznak, az emberi természet tiltakozik a szabad szerelem erkölcs- és természetellenes programja ellen.

Ha pedig ezt az elvet a gyakorlatban akarjuk látni, akkor elég, ha utalunk elvi hirdetőinek életére. Weininger fiatal korában véget vet életének, Wilde még «De profundis»-t tud énekelni, Ady roncs testét hurcolja, a névtelen ezrek pedig az élet hajótöröttéiként sodródnak az élet tengerén, míg az elhanyagolt és leértékelt evangélium erejéből újjá nem születnek.⁴

Az «elvileg- így indokolt szabad kéjelgésből már csak egy lépés van a prostitúció szörnyű fertőjéig. Ennek förtelmeit és pusztításait igazán kevesek látják. A rendőrségi statisztika megrendítő adatokat közöl még gyermekekről is, pedig a dolog természeténél fogva a lélek rombolásaiba nem világít be.⁵ Mélyebb valóságában tárul fel annak minden posványa azoknak a ritkáknak a lelke előtt, akik elvétele menteni tudnak egyet-egyet. Erről csak azt lehet mondani: életsírfeltárás. Mindent elpusztító sivársága igazán akkor tűnik ki, ha valami sorscsapás, esemény ezeket az elkorhadt életeteket megroppantja. Akkor menthetetlenül omlik el e minden magasabb kapcsolatot elvetett élet. A testi elsilányulás és eleven rothadás eltörpül e lelki töröttség mellett.

Ámde, ha nem is jut ennyire a szabadszerelem, azt mindenesetre eléri, hogy felajzza a test buja ösztönét és megöli a lélek magasabb aspirációit. Féktelen tobzódást kínál a testnek, és eltemeti a lélek igényeit. Állattá süllyed az az ember, akinek feladata az istenivé emelkedés lenne. Szembefordul az étellel, amely nem szerteborulást, hanem fejlődést követel.

A szabadszerelem megtagadása az ember szellemi létének és letörése minden magasabb aspirációnak.

Az érosz öncélú érvényének a szabadszerelemnél valamivel enyhébb formája az az állásfoglalás, amely a házasság keretét elfogadja, de a válás lehetőségét követeli.

A házasság isteni elgondolásban a felbonthatatlanság karakterisztikonját viseli magán. «Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza».⁶ Ez az evanagéliumi szó döntően áll a mellett a természetes ésszel is közvetlenül belátható tétel mellett, amely szerint a test és a lélek teremtő átadása nem lehet ideigtartó szerződés tárgya. Az életszolgálat csodálatosan szép természettörvényében erőteljesen cseng a felbonthatatlanság követelménye. Szerződést csak e föld javaira, jelenségeire köthetünk. Az életszolgálat az új életre törve teljes önátadást követel. Ebben a teljességben benne van a lélek is, aki eredetével és céljával egyaránt messze túl mutat e földön. Ezért nem lehet felbontható, tehát érvényében megszüntethető, eleve végesnek tekinthető megállapodás tárgya. A házasság csak az előtt lehet átfutó jellegű, aki annak kereteiben nem teremtve adni, hanem élvezve kapni akar.

A válás biztosítása legföljebb a polyandria, illetve polygamia szimultaneitását ejti el, de szükségesszív megvalósítását mint lehetőséget fenntartja. Az «elvi» igazolás kísérlete itt sem hiányzik. Nem tudjuk feltételezni az elfogultság akkora fokát, amely szükséges lenne ahhoz, hogy valaki ezeket az elméleteket el is higgye. Formai tekintetben inkább az őszinteség hiányát rójuk fel: nem ismerik be nyíltan, hogy az ösztönös kéjelgést keresik. Az őszinte szó ezt mondaná: nem elég az isteni hivatása sal életszolgálatra teremtett érosz felelősségteljes formája, hanem szabadságot követelünk új és új kikezdések megindítására.

Az állami törvények — sajnos — elismerik az érvényes házasság esetleges felbonthatóságának lehetőségét. A vallások közül csak a katolikus vallás áll törhetetlenül az igazán isteni törvény alapján. Nem ismeri el az ellentétes természetűek együttélésének lehetetlenségét. Nem pedig azért, mert a házasságra olyan készületet követel, amely eleve kizárhatja, vagy legalább is a legkevesebbre csökkentheti a nehézségeket. Ahol pedig a házasságok között tátongó szakadékok keletkeznek, ott valamelyik fél vagy mindkettő súlyos, könnyelmű mulasztást követett el vagy ilyen szent életfordulathoz nem méltó gyengeséget mutatott. Nem tudta esetleg legyűrni magában a test hívását és inkább eszközként használta a házasság szent életformáját, csak hogy az ösztönös vágy teljesülést érjen. Az ilyen bűnös mulasztást és a mögötte rejlő könnyelmű, felületes lelkiséget a megpróbáló szenvedések készseges viselésével kell kiengesztelni. Ha pedig nyilván-

való mulasztás nélkül jut valakinek osztályrészüln a kereszt, az egyház az ember erkölcsi természetére hivatkozással követeli a készséges és áldozatos teherviselést. Az ember azért felsőbbrendű lény, hogy az élet terheit magasabb érdekekből viselni tudja.

Az élet nem az a feltétlenül kellemes üdülőhely, ahol mindenki és minden esetben kifogástalan kis szolgálásra számíthat. Az élet küzdőtér, ahol az emberi erők diadalmas, felsőbbrendű életre feszülnek. De ha a válás mellett érvelők egyszerűbb és a tömeg előtt népszerű indokolását vesszük szemügyre, amely szerint a válás lehetővé teszi újabb, boldog és egyéni, valamint közösségi vonatkozásban pozitív életközösség megteremtését, akkor a már fentebb említett elvi aggályokon túl egyszerű, ténybeli tévedésekre bukkanunk. Semmi biztosíték sincs ugyanis arra, hogy az új házasság boldogabb lesz. VIII. Henrik példája ezerszámra ismétlődik. A statisztika azt mutatja, hogy a válási százalékban előlhaladó szovjet (1000 házasság közül 456 válással végződik) ritkán mutat boldog és kielégített házasegyüttést. Ebben az «eldorádóban» járnak csordában a gyermekek⁷ és itt pusztulnak harapós állattá az éhezõ gyermekfalkák. Az ilyen eredmény rémült tiltakozás a szabad elválás lehetőségének kiterjesztése ellen. Elég baj, hogy még nálunk is lehetséges elvileg, noha az egyébként liberális törvény is szükre akarja szabni az elv érvényesítésének körét.

Gyakran előforduló eset, hogy a felületes készülődés, kapkodó és a szerelmi lobbanás túlzásai-ból fakadó meggondolatlanság olyanokat is egybefon,

akik nem illenek egymáshoz. Sőt az is lehetséges, hogy — itt-ott — tévedés áldozatai lesznek a házastársak . . .

Még ez a tény is csak az egyház kínálta ágy-és asztaltól való szétválasztást, de nem az új házasság kötését követeli. A kötelék szentsége örök fegyelemről szól, az új «házasság- lehetősége ösztönös kielégésekre csábít. Az élet legnagyobb kérdésében — a szigorú és kemény felelősség legyen az irányadó.

Azért mondhatjuk egész határozottan, hogy a házasság kérdésében az esetlegesen fennmaradó nehézségek (gyermekeskedő ösztönös élet, vagyoni jogi kérdések) könnyebben oldhatók meg akkor, ha komoly és kemény önfegyelmetséget árul el az egymásban csalódott házaspár. A lazaság további lazulást eredményez, az igazi önfegyelem a nehéz kérdéseket is áthidalja.

A helyes utat a katolikus álláspont jelzi, amely a házasság felbonthatatlanságának hirdetője.

A házasesetbe való harmadik beavatkozás a gyermekáldás terhének könnyítését célozza. Módszere kettős: a fogamzás megakadályozása vagy a méhmagzat megölése.

A gyermekáldás szabályozása Malthus nevéhez fűződik (Malthusianizmus).⁸ Szerinte a születések száma a szülők elhatározásának és beavatkozó eljárásának jogos függvénye. A korlátozásra alapot nyújthat a szülők vagy az általános gazdasági helyzet, a szülők, különösen az anya beteges volta, végül a szülők felelőtlenül igényeskedő élete.

De bármelyiket nézzük is, mindenikben ott settenkedik az emberi beavatkozás a természetes

istenti tényébe. Valami ösztönsúgta tartózkodásérzés lép fel bennünk, ha az élet kérdését az emberi számvetés technikájává silányítjuk.

De vizsgáljuk csak részletesen a kérdéseket és azután szóljunk hozzá tárgyilagosan, de következetesen! A magyarázatok közül legtöbb gazdasági, szociális és higiéniai csomagolást keres.

Sem a szülőknek, sem a már élő gyermekeknek és a családi kereten túl a társadalmi közösségnek sem érdeke — hangzik a könnyen léprecsaló érvelés —, hogy újabb «fogyasztók- jelentkezésével azoknak életszínvonala a kívánatos mérték vagy éppen a minimum alá szálljon.⁹ Többet használok — úgymond — a társadalomnak, ha egyskét jóltáplált, egészséges, képzett embert állítok sorompóba, mintha nyolc-tíz csökkent erejű, nyomorból kinőtt, erkölcsileg esetleg már fertőzött gyermekkel szaporítom a megélhetést követelők táborát.

Ha ilyen beszédet hallunk, önkénytelenül két megállapítás kívánkozik ki: szükkörű és nem őszinte beszéd. Szükkörű, mert hiányzik belőle minden hit, bizalom az emberi élet leglényegesebb tényezőjében, a Gondviselésben. A magányos modern ember hangjának felsírása a gyengeség, erőtlenység didergésében. Meg nem is őszinte beszéd. A legtöbb ilyen embert nem a közösség e módon helyesnek vélt támogatása serkenti, hanem az egyéni önzés. Könnyebb az élet, ha a kenyeret kevesebbel kell megosztani; több alsóbbrendű örömmek kerete a házasság, ha benne nem az áldozatos önátadás és áldozatos életszolgálat a cél. Pedig minden olyan szemlélet, amely a házasságban az érosz szabad

hömpölygésének medrét látja és nem az Isten terve szerint való életszolgálatot, eleve elutasítandó.

Sohasem szabad szem elől téveszteni azt az örök életelvet: az élet Ura az Isten!¹⁰ Indításban és gondoskodó szeretetben is! — Aki elfeledi az Istentől eredetiség és az isteni küldetés magasrendű alaptételét, az gyarló emberi számíthatással fog pepecselni ott, ahol a Teremtő szent élettényével kellene hódolatosan számolnia. Az igazság ez: Isten áldó keze és csodás kenyérszaporító kegye mindig velünk van!

A szociális indikáció után a második ok az édess anyja vagy édesatya egészségi állapota. Az anyára vonatkozóan fenyegethet a terhesség idején fellépő betegségek romboló hatása, a szülés lehetetlensége, igényelhető «a várakozási idő»; az édesapa részéről pedig fenyegethet esetleges öröklődő betegség, gyenge szervezet.

Az így beállított és esetleg még részletesen szí- nézhető elgondolásban van valamiféle igazság. Tény, hogy az «életteher viselése» sok veszéllyel jár. Az édesanya nem a könnyű dolgok vállalója, hanem a legnagyobb áldozatnak, sőt önfeláldozásnak példás képe. — De hisz épp ez adja azt a magasrendűséget, amelyet csak ilyen módon lehet elérnie. A felületes, könnyed, az ösztönös élet nem emelné erre a magaslatra, hanem letaszítaná az élvezethajhászok sivar táborába. Az ilyen áldozatnak, ilyen veszély- nek vállalása az életszolgálat szentségéhez tartozó velejáró! — Az az orvos, akinek nincs ilyen távlatra beállított szeme, az nem érti ezt a szót... Az csak a földi veszély elhárításán dolgozik és ennek ér-

dekében mindent megenged . . . Ámde az élet igazi értékét ismerő sohasem tesz engedményt ott, ahol az áldozatos önfeláldozás igényét kell meghirdetni.

Az esetleges öröklési terhek sem olyan komolyak, ha a házasságot szigorú vizsgálat előzi meg.¹¹ De ez legyen parancs, ne pedig egyszerű tanács. Legalább is azok előtt, akik házasságra akarnak lépni! — Ha ez így volna, akkor mindenegyed ifjú erősebb ütemmel őrizné és szorgalmazná testi-lelki intakt-ságát, hogy a tiszta vér helyett mocsárba ne rántsa hitvestársát és gyermekeit. Legyünk kemények az isteni élettervekben és akkor önmagunk előzetes meg-fegyelmezésében találjuk meg a helyes orvosság nagy részét!

A gyermek elől kitérésnek harmadik oka a könnyelmű és felelőtlen életforma. Így szokták megfogalmazni: én élni akarok, szórakozni szeretek, nem pedig teherben lenni, szülni, szoptatni és újra teherben lenni. Ennek a durvaságig rideg és önző álláspontnak egyetlen érdeme van: a nyílt őszinteség. Sokszor ugyan leplezetten jelentkezik, de a fékevesztett szabadosságnak ez a családirtó következménye nem ritka lényegében. Annyira természetessé vált már ez a szemérmetlen életkijátszás, hogy társaságban, szalonokban pirulás nélkül elmondható. Sajnos nemcsak frivol szólam ez, hanem szomorú valóság, amint ezt különösen a középosztály szaporodási statisztikája mutatja.¹²

Azt szívesen megengedjük, hogy adódik egy-egy perplex eset, amely élesen kihívja a figyelmet és különleges megoldást követel. Az ilyen esetek:

az extrém szegénység, a teljesen biztos beteges állapot (morális certitudo) és végül a Kallikak-családszerű életteher . . .

Bár ilyen esetek vannak, mégsem szabad olyan következtetést levonnunk, mintha ezek felmerülő nehézségek esetében az örök és sérthetetlen isteni elveket sérthetnék.

Felmerül most már a kérdés: hogyan látja mindezeket az erkölcstudomány, hogyan ítéli meg jelenségeit és milyen megoldásokat kínál a tényleg fennálló nehézségekkel szemben?

Itt is különbséget kell tenni a fogamzás megátlása és a magzat megölése között.

A katolikus gondolat szerint a házasság Istenrendelte eszköz az élet fenntartására. Minden életrezdülés, de leginkább a testi közös élet csakis a jövő élet érdekében történhetik. Aki kéjelgessé akarná tenni házaseletet, az megtagadná annak nemes és világos célját. A fenti beavatkozást alátámasztó indokoknak megbírálsakor ezt a meg gondolást nem szabad szemünk előtt téveszteni.

A gazdasági nehézség lehet külső takaró is, lehet a házaseletet nyomasztóan befolyásoló tényező, de nem lehet a preventív beavatkozásnak az alapja. A házaselet terhet jelent, nagy kötelességeket szab, teljes odaadást és lemondáskészséget követel. Végzetesen félreismeri a házasság igazi tartalmát az a férfi, aki benne a viharos fiatalságot követő megpihenés keretét látja, vagy az a nő, aki a biztosított megélhetés eszközének tekinti. A házasság nagyszerű valósága csak az előtt revelálódik, aki az Isten terve szerinti életszolgálat minden terhe-

nek önkéntes és készséges vállalásával és az isteni Gondviselésbe vetett mélységes hittel akarja és tudja élni. Ha Isten terve szerint élünk, Isten gondoskodik rólunk. Van csodás kenyérszaporítás! Aki képes a jelenségek mögött meglátni a mélyebb okokat, ezt a hitét a mindennapok megfigyelésével is megerősítheti. De az élethez hit kell, ebből fakadó lendület és nem az anyagi lehetőségeket ceruzával méricskélő ember szájalmas csak-magabizása.

Amilyen idegen lehet ez a hang a napi üzleti forgalom számaihoz tapadt, vagy a fizetési osztályok fokozatai szerint irányított «reális- embernek, vagy még inkább az életörömök mindig szomjasainak, annyira ismerősen cseng azok fülében, akik hisznek Istenben és az életet Isten tervei szerint élik. Hogy az isteni tervet kijátszó házaselet gyakorlat természete ellenes és így káros is, azt a fogamzás sorozatos meggátlása nyomán megjelenő különböző hisztériás állapotok mutatják.

Ha pedig valaki legyőzhetetlenül nyomasztónak érzi a gazdasági helyzetet, tekintse azt házasságot gátló tényezőnek, de semmiképpen sem alapnak arra, hogy a házasság szentségét aljas ösztönösséggé silányítsa.

Az édesanya kímélése sem lehet olyan ok, amely a nemzés megakadályozását indikálhatja. A természet törvényei sokkal bölcsebbek és előrelátóbbak, semhogy az emberi segítség kiegészítésére szorulnának. Még az orvosi kar is azt hirdeti, hogy teljes lelkiismerettel nehéz olyan indikációt mondani, amely biztosan tudja kipontozni a teher elviselésére képtelen, beteges állapotot. Az pedig

aligha szorul magyarázatra, hogy a visszaélések milyen hosszú sorát nyitjuk meg azzal, ha az anya érdekében utat nyitunk az indikált prevenciónak. Az életben mindenki hivatását teljesítse. Az orvos magasztos hivatása az egészség, az élet szolgálata.¹³ Maradjon szent hivatása mellett és ne lépjen olyan területre, amely az élet egyenes megátlója.

Végezetül mi mondandó a kéjelgést elvileg engedélyező megoldásról? Erre csak egy a válasz: a limine elutasítandó. Ez a legsúlyosabb visszaélés az isteni törvénnyel. Peccatum gravissimum! Az Úr nyomán az egyház mindig azt hirdeti — és ez a dolgok lényege —, hogy az ember házaselete szent áldozatosság, amelynek terheit is Isten keze könnyíti.

Az itt felsorolt érvek tárgyi alapjának létezését nem vontuk kétségbe. Nem tagadtuk, hogy a szociális helyzet valóban nyomasztó lehet, nem is tagadhattuk a gyenge, beteges konstitúció lehetőségét anyáknál, nem vontuk kétségbe a kéjelgésre késztető ösztön tárgyi valóságát sem. Mi csak az ellen a következtetés ellen emeltük fel a szavunkat, amely a fenti nehézségek tárgyi létéből a fogamzás, illetve születés korlátozásának jogosságára akar következtetni. Eddig az erkölcsi meggyőződés kompromisszumot nem ismerhető, hajthatatlan igazságait hangoztattuk. A megalkuváskészség gyanúja sem férhet azonban az olyan törekvéshez, amely az egyház tanításával egybecsengő módokat keresi a valóban fennálló nehézségeken átsegítésre.

Így kétségtelenül több, mint időszerű már a szociális élet megreformálása. A gazdasági javak mai ferde eloszlása nem szentség. E tekintetben lehet és

kell is változást kezdeményezni. Beteg az a társas dalom, amelynek munkaképes, dolgozni akaró és tudó 25—30 éves tagjai vagy nem jutnak munkához, vagy olyan ellenszolgáltatásért kénytelenek (és nemcsak antiszociális hangoltsága, nyersen nyereszkedő magánvállalatoknál) dolgozni, amely a családalapítást számukra az illúziók távlatába tolja. A nemzeti munka és vagyon jövedelmének megosztásában feltűnő aránytalanságok mutatkoznak. A kevés munkával vagy éppen munka nélkül elért hatalmas jövedelmek a legtöbb esetben hedonistává gyengítik az embert, és éppen a leggazdagabb rétegek irtóznak leginkább a gyermektől. A hatalmas vagyon roppant szociális kötelezettségeinek teljesítése helyett az anyagi eszközök korlátlan birtokában biztosítják maguknak mindazokat az erkölcstelen eszközöket és közreműködéseket, amelyek a fogamzást vagy szülést meggátlóan teszik lehetővé a nemi tobzódást. Az arányos vagyoneloszlás elve biztosítja a gyermekáldás sok, ha indokolatlanul túl is értékelt gátjának a lehullását. Nehezen hallják ezt a túlellátottak, de ez volna az Isten terve szerinti gyermeknemzés valóságos szabályozója.

Azt azonban nem lehet tagadni, hogy a házasiéletben a heroisztikus önmegtartóztatás követelése nagyon nehéz feladat elé állítaná a házastársakat. A gyermekáldás kérdése természetesen egybevág az Isten tervének kérdésével is. Azért az Úr tervével való együttélés gondolatának vonalán kell a próbálkozásnak megindulnia. Ez végül is annyit jelent, hogy csak olyan életforma keresendő, amely párhuzamosan halad az isteni élettörvénnyel.

Ilyen lehetőségnek kínálkozik — a periodikus házaselet. Ebben az újabb és természettudományos megalapozást is kereső kísérletezésben az a döntő elgondolás, hogy az Istentől teremtett természettől vénnel való együtthaladás — még a tervszerűség igénylésével is — megengedhető.

Jól tudom azt, hogy ez a kérdés nagyon nehéz és megoldási próbálkozása igen problematikus és rendkívül kényes. De az nem tagadható, hogy az egyházi álláspont szerint elfogadható és így a gyakorlatban követhető.¹⁴

Problematikus volta — orvosi kérdés, gyakorlati alkalmazása orvosi ellenőrzés feladata. Épp azért semmiféle kuruzsló kísérletezés sem engedélyezhető és az ilyesmi a papi praxisból kizárandó.

Egész másképp ítélendő meg a kérdés második része, az abortus. Az első preventíve akar beavatkozni, az utóbbi egyenes életölés útján akar célhoz jutni.

A háttér itt is három irányú. Vagy az anya vagy a jövő életét menteni akaró indikáció, vagy pedig a bűnös élet következményeitől való menekülés.

Az első kettőt így ítéli meg az erkölcsan.

Az édesanya a fogamzás pillanatában szent felelősséggel vállalja a jövő élet terhét. A születést előző gondok, fáradságok nehéz szolgálatot jelentenek, a szülés és az azt követő élet mélységes áldozatoságot kívánnak. Ez sokszor az önfeláldozásig fokozódik. Mindez az anyai étellel járó, feltétlenül érvényesítendő kötelesség.

Aki ettől szabadulni akar, az nem érti az élet igazi értelmét és tartalmát. Lehetséges azonban, hogy a

teljes és igazi szolgálatvállalás mellett olyan perplex eset is adódik, amely egyenesen megtámadja az anya életét. Természetesen nem állítható, hogy ez beleillik az élet egyenes törvényszerűségébe. Kivételes eset, tehát kivételes megbeszélést igényel. Azt mondhatnám: valóságos kényszerhelyzete az életnek. A helyes megoldás tekintetében sokáig eltértek a vélemények. Vannak, akik eleve elutasították az anya megmentése érdekében is a magzat megölésének lehetőségét. Ennek az álláspontnak világos és egyszerű az érve: a szándékos emberölés tilos.¹⁰

Voltak, akik «iniustus agressor»-t keresnek a gyermekben. Vele szemben tehát a jogos önvédelem jogán óvható az anya élete.¹⁶ Ennek az álláspontnak az vethető ellene, hogy az életet nem a magzat, hanem a szülő kezdeményezi. Viszont az is igaz, hogy tudat nélkül is lehet valaki «iniustus agressor» (pl. örültek), és igaz másfelől az is, hogy a terhességet vállaló édesanya ezt a támadást nem akarta. Ő életet akart szülni és nem halált vállalni.

A vitát nehéz volna elméletileg eldönteni. A római kongregáció két döntést hozott. Ezek a döntések gyakorlati parancsot állítanak és az elharapódzó hibás praxist kárhoztatják.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni a következő megfontolásokat sem. Az élet felett felelősségteljes ítéletet mondanak itt-ott a szakértelemmel és élettani ismerettel felruházott orvosok. Erősen hangsúlyozandó, hogy erkölcsi biztossággal, Isten előtti felelősséggel szól ez az ítélet... Az erkölcsi biztosság az anya és a gyermek életét illető orvosi eljárásról szól (megmenthető-e mind a kettő, vagy

erkölcsbiztos pusztulást hoz-e a be nem avatkozás?), az Isten előtti felelősség a követendő eljárásra vonata közlik. Ebből a belátásból és a lelkiismereti zavar elhárításából táplálkozik az az erkölcsi megítélés, amely azt írja elő: Non sunt inquietandi medici.¹⁷ Azt jelenti ez a megjegyzés, hogy ez a rendkívüli kivételes eset alig igényelhet egyetemesen döntő elvi elintézés. Az természetes, hogy minden lehető el kell követni ilyen helyzet fellépésének meggátlására.

Nagyon természetes, hogy az «üzleties- elintézés isteni és emberi törvénnyel méltán sújtandó, mert sem isteni sem emberi törvény nem védheti az egyenes emberölést. Még akkor sem, ha a fehér orvosi köpeny védelme alá menekülne a bűnös beavatkozás ...

A gyermek jövője vagy beteges alkata, terheltsége sem nyújthat védelmet az emberölés kérdésében. Soha sem szabad feledni: az élet Ura az Isten és az élet Gondviselője is az Úr! Tőle, Belőle, Érette születik az élet! Több és erősebb bizakodással kell Feléje fordulnunk, hogy segítő erejéből mi is erőt, bizakodást merítsünk.

A bűnös élet következményétől való szabadulás miatt pedig soha és semmiféle körülmények között sem nyújthat segítséget az orvosi beavatkozás. A feslettség földi felelőssége — Isten adta kemény ítélet és teher! A büntelen erőszak áldozata ítélandó meg úgy, hogy vele szemben enyhébb a felelősség.¹⁸

A többi nehézségre álljon itt az önmagtartóztatás kemény törvénye. Az emberek vegyék tudomásul, hogy igazán szentül csak akkor élhetnek, ha lelkük szava döntőbb a test szavánál. A Siegfried-kard nem

valóság, hanem szimbólum. Az önmegtartóztatásnak és önfegyelmzésnek a szimbóluma. Ennek kell az érosz és a psziché világában uralkodnia. Ehhez emberi erő mellett isteni kegyelem is kell.

Qui potest capere, capiat! Nem lehet odajutnunk — így fogjuk egybe az egészet —, hogy a házaselet egéről letépázzuk az isteni ideale és spirituálé jellegét. Maguk a házastársak tiltakoznának a leginkább, ha az egyház is ágyasként kezelné őket. Az élet szent valósága az isteni csillagzat alatt mozog. Ezért szent és ezért magasztos. Aki emberivé akarja egyszerűsíteni, az; a legmagasztosabbnak, az isteninek elrablója. Ez ellen állandóan tiltakozik az emberiség java. Még pedig a természet és a személyes isteni szó nevében.

5. Házasság és eugenika.

A házasság céljának megjelölt életszolgálat értékelése nem lehet pusztán mennyiségi, hanem melőzhetetlen szempont a minőség is. Az emberi nem fenntartása mellett lényeges az is, hogy ez a fenntartás állandó fejlődés keretei közt történjék. Az emberi nem fennmaradásán túl tehát igen fontos, hogy egyre értékesebb nemzedékek váltsák egymást, mert csak így váltható életre a felfokozott fejlődés.

Az sem tagadható, hogy a jövőt meghatározó nemzedék körében egyaránt van értékes, kevésbé értékes és értéktelen elem. A fejlődés megkívánja, hogy az értékesebb elem érvényesítse fölénységét minden vonatkozásban. Pedig a gyakorlat azt mutatja,

hogy a számszerűleg is jelentékeny értéktelen elem jövőt befolyásoló és meghatározó képessége sem hagyható figyelmen kívül. A kórosan értéktelen elemek szaporasága nagyobb, mint a magasabb klasszisú embereké.¹ Továbbá az örökléstani megfigyelések nem hagynak kétséget a tekintetben, hogy az életterhek átörökítése éppenúgy valóság, mint az értékes és előnyös minőségek továbbadása.² Mindezek a megismerések és az azokhoz fűzött meggondolások arra kényszerítik az emberiség jövőjéért aggódókat, hogy keressék azokat a módoskat, amelyekkel az emberiség faji kiválósága felsokoztassék. Így önkénytelenül merül fel a kérdés: hogyan lehetne az emberi fajt megnemesíteni vagy legalább is az elsilányulástól megvédeni?

Ez a kérdés először Galtont³ foglalkoztatta. A kérdéseggyüttesre vonatkozó ismeretek és vélekedések tudományos elnevezése eugenika. Pozitív formája az emberi faj megnemesítését szorgalmazza, negatív alakja: a sterilizáció, a faj elsilányulását igyekszik megakadályozni.

A pozitív eugenika sikerének alapfeltétele az ivarsejtek minőségének szabályozásában van. Odáig már eljutott az élettani megismerés, hogy az ivarsejtek összetételét nagyjában ismeri. Tudunk bizonyos génekről és azoknak bizonyos minőségek átörökítését hordozó képességéről. Sőt feltevések vannak a tekintetben is, hogy az egyes gének milyen minőségek átörökítői. De egészen nyílt még a kérdés, vajjon az egyes ember fiziológiai vagy éppen lelki életében történt változások, megbetegedések befolyásolják az ivarsejteket vagy azoknak nem-

zedékről-nemzedékre növekvő láncolata (soma-pálya) független az egyedek életének mindennemű változásaitól. Ha maga a viszonyulás is kérdéses, még inkább az annak esetleges módja, mértéke, leginkább pedig e viszony szándékosan irányított befolyásolásának lehetősége. A pozitív eugenikának az volna a feladata és közvetlen módszere, hogy az ivarsejteket közvetlenül és az átörökítés tekintetében előnyösen befolyásoló tényezőket kutassa és a reáhatás módszereit alkalmazza. Az bizonyos, hogy az emberiség jövőjét méltán lehet félteni az elsatnyulástól. Valóban nemes törekvés a megsegítés szándéka, de — sajnos — az élettani utak ma még legalábbis alig járhatók.

Akik ezeket a nehézségeket az erős és egészséges egyedek valóságos tenyésztésre fogásával akarják áthidalni — ez az eugenika közvetlen pozitív módszere —, alacsonyrendű megoldástervükkel lealjasítanak az embert. Mi nem tagadjuk az élettani értékek jelentőségét, a pszichofizikai parallelizmus elve alapján elismerjük az előnyös testi minőségek lelki együttható készségét is, de a biológiai értéket mégis csak eszköznek tekintjük, amelyet az ember személyi, erkölcsi igényeinek és transzcendens kapcsolatainak feláldozásával céllá előléptetni súlyos, otromba tévedés lenne. Aki a család erkölcsi keretében vállalt Istentervezte életszolgálatot racionalizált tenyésztéssé akarja megszervezni, elemi természetjogok arculcsapásával elállatiasítja az embert. Az ilyen megfontolások nem is tudnak komoly irányt képviselni, mert az embertenyésztő karámoknak még a gondolata is szörnyű visszatetszést kelt.

Más, realisabb utakon jár azonban a pozitív eugenika közvetett módszere. Ez a módszer az egyének testi és élettani megnemesítésével, az egészségügyi életfeltételek javításával, a szociális aránytalanságok megszüntetésével és végül az általános kultúra emelésével igyekszik célját megközelíteni. Mindezek az eszközök mutatják, hogy ez az irány közvetve akar eljutni a nemesebb fajhoz; erről méltán mondhatjuk, nem jár rossz utakon.

Az új egyed a szülők testi és szellemi adottságainak függvénye — legalábbis a legnagyobb vonalakban. A jövőt meghatározó gyermek olyan kiválóságokkal és terhekkel lép az életbe, amelyeket jórészt szüleitől kapott. Ha tehát friss, erőteljes, szellemiekben is fokozott értékű emberekkel szeretnők benépesíteni a világot, akkor a szülőket, a most élő vezető nemzedéket kell az eugenika szeretetére és szolgálatára hangolni. Az eugenika tehát a kezdet kezdetén a szülőket vagy a leendő szülőket érintő áldozatos feladat. A kötelesség alapvetésben így fogalmazható: úgy kell élni, hogy a harmonikus életből erőteljes utódnemzedék sarjadozzék!

Az első követelmény a test, a vér tisztasága. Tisztavérű életből tisztavérű utód fakad. A tiszta vér, meg nem roncsolt test és idegzet megőrzése kemény önmegtartóztatás és erős önfegyelem eredménye. De ebben az erőfeszítésben támogat az egyéni tisztaság, erkölcsi kiegyensúlyozottság vágya és az utódok tekintetében el nem hárítható felelősségtudat. A testi energiák megfeszülő munkában nyernek érvényt. A vértisztaság üdeséget az ember az erkölcsi erőfeszülés, önmegtartóztató szexuális élet

útján őrzi meg. A vér tisztaságának értékét az annak híjával lévők megrendítő képe mutatja.⁵ Aki a szifilisz pusztításainak szörnyűségeit tárgyilagosan megismerte, fokozottan tudja értékelni egészségét és óvni tisztaságát. Ha önmagunk dolgozunk azon, hogy testi tisztaságunkat megőrizzük, ha keresve- keressük a tiszta ifjúság nehéz élettartalmát, ha a házasesetben is etikus módon élünk, akkor remény van arra, hogy tiszta vérünk egészséges utódot állít az életbe.

De a vér tisztasága — bár a leglényegesebb elv a testi egészség tekintetében — nem egyetlen és feltétlen biztosítéka az egészségnek. Az egyéb vonatkozásban beteg szervezetből fakadt utód is könnyen lehet csökkent biológiai értékű vagy éppen biológiai vonatkozásban súlyosan fogyatékos. Ilyenkor is elevenen kell hatnia az erkölcsi felelősségérzésnek. Az éber és ép lelkiismeretnek erősebbnek kell lennie, mint az akár beteg utódokban is érvényesülni akaró folytatódásvágyynak. Az ilyen ember nemes önfegyellemmel tartózkodik a házasesettől, amennyiben pedig házas és betegsége időleges, a betegség tartama alatt a nemi élettől. Ezt a nehéz kötelességet áldozatos készséggel vállalnia kell annak, aki felelős a jövő nemzedék egy-egy életéért. Az erkölcsi élet bizony sok, sok terhet jelent. Az élet útja kereszt-hordozóút. Csak az nem tudja megközelíteni a mi erkölcsi magaslaton álló felfogásunkat, aki nem akarja viselni az evangéliumi Mester keresztjét.

Az igazi pozitív eugenika első lépése tehát a szülők vagy a házasság előtt élők testi-lelki felkészültsége. A tiszta lelket pedig tiszta testben őrizhetjük meg!

Az egyén testi épsége, egészsége bizonyos mértékben azonban az egészséges életfeltételek, környezet függvénye. Ezeknek megteremtése, megőrzése és fokozása csak részben múlik az egyénen, részben társadalmi, állami beavatkozást, irányítást tesz szükségessé. A pozitív eugenika közvetlen módszerének ezért ez a második lépése.

A higiénikus, illetve antihigiénikus környezet az egyénen keresztül meghatározó mozzanat az utód életében is. Így pedig már nemcsak egyéni, hanem közösségi, társadalmi kérdéssé szélesül.

Ezért van az, hogy a higiénikus kezelést szükségesnek látók javallják mind a házasságelőtti orvosi vizsgálatot, mind a házassági tanácsadó intézmény felállítását.⁶ Az intézmények konzultatív döntést hoznának. Megállapításaiknak erkölcsi eszközök igénybevételével igyekeznének érvényt szerezni. Ezekkel párhuzamosan haladhatna a világos orvosi látleletre támaszkodó további orvosi kezelés, amelynek üdvös hatása mind egyéni, mind azon át közösségi vonatkozásban nyilvánvaló. Egyes eugenikus irányzatok nem riadnak vissza súlyos betegségek esetén az erőszakos eszközökkel érvényesített tilalmaktól sem, ha a tanácsadás nem vezetne eredményre. A magyar Szent Lukács Egyesület az elsőnek említett eljárást javasolja, de a második eszközt is megfontolandónak tartja.

A higiénikus kezelés nem merülne ki a házassága előtti orvosi vizsgálatban, hanem kívánatos lenne, hogy a házasság is orvosi ellenőrzés alatt tartassék. A kerületi vagy különböző társadalombiztosító intézeti orvosok állandó felügyelet alatt tartanák a

gondjaikra bízottakat. Mindennek gyakorlati és pénzügyi nehézségeivel tisztában vagyunk. De először az elvi megállapodások szükségesek, és csak ezekre támaszkodhatnak a gyakorlati megvalósítás tényei. Azon ugyanis már legtöbbször túl vannak, hogy a higiénikus kezelést kimerítve lássák a betegek gyógyításában. Sajnos még széles rétegek vannak, amelyek többnyire anyagiak hiányában az orvosi közreműködést csak baj, betegség esetén veszik igénybe. Holott az orvosi rendnek legalább ilyen fontosságú feladata volna az egészséges fejlődés és élet irányítása, a prevenció hatékony biztosítása. Az eugenika nemcsak a post factum szükséges segítséget, hanem az ante factum kívánatos irányítást is várja az orvosi rendtől.

Az orvosi támogatás igénybevétele, még inkább az orvosi utasítások jelentékeny részének követése azonban a társadalom fokozott anyagi erejét tételezi fel. Ezért következik csaknem szükségképpen az előzőekből a társadalom gazdasági, szociális helyzetének megemlése mint a pozitív eugenika hathatós eszköze.

A szegény, rossztáplált, elcsigázott és mindennek következtében legyengült munkás nem lehet erőteljes nemzedéknek sem szülője, sem felnevelője. Az eugenika kemény hangon követeli a társadalmi aránytalanságok megszüntetését és az emberhez méltó élet biztosítását. Igazi emberi élet azonban csak ott születhet, ahol emberiek az életfeltételek. Ezeknek a megteremtése nélkül a pozitív eugenika jótékony eredményei a lehetőségek állapotában rekednek meg.

Az anyagiak bizonyos mértéke viszont feltétele a gyökeres, valóban átnemesítő kultúrának. Itt élesen el kell különítenünk a technikai jellegű civilizációt az egyéni és közösségi vonatkozásban emelkedett, értékes szellemiségtől és lelkeségtől, az igazi kultúrától. Ebből is nyilvánvaló, hogy itt nemcsak az elméleti műveltség fokozásáról van szó, hanem arról a törekvésről, amelynek következtében az emberi élet tisztultabb értelmezése verne gyökeret a lelkekben. Az általánosan és jótékonyan ható kultúrában sok a világnézeti megnemesedés és a magasabbrendű tájékozódás. Az az igazi kultúr-ember, aki életének teljes elhivatottságát érti és annak megvalósításán dolgozik. Az élet csak indul a földi, anyagi életben, hogy majd a kulturális, esztétikai, erkölcsi és szociális beállítottságú élet-síkokon felemelkedve az istenember csodálatos teljességében tetőződjék be. Az elméleti kultúrát megalapoznia és betetőznie egyaránt az egyetemesen átfogó életkultúrának kell. Az előbbi részleges és kivételes, az utóbbi egyetemes, mindenkit egyaránt kötelező. Az előbbi olyan isteni adomány, amelyet az utóbbi érdekében kamatoztatni lehet, sőt kötelező.

Az így értelmezett kultúrának ez eugenikával kettős kapcsolata van. Valószínűsített tény, hogy a magasabb kultúrájú emberek magasabbrendű embereket állítanak az életbe.⁷ Másfelől kétségtelen, hogy az ilyen személy nevelő hatása értékesebb, eredménye nemesebb, nemcsak egyéni, hanem közösségi vonatkozásban is fokozott értékű. Ezért tekinti helyesen a pozitív eugenika az általános kultúra megemelését hatékony eszközének.

A pozitív eugenika közvetett módszereinek ismeretében felmerül most már a kérdés: mit szól mindehhez a katolikus erkölcstudomány?⁸

Őszentsége mondatával felelhetünk: «Amit társadalmi és fajnevelési szempontból javaiknak, azt megengedett és tisztességes módon, kellő határok között tekintetbe lehet és kell is venni.»⁹

Az egyház tehát elfogadja azokat a módokat, amelyek egyfelől nem fosztják meg az embereket természetes jogoktól, másfelől elősegítik a tökéletesebb ember kialakítását. Ez a szemlélet az egyéni eugenikát, a magunk megnevelését határozottan követeli, a higiénikus, társadalmi és általános kultúra megemelés szükségességét pedig állandóan hangsúlyozza. Sőt a legnagyobb akadályként említett alacsony életszínvonal megváltoztatásának lehetőségét még akkor is tagadja, ha ez «a társadalmi, gazdasági átalakítást tenné szükségessé». Éppen XI. Pius pápa tagadta meg a magánvagyon érintetlenségének tételét, ha az a közérdekbe ütközik.¹⁰ Az embernek joga van az emberi élet színvonalához. E természetes jogigény kielégítésére a pusztán karitatív megoldás nem elegendő. Olyan gyökeres változás kell, amely mindenkit hozzájuttat a földi javaknak legalább olyan mértékéhez, amely az emberi felemelkedést lehetővé teszi.

Tudjuk, hogy ezek kemény szavak, de az Evans géliumból csorduló szent igazságok. A gazdaságilag túléllátottak jelentékeny része talán nehezen hallgátja, de az emberek zöme az igazság erejét érzi bennük. A katolikus erkölcs pedig egyenesen követeli, felelősségtudattal hangsúlyozza az ilyen meg-

oldások bevezetését. A pozitív eugenika útjában álló nehézségek valóságok, de a segítő megoldásokat ezen a ponton kell elkezdni. E tekintetben nem riaszthat el a kemény ugartörés fárasztó, pillanatnyilag talán hálátlan munkája.¹¹

Ez a katolikus erkölcs megingathatatlan és az élet magas céljait szolgáló álláspontja.

Az eugenika kérdése azonban egészen más megvilágításba kerül, ha a negatív eugenikát vesszük vizsgálat alá. Ennek az irányzatnak általában az a lényege, hogy meg kell akadályozni a beteges születések lehetőségét. A negatív eugenikának szerteágazó módszereit nagy általánosságban a sterilizáció elnevezés fogja egybe. A sterilizáció Fischer A. német biológus nevéhez fűződik már csak azért is, mert ő volt a német sterilizációs törvény előkészítője.¹²

A sterilizációt azért mondjuk az eugenika negatív irányzatának, mert lényege egy negatívum: a fogamzás lehetőségének meggátlása. Célja pedig az, hogy megakadályozza az értéktelen elemek rászabadulását a társadalomra. Azt is mondhatnók, hogy olyan egyéni és faji tisztaság érdekében felhangzó imperatív jellegű hatalmi szó, amely a biológiai kényszer szankciójával követeli érvényét. Ez tehát nem tanács, vélemény és kérés, hanem kényszer, erőszak és hatalmi beavatkozás.¹³

A megoldásra több anatómiai megoldás kínálkozik. Ilyenek a kasztráció (a herék eltávolítása), az ovariectomia (petefészekirtás), vazektomia (az ivarsejtek vezetékeinek átvágása), szalpingektomia, azaz tubakötés (a tuba átmetszése) és végül Röntgenbesugárzás. A sterilizáció a legtöbb esetben test

csonkítással jár és aránylag ritkábban fordul a kevésbé biztos Röntgen-kezeléshez.

A sterilizáció alkalmazásának kezdeményezését illetőleg két változat van: önkéntesen vállalt és kényszerített sterilizációs műtét. A kényszerített beavatkozás lehet megelőző (preventív) vagy büntető (punitív) jellegű. Az utóbbit — már ahol erre törvényes mód van — az egyes büntettekre kiszabott büntetés foganatosításaképpen hajtják végre.

Amikor a negatív eugenika sterilizációs elméletét le akarjuk mérni, két szempontot kell figyelembe vennünk: milyen érvekkel támogatható a sterilizáció gondolata, és az így indokolt elméletet hogyan ítéli meg a katolikus erkölcsstudomány.

A sterilizáció gondolatát nem a szexuális szabadság felfokozásának gondolata vetette fel. Vele a durva és teljesen aljas szexuális elmerülésből eredő születéseket akarják meggátolni. Az örökléstan vizsgálatok arra utalnak ugyanis, hogy súlyos és átörökíthető idegbajok (schizofrénia, perverzitás, homoszexualitás stb.) egyre jobban terjednek. Ennek meggátolása elemi közérdek, mert az emberiséget így a szellemi, erkölcsi színvonal süllyedésének veszélye fenyegeti. Még megfontolandóbb ez a jelenség, ha arra gondolunk, hogy ezekből a csökkent értékű egyénekből a társadalmi élet gyarló szelekciója folytán nem egy vezető helyre jut; a megnövekedett hatáskörben azután a kóros elemnek veszélyeztető képessége csak hatványozódik. Nékám Lajos elretentő példáit sorolta fel például a paralysis progressiva történelem-formáló hatásának.¹⁴ Éppen ezért a sterilizáció arra törekszik, hogy ezeknek a gyógyít-

hatatlanul terhelt és örökölhető betegségben szenvedőknek a szaporodását meggátolja. A sterilizáció hívei tehát nem a felelőtlen, öncélú és így bűnös nemi élet "zavartalanságát" akarják biztosítani. Az ily irányú műtétet elfogulatlan és feltétlenül képzett szakemberek véleményezése alapján csak beteg és a jövő nemzedéket is veszélyeztető egyedeken akarják végrehajtani.

Nem ítélnők meg igazán helyesen a kérdést, ha olyan feltevések alapján mondanánk véleményt, amelyek távolesnek az igazságtól. Más elbírálás alá kell tartoznia annak, ami a bűnös kéjelgés gátjait akarja eltávolítani, mint ami a súlyos és örökölhető betegségek további pusztításának akar gátat vetni. A sterilizáció hívei arra hivatkoznak, hogy a segítség után kiáltó emberi nyomorúság hívta fel a figyelmet az élettani megoldás keresésére. A Kallikak és hasonló családok története a beteges utódok elszaporodásának és ezzel kapcsolatban a fertelmes bűnök felburjánzásának szörnyű sorozatát mutatja. De a nagyszámú, bár szűkebb körű klinikai megfigyelések is egybehangzó eredményre utalnak. Hogy ez a tétel, mondjuk: kényszerítő tétel mennyire igaz, azt döntsék el az orvosok. Reánk ez csak akkor tartozik, ha igenlő választ adnának. Mindaddig, míg ilyen kategorikusan állító felelet nincs, csak az elméleti megbeszélés terén maradhatunk.

Nem lehet elhallgatni azonban azt az ugyancsak orvosi körökből felhangzó véleményt sem, amely már a sterilizáció eredményeiről állapít meg igen «aros következményeket. Ezek szerint a sterilizált emberek örökre és menthetetlenül kitaszítottaknak,

elkülönítetteknek érzik magukat. Egy jelentékeny élettani készség pontenciálításának hiányában kóros kisebbségérzés lepi el őket, amellyel afelelőtlenesség magas foka társul. Így súlyos hisztériás tünetek jelentkeznek, és a sterilizáltak roppant erkölcsi szakadékokba zülLENek. Ezek az orvosi megfigyelések mindenesetre figyelembe veendőK. Igaz ugyan, hogy a tulajdonképpeni célt, az utód-nemzés meggátolását elérték, de olyan egyéni lezüllesztés árán, amely — eltekintve most az ilyent okozás erkölcsi felelőségétől — számos, közösségi szempontból sem közömbös bűntevés forrása lehet.

A katolikus erkölcstudomány szempontjából való leméréskor ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy egyfelől csak a pathologikus eseteket, más módon gyógyíthatatlannak mondott betegek kezelésének kérdését vesszük vizsgálat alá, másfelől teljesen elméleti lemérést, nem gyakorlati megítélést akarunk adni. A kérdés tehát teljes pontossággal így fogalmazható: az öröklésre károsan ható pathológiás beteg preventív sterilizációs kezelését elvileg hogyan ítéli meg a katolikus erkölcstudomány? (Ne tévesszük tehát szem elől, hogy nem fajok sterilizációjáról van szó, hanem az emberiség biológiai és azon át szellemi, erkölcsi értékét veszélyeztető betegségekről. A sterilizáció in genere feltétlenül elvetendő mint merénylet az emberi nemmel szemben.)

Az erkölcstudományi megítélésnél a kiindulás annak eldöntése kell, hogy legyen: vájjon az embernek az életszolgálat joga érinthetetlen, abszolút ters mérszetjoga-e? A felelet igenlőnek látszik. Hiszen fentebb ismételten láttuk, hogy a természet a nemi

erők kiérlelésével mindenkit késztet a jövő élet szolgálatára. A természet e tényleges utalásával szemben áll egy másik, bár szűkebb körű valóság: több embernél, különösen emberpárnál — ismert, vagy ismeretlen élettani okok miatt — egyenesen kizárt a fogamzás és így a jövő élet szolgálata. Bár ez bizonyára beteges ivarsejtekre vagy diszharmonikus kapcsolatok zavaraira vezethető vissza, mégis a természetben rejlő tényálladék. Ebből viszont az következik, hogy a nemi életben jelentkező életszolgálat-kényszer tétele kétes. Ha viszont a természet sem utal annak feltétlen, az átlag-ember életteljességét jelentő követelményre, nem tekinthetjük a nemi életet olyan természeti jognak, amelytől való megfosztás valakit emberi mivolta kibontásában óhatatlanul megakadályozna. Ennek az érvelésnek túlzott teoretikus jellegét magunk is érezzük. Az elméleti elgondolás és beállítás mellett tagadhatatlan az emberi ösztönélet eleven sodra, lendülete. De még így sem tagadható, hogy a coelebs élet felsőbbrendű életszolgálatba beállítható és a lelkiek támogatása vonalán győzedelmesen érvényesíthető.

Mivel azonban az emberek átlaga nehezen, sőt erkölcsi biztossággal nem állítható be erre a nemes szolgálatra, azért le kell mérni azt a konkrét életformát is, amely a tömegek életében nyer érvényt. Itt — tagadhatatlan — az ösztön ereje elemien dübörgő. A realisabb szempontot vizsgálva tehát az emberek egyetemére nem közömbös, vajjon értékes vagy pathologikusan beteg nemzedék szabadul-e rá a jövő társadalmára.

A fenti elméleti érvelésből bizonyos, hogy a nemi

inger jelentkezése utal az életszolgálatra. De fel-fogható az ösztön jelentkezése úgy is, mint a ters-mészét jelzője: az illető szervezet megért vagy érős-ben van a jövő élet szolgálatára és nem a tényleges-gyakorlat követelője. Még akkor is, ha ezzel szemben-ellentétes formát mutat a tömegek életfeszülése . . . Semminemű természeti törvény nem mutatja, hogy-a szexuális élet feltétlen életigény volna. Amennyire-nem igazolható, hogy a nemi élet kizárólagos egyéni-életigény lenne, annyira bizonyos, hogy következ-menyekben sem korlátozható az egyénre, mert közös-ségi vonatkozásai félreismerhetetlenek. Innét ered-tehát az a gyakorlati törekvés, amely a prevenció-módozataival akar gátat emelni az alsóbbrendűek-túltengésének. Az elmebeteg-invázió jogos ön-védelemre készítheti az embereket. Márpedig-ilyen kérdés megítélésekor a «bonum commune» is figyelembe veendő.

Mindebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a nemzés lehetőségének ténylegességéből nem-következik a természeti törvényen alapuló természeti-jogosság.

Ez a megállapítás azonban csak negatívum. A sterilizáció indoklásakor nem elegendő arra rá-mutatni, milyen nemlétező jog nem gátol abban, hanem meg kell keresni a pozitív jogalapot is. Így-merül fel az újabb kérdés: milyen jogon és kiken-lehet valamelyes erőszakos beavatkozást végre-hajtani?

Ha sterilizációt általános emberi megítélés alapján (tehát nem elkövetett és igazolt büntett után) hajta-nak végre (például valamely veszélyesnek tartott nép-

fajon), akkor ezt az eljárást az emberi erkölcs és jogok megcsúfolásának kell tekintenünk. Angyal Pál szerint is bűn volna általános erkölcsi és természetjogi szemszögből.¹⁵

A jogalap tekintetében csak az lehet a válasz: sterilizációról csak egyes betegeknel lehet szó, ahol is a *bonum privatum* szemben a *bonum commune* követelheti jogát. Ennek a megfontolásnak igazságértékét egy másik elv és gyakorlat is támogatja. Ismeretes, hogy minden földi értéknél nagyobb élet is elvehető (halálbüntetés), ha a *bonum commune* veszélyben forog. A halálbüntetés a «Ne ölj!»- negatív tételével szembenáll és mégis érvényesíthető a *bonum commune*, sőt egyes esetekben a *bonum privatum* érdekében is (jogos önvédelem: *cum moderamine inculpatae tutelae*). Azt pedig nehéz volna kétségbe vonni, hogy a pathológiás szörnyűségek engedélyezett kitermelése nem volna támadás a *bonum commune*-val szemben. Sőt az is bizonyos, hogy ez védelem lenne a tiszta életű, de gyenge emberek számára erőszakos és megrontó támadásokkal szemben. Az élet pedig azt mutatja, hogy ez mellőzhetetlen szempont.¹⁶

Másfelől a sterilizációt csak szakszerű orvosi tanács indikációja alapján lehetne végrehajtani. Ez a tanács döntene arról, hogy indokolt-e vagy szükség-szerű-e ez a beavatkozás. Az elgondolás helyességét bizonyos analógia igazolhatja a legjobban. Jogi kérdésekben — élet és halál közt választás esetén is — bírói ítélet dönt, ez a döntés élettani támadások kérdésében nyugodtan bízható emelkedett, független orvosi tanácsra.

Eleddig a jogalap keresése mellett a következmények tekintetében csak a közösség védettségére mutattunk rá. Nem érintettük mérlegelve a sterilizáció egy másik, önkénytelenül felmerülő okozatát. A sterilizált egyén nem szabadul a szexuális ingertől, de megfosztatik annak egyedül erkölcsös és természetes érvényesítés-lehetőségétől. Nem fogja-e ez az önellentmondó helyzet az illető embert az ösztön vonalán az öncélú nemi kiélés posványába kergetni? Viszont könnyen eshetünk a *post hoc, ergo propter hoc* elemi gondolkodástani tévedésébe. Mert vajjon a sterilizált egyén szexuális vonatkozású züllöttsége tulajdonítható-e csak a műtétnek? A beteges egyének erkölcsi beszámíthatósága is többé-kevésbé korlátozott. Ezek tehát az erkölcsi korláton egyébként is könnyebben áttörnek. A teljesen jogosnak látszó kérdés tehát inkább elméleti. — De még így is erkölcsileg megengedhetetlen volna, ha ezzel kaput nyitnánk a bűnös kéjelgésnek. Világos erkölcsi törvény ugyanis: nem szabad olyan jó vagy közömbös tettet végrehajtani, amelyben a cél valamelyes rossz elérése. Ámde szabad jó vagy közömbös dolgot tenni, ha abból a jó célkitűzése mellett mellékesen (*per accidens*) rossz is származhat. Az operatív beavatkozást bizonyos szigorúan erkölcsi kautelák mellett közömbösnek mondhatjuk. A vele elérendő cél, a *bonum commune* viszont jó. Az esetlegesen fellépő nemi kéjelgés szabadabb lehetőségét viszont *per accidens*, másodrendűnek lehet tekintenünk. De ez is csak lehetőség és nem biztosan fellépő rossz.

Az imént a sterilizáció szükségességének meg-

állapítását független orvosi tanács hatáskörébe utaltuk. Fölmerül azonban a kérdés: vajjon az erkölcsi szempont figyelembevételével lehetne-e ezt az ultima ratio-t alkalmazni?

Annyi előre is bizonyos, hogy még a kérdés felvetése is csak akkor indokolt, ha valamennyi orvosi segítségül ehetőség eredménytelenül merített ki és a sterilizáció mint utolsó remedium állna rendelkezésre. *Auditis audiendis, cautis cavendis et factis faciendis!*

De ez csak elvi és előfutamszerű megállapítás. A lényeg azon a két tételen dől el, vajjon sérelmet szenved-e az ember természetadta joga és a testcsonkítás elrendelése elvileg lehetséges-e?

Az első pozitív felelete — amint a fentiekben magyaráztuk — nehezen igazolható, a második pedig a közjó célkitűzésével magyarázhatónak látszik.

Ámde az ilyen kérdésben természetesen felmerül az a kérdés, vajjon más eszköz nem áll-e rendelkezésre? Mert ultima ratio csak ilyen esetben alkalmazható. Ilyen eszköz volna a névelős gyógyító reáhatás vagy a zárt intézetben való eU helyezés.

Méltán kérdezhetné valaki, vajjon a szociális, átlagos therpikus és vallásserkölcsi nevelés együttese nem tud biztos eredményt elérni? A sterilizáció szüksége ezek tehetetlenségére utalna? A nevelésről tudnunk kell, hogy egészséges emberek életében mutatja hatását. Sterilizációról mi azonban csak súlyos, másképpen már gyógyíthatatlan betegekkel kapcsolatban beszéltünk. Amint a nevelés eredményessége egészséges embereknél nem kétes,

annyira bizonytalan andromanikus, nimfomanikus, schizofréniás, maniakus-szadisztikus vagy homoszexuális ámokfutók körében. Az orvosi therapikus kezelés pedig semmiféle vagy rendkívül kisértékű eredménnyel kecsegtet.

A zárt intézetben való elhelyezés pedig anyagilag lehetetlen, de indirekt módon ez a megvalósíthatatlan eszköz is a nemzési lehetőség teljes kizárását eredményezné. Igaz, hogy ez csak a zárlat tartamáig volna biztosítva.

Ezért merül fel az a gondolat, hogy ha a gyógyulás lehetősége már úgysem forog fenn, akkor a végleges megoldás módját a sterilizációban kellene megtalálni. A két megoldás között rokon vonás az egyéni szabadság korlátozása. Legfeljebb az alkalmazott eszközök minősége tekintetében mutatkozik eltérés.

Mindebből természetesen még nem következik a sterilizációs elmélet preventív formáinak elfogadása és még kevésbé gyakorlati érvényesíthetősége. Itt csupán arról van szó, vajjon a megalapozást adó tételek beilleszthetők-e az erkölcstudomány keretei közé? Fontos ugyanis, hogy leméressenek a mellette felhozott érvek és egybevetessenek a természet és kinyilatkoztatott törvények tételeivel.

A «Casti connubii . . .» enciklika a pozitív eugenikát elfogadhatónak tartja, a negatívét azonban elítéli. Ez a megállapítás arra figyelmeztet, hogy az emberek nem foszthatok meg a természetadta életenergiáik érvényesítésétől. Az azonban nem tűnik ki a fenti körlevélből, vajjon egyes pathológiás és büntető jellegű esetekben sértenéd az erkölcsi

elveket az orvosi beavatkozás? Az bizonyos, hogy az orvosok sem tudják egyes aggályaikat elhallgattatni. Schaffer például így nyilatkozik: «Még nem rendelkezünk szakszempontról kielégítő biztosítékkal olyan orvosi cselekvés (t. i. sterilizáció) számára, amelyet felelősségteljesen és nyugodt lelkiismerettel az adandó esetben kötelező módon indítványozni lehetne».¹⁷ Itt tehát inkább arról lehet szó, vajjon erkölcsileg a limine elutasítandó-e a kérdés megoldásának próbálása vagy esetlegesen minden erkölcsi szempontra való tekintéssel vizsgálat alá vehető-e?

A mi felfogásunk egyezik a Szent Lukács Egyesület álláspontjával, amely szerint a házassági tanácsadó-intézmény lenne a kezdet, amely után — az erkölcsi tételek teljes figyelembevételével — bizonyos kényszer is alkalmazható.¹⁸ Ez az állásfoglalás az Actio Catholica gondolatát is fedi, mert a kérdés tudományos és az erkölcsi kutatásnak szabadságát megőrzi, a gyakorlati életben pedig az egyház döntő szavának hűséges engedelmisséget fogad.

Ez az állásfoglalás aztán tág teret nyit a szociális, therapikus és valláserkölcsei nevelésnek. Legkívánatosabban még «ante rationem ultimam» kell érvényesülnie, így eleve feleslegessé téve a nyersebb beavatkozást. De végső esetben «post rationem ultimam» is vár rá megsegítő, óvó feladat. A szexuális élet energiáit erősen lecsökkenti a valláserkölcsei nevelés. Ennek hatását a kegyelmei hatás regeneráló erejében kell keresnünk. De itt is kell egy megszorítást tennünk: csak egészséges embereknél.

A betegeknél nehéz az eredmény, ha el nem távolítható az «obex vitae moralis». «Post rationem ultimam» a szexuális jellegű idegbetegek ingerlékenysége is csökken, ha nem is szűnik meg. Az ilyen csökkent feszítő erejű erőtömböt könnyebben lehet aztán valláserkölcsi ráhatásokkal irányítani.

Merőben más megítélés alá esnék a magát önkéntesen sterilizáltatni akaró, ha tettének indítéka a nemi szabadosság «zavartalan» biztosítása. (Pecatum contra bonum corporale, intentio mala libere peccandi.) Ugyancsak a természetjog vitathatatlan sérelme lenne egyes fajok vagy bizonyos néprétegek sterilizációja. Az elméleti vita csak súlyos betegeknek orvosi konzílium alapján javasolt csonkítása körül foroghat. Az elméleti vitathatóságból — szerintünk — nem lehet azonban a tényleges gyakorlat jogosságára következtetni.

Utoljára hagytuk a büntető, punitív sterilizáció kérdését. Ennek lényege abban áll, hogy vájjon a szexuális aberrációkban szenvedőkön, amennyiben illetően elhajlásaitól indítatva bizonyítottan bűntetteket követtek el, alkalmazható-e büntetésként a kényszersterilizáció?

Fontos figyelmeztetésül ki kell emelnünk, hogy már az előző részben is találkozunk tételünk a mostani tétellel. A tény ugyanis a legtöbb esetben az, hogy orvosi vizsgálatra olyan egyén kerül, aki valójában vétkezett és emberi előrelátás szerint vétkezni is fog . . . Az élet tehát post factum adja elénk az esetet. A különbség csak az, hogy az előző esetben — tekintet nélkül a bűnhődésre — prevencióból történnék a sterilizáció, a második esetben pedig a

bűnnek egyenes büntetése, szankciója lenne ez a besavatkozás.

Végleges álláspontot nehéz volna elfoglalni, bár a megfontolt vélemény hajlik erre felé.¹⁹ Ha az életet is el lehet venni, miért volna elvi akadály a nemzőképességtől megfosztásnak? Különösen, ha ez a büntetés elégnek látszik a bűn arányos sújtásával...²⁰

De itt is előretolakodik az a kérdés, vajjon használ-e ez a védekezés a «bonum commune»-nek. A vélemények e tekintetben is eltérők. Sokan azért felelnek igenlően, mert úgy remélik, hogy megszabadítják ezzel a társadalom tisztaságát a legaljasabb támadásoktól, a beteg és esetleg tovább bűnöző utódoktól. Egy másik vélemény tulajdona képpen nem ellentétes ezzel, mert a fenti szüksége szerű következményt nem tagadhatja, mindössze arra utal, hogy a sterilizált beteges ingereinek további kitöréseit, így esetleges újabb bűnözéseit nem védik ezzel ki. A vita még nyílt. Lange²¹ erős óvatosságra int, a tapasztalat egyelőre még a zártintézeti kezelést javallja. De nem látszik indokolhatatlannak az a felfogás sem, amelyik ebben a kérdésben hajlandó keményebb álláspontot képviselni.

A negatív eugenika kérdései körül az emberi nem védelmének érdekei és az erkölcstudomány tételei nincsenek a gyakorlat alapjául szolgálhatóság teljességével összehangolva.

Végül azonban felmerülhet az a kérdés is: az emberileg legjobbnak tartott embertípus kitermelése hivatásszerű kötelessége-e az emberiségnek, és ha igen, megvan-e a lehetőség e célképzet kirajzolására?

Ideológiák álmodozója volna az, aki minden bizonnyal alanyi elfogultságtól nem menten körvonalazná az ideális embertípust és annak minél általánosabbá tételére fordítaná ereje javát. Kevés kivétellel mindenki azt tartja a legjobbnak, amelyet ő maga is él. Különben is az emberiség leegyenlősítése csak a természet szándékával ellentétes, meddő fáradozás hiú ábrándképe lehet. Ha pedig — tegyük fel — valóság lenne, az emberiség gazdag színezetű együttesét meglehetősen sivár egyhangúságra egyszerűsíténé le. Meg maga az élet valósága is azt mutatja, hogy nincs «normal ember».²² Az életben egyedek élnek. Mindenik más és más. Az evangélium értelmében különböző talentumokkal indúlunk az élet útjára . . . Olyan az emberiség, mint a virágzó tavaszi rét. Bár a milliányi virág színben, alakban, értékben, szépségben sokszor egymástól élesen elüt, messzebből vagy magasabbról nézve csodás színgazdagsággá olvad; e fenséges látvány azonban úgy lesz életté, hogy valamennyien — kisebb vagy nagyobb mértékben — okozói vagyunk egyéni lélekértékeinkkel.

Félre ne értecsünk! Nem valami idejemúlt értékviszonylagosságon alapuló felfogás hangjai ezek. Az egyedi sokféleségből helytelen volna valamennyi azonos értékességére következtetni vagy az értékelést norma hiányában kikapcsolni és minden emberi jelenséget mint adottat szentvtelenül tudomásul venni. Csak arról van szó, hogy egy emberben vagy egyes embertípusban, ha mégoly értékes is, az egyetemes emberi nem jelentkezhetik. Viszont az élet teljessége ennek kibomlását igényli. Ezért szükséges

e végett különböző emberek, embertípusok sokrétűsége, valamennyiük közössége. Tehát nem a teljesség még oly jó irányú elszűkítése, hanem az egyedi kiválóságok kialakulása szorgalmazandó. A kóros jelenségek lehető semlegesítése semmiképpen nem utal valamely egységes embertípus keresésére és kényszerítésére.

Világosan utal erre az evangéliumi Mester szent szava. Talentumok szerint más és más az ember, ezek szerint más a kötelessége is. Ha kevesebb a talentum, akkor kevesebbet vár az égi Atya is. Viszont ha valakinek sok a testi-lelki terhe, akkor annak Isten terve szerinti viselése erkölcsi vonata kozásban emeli meg az embert. A szenvedés megtisztító, nagy értékét csak metafizikailag hangolt ember érezheti meg, az anyagi életsík leláncoltja csak sorscsapást tud benne felismerni. Aki tehát az életet, sőt a maga életét is tudja, akár a transzcendencia magaslatáról, akár a feltétlen gondviselés-hit biztonságából nézni, felismeri az egyéni életterhekben a megtisztító felemelkedés bölcs eszközeit és azokat a maga életében így is értékeli át. Lehet, hogy igaz: *paupertas maxima meretrix*, de feltétlenül igaz: *paupertas et aegritudo — emolumentum vitae!* Minden attól függ, hogy miképpen használjuk.

Isten terve egyéneket hív életre. Az ember feladata, hogy ezek értékeit kidolgozva az egyént személyiséggé magasztosítsa. Az anyagi életsíkról a természetfelettire átívelni lesz a legtökéletesebb emberszemélyek kialakulásának útszabása.

6. A nemi kicsapongások és következményeik.

Az erkölcsi készség ugyan velünk született képesség, de szándékosan vállalt erőfeszítéseink, főképpen magunk felett aratott győzelmeink olyan erőtömbbé, dinamikai hatóvá erősítik, amelyet egyéni kezdeményezéseink nyomán az isteni kegyelem is gazdagít. Az erkölcsös élet kialakulásához küzdelemre van szükség. Ezt a küzdelmet jelentékeny mértékben a magasabb értékelvek emelte korlátok tiszteletben-tartása mellett az azok keretei közt megvalósítandó élet érdekében kell folytatni. Ahol az élet gáttalanul omlik alá, ott valójában a magasabbrendű lélek kikristályosodása helyett valami amorf ösztönösség kialakulásának vagyunk a tanúi. Csak az elméleti élet-tan körére szűkültek vallhatják, hogy a teljes és mindenirányú gátlásmentes kiélés eredménye zavartalan kiegyensúlyozottság. A valóság az, hogy magasabbrendű célkitűzések, életirányítások és áldozatos behódolások hiányában nincs diadalmas küzdelem. Ennek pedig az erkölcsiség meglazulása vagy elsorvadása, illetve ki sem alakulása a következménye. Az élet tartó oszlopainak, az erkölcsi kereteknek elhanyagolása azután az ösztönösség fékevesztett pusztító hatalmának elszabadítójává leszen. Ismételtén igazolva láttuk, hogy az ösztönélet erkölcsi elvek érvénye alá tartozik. Ha tehát ezeket áttöri a vér árja, az érterületté vált élet a fertők fertőjévé lesz.

A tiszta élet első sebzését a szemérem meglazulásában, majd elvesztésében szenvedni el. Annak a finom, alig értelmezhető gyengéd zárkózottságnak túl merész feltárásában, amely az élettitkok rejtelmességét

valami leheletszerűen szőtt fátyollal fedte ... A szemérem érzésben van valami ősi, eleven és titokzatos. Mintha szentnek sejtene, amit nem ismer és visszahúzódva őrzi azt, amiből az életeredet misztikumát származtatja . . .¹ Ősi, védő és megszentelő jellege elemi, fejlődése a neveléssel erősödik és kibontakozása az ártatlanság vonásait nemesíti a szűzi arcokra. Támadása esetén pírt szökkent az arcra, de sorozatos érintése durvítani kezdi a finom érzékenységet. A szeméremben a lélek szava dominál a testiek felett, a gyengédten érintésre a testé lesz a hangadó szerep. Valósággá lesz ez a tétel: az ösztön elhatalmasodásával fordított arányban csökken a lélek szava. A bűn gyakorlata egy darabig egyre csökkenő ellenállásokba ütközik, majd eltompul minden erkölcsi éberség, végül a bűnözés csak egy feltételt keres: alkalmat.

Nagyon naiv és az életet félreismerő volna az az ember, aki feleslegesnek tartaná a szemérem ápolását. Az ilyen szabadosan induló élet lerántja az erkölcsi élet legerősebb gátját és a fantázia világán keresztül az ösztönök világába taszítja az embert.

Az is elfogult gondolat volna, amely szerint az ilyen sekélyes és törtséget szenvedő élet a házasság panaceájával gyógyítható. A szabados nemi életet követő házasság — különösen ha végzetesen megrekedt a testiség szintjén — könnyen siklik át a gondolatban, vágyban elkövetett hűtlenség bűnébe. Ha az önfegyelem meglazult, kevés a gát, vagy nincs is semmi a tetté súlyosbодott házasságtörés útjában. E szörnyűség mélységére rávilágít biztosan az ép erkölcsi érzék, fogalmi felmérését pedig megkönnyíti a házasság szent fogalmáról fennebb mondottak.

Az ilyen meglazulás után szinte törvényszerű biztossággal torpannak elő a gáttalan ösztönösség többi szakadékai. Ilyenek az erotikus képek, jelenetek szemléletének keresése és a passzív szemléletnek egész raffinált erotikája. Ennek a gyakran betegséggé rögződött szenvedélynek hitvány vámszedői iparszerűen foglalkoznak ezeknek az ösztönöknek az élesztésével és kielégítésével. A nyilvánosan árusított ú. n. magazinok csaknem szalonképesek a többi, közrendészeti és erkölcsrendészeti szankciók közt bujkáló eszközök között. A voyeuriség passzív változata az aljas exhibitionismus, amely a szemérem megölése után az ösztönös ingerlésekre használja a rejtetten őrizett életmisztikumot. Ezeket a beteg jelenségeket legföljebb leírni tudják az egészségesek, de lelkileg nyomonkövetni és így megérteni képtelenek.

Minden bizonnyal nem teljesen anatómiai elferdülések, hanem jórészt az erkölcsi gátlások teljes hiánya magyarázza az egyneműek közt felburjánzott nemi életet (homosexualitás).² Az öncélú öröm keresésének elkendőzésére itt még kísérletet sem lehet tenni. A beteg ideg és vér visszataszító ámokfutói ezek, akik a bűnös visszaélések hosszú sorozatával tették tönkre testüket és alacsonyulnak le a legutolsó állomások felé. Ezt azután azok a betegek és sajnálandó lelkileg sorvadtak érik el, akiknek az állat után áhítózó vergődését az egészséges ember képzelete meg sem tudja közelíteni. Ha a szakkönyvek ténymegállapító közléseit olvassa, akkor csak egy merőben idegen világ fertelmeit sejti, de a lelki lehanyatlás útját gondolatban sem képes követni. Csak a teljes erkölcsi kifosztottság szörnyű bizonyosságát érzi meg.

Az ilyen ember az állatvilágban is elképzelhetetlen mélységbe zuhant.

Az agyoncsigázott idegrendszer zsongást kereső legkülönbözőbb fogásait nem akarhatjuk feltárni. A gáttalan elszabadulás rettentő eshetőségei így is feltárulnak. E szakadéksor szerteágazódó végletein csak megemlíjtük a passzív mazochizmust, a szexuális gyönyört kereső és nyújtó önkínzást, valamint ennek aktív változatát, a sadizmust, amely a legkülönbözőbb változatok után mélypontján a kéjgyilkosságig fertelmesedik.³

Szörnyű mélységek ezek. Az elfajulások, lezüllések és büntettek okát kutatva mint végső, közös okra a gáttalan nemi ösztönre utalhatunk. E förtelmek lápjából is kicseng azonban az élet szentségét értelmező hang: az isteni tervgondolattal nem szabad szembehaladni, a természetben jelentkező életelvet ket nem lehet kijátszani a nélkül, hogy abból az egyes ember kára vagy éppen pusztulása és a közösség megtámadása ne következzen. Röviden így hangzik ez: van szankció, amely már a földi életben is nyomon követi a merénylőt.» Az a megdöbbentő tény pedig, hogy az ember valamennyi teremtmény között a legmélyebbre süllyedhet, félreérthetetlenül utal az ember szabadságára, amely lehetővé teszi, hogy válasszon a természetes és a kinyilatkoztatott erkölcsi elvekben megszabott jó és a testi-lelki romlást okozó bűn között. Az embert az éroszpalota kapujához állította az Ur. A belépést az életszolgálat szent feladatával és terhével súlyosbította ... A felelőtlenül betolakodókat és bűnösen ösztönörömeiket keresőket pedig lángpallossal sújtja . . . Mindez pedig nem

költői elgondolás, hanem komoly valóság. Ténylegességét nem elméleti érvek, hanem a gyakorlati élet igazolja.⁵ Mert a természet ítélete könyörtelenül kemény. Az élet rendjével ellentétes nemi élet belső dinamikájánál fogva legtöbbször olyan hajszává fokozódik, amely az idegzet, sőt az egész szervezet megrendülését okozza.

Láthatóbb testi következmények a kicsapongó, erkölcstelen nemi élet során fellépő fertőzések. (Gonorrhoea, szifilisz.) A vérbaj szörnyű pusztításai általánosan ismertek.⁶ Nemcsak a vér tisztasága van oda, de menthetetlen bizonyossággal támadja meg a belső szerveket, majd az idegrendszert. A pusztítás mélyén pedig felrémlik a paralitikus ember tesfélék-roncsa. Fokozottan döbbenetessé teszi ezt a képet, hogy az ősök bűne nemzedékek során visszás kísért. Ártatlan utódok testén verődik ki a természet szankciójaként az eltékozolt tisztaságú vér szörnyű rózsája.

De a pusztán élettani okozaton kívül pszichikai velejárók is eredményezhetnek idegzetroppanást. Nagyon mélyre kell süllyednie annak az embernek, aki Isten tervét keresztező élete erkölcstelenségének nincsen tudatában. Ha pedig ez a tudat megvan, a még oly eltompult lelkiismeret is megkezdi őrlő munkáját, a belső egyensúly hiánya kiverődik az életgyakorlat egész területén. Mindez visszahatásban az idegzet lassú, de biztos felőlródését eredményezheti.

De akármilyen okban gyökeredzik is a testi-lelki összeroppanás, minden esetben igaz marad az a kemény életigazság: a személyes Isten a megtért

bűnösnek megbocsát, de az anyagban formát öltött törvény könyörtelen szigorú.

Lelki síkon a nemi ösztön megszállottjainál hasonlóan bekövetkezik a devalválódás. A vér űzöttje egészen különleges értékskálával méri a jelenségeket. Minden értékét az szabja meg, mennyit ad az ösztön ingerlése vagy kielégítése szempontjából, így természetesen bizonyos rövidlátás, szűkkörűség következik. Ennek eredménye azután az a cinikus blazirtság, amellyel a szexuális horizontú ember minden magasabbrendű jelenség iránt viseltetik.⁷

Részben az eszménytelenség, az erkölcsi eltompultság, de nem kisebb mértékben a csökkent testi erő okozza a munkakedv megfogyatkozását, a munka hiányos végzését, majd kerülését. A testi-lelki elszállással ugyanis párhuzamosan jár a szociális körülmények megsúlyosbodása is. Az elemi szükségeitek viszont jelentkeznek, élni kell; az amúgyis megroppant erkölcsiségű ember előtt tehát könnyen felkísért az anyagi eszközökhöz jutás tiltott módjaiban meglapuló bűn. Hány intellektuális és egyéb bűnöző útja mutat erre az örvényre, ha az esetlegességeken túl a lecsúszás okait keressük!

Az erkölcsi megtörtség meredekén a legtöbb esetben nincs megállás.⁸ A halmozódó számú és minőségű büntettek teljesen elkérgesítik a lelket. A hatástalanság fokára süllyed a lelkiismeret, elhomályosodik jó és rossz határa, vagy éppen ennek kérdéssé éleződhetése. Ezen a mélyponton már minden az idegek és körülmények bamba reflexeként történik. (Morál insanity.)⁹

A nemi élet roppant felelőssége a fentiek után

fokozottan világos. Az Isten adta nagyszerű készség nyílt lehetőségként jelentkezik életünkben. Az embértől függ, hogy azzal az erkölcsi elvek szerint él vagy visszaél. Vállalja-e az életteremtés nagyszerű feladatát és mélységes felelősségét vagy pedig az Istennel rokonító síkról leveti magát a hitvány kéjelegés lápjába. A lehetőség nyíltsága nem azonos a választás szabadságával. Itt csak egyet, az Úr jelölte életet választhatja az értelemmel megáldott ember. Már csak azért is, mert az Úr kemény szankciókkal védi az élet szentségét!

7. A házasság szentsége.

A gondolat, a tisztult eszmény megragadásakor csak az elkülönítetlenül elmélkedő embert zavarja az, vajjon testet öltött-e az életbe, emberi életbe kívánkozó eszmecsoport.

Valójában két egészen külön dologról van szó. Külön megítélés alá esik az eszmény és külön elbírálás kérdése annak megvalósítása, részben megvalósítása vagy eljátszása. Az emberi társadalomban házassági vonatkozásban található visszasságokból mi sem következethető magára a házasságra. Éppen annyira nem, mint — hogy egyszerű hasonlattal éljünk — abból, hogy valaki az egyszeregyet nem tudja, semmiképpen sem lehet következtetni az egyszeregy helytelenségére vagy igazságtartalmára.

Sokszor és sokféle visszataszító üzelmet folytatnak a házasság leple alatt. Néha-néha olyan felfogással is találkozunk, amelyben alig van különbség a házasságnak nevezett kapcsolatteremtés és valamely

adás-vételi szerződés között. Vannak társadalmi rétegek, amelyek bizonyos romantikus mellékszöngés vei említik a «szerelmi házasság» kifejezést; tartalmi és formai részét pedig valami gyermeteg dolognak kicsinyítik. Nem egyszer a házasságot használják fel családi tőkekoncentráció keretétül. Máskor a házasság a nyers nemi vágy realizálásának kényszerült módja. Nemcsak az a férfi hitvány, aki egyéb ostromainak eredménytelensége után — vágyától megszállottan —, mint ultima ratio-hoz nyúl ehhez az életszentséghez, hanem az a nő is, aki ennek tudatában a társadalmi előnyök vagy anyagi érdekek mérlegelése és túlzott felértékelése után lép az Úr oltára elé.

De ezek alapján semmiképpen sem mondhatunk elmarasztaló ítéletet a házasságról. Ha az élet megcsúfolása és az emberiség elcsuszamlása után egyetlen emberpár sem volna, amelyik tiszta házaseletet él, a házasság intézménye akkor is mind erkölcsi, mind társadalmi és általánosan művelődési szempontból változatlanul nélkülözhetetlen intézmény lenne. Az igazság az, hogy az ember emberhez kivételes élet-tartalommal és életformával méretezett keretben, a szentségi házasság közösségében élheti magasabbrendű hivatottságát.

Csak a fenn érintett elanyagiasodott szemlélet előtt idegen az a spirituális jellegű meggyőződés, hogy az igazi házasság egyetlen lehetséges alapja a lelkek találkozása.¹ Az egymásra talált lelkek együttélése pedig e magasztos történés állandósítása. Az ilyen lélekkapcsolatból eredő életteremtés az emberi élet legszentebb pillanata.

Mindez biztosítja a házaselet teljességét.

Szent tehát a lélektalálkozás hozta egybecsendülés. A lelkek egymásratalálása intuitív jellegű megérezésből indul ki. A szerelem fellobbanása idején olyan erős a test szava, hogy a lélek kereső hangja alig hallatszik. A dübörgő ütemezés majdnem teljesen elnémítja a lélek halk muzsikáját. De éppen azért van ez, hogy mind az egyéni életet, mind a házasságban élők teljes életközösségének emelkedését is jelenti az az életszakasz, amelyben fokozatosan homloktérbe lép a lélek. — Ebben az ébredésben fokozatok észlelhetők. Először felértékelődik a házasság lelki tartalma. A test mohóságának csillapulása után az élet kisebb-nagyobb megpróbálásai, örömei vagy látszólag közömbös fordulatai során megérik egymásban a legnagyobb értéket, a legtöbb öröm forrását, a lelket. Az életérték-ébresztésnek követői vannak. Sokszor a boldogság, másszor a szenvedés ... A lélek ilyenét meglátásához nem kellene ritka életfordulatok. Kissé érzékenyebb emberek egyszerű, majdnem jelentéktelennek mondható történetekben is meg tudják érezni a lelket a maga teljes gazdagságában. — Azt ugyanis mindnyájan tudjuk, hogy az élet egyetemes vonalán a szürke emberek sem nem hőroszok, sem nem tragikus hősök. A mindennapi élet azonban úgy fodrozza az élet felszínét, hogy a felületes szemlélő nem veszi észre, hogy itt fenékhullámozgatja a vizeket. . . Eredetük megállapítása, kihatásuk felbecsülése nehéz volna, de ezek felismerése nyilvánvaló. A köznapi élet finom és jelentéktelennek látszó behatásai (imponderabilia) a lelki élet felébredésének további állomásai.

Ezeknek az apró, lemérhetetlen súlyú élmények-

nek a következtében alakul ki azután második nagy fokozatként az egymást mélyen ismerésnek az a képe, amelyre aztán a mélységes megbecsülésnek és szeretetnek élettartó oszlopai támaszkodhatnak. Ebben a szeretetben mi sincs már a birniakarás lendületéből. Nem a vágyak képzetét, az ösztönök muzsikájának felzsongítóját, a teljesülés örömeinek adóját szeretik már egymásban. Röviden: nem azt, akitől kapni lehet. Ezzel szemben megérik egymásban a magasabbrendű lelket annak minden értékével, örökkévalóságával és összefonódnak az istenközelség mindent kiegyenlítő összhangjában. Ezen a magaslaton az evangéliumi ember nem kapni, hanem adni akar. Az igazi szeretet túlnő minden önzésen; majd formát ölt a mást, mindig mást megemelő adásban. Ez az adás csodálatosan gazdagító. Ezért jelent elmélyítő gyarapodást mindkét fél számára. Itt kell emlékezetbe idézni azt a fenséges átváltozást, amelyről már szólottunk² és amely az egocentrizmus helyett a heterocentrizmust szüli a házasság szent-ségében.³ Az édesanyai magaslatra emelkedett feleség háttérbe vonul, hogy a családi fészek központja «a szent harmadik- legyen. Az édesanya munkaképessége felsokszorosodik, hogy szebb és több életlehetőséget biztosíthasson a szeretett családnak. Az ilyen átnemesedés az önzetlenség magaslatára emelkedik, amelyen a szerelem ütemezése helyett a szeretet kiáradása követelődik.

Csak az ilyen szeretet áldozatosságából fakadhat az új életterhek vállalásának boldog, bizakodó lendülete. A gyermeknevelés így nem teher, a lemondás nem hiányérzést fakasztó áldozatosság, hanem min-

den magunktól megtagadott «öröm», szórakozás, kényelem pozitívummá magasztosul a szeretetből adásban.

Milyen messze áll ettől az életformától a mindig csak kapni igyekvő sáremler erotikája! Házastársában csak testi örömgényének kielégítő tárgyát látja. Ez a szemlélet azonban magán viseli a mulandóság bélyegét. A kéjlgéssé alacsonyított teremő készség önellentmondásából vak szükségsszerűséggel következik az elhidegés, undor, eldurvult szabadulásvágy. Ha az ilyen életközösség kényszerül abba a helyzetbe, hogy a jövő élet szolgálatába álljon, azt szörnyű tehernek érzi, hiszen a szolgálat megemelő pozitívuma idegen, hideg, nehéz és elriasztó előtte. Az élet teljessége pedig az embertől nemcsak új életek kezdeményezését, hanem ezek áldozatos szolgálatát is elvárja. Ennek viszont feltétele a lelkek egybecsendülő találkozásá. Ezért neveztük fennebb ezt szentnek.

Szent továbbá a lélekegyüttes állandósága. A házasetet csak az tekintheti átmenetinek, aki benne csak a testek találkozását látja. Mint fennebb már ismételtén utaltunk rá, a test körére szűkített életközösség valóban magán viseli az ideiglenesség jegyét. Az ilyen életkapcsolatot azonban csak bizonyos cinizmusl lehet házasságnak nevezni. Az igazi házasságban két test és lélek egyesül az egymást kiegészítés teljességérzésének felemelő, hivatást teljesítő máradéktalanságában. Ez pedig a kezdés és folytatás vonalán — épp az áldozatos életszolgálat miatt — az állandóság bélyegét árulja el. Ennek a kiegészülésnek sejtelve rezdül a fennemlített egybecsendülésben.

A két élet egysége több, mint pusztá találkozás. Abban megvan az egyes lelkek kiteljesülését biztosító egymást kiegészítés relációszerű jegye is. A két lélek teljesítőképességének összege mögötte marad az egymást kiegészítő két lélek életteljesítményének. Ha ez az egység megbomlik, nem pusztán erők különülnek el, hanem erők, értékek, roppant lehetőségek kárba is vesznek. A házasságban kiteljesülő lélekkapcsolat nélkülözhetetlenül igényli az állandóságot.⁴ Csak az örök kapcsolatnak szánt házasság közeledhetik szentségi magaslatok felé. Ez a nem szerződésé devalvált, hanem örök kötelékké magasztosított házasság nevezhető szentségnek.

Szent végül a házasesletben az életteremtés ténye . — Ennek az Istennel rokonító teremtő aktusnak lelki feltételeiről fennebb már szólottunk.⁵ Valójában félreismeri az az életelhívást, aki benne csak a testek találkozását látja. Még szűkebb és még valótlanabb az a szemlélet, amely a gyermekáldást az ösztönök kielégítésének velejárójául tekinti, mintegy az öröm fejében vállalandó tehernek. Mindezek mellék- vagy másodrendű mozzanatok. Az életteremtő kölcsönös önátadásban lelkek találkoznak és szegődnek az új élet szolgálatába. A szolgálat valóságát félreismerhetetlenül igazolja, hogy a termékeny, tiszta házasesletben fokozatosan háttérbe szorul az apa és az anya; a család központjába az új élet lép. A lemondásnak, a második sorba kerülés boldog alázatának nemes példáit mutatják a szülők, akik valóságos Mártái lesznek a gyermeknek. Szent ez az elhomályosulás, mert fényözönbe állítja a kis új életet! Boldogan adnak mindent a gyermeknek, aki a passzív elfogadás, adni-

hagyás tényével voltaképpen mindent sokszorozva ad vissza a szülőknek, akiknek lelkében ez az áldozatos adás roppant szerzett kincssé nemesedik. Epp áldozatossága vonja dicsfénybe Isten előtt a szülőknek ezt a szent visszahúzódását. Szent tehát a házasa élet teremtő mozzanata is.

A mindennapi élet tényei általában nem olyan bonyolultak, mint amilyenek azt sokan feltűntetik. Oldhatatlan gordiusi csomóvá csak akkor válnak, ha életünkben kikerülhetetlen életigazságokat akarunk kijátszani, vagy feltétlen életelveket próbálunk hatálytalanítani. Aki azonban életét Isten törvényei szerint éli, akit az Isten utáni nosztalgia hajt, az; az életet nemcsak felülről fogja látni, de valójában legtöbbször igen világosnak és egyszerűnek is észleli. Ez az egyszerűség nem a felületen rekedés szűkkörűségének, hanem a mélyre vagy az örök távlatokba pillantás világosságának jegye. Ez a világosan látás segít el Isten szándékának a megismeréséhez.⁶ Szent lesz pedig az az élet, amelyik gyermeki alázattal követi Isten törvényeit. Az isteni törvények szentségéből pedig önként következik az Istentől rendelt házasság szentségi jegyé is.

IV. ÉROSZ AZ ISTEN ÖRÖK TERVÉBEN.

/ . Az ember az Isten teremtőtársa.

Az érosz, amely az ember előtt rövidlátó kijátszás szándéka esetén a bűn förtelmes szakadékait nyithatja meg, az erkölcsi törvény síkján Isten teremtőtársává magasztosíthat. Gyermeteg gondolat volna, ha valaki a társ szóban egyenrangú felet érezne. Hiszen minden Istentől ered, így a teremtő ember is teremtő készségével egyetemben. Az ember teremtő aktusában is — közvetve — Isten nagyszerűsége jelentkezik. Mégsem egyszerűsíthető le az ember eszközzé, mert ezt szabad elhatározása cselekvésképessége megakadályozza. Az életteremtés szent tényét az Isten tervezi és a valóságban az ember kezdeményezi.

Ezen a tényen az sem változtat, hogy az ember teremtő aktusában Isten megsejtett vagy megismert törvényét követi. Hiszen a követés vagy nemkövetés, valamint az időpont megválasztása szabad akaratától függ. Amikor új életet hív el, ugyan az isteni törvény valósul meg teremtő aktusában, és az Istentől nyert képességek teszik lehetővé annak követését, mégis a nemzés maga egyéni elhatározásának következménye a cselekvés vonalán.

Van ebben a tényben: élettörvény-látás, van benne: ösztönös indulás, van benne: lelki egybefonódás, van benne: felelősségvállalás, van benne: készakarva való életszolgálatbalépés. Ez a sok és részlétezett mozzanat életegységgé forr és így csak az elméleti boncolásnál mutat új és új jelenséget. De a

sok részlet a Teremtő terve szerint fonódik nagy és szent egységbe. Olyan életjelenségbe, amely a test és lélek csodás egysége folytán indítja az új élet fakadását.

Mivel pedig az ember életében a sok részlet nem az ösztönkényszer dinamikájából, hanem az értelmes és szabad ember elhatározásából indul teremtő útjára, ezért az életszolgálat az erkölcsi cselekedet vonalára emelkedik. Így tehát a nemzés ténye is az erkölcsi élet területére emelkedik és maga az életszolgálat testi része is az Isten tervének szent megvalósításává nemesedik.¹ Az erkölcsiségnek feltétlen követelménye a szabadság, a nemes szándék. Aki Isten törvényét igyekszik valósággá életesíteni, annak cselekvésében a szándék feltétlenül nemes, értékes. A jövő élet szolgálatába állni kívánó nemi aktus tehát rendelkezik mindkét jeggyel, amelyek az erkölcsőség posztulátumainak tekintendők.

A nemzés tehát mind lehetőségében, mind célja meghatározójában Istenre utal. Ebből azonban az is következik, hogy mivel isteni törvényen épül, csak Istenadta keretek között pereghet le. Ez a keret pedig a házasság, amelyben Isten teremtő társává emeli az embert. Ezért a házasság intézményének történeti alakulásából csak efemer ténymegállapítás sok vonható le, de semmiesetre sem a házasság lényegét érintő megismerések. A házasság isteni törvény megvalósításkerete, szentség és így kívül és felül áll minden művelődéstörténeti, jogi, bölcséleti, társadalomtudományi vizsgálódás bírálati körén.

Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy az érosz embertörténelmi útja, erőteljesebb kilengése

(pogányvilág, zsidók ószövetségi élete) vagy túlzott leszorítása (a hinduk és bramánok barlang- és földlakói) nem vizsgálható; de még azt sem szabad ebből következtetni, hogy az érosz érvényének társadalmi és jogi kereteihez nyúlni nem szabad. A fenti tétel azt az alapfelfogást hirdeti, hogy az érosz alaptörvénye az isteni teremtmény határozománya és ettől az örökre rögzített vonaltól elhajolni soha és semmi körülmények között sem szabad.

De az isteni készség, irányítás és keret felelősségteljes feltételeket is szab az ember elé. A tisztán megőrzött test és érintetlen lélek előfeltételszerű szükségességéről már éppen úgy szólottunk, mint arról a lelkiismeretes felkészülésről, tiszta szándékról és emelkedett gondosságról, amiknek a házasságkötést meg kell előzniök. Mindezekkel, túl az élettani érdeken, egyéni és társadalmi vonatkozásokon, tartozunk az isteni törvényekben jelentkező erkölcsi irányszabásoknak.

Ezek a feltételek tulajdonképpen életkeretek kövétésére és életfelelősség vállalására vonatkoznak. A földön az emberi élet az értékek magassági pontja. Még a kegyelmi kiáradás tudomásul vételével is, mert a földön élők között csak az ember lehet a kegyelmi élet alanya. Az ilyen felemelés mellett ennek az életnek születése nem lehet a tobzódó életbujaság eredménye. Itt természetesnek látszik az, hogy a Teremtő olyan keretet adott, amely méltó az isteni élet fakadására. Ez a szent keret a család, amely minden emberéletnek puha, meleg és szent fészke. De ebben is az Isten tervezte életforma lesz az a szent valóság, amelyet az érosz ereje indít, de a szeretetté nemesített érzésvilág tökéletesít.

Ennek pedig azért van az embert az élők közül kiemelő jellege, mert a szeretettől átfinomodott szerelmi élet a szeretet felelősségét is magával sodorja. Az állatvilág ösztöne a gyámolatlan fiókákra szorítózik, az ember gyermekszeretete az élet egyetemes keretére szélesedik. Sőt annyira nemesedik, hogy a testi óvás, szolgálás mellett az egész lélekfejlődésre is kiárad. Mintha az élet is azt hirdetné: a testi érzéshullám felett döntően diadalmaskodik a lélekszeretet felsőbbrendű ütemezése. Mégpedig az élet kezdetén és az új élet teljes kifejlődése útján.

Mindezeknek megtartása és így, csakis ilyen módon való megtartása nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy az embert Isten erkölcsi készséggel odahajló teremtőtársának nevezhessük.

A fenti korlátozásokhoz, amelyekkel az ember teremtő munkáját a valóságnak megfelelő értékelésre akartuk szorítani, még egy nagyon jelentékenyt kell fűznünk. Az ember az új embernek csak a testét teremti, a lélek nem a szülőktől származik. Viszont nyilvánvaló, hogy az ember teljességéhez mindkét alapvető mozzanat együttes megléte szükséges. Az ember tehát valóban csak részes a teremtésben és — most a fenti korlátozásoktól eltekintve és csak a teremtő munka eredményének értékét nézve — a kisebbik részes.

Különböző metafizikai megfontolások, dogmatikus megismerések igazolják a lélek közvetlenül Istentől teremtettségét. Hiszen az egyedi lélek számára a test csak megjelenésforma, és a földi élet különböző mozzanatai közül a legfontosabb egyesítője mindazoknak a segítő és gátló tényezőknek,

amelyek az embert erkölcsi nehézségek elé állítják, és amelyek így lehetővé teszik, hogy az egyes ember a küzdelmek tisztítótüzeiben minél magasabb erkölcsi síkra emelkedjék. Maga az emberi lélek tehát nem öröktől fogva levő. Ez a jegy csak az Istennek sajátja. Az emberi léleknek van kezdete, de aztán végnélküli. Ez a lélek nem Isten egy része, nem Istentől van, hanem Isten teremtése, Istentől ered. A Teremtővel nem-egyenrangúsága tehát már puszta teremttségéből is következik, de még inkább nyilvánvalóvá válik akkor, ha a léleknek a testre korlátozott megnyilatkozás-lehetőségeit mérlegeljük.²

A lélek szupremáciáját hangsúlyozó szemlélet egész fejtegetéseinket átlengte. Amikor tehát az ember tulajdonképpeni lényegének, a léleknek közvetlenül és csak Istentől teremttségére utalunk és az ember teremtő munkáját a testre korlátozzuk, az ember teremtő tevékenységét a helyes értékelés síkján akarjuk megrögzíteni.

, A test a ház, a lélek a lakó. A házépítő is értékes munkát végez, de a végnélküli életre hivatott lakó küldése az értékek értéke. Ámde nem lenne jó ragaszkodnunk az analógia merev keretéhez. Az Isten és ember teremtő munkájában nem marad ilyen szakadék a két tényező között. A test és lélek egységbe fonódása adja az embert. Azt a hivatott földi lényt, aki még a földöntúli életben is a testtel együttesen éli metafizikai életét.

A lélekteremtés ténye időben egybeesik a nemzés, helyesebben a fogamzás pillanatával. A fogamzás meggátlása tehát — amint arra fennebb ismételtén rámutattunk — kijátszása az isteni tervgondolatnak,

visszaélés a nagyszerű teremtőkészséggel. A fogant embrió azonban már az Isten teremtette lélek hordozója, annak elpusztítása az emberölés minden határozmányát magán viseli.³ Nem lehet szembe-menni az Úrral! Az Ő teremtési műve végtelen bölcseségének határozata, az életből való távozás, a halál is az ő hatalma alá tartozik. Csak emberi számíthatás számolgathatja a fogamzás és a lélekteremtés eltérő terminusait. A mai tudomány és a hittudomány a két tény egybeesését tanítja.

A fenti teremtő aktusok egybeesésében van valami könnyen megragadható nagyszerűség: Isten és ember, a két személy személyi cselekedetének egybecsendülése. A földre küldött emberszemély testi és lelki erejének együttesével áll az életnemzés szolgálatába és ugyanekkor a Teremtő a lélekteremtés szent tényével lesz a végnélküli életre hivatott emberszemély megsokszorosítója. Olyan fenséges együttműködés, amely az élettényben mutatja a tökéletes egybehangzást. Ilyen elgondolás mellett igazán felmagasztosul az ember előtt az érosz! — Viszont ezzel ellentétes beállításban egész brutálitásával mered elénk az állati ösztön. Mert az nem tagadható, hogy a nemi élet tényében van valami brutale,⁴ a divinum csak akkor észlelhető, ha magasabbrendű beállításban szemléljük. Innét van az, hogy a teljesen ösztönné silányított éroszszemlélet egészen más és sokak szemében mintegy lealacsonyította az éroszt. Súlyos csapásként, átokként, csaknem valamennyi bűn végső okaként vagy egyik összetevőjeként jelenik meg, amely ellenséggel szemben talán legjobb védekezésnek látszanék a könyörtelen

elnyomás. Pedig mindebben a rettenetes terhelésben maga az érosz ártatlan. A személy a felelős, aki vele visszaél, aki lealacsonyítja. Az éroszt nem szabad elnyomni durva erőszakkal, de még kevésbé szabad tobzódásba vinni tékozló könnyelműséggel, hanem értékesíteni kell az Isten megszabta elvek szerint és keretek között. Hiszen az érosz csak eszköz, amely le is aljasíthat, de fel is emelhet Isten közelébe mint annak útmutatását követő, áldozatos lelkű élet-elhívót.

Csodálatos szép és mélyértelmű már az emberi élet elindulása is. Az Isten nagyszerű művében szabad akarattal, alázatos és áldozatos lélekkel működik közre az isteni törvény követésében teremtővé magasztosuló parányi ember, amely teremtő léttényezhez vég nélküli léleklehelléssel áll a Teremtő Isten!

2. Az ember az Úr virágoskertjének benépesítője.

Az élet folytonosságában, előtörő, felívelő és elmúló nemzedékek dialektikus életritmusában végső elemzésben ez az isteni parancs dinamikája lüktet: Növekedjétek és szaporodjatok, . . . hogy betöltsétek a földet.¹ Az életszolgálat tényét, mint az egyéni életteljesség igényének teljesítő összetevőjét, már értelmeztük; ugyancsak rávilágítottunk mint közösségi mozzanatra, amely a művelődés fennmaradásának, fejlődésének szükségképpeni feltétele. Egybefogva mégis azt mondhatjuk, hogy az embernek az emberi életet szolgáló isteni törvényét ismertettük. Most végül az életszolgálatban nemcsak az emberi életgyakorlatra vonatkozó isteni parancs követését,

hanem egy magasabbrendű isteni terv szolgálatát is látni akarjuk. Isten az ember feladatává tette a föld benépesítését, hogy a parancs teljesítésével életvirágzásba szökkenjen az Ur teremtette földi paradicsóm.

E nagyszerű feladat teljesítésére erősen és követelődzve int a testi természet szava. Van ebben egyetemes ütem, de nincs erkölcsi szabadságot gátló kényszer. Éppen a szabadon választás lehetősége teszi erkölcsi tekintetben értékessé az Isten parancsának aláztos követését. Vonatkozik ez az emberi élet születésére és az emberi élet testi-lelki kidolgozására. Egyszóval: életszolgálatot jelent az isteni küldetés.

Az életfakasztást lehet egyszerű ténynek, de lehet minőségi szolgálatnak is tekinteni. Az érosz megindíthatja az emberi élet tavaszát, de az életrügyfakadás további aláztos szolgálatot is feltételez. Sőt azt is mondhatjuk, hogy — amint az előzőkben kifejtettük² — egyesek élete csak ebben a felsőbb életszolgálatban virágozik életté. Persze ebben is a hivatás dönt. Kit hová és hogyan hív az Úr . . . Csak a hallás és követés felfigyelő mozzanataiban van nagy szerepe a szabad embernek. «Szólj, Uram, és hallja a Te szolgád" — kiáltotta Sámuel a titkos isteni hang felé . . .³ Ezt az életodahajlást kell mutatni minden embernek — az élethivatással hívogató isteni indításokat illetőleg.

Mivel Isten terve szerint az élet szabad királyai, az Isten fiai vagyunk, azért nemcsak a szolgálat tényét, hanem a szolgálat minőségét is szabadon választja meg az ember. Az ember belső erejétől, de még inkább az Úr kegyelmének minél teljesebb fel-

használásától függ, hogy az egyéniség sokszorosításának, illetve szolgálatának skálázatán milyen magasságig jut el. Fennebb már láttuk a generatio vitae naturális egyetemes emberi feladatán túl az emelkedettebb generatio vitae spirituálisát, amikor a testi energiák jelentékeny hányadának roppant önfegyelmet kívánó transzpozíciója révén egy-egy kiváltságos kegyelemmel megemelt személyiség másokban mintegy megsokszorozza saját szelleme értékeit, sőt egyéniségét is! Ugyancsak utaltunk már arra a legmagasabb életszintre (oblatio vitae pro aliis), amelyen egy-egy kiválasztott ember életimává tisztult élet" gyakorlatával, a szamaritánus áldozatosságával zengi az emberiség gyermeklelkű himnuszát minden érték kútfeje, minden értékes törekvés végső célja, Isten felé.

Három gyönyörűen tiszta életforma, amelyeket egymástól végső fokon az isteni kegyelem felhasználásának mértéke különít el. Valamennyi között azonban abban, hogy benépesíti, illetve ékesíti az Úr virágoskertjét. Minden életre táruzó kis emberpalánta, minden roskadásból megemelt emberi lélek, minden zsolozsmává magasztosult életlendület csodálatos hozsanna a végtelen jóságú Isten zsámolya előtt. Csak az élet mélyebb jelenségei iránt vakságba tompult nem látja meg a gyermekeiért barázdás arccal felőrlődő szülő, lelkét csodás tékozlással szétzóró ember vagy az Istent nosztalgikusan szomjúhozó aszkéta életében az Úr terve szerint élő ember nagyszerű szolgálatát.

Ez a szolgálat azután azért olyan fenséges, mert a szó szent értelmében Isten virágoskertjének be-

népesítése. De nem szabad olyan siváruul gondolkodni, hogy a természetben csendülő isteni parancs egyszerű számbeli embertenyésztést gondol ... Az Isten kertjében a számszerűség mellett a minőség-szerű élet a döntő. Nem vagyunk egyformák. Csak alapvetésben igaz ez a meghatározás: homo est animál rationale. Még a talentumok szempontjából is eltérünk. Ezek pedig adott lehetőségek. Mennyivel inkább sokszorosodik az egyéniség kialakulása szerint az Úr virágoskertjének élővirág válfajainak száma, ha az élet dinamikáját is számításba vesszük. A felhasználás, az állandó kidolgozás, majd új és új kegyelmi erőfelvétel egészen más és más ember-egyedet teremt. Mindenki más és más lesz a kifejtett munkája arányában. Ezért van az, hogy ahány ember, annyi egyéniség. Mindenki különálló egyed, mindenki persona, akinek élete egészen egyedien elkülönült, teljesen elhatárolt. Nem a viszonylatok megszakadásával, hanem a testi-lelki egyéniség különleges egyediségével. Így lesz igazság, hogy az állatnak természetrajza van, mert faj szerint egyenlő; az embernek egyéni történelme van, mert mindenki más és más. Virág, de teljesen egyedi — Isten virágoskertjében!

De nemcsak a testi természet szava hív el az Úr virágoskertjének a benépesítésére, hanem erre int Isten kinyilatkoztatott törvénye is. Annál is inkább, mert az Isten terve szerint teremtett ember a történelem folyamán nem mutatta állandóan az isteni életarculatot. Az eredendő bűn⁴, a Kant szerinti ősi rossz⁵ tagadhatatlanul nyomot hagyott fajunkon. Erősebb lett bennünk az ösztön és kevesebb a

magasabbrendű élet. Ilyen életarccal nem volt virágszíne a föld emberének és természetesen siralom völgyévé vált az Úr földi virágoskertje.

Az ősevangéliumban felcsendül a megváltás gondolata.⁶ Valaki jönni fog, aki az isteni élet lehetőségét visszaszerzi.

Az Ószövetséget e tekintetben a Messiás-várásnak minden újonnan sarjadt életben biztató teljesüléslehetősége ihleti. El kell jönnie Isten fiának, hogy megváltsa a szenvedő emberiséget. Minden ószövegi ségi anyaszív alatt megrezdült új élet a megváltó ígéret csodás teljesítője lehet. Ebben a szemléletben az Or virágoskertjének benépesítője alázatos lélekkel nyújt segítséget Istenének, hogy annak megváltó ígérete formát ölthessen.

Az Újszövetségben a megváltás boldog derűje csillog. Az Úr végtelen szeretettel hajolt e világ fölé, egyszülött Fiát áldozta fel az emberiség megváltásáért. Az Atya szeretete melegíti át e földi életet, amely testvérként fog össze egy roppant családban minden embert. Minden újszülött a már megérkezett Messiás testvéreinek gyarapodását jelenti. Minden új élet új himnusz az Ég végtelen jóságának, az Úr bőven buzgó kegyelmének, az emberi élet csodálatos szépségének dicsőítésére. Minden kis ártatlan gyermek sejtelmes lehetőségek hordozója, akiben kibomolhat e világot Istenhez közelebb vivő valami nagyszerű érték. Valóban pompás virágoskert az élet, amelyet a szolgáló ember a legszebb hajtásokkal, gyönyörű emberi életekkel népesít be.

Ezeknek az életeknek sorsa nem a virág sorsa, amelyik legfeljebb virít, megtermékenyül vagy meg-

termékenyít és aztán hervadva megsemmisül. Az Úr «virágoskertjének» minden hajtása végtelen emberi lélekkel ékes, akiket a test elmúlása után a Mester vár az örök hazában.

Amikor egy lélekben összezsugoruló emberpár elindulva a test vonalán az isteni törvény sodrában, az Úr alázatos teremtőtársává szegődik, egy-egy ilyen végtelen elhívású lélek Istentől megteremtését kezdeményezi, annak számára megjelenésformát teremt, küzdelmei és megtisztuló felemelkedése számára lehetőséget nyit. Az isteni törvényben megkapaszkodó ember közvetve transzcendens síkú jelenségek befolyásolója, sőt irányítója lesz. Ezeknek a csak hittel vagy csökkentebb mértékben metafizikai gondolkozással megközelíthető síkról elinduló lelkeknek a felsokasodását és minél tökéletesebb kibontását parancsolja az Úr az életszolgálat törvényében.

Erre szolgál az érosz, amely testi vonalon indul és lelki magaslaton is érvényesül. Persze nem egyszerű és elemi ütemezésével, hanem transzponált energiájával.

Ilyen felmagasztosult életnek azonban megvannak a maga személyi előfeltételei. Az emberben jelentkező érosz nemcsak nagy lehetőségek hordozója, hanem nagy felelőségek megéreztetője is. A transzcendens síkról elhívott lélek a szülőktől teremtett testben jelentkezik, emelkedésének, felívelésének vagy letörésének határozományai közvetve és közvetlenül a testben is adva vannak. Ennek a testnek épsége és ereje jelentékenyen függ attól, hogy milyen volt a szülő gyermek- és ifjúkora. Így súlyos felelős-

ség hárul az emberre a legnagyobb érték, az emberi lélek minél teljesebb, zavartalanabb kibomlása tekintetében. A nagyszerű élethivatás teljesítése tehát feltételezi, hogy azzal nemes tisztaságban egybecsengő előző életgyakorlatra épüljön.

Az egyes családból indul ki útra az új élet, hogy kitarult lelkével belekapcsolódjék az Isten végtelen szeretetében összesimuló nagy családba. Minden egyes ember csodálatos hajtás az élet nagy fáján. Azt is mondhatnám: új virágfakadás — az Ur virágoskertjében. Ennek pompás terebélyesedése vagy színpompás gazdagítása Isten terve, szolgálata pedig az ember felemelően szent hivatása és kötelessége.

3. Az ember az Úr házanépének gyarapítója.

«Non habemus hic manentem civitatem.»¹ Az ember a lélek lendületével tör a földi pályáról az ég felé. Föld anyánk öléről égi Atyánk örök hazájába törekszünk. Az alázatos, hívő lélek életszolgálata az Ur virágoskertjévé varázsolja a földet, de ez az életközösség az istenfiúság bensőségével ívelődik át az örök hazába. Az öntudatlanul elindult lélek rövidke földi pályafutás villanása után visszatér az örökkévalóság olyan rejtelmes magasságába, aminőt erkölcsi, szellemi erőfeszítéssel és eredményeivel magának kiérdemelt. Az örök élet nem egyszerű rév, ahova behajóz az élet vándora. Az Isten testi-lelki erőfeszítés után várja örök hazába a földön küszködő gyermekét. A föld tehát munkaterület, amelyen valóságokká válik az Ur adta életkincslehetőségek óriási halmaza. Kiki annyit élvez az örök hazában,

amennyit kidolgozott földi életében. Tehetségekkel születünk, de kidolgozott életértékekkel kopogtatunk az örök kapukon. Amilyen tehát az életünk, olyan lesz — hitünk és reményünk szerint — az örök életünk is.

Ennek belátásáig kell tisztulnia az emberi szemléletnek. Mennyi erőnek, kitartásnak, végtelen és boldog alázatnak és fölényes, bizalomteljes hitnek lehet forrása az a megézés vagy megismerés, hogy az égi Teremtő alázatos, de tudattal dolgozó eszközei vagyunk. Nemcsak a magunk lelki kincseinek a sáfárai, hanem — ami ennél fokozottabban felelősségteljes — más lelkek Istentől kijelölt gondozói. Hiszen mindenegyus újszülött a keresztség felvétele után az isteni természet részese és a magasság várományosa lesz. Élete ugyan a földön pereg alá, de ez az idő az örökkévalóság alig egy villanásának tekinthető. Ezek alatt a mulandó évek alatt kell megmutatnia, vájjon az élet sokszor jelentéktelennek látszó mozzanatai során fel tud-e emelkedni a kegyelem támogatásával az istenközelség síkjára. Sokszor bizony kevés az erő, elkallódik a kegyelem, következőleg diadalmaskodik a céllá ferdített anyag. Az ilyen élet önmegroppanása annál világosabb, minél elevebben rajzolódik lelkünk elé a cél és eszköz összezavarása. Mindnyájan Istenrendelte célok felé törünk; ha mereven szembeszállunk, akkor csak pusztulás várhat vakmerő törekvésünkre. Isten ereje végtelen! Még a szabad ember felett is ott lebeg a szankció ereje!

De ha magunk élete az Istenrendelte célok irányában szigorú életrendelkezés alapján mozog,

akkor ugyanez a feladat és kötelesség rajzolódik a szülők elé a gyermekek lelki életét illetően. Méretetlen a felelőssége annak az embernek, aki a goethei bűvészinas módjára avatatlan lélekkel mer hozzányúlni az Isten és az ember együttes munkájából eredő szent misztériumhoz! Az égek világából a földre száll az isteni jószág szent küldöttje, a «szent harmadik»; anya kezébe helyezve a család keretében éli napjait az égi követ. Szent kötelességként nehezedik tehát a szülőkre, hogy az ég küldöttjét az égbe visszasegítsék.

Ettől a szemlélettől idegen a legtöbb pogány népnek az a felfogása, amely szerint a gyermek a szülő tulajdona, birtoktárgya. A szülő csak a test teremtésében részes közvetlenül, a lelket csak közvetve aktuálja a foganás pillanatában. De még a test megteremtése sem emeli birtokossá, hiszen ezt is csak Istentől nyert csodás készsége teszi számára lehetővé. A megfogant embrió a lélek kerete, annak a léleknek megjelenésformája, amely Isten képét hordozza magában és Istenhez vágyik elnémíthatatlan nosztalgiával. Az ember mindennek a fenséges értéknek csak alázatos és felelős gondozója.

Utaltunk már fentebb arra, hogy végső elemzésben egyéni, emberi elhatározás, illetve cselekmény indítja el útjára az új életet. De nemcsak a lélek-aktualizálás esik elhatározásunk körébe, hanem a lélek kiteljesülésének gondja és előmozdítása is emberi feladat. A megszületés csak nyílt lehetőséget jelez. A világra jött emberke lelkének azonban a halál küszöbéig elérve fel is kell tisztulnia, hogy az örök élet birtoklására érdemes legyen. Csak azok-

nak jut osztályrészül az istenközelség legteljesebb boldogsága, akik tisztán vagy megtisztultan jutnak el az Úr zsámolyához. A lélek tisztaságát megőrizni vagy tisztaságát visszaszerezni csak kemény küzdelem árán lehet. Ebből a küzdelemből előbb-utóbb az oroslánrészt az új élet viszi, a bőséggel áradó isteni kegyelemből neki kell merítenie, de mindez nem csökkenti a szülő nagy felelősségét. Neki kell a fészék gyermek lelkét a küzdelemre megedzenie, neki kell azt úgy hangolnia, hogy az isteni odahajlás nélkülözhetetlen erőit felismerni és felhasználni tudja és így az örök életért vívandó nagy harcot diadalmasan megharcolhassa.

A szülő ilyen irányú erőfeszítéseit összefoglalóan a nevelés szóval jelölhetjük meg. Ennek a nevelésnek végső elve csak az lehet: a hívó szavamra Isten kegyelméből rábízott lelket visszavezetni kifejlett szépségben Istenhez. A nevelésnek minden egyéb, közvetett célját, valamennyi módját és eszközét aztán ennek a fenti megoldásnak kell meghatároznia.² A részletek közlése nem ide tartozik. Csak az alapütemet kell meghangoztatni: úgy nevelendő az élet egy hajtása, hogy életének az ívelése a metafizikai világ felé, Isten örök háza felé húzódjék. A föld ideiglenes otthon, amelyből az örök haza felé kell törnünk.

Ez az általános tétel azután azt a nevelési módot követeli, amely szerint az emberadta életkészségnek kiteljesülését, a lehetőségek aktuálását szorgalmazzuk. A lehetőségek a valóságért adattak. A talentumok nem rejtendők a kendő csücskébe, hanem az élet nagy pénzváltóasztalán kamatoztatandók. De mindig úgy, hogy földi kincset nem vásárolunk örök érték

kekért! Jákob lencsájéért nem adjuk el elsősülött-ségi jogainkat.

Ha pedig erősen leszorítjuk gondolatainkat az érosz területére, akkor keményen ki kell hangsúlyoznunk, hogy a nevelés irányában mindent megfeszítünk, hogy a természeti célokat szolgáló éroszt fokozatos és tervszerű munkával célok szolgálás latába állítva, a kegyelem erejével párhuzamosan haladva élet- és lélekszeretetté tudjuk átfinomítani. Az ember legyen isteni lény, győzze le a brutale jelleget; árássa magából az isteni jegyből származó legnagyobb kiválóságot: a «diffusionem sui», a magát kiömlesztő szent erőt, a szeretetet.

Nagyon jól tudom, hogy ez a feladatok feladata. De azt is jól érzem, hogy a földön élő, de az örök haza felé vergáló emberéletet csakis ilyen módon lehet örök Atyánk házába hazajuttatni! Tudomásul kell vennünk, hogy az élet csak látszólagos kezdetet mutat a földön, de törhetetlen erőfeszítéssel húz az örök tájak felé. Ebben a törtetésben segítőnek kell lennie a szülőnek, mert csak így teljesítheti Istenadta élethivatását.

Más — és fenébb már érintett — szempontot és elvet most figyelmen kívül hagyva ez a gyönyörű kötelesség is össze kell tartsa a szülőket a házasélet szent keretében. A családi légkör melegsége, derűje és tisztasága felbecsülhetetlen értékű és hatású eszköz a gyermek nemes hangoltságának kialakításában. Az ilyen családi körben szerzi a gyermek azokat az elsődleges, és éppen ezért legmélyebb benyomásokat, amelyek a nemes példa erejével jelentékeny támaset jelentenek számára a későbbi meg-

próbálások idején. A szülő tisztos, erkölcsös, példaadó életével immár nemcsak magának, még nem is csak az erkölcsi rendnek tartozik, hanem a gyermeknek is. A nevelés nem merülhet ki negatívumokban, a káros hatások távoltartásában vagy el nem kerülhető hatásuk esetén paralizálásukban, hanem pozitívumokat is kell adnia: hozzásegíteni a gyermeket mindahhoz az értékhez, ami lelke kifermálódásán, emelkedésén munkálhat. A teste a földé, lelke azonban teremtő Atyjác, a Mindenhatóé. Hozzá vissza csak a kegyelem sodrában ívelhet, de ennek befogadására alkalmassá a szülőnek kell nemesítenie a lelket. Nemcsak a testi élet indul a szülőkön keresztül, hanem a természetfeletti, isteni, élet is meleg családi fészekből indul.

Mindnyájunknak éreznünk kell, hogy Isten hatalmas erejű és végtelen jóságú karja tart, de a Gondviselés támasztó ereje senkit sem, a szülőket sem feleltlenítheti. A gondjukra bízott gyermeket úgy kell vezetni a földi életben, hogy itt becsületes, hasznos és erkölcsös tagja legyen mindazoknak a közösségeknek, amelyben e világi élete leperreg, de végső célként Isten házanépének méltó tagja lehessen. Még pedig azért, mert ebben a célérésben teljesül mindenható égi Atyánk szent életterve, amelynek hivatásos és szent szolgálójává rendelte az éroszt. De azt az éroszt, amely a szolgálat szent vonalán testi energiákkal az életfakadást, lelki átnemesedéssel pedig az c rök életet szolgálja . . .

BEFEJEZÉS

Az élet.

«Ego sum via, veritas et vita.» Az örök boldogság, a feltétlen egyensúly igéi ezek a szavak. Az emberiség ismert történetének a során hányféle úton keresték már az igazi értéket, amely boldogságot, békét hoz a lelkekbe. Keresték kincsben, örömben, tudásban, de — legtöbbször, és ebben közösek az előbbieket is — csak a földön. Pedig a legnagyobb érték, az értékek értéke az Élet. Nem az az élet, amit néhány évtizede méltatlanul írnak elesett lírai költők nagy kezdőbetűvel, és amin a röghöz tapadt örömkeresés aracionális káoszát értik, hanem az az Élet, akitől kezdettől fogva van minden, aki felé lendül minden, aki értelmet és értéket ad mindennek, aki élteti a méreteiben is felfoghatatlan kozmoszt: az Isten.

Földi vonatkozásban ennek a végtelen Életnek leghívebb tükörképei mi vagyunk, emberek. Az érosz rezdülésére új élet fakad az emberi életből, de ez csak látszólag indul a földről, valójában az ég küldötte és az ég visszavárja. Amíg azonban az új élet feltisztul az örök Élethez, meg kell járnia a küzdelmekkel, megpróbálásokkal, szenvedésekkel szegett golgotás utat. Ezt az utat bizonyos irányt mutató táblák és merev tilalomfák szegik, és valamennyinek tábláján egy szó van: Etosz. Az Érosz elindítottját az Etosz emeli meg. Nagyszerű erő az első, fenséges szabályozottság a második. Helyes értelmezéssel szembeállítani nem lehet őket.

Az embernek Isten kezét fogva nyílt és világos életfeladata. Felismerni a benne rezdülő Erősz egyetlen igaz hivatásának idejét, módját és keretét. Élni ezzel a felmagasztaló lehetőséggel az Elet dicsőségére. Benépesíteni így Isten virágoskertjét itt, a földön. Végül az Etosz gyakorlásában megemelni az Úr házanépévé a legmélyén úgysis oda törő lelket. Biztos, derűs, tiszta, — szent ez az élet.

JEGYZETEK

A jegyzetekre utaló kis számok a szövegben részenként, illetve fejezetenként újra kezdődnek az egyes számnál. Ezért az utalások megkeresésénél necsak a száma, hanem a részre és fejezetre is legyünk tekintettel.

I.

1. Az emberi természet általában.

¹ A gyermekszobának is van a kíváncsiszkodás nyomán erősödő erotikája, de sohasem olyan erős, mint ahogy a túlzó freudisták hirdetik. (L. Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 1932. — Ezzel ellentétben a pszichoanalitikai irodalomban: P. Janet: *L'automatisme psychologique*. Paris, 1889; S. Freud: *Gesammelte Schriften*. Wien, é. n.; C. G. Jung: *Der Inhalt der Psychose*. Leipzig—Wien, 1908; A. Adler: *Menschenkenntnis*. Leipzig, 1927.)

² A. Weil: *Innere Sekretion*. Berlin, 1922; O. Pfister: *Die psychoanalytische Methode*. Leipzig, 1924; C. Haeblerlin: *Grundlinien der Psychoanalyse*. München, 1925; Nyíró Gy.: *Pszichoanalízis*. Bpest, 1931. stb.

³ V. ö. Bognár C.: *A gyermek és a környezet*. Magyar Középiskola, 1936. 10. sz.; H. Busemann: *Handbuch der pädagogischen Milieukunde*. Halle, 1932; W. Popp: *Das pädagogische Milieu*. Pád. Magazin, 1179. sz. Langensalza, 1928; Zibolen E.: *A családi környezet szerepe a nevelésben*. *A Gyermek*, 1936. 1—6. sz.

⁴ Nagy Lajos: *A katolikus kereszténység szelleme*. Bpest, 1913. — 33. 1.

⁶ V. ö. pl. E. Kretschmer: *Medizinische Psychologie*. Leipzig, 1926³. — ti. 1.

⁶ Sajnos, hogy ezt a fontos különbséget vagy nem vonják meg, vagy egyenesen megtagadják a szexuális élet kérdésével foglalkozók. Innét van az, hogy Weininger és Freud követői csak erotikus életről tudnak. (O. Weininger: *Nem és jellem*. Ford. Gábor A. Bpest, 1913; S. Freud: *Zur Psychopathologie des*

Alltaglebens. Wien, 1929.) Még a szublimizált életben is csak elferdített vagy technikailag kidolgozott a finom érzés. (Prinzhorn: Versuch einer geistesgeschichtlichen Einordnung der Psychoanalyse. Leipzig, 1928. I.) Mennyivel nemesebb Aquinói Szent Tamás elve, aki így nyilatkozik: «Ex anima et corpore constituitur in unoquoque nostrum duplex unitas naturae et personae. (Sum. Theol. 3. a. q. 2., a. 1., ad. 2.) V. ö. még Schütz A.: Charakterológia és aristotelesi metafizika. Bpest, 1927. 39. 1. — Kecskés P.: A házasság etikája. Bpest, 1928. 47. 1.— Nagy L.: A kat. ker. szelleme. Bpest, 1913. 63. 1.

⁷ Ezt az irányt képviseli a panszexuálizmus, amelynek gyökérzete Freud elméletében pihen. (S. Freud: Über Psychoanalyse. Leipzig u. Wien, 1910. — Zur Psychopathologie des Alltagslebens. Wien, 1929. — Bevezetés a pszichoanalízisbe. Ford. Hermann I. Bpest, é. n.)

⁸ Ide tartoznak az «Aktkultur- és «Nacktkultur- stb.

⁹ A klinikák tagadhatatlanul szörnyű tragikus kislengéseket tárnak elénk, de ezek a beteges élet torz képei és nem a természetes élet velejárói. (R. Krafft—Ebing: Psychopathia sexualis. Ford. Fischer J. Bpest, 1894⁸. — W. Busemann; Die Seelenleiden der Nerven. Freiburg in Breisgau, 1921.)

2. Az emberi természet egyedi adottságai.

¹ A. Weil (Innere Sekretion. Berlin, 1922.) és E. Kretschmer (Körperbau und Charakter. Berlin, 1926⁸.; Medizinische Psychologie. Leipzig, 1926.³) szerint «normal ember- merőben lehetetlen.

² Az evangélium többször hangsúlyozza a talens tumok különféleségét. (Máté 25, 14—30; Luk. 19, 12—27.) Ezek kidolgozása, a birtokállomány szerinti értékesítése a kötelesség (Máté 25, 27.) Ez azután annyit jelent, hogy akinek kevesebb adatott, vagy akinek életében több az akadály, attól kevesebbet követel az élet. Aquinói Szent Tamás szerint az emberi ér-

telem és akarás adja a cselekvés emberi voltát és továbbá az örök törvényhez való tudatos viszonyulása emeli az erkölcsiség magaslatára. (Sum. Theol. 3. a. q. 2., a. 1., ad. 2.) Akadályai pedig nyilvánvalóak: pil«lanatnyilag hatók (actualia) vagy állandóan irányítók (habitualia). Lásd B. H. Merkelbach, O. P.: Summa Theologiae Morális. Parisiis, 1930. 71—102. 1.

³ Valójában: a legfőbb normához való viszonyulás. (H. Noldin S. J. — A. Schmitt S. J.: Summa theologiae morális. I. (De principiis.) Oeniponte, 1937. 41. és 73. 1.) Van benne tehát sok tárgyi beállás, de igen jelentős az alanyi akarati odahajlás.

⁴ Hogy mivé lesz az ember testileg, azt belső vagy külső okok befolyásolják. De hogy ezek az okok mit eredményeznek lelkileg, azt csak azok tudják, akik a lelki élet csodás belső dinamikájával foglalkoznak. (Lásd Marczell M.: A bontakozó élet. II. köt. Bpest, 1932. 2ti—233. 1.)

⁵ Méhely L: Az okszerű népesedéspolitika élete tudományi alapja. Bpest, 1927. 13. I.

⁶ H. F. R. Günther: Rassenkunde des deutschen Volkes. München, 1925⁸. 14. 1.

⁷ Neuber E.: A debreceni I. o. elemi iskolás tanulók átvizsgálása egészségügyi szempontból az 1931—32. tanévben. Bpest, 1933.

⁸ E. Kretschmer: Körperbau und Charakter. Berlin, 1926⁶.

⁹ Tóth Z.: A vakok képzetvilága. Bpest, 1927.

¹⁰ Tóth Z.: A vakok képzetvilága. Bpest, 1927.

¹¹ A kis termet, a görbe láb, a testi hiba, nagyot-hallás, vakság vagy esetleg csak csúnya külső egészen elkeseríti az embereket. Nekem nem egy panasolta nagyon kesernyésen, hogy életének minden gátja (?) ebből vagy abból a hiányosságból ered ... Ha talán túlzó is ittott a panasz, mégsem tagadható, hogy a fenti mozzanatok jelentékeny befolyással vannak. (Marczell M.: A bontakozó élet. I. köt. Bpest, 1931. 139. és köv. 11.)

¹⁸ E. Kretschmer aszténikus, piknikus és atlétikus testalkatokat különböztet meg. (Medizinische Psychologie. Leipzig, 1922. 142. és köv. 11.)

¹³ E. Spranger: Lebensformen. Halle (Saale), 1925.

¹⁴ E. Kretschmer: Medizinische Psychologie. Leipzig, 1922. 150. és köv. 11.

¹⁵ R. Krafft—Ebing: Psychopathia sexualis. Ford. Fischer J. Bpest, 1894⁸. 31. 1. — H. Noldin S. J.—A. Schmitt S. J.: Summa theologiae morális. I. (De principiis.) Oeniponte, 1937. 68—71. 1. — Aquinói Szent Tamás: Summa theol. I—II. qu. 73. a. 6., qu. 77. a. 8. — Kommentárok a Liber Sententiarumhoz II. köt. distinctio 32, quaest. 1. a., 1. c. — V. ö. még Zemplén Gy.: Karakterológia és szenttamási etika. 48. I.

¹⁶ Schütz A.: Dogmatika. Bpest, 1937². I. köt. 544. és 568. 1.

¹⁷ Schütz A.: Dogmatika. Bpest, 1937². I. köt. 574. 1.

¹⁸ Nem volna érdeknélküli utalni azokra az élet-óriásokra, akik az életesapások súlyos ütései alatt jutottak olyan életfordulóhoz, amelynek végső pontja az Isten volt. Szent Ágoston, Bourget, Francois Coppée, Pellico Silvio, Huysmann, Wilde, Papini, Ady csak kiemelkedő életromzatai azoknak az emberhegycsúcsoknak, amelyek a nagy világ síkságain átvonulnak.

¹⁹ Az újabb nevelőtudomány nagy jelentőséget tulajdonít a miliónek, a szociális életnek, az egyéni élménymultnak, sőt a természeti viszonyoknak is. (A. Busemann: Handbuch der Pädagogik. II. köt. 308—340. 1. — Handbuch der pädagogischen Milieukunde. Halle, 1932. — Marczeli M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 1932. 186. 1.; IV. köt. Bpest, 1933. 117. és 147. 1.)

²⁰ P. Janet: La médecine psychologique Paris, 1924.

²¹ H. Noldin S. J.—A. Schmitt S. J.: Summa

theologiae morális. I. (De principiis.) Oeniponte, 1937. 67—68. 1. — Aquinói Szent Tamás: Summa theol. I—II. qu. 63. a. 1—4; I. qu. 63. a. 4., ad 2.; I—II. qu. 97. a. 3.

²² W. Bergmann: Die Seelenleiden der Nervösen. Freiburg in Breisgau, 1921. 79. I.

²³ R. Krafft—Ebing: Psychopathia sexualis. Ford. Fischer J. Bpest, 1894⁸. 51. és köv. 11. — Moravcsik Gy.: Elmekor- és gyógytan. Bpest, 1922. 57. 1.

²⁴ A. Weil: Innere Sekretion. Berlin, 1922. 61. 1. — E. Kretschmer: Körperbau und Charakter. Berlin, 1929. 106. és köv. II. — Medizinische Psychologie. Leipzig, 1922. 143. 1. — V. ö. A. Kronfeld: Sexuala psychopathologie. 1923.

3. A természet: Isten szava.

¹ Ap. Csel. 17, 28.

² Kornis Gy.: A lelki élet. Bpest, 1917. I. köt. 82—86. 1.

³ Ez a tétel azon az erkölcsi igazságon nyugszik, hogy van alapvető természettörvény, amely minden testben-lélemben egészséges emberben és minden körülmények között követelődik. (F. Tillmann: Handbuch der katholischen Sittenlehre. Band II. Die psychologischen Grundlagen der katholischen Sittenslehre. Von. Th. Müncker. Düsseldorf, 1934. 82—112. 1. — H. Noldin S. J.—A. Schmitt S. J.: Summa theologiae morális. I. (De principiis.) Oeniponte, 1937. 119—123. 1.

⁴ Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a bennünk lévő adottság és némán szóló természettörvény a valóságos élet feltétele és irányítója. A testi elnémulás, továbbá a bizonytalanság ködössége, majd a szemérem szent fátyola nem jelentéktelen mozzanat, hanem céltudatos életpreludium.

⁵ Schütz A.: Dogmatika. Bpest, 1937², I. köt. 231. és köv. 11.

⁶ Természetesen itt szembekerülünk a materialista, racionalista, deista bölcselettel, amely a személytelen létben próbál életértelmet találni. (Comte, Haeckel, Ostwald, Mach). Mi nem kerülhetünk itt széles vitába. Döntően csak annyit jegyzünk ide: személyek vagyunk önmagunk, nem lehet nálunk kisebb az élet ősi eredeztetője. (Aquinoi Szent Tamás: Summa theol. I. qu. 30. a. 4; I. qu. 29. a. 3., ad 2—m; III. qu. 3. a. 1., ad 2—m; I. qu. 29. a. 3.; I. qu. 29. a. 4.; Commentaria in Lib. Sententiarum I. dist. 25. a. 2. c. és ad 3.; III. dist. qu. 2. qqu 1—2.) Különben is a nagy analitikusokkal szemben állnak és győznek a szinsztikusok. A. Carrel írja: «Minden évben hallunk arról a haladásról, amelyet a fajnemesítőök, statisztikusok, behavioristák, életbúvárok, anatómusok, életvegyészek, fizikai vegyészek, pszichológusok, orvosok, higiénikusok, endokrinológusok, pszichiáterek, immunológusok, nevelők, társadalmi gondozók, papok, szociológusok, nemzetgazdászok stb. tettek. Ám ezeknek a haladásoknak gyakorlati eredményei meglepően kicsinyek, ezeknek az adatoknak roppant tömege szét van szórva technikai szemlékben, dolgozatokban, a tudomány embereinek agyvelőiben. Senkinek sincs birtokában az egész. (304. 1.) ... Úgy látszik, hogy ilyen teljesítmény nem lehetséges. Körülbelül huszonöt-évnvi szakadatlan tanulással valaki megtanulhatja ezeket a tudományokat. Ötvenéves korukban (ezek) . . . hatályosan irányíthatnák az emberi lény kialakítását és egy olyan civilizációnak a megteremtését, amely az emberi lény igazi természetén alapul. (307.1.) Az anyag világa, roppant nagysága ellenére is, túl-szűk az ember számára (344. 1.). Az ember hozzátartozik egy másik világhoz is. Egy olyan világhoz, amely benne magában rejlik ugyan, de túlterjed időn és téren. Ha aztán az akarat fékezhetetlen, ebben a világban végtelen köröket járhat be . . . A Kegyelem körét, végső jutalmát mindazoknak, akik szenvedélyesen keresik minden dolog végső okát. Ilyen a mi világ-

egyetemünk.» (545. 1.) (Az ismeretlen ember Ford. Fülöp Zs. Bpest, é. n.)

⁷ Móz. I. 1, 27.

⁸ Móz. I. 1, 28.

⁹ V. ö. Marczell M.: A bontakozó élet. VII. köt. Bpest, 1955. 131. és köv. 11.

¹⁰ Schütz A.: A házasság. Bpest. 1935. 22. és köv. 11. — Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930. 283.1.

¹¹ Marczel M.: A bontakozó élet. VII. köt. Bpest., 1925- '19- és köv. 11.

¹² Ezt meg olyan szakemberek is elismerik, akik a kérdésnek természettudományi alapjait keresik. (Csia S.: A szexuális nevelés és a jövő nemzedék. Bpest, 1932. — Kiss F. prof. előadásai.)

4. Az Isten szava — az érosz törvénye.

¹ Az isteni, örök törvény kérdését — a maga általánosságában — igen szépen magyarázza Cathrein, V, S.). (Katolikus világnézet. Bpest, 1911. Ford. a bpesti növ. papság. 342. 1.) és F. Tillmann (Hande buch der katholischen Sittenlehre. Bánd II. Die psychologischen Grundlagen der katholischen Sittenlehre. Von Th. Müncker. Düsseldorf, 1934. 121—27.1.

² Itt azután egészen ellentétbe kerülünk Freudék álláspontjával. A panszexualizmus ugyanis már a lege kisebb gyermek életében keresi és megtalálja a szexuális élet erotikus vonatkozásait. Beteges vagy elnevelt gyermekeknél ez lehetséges, de a természetes és egészséges élet mást mutat.

³ A gyermekkori szexuális eltévelyedés (onania vagy teljes kicsapongás) testi vagy lelki aberrációkat okoz. (V. ö. Csia S.: A szexuális nevelés és a jövő nemzedék. Bpest, 1932.)

⁴ Természetesen itt azokra a «szabályozásokra» és «ellenőrzésekre» gondolunk és azok ellen emelünk szót, amelyek a gyermekkorban lebonyolítható kielégülésekről és a kifejlett korban való «ellenőrzött- lehetőségekről be-

szélnek. (Freudék és a pszichikai zavarokat teljesen a fegyelmezett nemi életből származtató pszichológusok.)

⁵ Marcell M.: A bontakozó élet. VII. köt. Bpest, 1935. 139- és köv. 11.

⁶ Schütz A.: A házasság. Bpest, 1953. 81. I. — Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930. 258. 1. — Kecskés P.: A házasság etikája. Bpest, 1928. 51. 1.

⁷ Róm. 1, 24.

⁸ Máté 5, 27.

⁹ Efez. 5, 31.

¹⁰ Kor. I. 6, 9—10.

¹¹ Kor. I. 7, 7—8; Jel. 14, 3—4-

¹² Szuszai A.: A tiszta életről. Bpest, 1906. 171. és köv. 11., 96—97. 1.

¹⁸ Márk 5, 30.

5. Az emberi természet célszerű berendezése.

¹ Móz. I. 1, 27.

² G. Lombroso: A női lélek. Ford.: ifj. Moravcsik Gyuláné. Bpest, é. n. 139. 1.

³ G. Lombroso: A női lélek. Ford.: ifj. Moravcsik Gyuláné. Bpest, é. n. 81. 1. — Merőben egyoldalú és téves Weininger O. elmélete, aki a nő életét az ösztönösségre látja korlátozottnak. (Nem és jellem. Ford.: Gábor A. Bpest, 1913. 214. 1.)

⁴ Nagyon természetes, hogy csirahajtásszerű vagy első illúziós fellobbanások lehetők. De ezek nem is mondhatók káros jelenségnek, hanem naiv zsendülésnek. — Az már komoly baj volna, ha helytelen nevelés következtében vagy súlyos testi-lelki teherként kortelőzően jelentkeznek a szexuális erő. (A timusz és az epifizis kapcsolatában előálló zavarj

⁵ «Akit Isten ... a világi élet megszentelésére rendel, az előtt a jegyes vonásai rajzolódnak meg. A leány a tiszta férfi képét látja, a férfi pedig a tisztának, liliomnak képzelt leányarcot.- (Marcell M.—Kosza terszitz J.: A kemény parancs. Bpest, 1928³. 240 1.)

6. Az egyéni kifejlődés és a jövő élet szolgálata.

¹ Filipp. 3, 18.

² Móz. I. 5, 19.

³ A gyógyítás vagy biokémiai folyamat vagy szeparációs beavatkozás. De a gyógyulást mindig a szervezetet segítő gyógyszerek adják.

⁴ Az erek átveszik az átvágotak szerepét. Az agya részek átveszik a másik agysejt munkáját.

⁶ Aquinói Szent Tamás: Summa theol. I—II. qu. 2. a. 6.; I. qu. 103. a. 1.; I—II. qu. 55. a. 1.; II—II. 184. a. 1.; II—II. qu. 2. a. 3.; I—II. qu. 5. a. 1.; I. qu. 12. a. 2. 3.; II—II. qu. 34. a. 5.; Lib. Sent. II. dist. 39. qu. 2. a. 1.; Lib. Sent. III. dist. 34. qu. 1. a. 5. Gal. 5. lect. 6. med. — B. H. Merkelbach, O. P.: Summa theologiae morális. Parisiis, 1930. 1. köt. 224. 1. Thesis 244.

⁶ Schütz A.: Dogmatika. Bpest, 1937². II. köt. 111.1

⁷ Schütz A.: Dogmatika. Bpest, 1937². II. köt. 222. 1.

⁸ Lásd R. Allers: Das Werden der sittlichen Person. Freiburg in Breisgau, 1935⁴.

⁹ Marzell M.: A bontakozó élet. V. köt. Bpest, 1934. 152. és köv. 11.

¹⁰ Még Freud is elismeri ezt, mert megérzi azt a tény, amely a szublimizált szeretetben jelentkezik. (V. ö. Prinzhorn: Versuch einer geistesgeschichtlichen Einordnung der Psychoanalyse. Leipzig, 1928. I.)

II.

1. A gyermekkor.

¹ E. Kretschmer: Körperbau und Charakter. Berlin, 1926⁶. — J. Gráf: Vererbungslehre und Erbgesundheitspflege. München, 1930. — E. Baur—E. Ficsher—Fr. Lenz: Menschliche Erblchkeitslehre und Rassenhygiene. München, 1927.

² K. Bühler: Die geistige Entwicklung des Kindes. Jena, 1924. — E. Claparède: Psychologie de l'enfant et péd. exp. Genf, 1916. — G. Baumer—L. Droscher: Von der Kinderseele. Leipzig, 1908. — R. Gaupp: Psychologie des Kindes. Leipzig, 1928.

³ Kenyeres E.: Genfi levél. «Kisdednevelés», 1927. III. évf. 20. 1.

⁴ V. ö. Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 1932. 63, 115, 117. 11.

⁵ A gyermek általános kíváncsisága az érdeklődés és kutatás jele. Érdekes megfigyeléseket közöl Ellen Key (Mutter und Kind. Berlin), E. Stern (Psychologie der frühen Kindheit bis zum sechsten Lebensjahre. Leipzig, 1927), Küppers—Sonnenberg (Sonnenkinder. Berlin, 1930). J. B. Watson (Psychologische Erziehung im frühen Kindesalter. Leipzig, 1929.) — (Egyébként v. ö. Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 1932. 49. és köv. 11.) — De az érdeklődésnek nemi vonatkozású rögződése szintén általános. Sőt ennek helytelen elnyomása vagy túlzó kielégítése igen sok későbbi baj forrása. (V. ö. Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 1932. 51. és köv. 11.)

⁶ Erre az ugrándozó képzelőtehetségre igen erősen lehet és kell számítani. Ez nem véletlen, hanem a természet tervszerű és nagyjelentőségű ténye. A gyermek nem tud elmélyedő komolysággal ítélni, tehát átugrik képzelőtehetsége a neki nehéz tárgyi kérdésekről is. Azért súlyosan tévednek azok a gyermek-kíváncsiságot túlzottan kiszínező és minden mozzanatban ösztönösséget kereső lélekbúvárok, akik nagyon korán és igen részletesen akarják a gyermekek előtt az élet misztériumát megvilágítani. (Freudék iránya.)

⁷ A nemi felvilágosítás kérdését minden oldalról megvilágítva fejtegeti a következő mű: Religion und Seelenleiden. Vorträge der V. Sondertagung des katholischen Akademikerverbandes in Kevelaer. Hgb. W. Bergmann. Augsburg, 1930. 73—133. 11.

⁸ A gyermekkori szexuális játékokról lásd Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 1952. 55. és köv. 11.

⁹ Tóth T.: A tiszta férfiúság. összegyűjtött munkái. I. köt. Bpest, é. n. 23. 1.

¹⁰ Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 19-52. 55. és köv. 11.

¹¹ Nagy különbséget kell vonni a között a tény között, hogy valamelyik kis gyermek egy-két értelmetlen esetben magával vagy mással visszaélt és a között a kéjelgő ösztönösség között, amely itt-ott fellép a gyermekek között. Az egyik átfutó, a másik pedig állandó életjelenség. Az utóbbi túlzó kiélezése magyarázza azok véleményét és állásfoglalását, akik a gyermekszoba egyetemleges szexuális feszültségéről beszélnek. A panszexualizmus álláspontja ez. (V. ö. S. Freud—Ferenczi S.: Pszichoanalízis. Bpest, 1912. — G. Wanke: Psychoanalyse. Halle, 1926. — S. Freud: Eine Kinderheitserinnerung des Leonardo da Vinci. Leipzig und Wien, 1910. — Bálint A.: A gyermekszoba pszichológiája. Bpest, 1931. — N. Wolfheim: Psychoanalyse und Kindergarten. Wien, 1930. — E. Fischer: Kinderträume. Stuttgart, 1928.)

¹² Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt. Bpest, 1932. 54. és köv. 11.

¹³ Jó útmutatást, illetve segítséget nyújtanak az alábbi szerzők: P. K.: Amit a gyermeknek arról mondani lehet. Bpest, 1932. — Csaba M. és Csiáné, Leicht M.: Amit egy nagyleánynak tudnia kell. Bpest, 1932. — Radványi K.: Család és élet. Bpest, 1936. 285—294. 11. — Tóth T.: Tiszta férfiúság. Bpest. — Fr. W. Foerster: A nemi élet etikája és pedagógiája. Ford.: Schütz A. Bpest, 1909. — S. Lazarsfeld: Sexuelle Erziehung. Wien, 1931. — R. Allers: Sexualpedagogik. 1934. — Csia S.: A sexualetikai nevelés és a jövő nemzedék. Bpest, 1932. — Katholische Schulorganisation: Die Erziehung der Jungen und Mädchen zur sittlichen Reinheit. Düsseldorf, 1928.

¹⁴ V. ö. Marczell M.: A bontakozó élet. I. köt. Bpest, 1931. 132. és köv. 11. és különösen a III. köt. Bpest, 1932. 19—28. 11.

¹⁶ H. F. R. Günther: Rassenkunde des deutschen Volkes. München, 1925⁸. — Verzár Fr.: Egyéni és fajkülönbségek a vérben. Term. Tud. Közi. 1925. 177—186. 1.)

2. A nemi érés.

¹ Griesbach, Morgan, Mosso, Riesenfeld, Schuschny, Siegert, Strumpell stb.

² Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930. 279. 1.

³ Lásd Marczell M.: A bontakozó élet. III. köt.

Bpest, 1932. 123—222. 1.

⁴ A másodlagos nemi jelleg jelentkezése mindkét nemnél a szőrzet megnövekedése, leányoknál azonkívül a mellék és a jellegzetesen telt női idomok kialakulása.

⁵ A fejlődés e szakaszának illetően beosztására sok tapasztalati megfigyelés és elméleti meggondolás vezetett. Spranger például (Psychologie des Jugendalters. Leipzig, 1925³) más felosztással él. (Részletesebben tárgyalom A bontakozó élet III. köt. Bpest, 1932. 191. és köv. 11.)

⁶ E. Cramausel: Le premier éveil intellectuel de l'enfant. Paris, 1911². — B. Perez: La psychologie de l'enfant. 1902. — P. Krause: Entwicklung eines Kindes von der Geburt bis zum Eintritt in die Schule. Leipzig, 1914. — Ch. Bühler: Der Sechsjährige in psychologischer Beleuchtung. In: Handbuch f. d. Anfangsunterricht. Wien, 1926. — A. Descouedres: Le développement de l'enfant de deux á sept ans. Paris, 1921. — M. W. Shinn: Notes on the Hevelopment of a child. Berkeley, 1909.

⁷ V. ö. Marczell M.: A bontakozó élet. III. Bpest, 1932. 42. és köv. 11.

⁸ «Ha . . . a lélek ablakából az emberi életre nyíló

kilátást szemléli az ifjú, a következő kimagasló motívumokat rajzolhatja bele élete térképébe: tiszta ifjúság; tiszta szerelem; oklevél; állás; eljegyzés; esküvő; boldog családi élet; a földi élet átváltása az örökkévalóságba; örök boldogság Isten közelében. (Marczell M.—Koszterszitz J.: A kemény parancs. Bpest, 1928³. 207. 1.)

⁹ V. ö. fennebb. 46. 1. és köv. 1.

3. Az ifjúság tiszta életének törvénye.

¹ Ide tartoznak a freudista irány orvos képviselői, akik egyenesen megkövetelik az ifjúság szexuális élets kiélését. (Freud, Bloch, Bauer, lung, Adler, Feldmann, Ferenczi stb.)

² Pedig az elmélyedő és felelősségteljes orvostudomány mást tanít. (V. ö. Kiss F., Csaba Margit és Csia S. stb. műveit.)

³ Mélyenszántóan mutat rá e mozzanatok szerepére F. Schneider: Zeitgeist und Literatur als Begünstiger jugendlicher Fehlenentwicklungen. (Religion und Seelenleiden. Vortrage der VI. Sondertagung des katholischen Akademikerverbandes. Hgb. W. Bergsmann. Augsburg, 1951. 40—69. 1.)

⁴ Mi legkevésbé sem tagadjuk «a legtökéletesebb teremtmény), az emberi test aktszerű ábrázolásának lehetőségét és tanulmányi szükségyszerűségét. De szót kell emelni olyan «művészi köntös- ellen, amely cégérül használja a művészet szent nevét.

⁵ Lásd Neuber E.: A debreceni I. o. elemi iskolás tanulók átvizsgálása egészségügyi szempontból az 1931—32. tanévben. Bpest, 1953.

⁶ Az orvosi statisztika szerint minden 6—7. ember áldozata a spirocheta pallidának.

⁷ Lásd Marczell M.: A bontakozó élet. I. köt. Bpest, 1931. 113—119. és 150. és köv. 11.

⁸ Sohasem szabad feledni, hogy a szexuális élet helyes nevelése nem egy-egy jóakarátú tanácsban vagy erőteljes feddésben áll, sőt az is helytelen, ha az ener-

giák depressziójával akar eredményt elérni. A tiszta élet nevelése állandó erőfeszítés, amelyben végül is döntő jellegű erő az isteni kegyelem. (V. ö. Csia S.: A sexualethikai nevelés és a jövő nemzedék. Bpest, 1932.)

⁹ Már a kiindulásban az írás szavaira kell gondolnunk, amely szerint Isten terve az élet természetes szolgálata. Móz. I. 1. 28.

¹⁰ Itt arra gondolunk, hogy a serdülők élete ritkább esetben tör be az életszolgálat szentélyébe, hanem gyakorlatban hibázik az élet szexuális kiélésében (onaszexuális, szeretkező játékok, túlzóan érzéki érzékelések stb.).

¹¹ Nagyon természetes, hogy az emberi mivoltját kevésbé értő, a lelki fejlődés vonalán kevésbé törtető emberanyagban ködös még ez a finom érzékenység. De tagadhatatlan, hogy alapvetésben ott pihen; már csak azért is, mert elrejtőzött jelenléte teszi lehetővé későbbi kifejlődését. A további nevelés azután kiteljesíti ezt a leheletszerűen finom érzékenységet.

¹² Trikál J.: A lélek rejtett élete. Bpest, 1931. 50. 1.

4. Az érosz kilengései és káros kihatásai.

¹ így válik számos bűn forrásává, elhatalmasodó erővé, «cum qua et ex qua nascimur» — Szent Ágoston szavaival szólva. (Op. imp. c. Iul. 4, 18. 162.)

² De ez a megállapítás korántsem jelenti a freudista gondolat alátámasztását. Csak arról van szó: az életfejlődésben csiraformában feltalálható a jövő életet szolgáló energia is.

³ V. ö. Marcell M.: A bontakozó élet. II. köt. Bpest, 1932. 154—155. és 180. s köv. 11.; III. köt. Bpest, 1932. 55—57. 11., 97, 197—202., 222. s köv. 11.

⁴ Padányi Frank A.: Gyermektípusok a fővárosban. Ped. Szemle. 1932. évf.

⁵ Az irodalom, színház igen gyakran hangsúlyozza és mutatja a valóságot.

⁶ A freudista irány tanítása az elnyomásról és kis életről.

⁷ Prohászka O.: Úri és női divatmoral. Beszéd a VI. katolikus nagygyűlésen. Bpest, 1906. 10—12. 1.

⁸ R. Krafft—Ebing: Psychopathia sexualis. Bpest, 1894⁸. Ford. Fischer J. 51—281. 1.

⁹ Lásd a Kallikak-családot. (V. ö. H. G. Goddard: The Kallikak Family. A Study in the heredity of Feeble Mindedness. New-York, 1912.)

¹⁰ Neuber E.: A debreceni I. o. elemi iskolás tanulók átvizsgálása egészségügyi szempontból az 1931—32. tanévben. Bpest, 1933.

¹¹ Jos. Antonelli: Medicina pastoralis in usum confessoriorum, professorum theologiae morális et curiarum ecclesiasticarum. I—IV. Roma, 1932. II. köt. 191—257. 11. — Egyébként így ír: «Vitia, praesertim contra naturam (V. gr. Satisfactio venerea in usu coniugii cum intentione impediendi generationem; satisfactio venerea solitaria, nec ne, praesertim per manus, in utroque sexu; satisfactio venerea mediante obiectis variis, in utroque sexu; satisfactio venerea per linguam et labia inter personas eiusdem vei als terius sexus; satisfactio venerea mediante copula contra naturam inter eiusdem vei alterius sexus personas; satisfactio venerea cum animalibus; satisfactio venerea cum femina mortua vei cum stutis. II. köt. 191.) tam laté nunc temporis percrebuere, ut vulnus maximum civilis consortii efforment, cum ingenti damno individui, societatis humanae, familiarum et, utinam non esset, etiam cum ruina spirituali tot animarum. Nulla est aetas, quae his vitiis libera evadet; ac proinde saepissime inveniuntur in iuvenibus utriusque sexus, adolescentibus, pueris puellisque, adultis et senibus etiam, qui ad extremam senectutem iam pervenerunt, notantur in solutis et in coniugatis. Lacrimae fluunt, cum mente revolvitur hoc maré magnum, sine litore, in quo tam calce natant homines, ut inveniant semper novas voluptates et in quo

fere infinitus numerus naufragium facit.» (II. köt. 152. 1.)

¹² Török M.: *Med. et Psychiatria Pastoralis*. I—II Esztergom, 1928.

¹³ Máté 5, 27—33.

5. Az ifjúság nemiségének téves értelmezései és azok bírálata.

¹ Marczell M.: Az élmény és a cselekedetek erkölcsisége. «*Theológia*», 1958. V. köt. 3. sz. 225—4. I.

² Marczell M.: A bontakozó élet. VII. köt. Bpest, 1935. 131—9. 1.

³ Marczell M.: A bontakozó élet. VII. köt. Bpest, 1935. -3t. és köv. II.

⁴ «... de más törvényt látok tagjaimban, ez küzd értelmem törvénye ellen s a bűn törvényének foglyává tesz, amely tagjaimban van.» Róm. 7, 23.

⁵ P. Janet: *L'automatisme psychologique*. Paris, 1889. — S. Freud: *Gesammelte Werke*. Wien, é. n. 11 köt. — Mester J.: *Pszichológiai tanulmányok*. Bpest, 1929. «Janet és Freud lélektani eredményei.- 302. és köv. 11.

⁶ V. ö. S. Freud egész tudományos szemléletével és különösen ennek általános értelmezésével. (*Gesammelte Werke*. Wien, é. n. 11 köt.)

⁷ Marczell M.: Az élmény és a cselekedetek erkölcsisége. «*Theológia*», 1938. V. köt. 3. sz. 224. 1.

⁸ így: W. Stern: *Die menschliche Persönlichkeit*. Leipzig, 1923. — O. Bumke: *Das Unbewusstsein*. Berlin, 1924. — Mester J.: *Pszichológiai tanulmányok*. «Janet és Freud lélektani eredményei». Bpest, 1929. — M. Nachmansohn: *Die wissenschaftlichen Grundlagen der Psychoanalyse Freuds*. Berlin, 1928. — Egyedi, H.: *Die Irrtümer der Psychoanalyse*. Wien, 1933. — Schmidt F.: *Pszichoanalízis és pedagógia*. Kat. Nevelés, 1934. 6—8. sz. — Marczell M.: A bontakozó élet. II. köt. Bpest, 1932. 101—127; VIII. köt. Bpest, 1938. 70—75. II.

6. A tiszta ifjúság kinevelésének lehetősége és módozatai.

¹ E. Baur—E. Fischer—Fr. Lenz: *Menschliche Erblchkeitslehre*. München, 1927. — J. Gráf: *Vers erbungslehre und Erbgesundheitspflege*. München, 1930. — Schaffer K.: *Elmés és idegkórtan*. Bpest, 1927. — St. Witasek: *Grundlinien der Psychologie*. Leipzig, 1923². — E. Kretschmer: *Körperbau und Charakter*. Berlin, 1926⁸. — A. Weil: *Innere Sekretion*. Berlin, 1922. — Igaz ugyan, hogy Weil szerint «normal ember- nincs, de ez már az egyedi differenciálódásra vonatkozik.

² Móz. I. 1, 28.

³ Máté 5, 8.

⁴ Máté 5, 28; Csel. 15, 20 és 29; Kor. I. 6, 9. s kk; 7, 1; Kor. II. 12, 21; Gal. 5, 19; Ef. 5, 3; Kol. 3, 5; Tessz. I. 4, 3. s kk; Zsid. 13, 4; Jel. 9, 21; 21, 8.

⁵ Pl. a pollutio nocturna.

⁶ V. ö. R. Krafft—Ebing: *Psychopathia sexualis*. Ford. Fischer J. Bpest, 1894⁸ c. művében a 19—130. észlelések ilyen vonatkozású közléseit,

⁷ Itt sem a szabadosság fog segíteni, hanem a gyógyító transzpozíció.

⁸ V. ö. H. G. Goddard: *The Kallikak Family. A Study in the heredity of Feeble Mindedness*. New-York, 1912.

⁹ C. Lombroso: *Neue Verbrecherstudien*. Hall a. S. 1907. — K. Birnbaum: *Kriminalpsychopathologie und psychobiologische Verbrecherkunde*. Berlin, 1931.

¹⁰ Mint Freud elméletében. (V. ö. S. Freud: *Zur Psychopathologie des Alltagslebens*. Wien, 1929.)

¹¹ A Freud-féle pszichoanalízisre támaszkodó panszexualizmus hajjadó erre az állításra.

¹² G. Papini: *Un uomo finito*; Sant Agostino; *Storia di Christo*; *Gli operai della Vigna*.

¹³ Dalmady Z.: *A sportbk egészségtana*. Bpest, 1923. — C. Diem: *Theorie der Gymnastik*. Berlin, 1930. — W. Schnell: *Biologie und Hygiene der*

Leibcsübingen. Berlin-Wien, 1929. — A. Peters: Psychologie des Sportes. Leipzig, 1927.

¹⁴ Az aszkétika nagy és értékes irodalmából kis emeljük Müller L.: Aszkétika és misztika és Tiefenthaler J.: Aszkézis és misztika. (A tökéletes élet) c. műveit. (Bővebben 1. Marczell M.: A bontakozó élet VIII. köt. Bpest, 1938. 357. 1.

¹⁵ V. ö. Marczell M.: A katolikus nevelés szelleme. Bpest, 1925.

¹⁶ Luk. 15, 16.

¹⁷ Kiss Ferenc anatómus.

¹³ Schütz A.: Dogmatika. Bpest, 1957². II. köt. 206. 1.

¹⁹ Lásd még az egyébként helyesen látó W. Sternt is. (Anfange der Reifezeit. Leipzig, 1925. 111. 1.)

²⁰ Máté 4, 4.

7. Az új család felé.

¹ Kecskés Pál írja: «A szerencsétlen házasság sok bajának titkos forrása az ifjúkor erkölcsi megvédelemései-. (A házasság etikája. Bpest, 1928. 150. 1.)

² Máté 25, 14—19.

³ Máté 25, 19—30.

⁴ V. ö. Marczell M.: A bontakozó élet. IV. köt. Bpest, 1933. 19. 1.

⁵ Máté 25, 24—30.

⁶ Máté 7, 17.

⁷ Marczell M.: A bontakozó élet. VII. köt. 1955. 174—175. és 231. s köv. 11.

⁸ Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930. «A gyermek a Metafizikumnak követe . . . Lepecsételt levél, melyet távolról, a Metafizikából küldtek a Fizikába. Ezt a levelet a szülő közvetíti s így beleszólódik a Metafizika áramlatában (287. 1.) Az így tekintendő házasság nem lehet az alsóbbrendű öröm legalizált kerete, ha «a kényeztetés abba a veszélybe hozza az embert, hogy a személyi motívumok háttérbe

szorulnak s a felek egymás előtt mint biológiai apparátusok jönnek számításba s ezzel az egész viszony lesüllyed az állati nívóra.» (U. o. 284. 1.)

⁹ Schütz Antal írja: «Hogy a házasság bele ne füljön se az érzékiség mocsarába, se a kölcsönös önimádás örvényébe, arra szükséges és elégséges biztosíték, ha a házastársak mindenestül, tehát érzéki és érzelmi életükkel csakúgy, mint személyes igényeikkel, gyökeresen és alapvetően bele vannak kapcsolva Jézus Krisztusba. A Jézus Krisztusba való bekapcsolódás azonban nem merül ki a jelzett erkölcsi és lelki mozzanatokban, hanem az erkölcsi krisztusi elkötelezettségben és a lelki Krisztus felé — tájékozódáson túl beleygőkeresznek az a metafizikába, a Krisztussal való misztikai létegyiségbe. S ez . . . a házasságot is egészen új erők és értékek forrásává és új méltóság hordozójává teszi.» (A házasság. Bpest, 1953. 54—55. 1.)

¹⁰ Az ilyen életalakítás eszményeit magasztalja Szent Ágoston is. (Sermo 343, n. 6, P. t. 39. 1509; De s. virginit. n. 5, P. 1. 40, 399.)

III.

1. Az élet teljessége.

¹ Marcell M.: A bontakozó élet. VI. köt. Bpest, 1934. 162. és köv. 11.

² Adler, Jung stb.

³ Imre S., Weszely Ö., Bognár C.

⁴ Ez az életforma az aszkézisben, az önfeláldozásban, a mártírumban fejeződik be.

⁵ Máté 13, 9; 13, 43.

⁶ Máté 13, 13.

2. A házaseslet biológiája.

¹ Móz. I. 2, 24.

² A Codex Juris Canonici így ír: «Consensus

matrimonialis est actus voluntatis, quo utraque pars tradit et acceptat ius in corpus, perpetuumetexclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem.» Can. 1081. § 2.) Ut matrimonialis consensus haberi possit, necesse est ut contrahentes saltem non ignorent matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad filios procreandos. (Can. 1082. § 1.)

³ Ide tartoznak: a) az élettani szemszögből ítélkező tudósok egy része; b) a lélektani veszélyektől félfő pszichológusok; c) és végül Freud és túlzó társainak egész tábora.

⁴ Itt nem gondolunk a házasságelötti orvosi vizsgálat kérdésére. Ez — a lehetőségek okos kihasználásán val — elképzelhető, sőt ajánlható. (Lásd a Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének memorandumát az Actio Catholica országos elnökségéhez az egyesület Tudósítójának III. évfolyamában.) De szót emelünk az életnek olyan elbiológizálása ellen, amely a lelkiséget egészen kifelejti.

3. A házasság etikája.

¹ Máté 5, 27—32; 19, 3—12; Márk 10, 2—12; Luk. 16, 18; Kor. I. 7; Ef. 5, 22—33; Zsid. 10, 5; Ján. 16, 21. — Fr. W. Foerster: A nemi élet etikája és pedagógiája. Ford. Schütz A. Bpest, 1909. — Kecskés P.: A házasság etikája. Bpest, 1928. — Schütz A.: A házasság. Bpest, 1933. — Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930.

² Lásd H. Schumacher: Das Ehe-Ideal des Apostels Paulus. München, MCMXXXII.

³ Máté 19, 6; Kor. I. 7, 10—12.

⁴ Neomalthuzianizmus.

⁵ Kol. 3, 5-

⁶ Zsid. 13, 4.

⁷ V. ö. Prohászka O.: Úri és női divatmorál. Beszéd a VI. kat. nagygyűlésen. Bpest, 1906.

4. A házaselet «modern szabályozása.»

¹ Darwin még óvatosan kerülte az ember állati eredetének kérdését, de az ú. n. darwinisták, különösen Huxley és Haeckel kiaknálták a fejlődéstudományt minden materialista-pozitivisták lehetőségét.

² Isten tíz parancsolata és Krisztus tanításai.

³ Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930. 280. 1.

⁴ Ágoston, Papini, Verlaine, Fr. Coppée, Huysmann Claudel, Pellico Silvio stb.

⁵ Marczell M.: A bontakozó élet. I. köt. Bpest, 1931. 246—8. I.

⁶ Máté 19, 6.

⁷ R. F. Miller: Geist und Gesicht des Bolsches wismus. Zürich, 1926.

⁸ Malthus: Essay on the Principles of Population. London, 1798. Magyarul: Tanulmányok a népesedés törvényéről. Ford. György E. Bpest, 1902.

⁹ A szocialista ideológiában jól megfér a történeti materializmusnak ez a jellegzetes szemlélete.

¹⁰ Btk. 1878. évi V. t.-c. 285. §.

¹¹ V. ö. a Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének «Egészségügyi feladatok a család- és erkölcsvédelem fokozottabb kiépítésében») c. és az Actio Catholica országos elnökségéhez benyújtott memorandumát. (Közölve az egyesület Tudósítójában 1937. III. évf. — Befejező közlemény: «A házassági tanácsadás-. 1937. III. évf. 4. szám. 92—94. 1.)

¹² Marczell M.: Az élet szolgálatában. («Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítójában. 1938. IV. évf. 4. sz. 85—86. 1.)

¹³ I. N. J. Smulders: Periodische Enthaltung in der Ehe. Methode: Ogino—Knaus. Regensburg, 1932. — G. Sticker: Ehe und Volksvermehrung 2.: Geschlechtsleben und Fortpflanzung vom Standpunkt des Arztes. Gladbach, 1919. — Heilweck: Hat sich die Methode Smulders bewährt? Theologischs praktische Quartalschrift Jg. 87. Nr. 4. Linz, 1934. —

Petermann: Naturtruce Ehe. Ein Ausweg aus ihrer Gewissensnot. Rcgensburg. — J. E. Gcorg: Éheiében und Kindersegen. Prag, 1956. — Bochkor Á.: Az időszakos megtartóztatásról a házasesletben. Egyházi Lapok. LV. 6—7. 175. o. (1932).

¹⁴ V. ö. erre nézve B. H. Merkelbach, O. P.: Quaestiones de embryologia et de sterilisatione. Liége, MCMXXXVII. 10—15., és I. Antonelli Sac: Medicina pastoralis. Roma, 1932. II. köt. 82—88. 1. — XI. Pius pápa Casti connubii kezdetű körlevelében pedig ezt olvassuk: «Ami pedig az orvosi és gyógyítási javallatot illeti . . . már említettük, mennyire sajnáljuk az anyát, akinek a természetes köteleességből kifolyólag az egészsége vagy éppen az élete veszedelemben forog, de vájjon micsoda ok lehetne valaha is elégséges az ártatlan élet egyenes elpusztításának a kimentéséhez? . . . Akár az anya, akár a gyermek élete ellen törnek, mindenképpen az Isten és a természet törvénye ellen vetnek: Ne ölj!- (XI. Pius pápa apostoli körlevele a keresztény házasságról. 1930 dec. 31. Szent IstvánsTársulat kiadása. Bpest, é. n. 38. 1.)

¹⁵ Több teológus azt tanította, hogy a magzatot iniustus agressornak lehet tekinteni és így megölése az anya életének érdekében engedélyezhetőnek látszanék. Pedig erre vonatkozóan a Casti connubii kezdetű pápai enciklikában ezt olvassuk: «Az igazságtalan támadóval szemben alkalmazható véres önvédelem esete sem forog fenn, mert ugyan ki minősíthetné az ártatlan magzatot igazságtalan támadónak.» (XI. Pius pápa apostoli körlevele a keresztény házasságról. 1930. dec. 31. Szent István-Társulat kiadása. Bpest, é. n. 28. 1.)

¹⁶ H. Noldin S. J.—A. Schmitt S. J.: Summa theologiae morális. II. köt. Oeniponte, 1937. 327. 1. c) jegyzet.

¹⁷ Az erőszak felelősségtelenné teszi az erőszakot szenvedőt. Azért mondja az erkölcsi megítélés: nem köteles vállalni a terhet. (H. Noldin: S. J.: De sexto

praecepto et de usu matrimonii. Omniponte, 1925. 77.1.) Hogy pedig csak ilyen módot kínál, az onnét van, hogy a szabadosabb élet lehetőségét is kizárja, és a későbbi megfontolások után ne védekezzenek az erőszak álérvével.

5. Házasság és eugenika.

¹ V. ö. H. G. Goddard: The Hallikak Family. A Study in the heredity of Feeble Mindedness. New-York, 1912.

² Az öröklés vonalai kettősek. (Somogyi J.: Tehetség eugenika. Bpest, 1934.) — Egyébként: E. Baur—E. Fischer—Fr. Lenz: Menschliche Erblichkeitslehre. München, 1927. — J. Gráf: Vererbungslehre und Erbgesundheitspflege. München, 1930. — Fr. Lenz: Die Erblichkeit der geistigen Begabung. München, 1927. — C. Lombroso: Neue Verbrecherstudien. Halle a. S., 1907. — U. a.: Lángész és örület. Bpest, 1906.

³ F. Galton: Genie und Vererbung. Übersetzt von O. Neurath und A. Schapiere-Neurath. Leipzig, 1910; Hereditary talent and character. Macm. Mag. 1865; Inquiries into human faculty and its development. London, 1883.

⁴ Az egész kérdés problematikáját világosan és rendszeresen áttekinti és helyesen megvilágítja H. Muckermann: Eugenik. Berlin und Bonn, 1934. című művében.

⁵ Nékám L.: Rektori beszéd a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetemen az 1926—27. tanítási évben. — Cikke a Magyar Kultúra 1917. 4. és 5. számában.

⁶ Lásd a Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének ((Egészségügyi feladatok a család- és erkölcsvédelem fokozottabb kiépítésében) c. és az Actio Catholica országos elnökségéhez benyújtott memorandumát. (Közölve az egyesület Tudósítójáé

ban 1937. III. évf. — Befejező közlemény: «A házassági tanácsadás» 1937 III. 4. szám. 92—94. I.)

⁷ Somogyi J.: Tehetségés eugenika. Bpest, 1954. 51. 1.

⁸ V. ö. T. Tóth: Die Eugenik vom katholischen Standpunkt. Wien—Zürich, 1937. — H. Muckermann: Eugenik und Katholizismus. Berlin—Bonn, 1934².

⁹ XI. Pius: Casti connubii, 1930 dec. 31. (Magyar fordítása: XI. Pius pápa apostoli körlevele a keresztyén házasságról. Szent IstvánsTársulat kiadása. Bpest, é. n. 39—40. 1.)

¹⁰ XI. Pius pápa «Quadragesimo anno» kezdetű körlevele a társadalmi rend megújításáról. 1931. máj. 15. Szent IstvánsTársulat kiadása. 39—42. 1.

¹¹ A helyes alapelvekre vonatkozóan v. ö. A. Horváth, O. P.: Eigentumsrecht nach dem hl. Thomas v. Aquin. Graz, 1929.

¹² A. Fischer: Grundriss der sozialen Hygiene. Karlsruhe, 1925²; Rassenhygiene. Handwörterbuch der Staatswissenschaften 6⁴ (Jena, 1925.) 1164—1170. — A törvény: «Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses.» Kihirdetve 1933 júl. 14. Érvényben 1934 jan. isitől. 1. fejezet: kik tekintendők örökölhető betegségben szenvedőknek? 2. fejezet: kik ajánlkozhatnak önként? 3. fejezet: az egészségügyi bíróság gyakorlati eljárását ismerteti. 4- fejezet: az orvosi beavatkozás feltételeiről, módjáról stb. 5. fejezet: vegyes intézkedések, a költségek kérdése, a titoktartás kötelezősége stb.

¹³ V. ö. J. Mayer: Gesetzliche Unfruchtbarmachung Geisteskranker. Freiburg in Breisgau, 1927.

¹⁴ Nékám L.: Rektori beszéd a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetemen az 1926—27. tanítási évben.

¹⁵ «Ennek az erkölcsileg feltétlenül elítélendő eljárásnak semmiféle körülmények között nem engedhet az állam szabad folyást... Az ártatlan egyén élete szent és sérthetetlen; azzal nem rendelkezhetik sem

az orvos, sem az állam, de még a kérdésben forgó személy sem.- (Angyal P.: A negatív eugenikai irány büntetőjogi vonatkozásai. Sárospatak, 1936. 7. 1.

¹⁸ B. H. Merkelbach, O. P.: *Quaestiones de embryologia et de sterilisatione*. Liège, MCMXXXVII. 75. 1. — Ezzel szemben a Casti connubii körlevélben ezt olvassuk: «Az államhatalomnak az alattvalók teste fölött közvetlen hatalma nincs. Bűntény és véres büntetést követelő ok nélkül sohasem támadhatja vagy sértheti azoknak testi épségét tisztán fajnevelési vagy más hasonló okokból. Ezt tanítja aquinói Szent Tamás is, amikor azt kutatja, vajjon a bírák a bűnök megelőzése céljából büntethetik-e az embert s másnemű büntetések alkalmazását e célból jogosnak elismeri, de a testi fenyték jogosságát tagadja: Emberi ítélet alapján sohasem szabad senkit sem bűn nélkül megvesszőzni, megölni, megcsonkítani vagy megbotozni.- (XI. Pius pápa apostoli körlevele a keresztyény házasságról. Szent István-Társulat kiadása. Bpest, é. n. 41—42. 1.)

¹⁷ Schaffer K.: Az eugenika jelentősége elmés és idegorvosi szempontból. Orvosi Hetilap. 1954 febr. 24. 8. sz.

¹⁸ «Egészségügyi feladatok a család- és erkölcsvédelem fokozottabb kiépítésében.- Memorandum az Actio Catholica országos elnökségéhez. (A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója. 1937. III. évf. 4. sz. 92. és köv. 11.)

¹⁹ «A quaestio iuris, amely így tehető fel: van-e joga az államnak büntetesként, illetve védelmi intézkedésként a sterilizációt alkalmazni, igenlő felelethez juttat, mert jogbölcséleti szemszögből sem fér kétség ahhoz, hogy az állam akár megtorlás, akár megelőzés címén jogilag védett érdekeket csorbíthat illetőleg elvonhat... A quaestio facti esetén . . . részemről nem tudnám a kasztrációnak büntetesként való alkalmazását javasolni.) (Angyal P.: A negatív eugenikai irány büntetőjogi vonatkozásai. Sárospatak, 1936.

5. 1.) — B. H. Merkelbach, O. P. a punitív alkalmazás lehetősége felé hajlik. (Quaestiones de embryologia et de sterilisatione. Liège, MCMXXXVII. 75—77. I.)

²⁰ B. H. Merkelbach, O. P.: Quaestiones de embryologia et de sterilisatione. Liège, MCMXXXVII. 79. 1.

²¹ J. Lange óvatosságra figyelmeztetése idézve Böhme: Psychotherapie und Kastration. 1935. 25. 1.

²² Lásd I. rész 2. fejezet 1. jegyzetét.

6. A nemi kicsapongások és következményeik.

¹ Az előzőkben (143. 1.) már utaltunk erre.

² Van ebben szerepe a mirigyrendszernek, de döntőbb befolyásolása az erkölcsi gátlások megszűnésében található. Vannak élettani betegek, de több az erkölcsi roncs. V. ö. Róm. 1, 26—27.

³ Ezek a rémségek a szexuálpatólógiához tartoznak. (Lásd R. Krafft—Ebing: Psychopathia sexualis. Ford. Fischer J. Bpest, 1894⁸. — S. Freud: Gesamte Werke. Wien, é. n. 11 köt. — Nyíró Gy.: Psychoanalisis. Bpest, 1931. — A. Adler: Menschenskenntnis. Leipzig, 1931-. — Bernfeld—Feitelberg: Psychoanalyse und Trieb. Wien, 1932.)

⁴ Aquinói Szent Tamás: Summa contra Gentiles III. caput 114. — Summa theol. II—II. qu. 154. a. 11—12. — Nékám L.: Rektori beszéd a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetemen az 1926—27. tanítási évben.

⁵ K. Kraepelin: Allgemeine Psychiatrie. 1899. — Moravcsik Gy.: Elmeor- és gyógytan. Bpest, 1912. — Még kézzelfoghatóbb tények: idegklinikák, tébolydák.

⁶ Sajnos, Neuber szerint, a gyermekek között is Szörnyen pusztít. (V. ö. A debreceni I. o. elemi iskolás tanulók átvizsgálása egészségügyi szempontból az 1931—32. tanévben. Bpest, 1933.)

⁷ Az általános laza erkölcsi ítélkezés és elanyagiasodás is erre vall!

⁸ Ágostonok, Huysmannok, Papinik ritkább jelenségek.

⁹ E. Wulffen: Kriminalpsychologie. Berlin, 1926. 132. 1.

7. A házassélet szentsége.

¹ Schütz A.: A házasság. Bpest, 1935. — Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930. — Kecskés P.: A házasság etikája. Bpest, 1928.

² V. ö. 00. 1.

³ Marczell M.—Koszterszitz J.: A kemény parancs. Bpest, 1928³. 280. 1. — Radványi K.: Család és élet. Bpest, 1936. 59—68. és 199—207. 11.

⁴ Schütz Antal írja: ((Szokatlanul ünnepélyes és elszánt az Úr Krisztus hangja, mikor a házasság felbonthatatlanságáról szól. Elhangzik örök időkre, szemsben az emberi állhatatlansággal, változatosságvárgással és álokoskodással, a félre nem érhető, el nem magyarázható szó: Amit Isten egybekötött, ember el ne válassa. Ez a szó kivételt nem ismer: Aki elbocsátja feleségét és mást vesz el, házasságtörő, aki elbocsátottat vesz el, nem különben.) (A házasság. Bpest, 1933. 48. 1.)

⁵ Lásd 000. 1.

⁶ Lásd J. Müller: Die katholische Ehe. Warendorf in Westf., 1914.

IV.

1. Az ember az Isten teremőtársa.

¹ Nem lehet másodrendű vagy bűnös kapcsolat az, ami az Isten pozitív törvényének teljesítése. Móz. I. 1, 28.

² Schütz A.: Dogmatika. Bpest, 1937. I. köt. 520. 1.

³ B. H. Merkelbach, O. P.: Quaestiones de em-

bryologia et de sterilisatione. Liège, MCMXXXVII.
17. 1.

⁴ Nagy L.: Az élő gondolat. Bpest, 1930. 263. 1.

2. Az ember az Úr virágoskertjének benépesítője.

¹ Móz. I. 1, 28.

² Lásd 143. 1.

³ Kir. I. 3, to.

⁴ Móz. I. 3.

⁵ I. Kant: Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft. Hgb. K. Kehrbach. Leipzig 32.1.

⁶ Móz. I. 3, 14—15.

3. Az ember az Úr házanépének gyarapítója.

¹ Zsid. 13, 14.

² Marczell M.: A bontakozó élet. VI. köt. Bpest, 1934. 113—155. 1.; VII. köt. Bpest, 1935. 159—175. 1.

TARTALOMJEGYZÉK.

Bevezetés	1
I. rész. Az érosz az emberi természetben.	
1. Az emberi természet általában	9
2. Az emberi természet egyedi adottságai.....	14
j. A természet: Isten szava	24
4. Az Isten szava — az érosz törvénye.....	30
5. Az emberi természet célszerű berendezése.....	41
6. Az egyéni kifejlődés és a jövő élet szol- gálata	46
II. rész. Érosz a gyermekek, serdülők és az ifjúság életében.	
1. A gyermekkor	52
2. A nemi érés	59
3. Az ifjúság tiszta életének törvénye	69
4. Az érosz kilengései és káros kihatásai.....	84
5. Az ifjúság nemiségének téves értelmezései és azok bírálata.....	97
6. A tiszta ifjúság kinevelésének lehetősége és módozatai	118
7. Az új család felé	133
III. rész. Érosz a házaseslet világában.	
1. Az élet teljessége	143
2. A házaseslet biológija.....	149
3. A házaseslet etikája	156
4. A házaseslet «modern szabályozása»	165
5. Házaseslet és eugenika	184
6. A nemi kicsapongások és következ- ményeik	205
7. A házaseslet szentsége	214

IV. rész. Érosz az Isten szolgálatában.

1. Az ember az Isten teremtőtársa	221
2. Az ember az Úr virágoskertjének be- népesítője	227
3. Az ember az Úr házanépének gyara- pítőja	235
Befejezés. Az «Élet»	239
Jegyzetek	241